వి ష య సూ చి క.

పుటసంఖ్య.

చిత్రపటముల విషయానుక్రమణిక

గౌరీశంకరుల కల్యాణమహోత్సవము

సీ. శ్రీమించఁ గల్యాణదీక్షాంకితయై గౌరి వామాంకమునఁ జేరి వలపుగొలుప, పావనశైలపుత్రికపై దేవతాళిఁ జల్ల
వన్నెల వెదఁజల్లుచుండ, బహుళగాంధర్వుల్ పటహాదివాద్యముల్ వింతరీతుల మేళవించుచుండ, నేత్రోత్సవము
గాఁగ నిఖిలబృందారకుల్ చూచి రాగభక్తి ప్రాకటింపఁగ, దక్కు వృషభేంద్రుపై నెక్కి సకలజగము,
గొలువ నాట్యమాడిన లలితమూర్తి, శంకరుఁడు భక్తలోకశుభంకరుండు, మనలఁ గరుణాదృష్టియుక్తిఁ
మనుచుఁగాత!

Lakshmi Art, Bombay 8.

చెన్నపట్టణము, జూన్ ౧౯౨౪ 1924

సంపుటము ౧. రక్తాక్షి సంవత్సరము జ్యేష్ఠమాసము సంఖ్య ౬.

పుష్పాంజలి

మల్లినాథుఁడు

ఇతనిగుఱించి బ్రహ్మశ్రీ వేటూరు ప్రభాకర శాస్త్రులవారు ఆంధ్రపత్రిక యుగాది సంచికలో విస్తరించి వ్రాసియుండుట యెల్లరకు విదితము. ఇతని కాలనిర్ణయము సమర్థించుటకు అనుకూలముగ నితనిగ్రంథ మొకటి యిటీవల లభించె. 'వైశ్యవంశసుధార్ణవ'మను నొకనిబంధన మితఁడు రచించి యందుఁ గోమటులకు వైశ్యశబ్దప్రయోగౌచిత్యమును దెలిపి వైశ్యవృత్తి వారలధర్మ మగునో కాదో యనువంశము శాస్త్రరీతిగాఁ బరిష్కరించియున్నాఁడు. కర్ణాటరాజగు వీరప్రతాప ప్రౌఢదేవమహారాయలు మల్లినాథునిఁ బిలువనంపి కాంచీపురమునుండి తత్రస్థవైశ్యమహాజనశాసనమును దెప్పించి పై యంశములను బరిష్కరింపు మని ప్రార్థింపఁగా మల్లినాథుఁడా గ్రంథమును సపరిష్కారముగా రచించెనఁట. ఈప్రౌఢదేవరాయఁడు విరూపాక్షుఁ డను నామాంతరము గలమహాపండితుఁడు. హరిహరరాయలపుత్రుఁడు. మల్లినాథుఁడు రసార్ణవసుధాకరమును దన వ్యాఖ్యలలో నుదాహరించి

యున్నందున దత్కర్తయగు సింగభూపతి 1400 క్రీ. శకమునకుఁ బూర్వుఁ డని యెఱుఁగవలయును. మల్లినాథుఁ డా గ్రంథములో—

"ప్రారీప్సితస్య గ్రంథస్య నిష్ప్రత్యూహసమాప్తయే లక్ష్మీనారాయణ స్యాంఘ్రికంజద్వయ మహం భజే" ఇతి మంగళం విధాయ వాణిజ్యనైర్జాత్యయో ర్వివాదమానయో ర్వివాదశాంత్యర్థం కాంచీస్థశాసనోక్తప్రకారేణ వైశ్యశబ్దాభిధేయనాగరవైశ్యనగరేశ్వరదేవతోపాసకత్వం తృతీయజాతీయత్వం కాంచీస్థశాసనే యస్య ప్రవర్తతే తస్య భవతు నేతరస్యేతి శ్రీమద్రాజాధిరాజరాజపరమేశ్వర శ్రీవీరప్రతాపప్రౌఢదేవమహారాయేణ విజ్ఞాపితమ్. ఆజ్ఞాపనానంతరం తచ్ఛాసనమానీయ దృష్టమ్, ద[illegible] శేనైవ విద్యానగర సర్వాశ్రసనప్రకారోఽయమ్యస్తు-వైశ్య...

అని తనశ్లోకములకే తాను వ్యాఖ్య వ్రాయుచుఁ బ్రారంభమున నవతారికఁ గూర్చి యున్నందున నితనికాలనిర్ణయము కొంతవఱకు స్పష్టమగును. గద్యములో—

(ఇతి పదవాక్యప్రమాణపారావారపారీణమహోపాధ్యాయ కొలచర్ల మల్లినాథసూరివిరచితే వైశ్యవంశసుధార్ణవే స్మృతిపురాణేతిహాసనైఘంటికాది ప్రసిద్ధవైశ్యవాణిజ్యవణిజ్నాగరోరుజవైశ్యరత్న కాంచీస్థలశాసనోదాహరణోపరచిత విద్వజ్జనహృదయానందకమతే చతుర్వర్ణనిర్ణయో నామ దశమోఽధ్యాయః)

అని కడపటఁ గలదు. దీనిలో ధర్మపురాణ మనునాంధ్ర ద్విపదకావ్యము నుండియుఁ గొన్ని ప్రయోగములజాత్యాచారములను నిర్ధారించుటకుఁ గొన్నిపంక్తు లుదాహరింపఁ బడినవి.

సర్వజ్ఞ సింగభూపతి

రేచెర్లవంశస్థులలో నితఁ డెన్నవపురుషుఁడో యితఁ డేకాలమునందుండెనో యన్న విషయ మింకను స్పష్టముగాఁ దేలినది గాదు. బ్రహ్మశ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారును, బ్ర. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రులవారును గొంత యభిప్రాయభేదములను జూపిరి. కవులచరిత్రకారులయూహ లన్నియు నిరాధారములై పూర్వపక్షితములై నందున నిటీవలివారి యాధారములఁ బరీక్షించువారల కుపయోగ్యములుగా నీక్రిందియంశముల నుదాహరించెదను. రసార్ణవసుధాకరమును భారద్వాజగోత్రజుఁ డగు విశ్వేశ్వరకవియే రచించి దానికి సింగభూపతి కర్తృత్వ మారోపించె నని చమత్కారచంద్రికలోను రసార్ణవ సుధాకరములోను [illegible]మేవ కందర్పసంభవే" యను వాక్యరత్నము[illegible] దెలుచున్నది. "సింగభూపాలరచితే రసార్ణవసుధాక[illegible]యని చమత్కారచంద్రికలో విశ్వేశ్వరకవి [illegible] బేర్కొనుటచే నా రెంటిలో రసార్ణవసుధాకరము పూర్వగ్రంథ మని విశద మగుచున్నది. విశ్వేశ్వరకవి యా రెంటినిగాక కందర్పసంభవము, వీరభద్రవిజయము, అనపోతనాయకీయము, మొదలగు బహుగ్రంథములు రచించినవాఁడు. ఇతని చమత్కారచంద్రికలోని చక్రబంధోదాహరణపద్యమును సాయణాచార్యుఁడు తా రచించిన యలంకారసుధానిధిలో నుదాహరించుటయే కాక ప్రబంధవలయస్థసంకేతనామము లగు "చమత్కారజ్యోత్స్న, విశ్వపతికవి, సింగప్రభుయశః" అనుమూఁడును, 3, 7, 9, వలయములలో నుండునట్లు వివరణము చేసి మెత్తిచూపియున్నాఁడు. (సాయణునివంశములో నొక విశ్వేశ్వరుఁ డున్నట్లు తోఁచుచున్నది. అది నిజమే యైనయెడల విశ్వేశ్వరకవి కర్ణాటరా

జ్యమునుండి యంధ్రదేశమునకు వచ్చి వెలమ రాజులసభలోఁ గీర్తివడసినట్లూహింపనగును.) సాయణుఁడు తనయలంకారసుధానిధిలోఁ దనతమ్ముఁడగుభోగనాథుని యుదాహరణమాల, శృంగారమంజరి, గౌరీనాథాష్టకము, త్రిపురవిజయము మొదలగు వానిలోని పద్యములను, బహుప్రాచీనపద్యముల నుదాహరించెను. ఇతఁడు గద్యమున "ఇతి శ్రీమత్పూర్వపశ్చిమోత్తరసముద్రాధిపతి బుక్కరాజప్రథమదేశికమాధవాచార్యానుజన్మనః శ్రీమత్సింగమరాజ సకలరాజ్యధురంధరస్య సకలవిద్యానిధానభూతస్య భోగనాథాగ్రజన్మనః సాయణామాత్యస్య కృతావలంకారసుధానిధౌ" అని చెప్పుటచే సంగమరాజుకాలముననే యలంకారసుధానిధిలో నుదాహరింపఁబడిన చమత్కారచంద్రిక యంతకంటెను ప్రాఁతదై యుండవలయును. దానికంటెను రసార్ణవసుధాకర మించుక పూర్వగ్రంథము. ఈయాధారముల నాలోచింప రసార్ణవసుధాకరకర్తృప్రఖ్యాతి వహించినసింగభూపతి 1330 ప్రాంతమున నుండియుండును. ఇతని శ్రీనాథుఁడు దర్శించెననుట పొసఁగునని తోఁచదు. శ్రీనాథుని యవసానకాలము క్రీ. శ. 1480 వఱకును దిగుచున్నది. రసార్ణవసుధాకరకారుఁడగుసింగభూపతికి సర్వజ్ఞబిరుదము లేదని కొందఱు పొరపడుచున్నారు. రసార్ణవసుధాకరనామమువలెనే సంగీతరత్నాకరవ్యాఖ్యయగుసంగీతసుధాకర మనుగ్రంథము సింగభూపాలవిరచితము. అందు:

"అతిగంభీరవిషయే
కతిపయవేద్యే త్విహ గ్రంథే,
సమ్యగ్వ్యాఖ్యాకుశలః
సర్వజ్ఞ స్సింహభూపాయ ఏవైకః (?)"

అనియుండుటచే సింగభూపతికి సర్వజ్ఞబిరుద ముండియుండు ననుట విశదము.

దశకుమారచరిత్రములోఁ బాఠక్రమము

ఆంధ్రభాషలో దినదినము ననేకప్రాచీనగ్రంథములు ముద్రింపఁబడుచున్నవి. భారత భాగవతాది సుప్రసిద్ధగ్రంథములు తక్కఁ దక్కిన యుద్గ్రంథములు ప్రాయశః మితమాతృకా సహాయముననే ప్రచురింపఁబడుచున్నవి. అనేకములకు రెండవమాతృకయు లభించుట యరుదు. లబ్ధమాతృకల ముద్రణార్థము సవరించునపుడు గ్రంథకర్తృకృతములును లేఖకకృతములును అగుదోషముల వివేచించుట కష్టమై పరిశోధకులు తమ యజ్ఞానమువలన నపూర్వ పదప్రయోగముల దిద్ది తమమనోధర్మజ్ఞానమానముల కనుకూలముగాఁ బాఠముల సిద్ధాంతము చేసి ప్రచురించుటయుఁ గొన్నియెడలఁ జూచుచున్నాము. ఏకమాతృకామూలములగు ప్రాచీనగ్రంథముల ముద్రితప్రకారముగా నమ్ముకొని యపూర్వలక్ష్యలక్షణ విమర్శమునకుఁ బూనుకొనుట ప్రశంసనీయము కానేరదు. బహుమాతృకాలంబనముగల భారత భాగవతాదులు సహితము లక్ష్యవిశేషములకు గతులు గానక పరిభ్రమించుచు మాతృకాంతరములఁ బరికించి చూడఁగా సుందరము లగు ప్రయోగములు సర్వసమ్మతలక్ష్యప్రాయములుగా లభిం

చుచున్నవి. ఇట్టియవస్థ నాలోచింపఁగా సమస్తగ్రంథములకును దాళపత్రాదిలిఖితమాతృకలను సంపాదించుట యవశ్యమని తోఁచును. సంస్కృతమునను నీగతి నిశ్చయమే.

శాకుంతలోత్తర రామచరితాదులలోఁ గూడ ముద్రితగ్రంథపాఠములకంటె మిక్కిలి సరసతరమైన పాఠములు తాళపత్రమాతృకలలో లభించుచున్నవి లక్షణగ్రంథములలో నుదాహరింపఁబడియుండు పాఠములు సామాన్యముగా ముద్రితపాఠములకంటె రమణీయములుగా నుండుట పెక్కుసందర్భములలోఁ జూచియున్నారము.

ప్రాచీనగ్రంథములలో నొక్కటి రెండు మాతృకలతో ముద్రింపఁబడియుండు సమస్తగ్రంథములును శుద్ధములు కావని మాయభిప్రాయము. మేము ముద్రించిన గ్రంథములకును నీదోషము సామాన్యమే. పరిశోధనాభ్యాసపాటవమున నీరెంటికైన దోషబాహుళ్యమునఁ దారతమ్యము తోఁచవచ్చును. ఎఱ్ఱప్రెగ్గడ నృసింహపురాణము, కేయూరబాహుచరిత్రము, ఉత్తరహరివంశము, దశకుమారచరిత్రము, క్రీడాభిరామము, భీమఖండము, మొదలగునవి యబద్ధపాఠపూరితము లనుటకు సందియము లేదు.

ఇట్టియసందర్భముల నమ్ముకొని దేశచరిత్రకారులు యథేచ్ఛముగా గంధర్వనగరములఁ గట్టి త్రైశంకవసామ్రాజ్యముల స్థాపించుచుఁ గల్పనావికల్పశీలికలఁ బాఠకుల నూఁచుచుఁ బరివాదవాదమదిరాపరవశులై యద్భుతములు ప్రకటించుట విశ్రాంతిచింతావినోదులకు క్షణకాలహాస్యాదర్శము కలిగించుచున్నది.

కేతనదశకుమారచరిత్రము తిక్కనసోమయాజికీర్తిసౌరభమునకు నిదానమనుట యట్లుండఁగా భాషలో స్వచ్ఛంద సౌకుమార్యమనోహరము లగు కావ్యములలో మిన్నయని నిశ్శంకముగాఁ జెప్పవచ్చును. అదియుఁ దంజాపురములో నుండు నేకమాతృకననుసరించియే ప్రచురింపఁబడియె. దానిలో నైదవయాశ్వాసమునుండియుఁ గడవఱకుఁ దన్ముద్రాపకులకు యథాశక్తి మేము మాతృకను ముద్రణమునకు సవరించి యిచ్చియుంటిమి. ప్రథమాశ్వాసమున, ముఖ్యముగా దేశచరిత్రకారుల కుపయోగించు ప్రదేశముల ననేకపాఠములు ముద్రాపకుల చిత్తభ్రంశమువలనఁ బ్రమాదపతితములై తిక్కనాదులచరిత్రసరణిలోఁ గంటకములుగాఁ దగులుచున్నవి. కొన్నిటి నీక్రింద నుదాహరించెదము.

నెల్లూరిమనుమసిద్ధితండ్రియగుతిక్కనృపాలునివర్ణించు పద్యము.

సీ. బలిమిచేఁ బృథ్వీశవసుధేశుతల ద్రుంచె
గటకసామంతులగర్వ మడఁచె
గాళవవిభు నహంకారంబు మాన్పించెఁ
జాండ్యునిచేతఁ గప్పంబు గొనియె
ద్రవిడమండలికు లందఱఁ దక్క గెలిచి చో
డని నిజరాజ్యపీఠమున నిలిపె
నెఱుకుమన్నీల నివ్వెఱ పుట్టఁగా నేతె
వైరివీరుల నామలూరు నోర్చె
యోధహరిరాయపెండయుఁదుభయకటక
వీరుఁ డభినవభోజుఁ డాకారమదనుఁ
డవని భారధౌరేయమహత్త్వవిజిత
దిక్కరీంద్రుండు ఘనచోళతిక్కనృపతి.

అనుపద్యము ముద్రాపకులమాతృకలో:

సీ. బలిమిచేఁ బృథ్వీశుతలఁద్రుంచి సేవణ
  కటకసామంతులగర్వ మడఁచి
ద్రవిడమండలికులందఱఁ దక్కనేలెఁ జో
  డని నిజరాజ్యపీఠమున నిలిపెఁ
గర్ణాటవిభునహంకారంబు మాన్పించెఁ
  బాండ్యునిచేతఁ గప్పంబు గొనియె
నేఱువమన్నీల నెఱపుట్టఁగా నేలె
  వైరివీరుల నామ మలార నోర్చె
త్రిభువనరాయపెండారుఁ డుభయకటక
వీరుఁ డభినవభోజుఁ డాకారమదనుఁ
డవని భారధారేయమహాత్త్వవిజిత
దిక్కరీంద్రుండు చోళలతిక్కనృపతి"

అని యున్నది. ఇందుఁ బాదములపరివృత్తి యటుండఁగాఁ బాఠములమార్పు చాల శోచ్యముగా నున్నది. ఇట్లే "కవులచరిత్రము"లోఁ బెక్కుచోట్ల నిట్లు మార్పఁబడినపాఠములతో నబద్ధసోపానపరంపరా పరీతములైన మాయా సిద్ధాంతసరోవరములు త్వరలోఁ బ్రాచిష్టి పాఠకులచిత్తాదర్శములకు మకరతవిభ్రాంతితరళత్వ మాపాదించుచున్నవి. పై పద్యమున సేవణకటక మనఁగా దేవగిరి. సేవణరాజుల మఱచి కటకశబ్దమునకు రాజధాని యను నర్థము స్ఫురింపక కటకపురిమీఁదఁ జిత్తము పాఱఁగాఁ దటుక్కున "వసుధేశు" శబ్దమును నడుమఁ దోపి కేతన సాధారణముగాఁ బ్రయోగించని "వబ"లయతిని గవితలకుఁ గట్టిన ముద్రాపకులచాతుర్యము శ్లాఘ్యమైనదే. కటకశబ్దము నిట్లే పొరపడినపాశ్చాత్యపండితుఁడు రుద్రదేవునియనుమకొండశాసనములో 1162 క్రీ.శ. "ప్రాతీచ్యాం తాకటకనికటస్థాయినీ రాజ్యలక్ష్మీః" అన్నచోట కాకతీయరాజ్యము చాళుక్యకటక మగుకల్యాణపురముసమీపమువఱకు వ్యాపించె ననుటకు మాఱు కటకపురమువఱకు విస్తరిల్లె నని భ్రమపడి లిఖించియుండఁగా మాపంతులవారికి దోష మేమి యని యెవ్వరైన సమర్థింతురేమో! రెండవపాదమునఁ "దక్కనేలె" నను మాటలకు స్పష్టముగా నర్థము గాక "గెలిచి"యని పంతులవారు దిద్దిరి. తక్కనేలుట యనఁగాఁ బరాశ్రయమునకుఁ బోనీక తాన యేలుట యని యర్థము. "కేనము లేకనురక్తమైనభాషాంగనఁ దక్కనేలినమహత్త్వము" అని నన్నెచోడుని ప్రయోగము కలదు. మూఁడవపాదమున గర్ణాటవిభుఁడు పద్యములోఁ జొచ్చె. ఇతఁడు పంతులవారిమనోరాజ్యములో విజృంభించినఋషికల్పనాముఁడు కాఁబోలు! తరువాత "ఏఱువ" దొరలు, "ఎఱుకుమన్నీలు"గా నైరి. త్రిభువనరాయపెండారుఁడు యోధహరిరాయపెండరుఁ డయ్యె. ఈ బిరుద మిట్లు మార్చి యెదురఁబఱిచినయెడలఁ దిక్కనృపాలుఁడు విని యేమనునో! చోళ లనఁగాఁ జోళరాజులు. చోడఁ డనియే యేకవచనము. ఘనచోళ యని దిద్దుట తచ్ఛబ్దప్రయోగరహస్యమునకు స్వరూపనాశము కదా!

23 వ పద్యమునఁ గేతన తనవాసస్థానమును వర్ణించుచోట, "వేఁగి విషయమున వెంటిరా లనుపేర," అనుటకు "వెట్టిరా లను" నొకక్రొత్తగ్రామము సృష్టింపఁబడియె.

53 పద్యమున:— "వనజానన యన్యముకుఁ బ్రవర్తితకీర్తుల్", అనియుండఁగా "యచ్చముకు" అని ముద్రింపఁబడియె.

58-పద్యమున, "సరసిజముఖికూచమ
ర్దన" అని యుండవలయు. "మాచమ"
యని దిద్దుట దోషము.

60-పద్యమున:—

"వనితాజనులచూపు లనుతూపులకుఁ
దన ప్రసన్ననిమేను లెప్పంబు గాఁగ" అని మా
తృకలో నుండఁగా "లేపంబు" అని ముద్రింపఁ
బడియె.

75 పద్యమునకుఁ దరువాత, "ఆతనియ
నుజుండు" అనువచనభాగము తేలిపోయెను.

79-పద్యమున:-

"ఉరవడి నుగ్రసేవణపయోనిధి" యని
యుండఁగా సేవణశబ్దమున కర్థముగాక పంతు
లుగారు దాని "శాత్రవ" యని దిద్దిరి.

అందే— "బాచని నన్ననగంధవార
ణుఁడు", అని పద్యము ముగియఁగా "సద్భట
గంధవారణుఁడు" అని సవరింపఁబడుట వికా
రము. 'నన్ననగంధవారణుఁ' డనుబిరుదము
పెక్కండ్రు ప్రభువులకుఁ గలదు.

79 పద్యమునకు వెంబడిగా

క. "ఇమ్మడిఖచరాధీశ్వరుఁ
డిమ్మడిదిననాథతనయుఁ డిమ్మడిగుప్తుం (?)
డిమ్మడిబలీంద్రుఁ డనఁగాఁ
బెమ్మఁడు వితరణగుణమునఁ బెంపు వహించెన్"

అన్నపద్యము పంతులవారికి దృష్టిగోచ
రము గాక పాఠకులు చదువుభాగ్యముఁ బొంద
దయ్యె.

96 పద్యమునకుఁ బిదప మధ్యాంతము
లలో:

క. భాస్వద్గుణవితరణజిత
భాస్వత్తనయునకు వినయపరునకుఁ గరుణా
ర్ద్రస్వాంతునకు ననూనత
పస్స్వాధ్యాయాది సుకృతపరిపాకునకున్.

అన్నపద్యమును బంతులవారు ముద్రణములో
వదలిపెట్టిరి. ఇందుఁ దిక్కనకు విశేషణరూప
మగు "తపస్స్వాధ్యాయాది సుకృతపరిపాకము"
ముద్రాపకకర్మమునకుఁ బ్రతియోగి యగు
నేమో!

(సశేషము)

చైత్రలక్ష్మి

శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులు

పసరుబట్టని లేత పల్లవంబుల మేసి కూయుచున్నవి గండు కోకిలములు
కసవుపూవ్రల తేనె క్రైవుచేఁ బాడుచు మలయుచున్నవి మధుమక్షికములు
తలిరుపళ్లెరమునఁ జెలితోడ ఫలరసంబులఁ గ్రోలుచున్నది చిలుకగుంపు
పచ్చికబయలుపైఁ బద్మరాగంబులఁ జిత్రించుచుండె రాజీవహితుఁడు
విచ్చివిచ్చని తమ్మిపై విందొనర్పఁ, దేఁటిజవరాలు ప్రియునకై తిరుగుచుండె
సృష్టియంతయు వెలయించె జీవకళల, సర్వమిది నీప్రభావంబె చైత్రలక్ష్మి.

కవి-కవిత్వము

II

భోగరాజు నారాయణమూర్తి గారు

కవితయందుఁ గవిహృదయ మెట్లు ప్రతిబింబించునో మనము కొంత చర్చించితిమి కాని యట్టిహృదయ ప్రతిబింబము మాత్రమే కవిత్వమని చెప్పుటకు వీలు లేదు. ఒకానొక వస్తు విశేషమునుగాని యవస్థా విశేషమునుగాని (situation) వర్ణించునప్పుడు పైని వివరించినట్లు కవి యొకప్పుడు తనమనస్తత్త్వమును భావనాశక్తిచేఁ బ్రతిబింబింపఁ జేయవచ్చును. ఒకప్పుడు స్వభావము చెడకుండ వర్ణ్యమును దనరచనా చాతుర్యమునఁ జిత్రకారునివలెఁ జిత్రించి మనకన్నులకు వ్రేలాడఁగట్టవచ్చును.

కల్పనాశక్తి

ఒకప్పుడు తనకల్పనాశక్తి ప్రకటింపవచ్చును. కవి తనకవిత్వపటుత్వ మిన్నివిధములుగాఁ జూపుట కవకాశమున్నది. వీనిలోఁ గల్పనాశక్తిని మాత్రము కవి రసవిశిష్టములైన భాగములయం దుపయోగింపఁడు. రసపోషణమునకు భావనాశక్తివలెఁ గల్పనాశక్తి తోడుపడలేదు. అందుచే నయ్యాది కవి కావ్యమునందుఁ బ్రాయికముగా రసానంతరమునందే కాని రసాంతరమునందుఁ గానరాదు. కావ్యరసార్ణవమగ్నుఁడై కవి పాత్రలయం దైక్యము నొంది తన్నుఁ దా మఱచిపోవును. కావ్యసృష్టియందలి సుఖదుఃఖాద్యవస్థలన్నియు ననుభవమునకుఁ దెచ్చుకొని తాను నవ్వి నవ్వించుచుండును. ఏడ్చి యేడ్పించుచుండును.

ఆంధ్రకవితాపితామహుఁడు, భావనాశక్తి

ప్రవరుఁడు శుద్ధశ్రోత్రియుఁడు వరూథినిమహాప్రౌఢ. పెద్దన యియ్యిద్దర నెక్కయెడఁ జేర్చెను. ఇది కేవలశృంగారరసప్రకరణము గాదు. భక్తిశృంగారములను బోతనవలె శాంతశృంగారములను బెద్దన కడు నేర్పుతో జోడించెను. మిహికాహార్యప్రాంతమున నభోవాహినీలహరీ శీతల గంధవాహపరిఖేలన్ మంజరీసౌరభగ్రహణేందిందిరతుందిలంబగు నొక్క కాంతారాంతరమునందుఁ బువ్వుఁదీవెలును ద్రాక్షతీవెలును నల్లుకొనిన నెలరాళ్లపందళ్లు గల గరుడపచ్చలసుందరమందిరము ముందరి తీయమామిడిగున్న క్రింద నొప్పు తిన్నెపైఁ గూర్చుండి యింపు దళుకొత్త వీణవాయింపుచుండిన వరూథిని, మకరాంకశశాంక మనోజ్ఞమూర్తియు నలేఖ్యతనూవిలాసుండు నగు ప్రవరునిఁ జూచినది. చూచి పూచినసంపెంగపొలుపు మధుకరాంగనలకుం బలె, వానిచక్కఁదనం బన్యకామినులకు భోగభాగ్యంబని యెఱింగి యాతనిం గామించినది. కామించి యింతలు కన్నులుండఁ దెరువెవ్వరి వేఁడెద వనియు, కైతవకుసుమశరాసనయని సంబోధించియు, తా నేకాంతమునందున్న జవరాలనియు, లోనికి రమ్మనియు, నాతిథ్యము గొమ్మనియు, ననేకవిధముల నర్మ

గర్భముగాఁ బలుకుచుఁ దనమనోవికారమును వానియెడ వెల్లడించినది.

ఇంక, బ్రవరుఁడో వేలిమియు సురార్చనయు విప్రసపర్యయుఁ జిక్కుటయుఁ, దనకుభుక్తికి వేళ యతిక్రమించుటయు,వృద్ధులైనజననీజనకు లాకట సోలుచుఁ దనరాకకై యెదురుచూచుచుండుటయుఁదలంచుకొనుచుఁ,దానిలు సేరకున్న సమస్తధర్మంబులుఁ దూలు నను చింతతోఁ దద్గంధర్వాంగన యనన్యసామాన్యలావణ్యాతిశయమునకుఁ గాని, తదీయశృంగారచేష్టలకుఁ గాని, నర్మగర్భముగాఁ బలికిన పలుకులకుఁ గాని లేశము కలంగఁ డయ్యె.

పాత్రైక్యత

ఈ ప్రకరణమునందు నాయకీనాయకుల వాక్యోపవాక్యములయందు నత్యుక్తులు లేవు. ఆకాశమునంటుకల్పనలు లేవు. ఇందలికవితాశక్తియంతయు రసోత్కర్షకు ముఖ్యోపకరణమగుభావనాశక్తియందే మిళితమై యున్నది. ఆభావనాశక్తి క్రమక్రమముగాఁ బరిణామావస్థకు వచ్చినంతనే కవి నాయకీనాయకులయందు సంపూర్ణతన్మయత్వము నొందుచున్నాఁడు. కవి తానేవరూథినియగుటచే సముచితవాచాభినయాంగాభినయాదులతోడను, నర్మగర్భోక్తులతోడను, నిష్ఠురోక్తులతోడను, మదిగరఁగించుననునయాలాపములతోడను, ప్రవరుని యెడమోహోత్కర్షావిష్కరణము నంత స్వభావసిద్ధముగాఁ గావింపఁ గలిగెను! మఱియుఁ గవి తానే ప్రవరుండగుటచే, శుద్ధశ్రోత్రియత్వము ఏకపత్నీవ్రతపరత్వము, ఇంద్రియపటుత్వము,నిత్యకర్మానుష్ఠానాసక్తి, సురార్చనావిప్రసపర్యానురక్తి, మాతాపితృభక్తి,నిష్కళంకవైరాగ్యదీక్ష, మొదలగు సత్తమలక్షణముల నౌచిత్యము చెడకుండ నింతగాఁ బ్రకటింపఁ గలిగెను!

రసము పరిణతి చెందువఱకును గవి యిట్లు పాత్రలయందే తన్మయత్వము చెంది యుండును. రసమునకుఁ బరిణామావస్థ తటస్థించిన పిమ్మట నారసము మఱి పోషింపఁబడదు. పోషించుటకుఁ గవియును బ్రయత్నింపఁడు.

ప్రవరసాంగత్యమునకై వరూథిని తన చాకచక్యమంతయుఁ బ్రకటించినది. కాని కార్యము లేకపోయినది. అందుచే నింకఁ గేవలశృంగారచేష్టలును వర్ణనలును గొఱగావని నిశ్చయించినది. నిశ్చయించి కుయుక్తులలోనికి దిగినది. యజ్ఞకోటులం బావనుఁబోటకు ఫలము మాకవ్వఁగిళ్ల సుఖించుటేకదా యని బోధించినది. వెన్నవలెం గరంగునలివేణులఁ గౌఁగిటఁ జేర్చు భాగ్యము లెన్నిభవంబులం గలుగునని హెచ్చరించినది. సశరీరస్వర్గసుఖ మనుభవింపుమని ప్రోత్సహించినది, "ఆనందో బ్రహ్మ" యనుశ్రుతివాక్యమును బ్రమాణము చూపినది.

ఇంకఁ బ్రవరుండు నీవన్నయర్థం బెల్లఁ గాముకునకు మాత్రమే నిజముగాని యకాముఁ డిది గణింపఁడని తృణీకరించెను. ఇంద్రియవశగతిచే బ్రాహ్మణుఁడు బ్రహ్మానందాధిరాజ్యపదవీచ్యుతుఁడై చెడునని దృఢీకరించెను. మోక్షలక్ష్మీపథ్యాగమసూత్రపంక్తికి మీమాంసాప్రదాయార్థము లిట్టివియేనా యని "యానం

దో బ్రహ్మ" యనుసూత్రమున కామె యర్థము నుఖండించెను. ఇట్టితుచ్ఛసుఖములు మీసా లపైఁ దేనియలగుటచే నరణులు దర్భలు నగ్నులును నాకుఁ బ్రియంబు లగున ట్లన్యంబులు గావని వ్యక్తపరచెను.

రసపరిణామము

వరూధిని చేయఁ దగిన దింకే మున్నది.? ప్రవరుఁడు నిరాకరించుకొలఁది నామె మోహ ముద్రేకింపసాగెను. ఆమె మోహ ముద్రేకించుకొలఁది వానివైరాగ్యము బలపడఁ జొచ్చెను. శృంగార శాంతరసముల కిప్పుడు పరిణామావస్థ తటస్థించినది. రతిసంరంభ మతిక్రమించి నంతనే వరూధిని బలాత్కృతిని వానిపైఁ బడి, ప్రాంచద్భూషణబాహుమూలరుచితోఁ బాలిండ్లు పొంగారఁ బైయంచుల్ మోవఁగఁ గౌఁగిలించి యధరం బాసించినది. శృంగారరసమున కింతకంటె మఱిపరిణతి యుండదు. ఆబ్రాహ్మణుండును హాశ్రీహరీ! యంచు నోరమో మిడి, తదీయాంసద్వయం బంటి పొమ్మంచుఁ ద్రోసెను. శాంతరసమునకుఁగూడ నింతకంటెఁ బరిణతి యుండదు. ఇట్టు లీరెండురసములును బరిపక్వదశకు వచ్చినంతనే కవి పాత్రలనుండి వేరగుచున్నాడు. వేరయి, 'కలంచునే సతులమాయల్ ధీరచిత్తంబులన్' అని నవ్వుకొనుచున్నాఁడు !!

పిమ్మటఁ బ్రవరుండు సంపూర్ణవిజయముతో నగ్నిభగవానుం బ్రసన్నుం గావించుకొని తత్సహాయమున నిలు సేరఁగలిగెను. ఆదైవప్రసన్నతయే వానిశాంతరససర్వస్వమునకు ఫలసిద్ధి! కవిభావవీథియం దిపు డొక్క వరూధినిమాత్రమే యున్నది. మతిచెడి తత్పర్వతప్రాంతకాంతారములలోఁ బ్రవరాన్వేషణార్థ మున్మాదినివలెఁ దిరుగుచున్నది. కవి కామెయం దిప్పు డత్యంతకరుణారసము జనించినది. వరూధినీహృదయవేదన కవి తనయనుభవమునకుఁ దెచ్చుకొనుటచేతనే వరూధినీ విలాపమునందుఁ గరుణారసవృష్టి యుట్టిపడుచున్నది. ప్రవరునికై యతికరుణముగా విలపించి విలపించి, తుద కక్కాంతామణి కుసుమితలతాంతనిశాంతశశికాంత వేదికాంతరమున మేను వాల్చినది. ఇంతతోఁ గరుణారసమును ముగించినది.

కల్పనాశిల్పము

ఇంకఁ గవి భావనాప్రపంచమునం దెవ్వరును లేరు. శాంతశృంగారములయందుఁ గొంత సేపును గరుణారసమునందుఁ గొంతసేపును మునిఁగిమునిఁగి కవి యిప్పుడు రసార్ణవము నుండి పారమును జేరుకొనెను. వాని కిప్పుడు సంపూర్ణవిశ్రాంతి కలిగినది. అందుచేఁ దన యనల్పకల్పనా శిల్పమును (Meta-physical Poetry) బ్రదర్శించుటకుఁ బ్రారంభించెను. తత్ప్రదర్శనమునకు నాందిపద్య మిది.

చ. తరుణి ననన్యకాంత నతి
దారుణపుష్పశిలీముఖవ్యథా
భరవివశాంగి నంగభవు
బారికి నగ్గముచేసి, క్రూరుఁడై
యరిగె మహీసురాధముఁ డ
హంకృతితో నని రోషభీషణ
స్ఫురణ వహించెనో యన న
భోమణి దాల్చెఁ గషాయదీధితిన్.

కరుణారసవృష్టి యిప్పుడే యాఁగినందున నవ్వానచినుకు లిందులోఁ గొంచెము తోఁణికి నవిగాని యీతరువాతి పద్యముల కట్టి సంపర్కమే యుండదు.

క. తరణి యిద క్రుంకుచున్నా
డరుదెమ్మని చంద్రుఁ బిల్వ నరిగెడురజనీ
తరుణీమణి దూతిక లన
నరిగెం దూర్పునకు నీడ లతిదీర్ఘములై.

క. అంతటఁ బ్రాచి నిశాపతి
యంతికగతుఁ డౌట విని ముఖాలంబితమః
కుంతలములు దీర్పఁగఁ గొను
దంతపు దువ్వెన యనంగ ధవళిమ దోఁచెన్.

చ. మరునకుసంగఁ గాలము త
మశ్చటకాటుకగా నవోదయ
స్ఫురదరుణ ప్రభాపథిక
శోణితసిక్తసితోడు భక్తమున్
హరిహయదిజ్ఞ్నభస్థలము
నం బలి చల్లి పటాంకమున్ వసూ
త్కరభరితంబునై వెలుగఁ
గాంచి సుధానిధి నెత్తె నత్తఱిన్.

ఇట్టి కల్పనాశిల్పమునకును గథాకథనమునకును బరస్పర సంబంధముండవలయునను నియమము లేదు. ఒకప్పు డీరెండును గలయవచ్చును. కలయకపోవచ్చును, ఈకల్పనాశిల్పమునందుఁ గవి, తననిరంకుశత్వమును వెల్లడించుచుండును. నూతన సృష్టికౌశలమును బ్రకాశింపఁ జేయుచుండును. ధూర్జటియొక్క తామరకొలనెంతచిత్రముగ వర్ణించెనో చిత్తగింపుఁడు.

చ. దళములలో రథాంగనిన
దంబు పరాగము రాజహంససం
కులము శిలీముఖభ్రమణ
ఘోషము నవ్యకబంధము ల్పము
జ్జ్వలవరపుండరీకములుఁ
జాలఁగఁ గల్గి మహాహవస్థితిన్
బోలుపు వహించు నక్కొలని
పొంతకు నొయ్యనఁ జేరి యచ్చటన్

కవి నిరంకుశుఁడు

సరోవరమునకును సమరరంగమునకును జతుర్దశభువనములయం దెచ్చటను సామ్యము లేదు. ఏవిధమైనసంబంధముగాని, యాకృతియం దైనను బోలికగాని, సృష్టియందుఁ గానరాదు. అట్టియెడ సరోవరాకారమును సంగరరంగాకారముగా సమన్వయించుట యొక వింతసృష్టికదా? ఈసృష్టి కావ్యప్రపంచమునందుఁ గవియే గావింపఁగలఁడు. తదితరులకీయధికారము లేదు. అట్టినిర్మాణశక్తియుఁ గలుగదు. ఒకప్పు డెవఁడైన నక్కొలనిం గని యిది యుద్ధరంగమని పలికినయెడ, విన్నవారు వానికి మతిభ్రాంతి కలిగినదని యున్మాదవైద్యశాలకుఁ బంపివేసెదరు. సకలవిషయములయందుఁ గవియొకఁడే నిరంకుశుఁడు. ఆతనిదృష్టి గగనమధ్యవ్యాప్తమై నాట్యమాడుచుండును.

'The poet's eye in a fine frenzy rolling doth glance from earth to heaven and heaven to earth' (Shakspeare)

కవి బ్రహ్మ

ఈశ్వరసృష్టియందలి నిర్జీవపదార్థములను దనకవితాప్రపంచమునఁ జేర్చి కవి వానికిఁ బ్రాణప్రతిష్ఠ గావించుచుండు నపరబ్రహ్మ. తత్ప్రపంచమున వాహినీరత్నాకరులు కైరవశీతకరులు - పద్మినీ ప్రభాకరులు - కాముకీ

కాముకులై వింతవింతసోయగములు వహించుచుందురు. లోహకారుఁడు కనకద్రావకంబునందు వైచి లోహపదార్థములకు మాత్రమే మెఱుఁగు వెట్టఁగలఁడు. కావ్యకారుఁడు కవితారూపకమగు నపూర్వకనకద్రావకమున లోహలోహేతర సకలపదార్థములకును వన్నె వెట్టుచుండును. మఱియు లోహకారునిమెఱుఁగు కృత్రిమము, నస్థిరము; కావ్యకారుని మెఱుఁగకలంకము, నాచంద్రార్కము!

కవితాప్రతిబింబితసామాన్య విషయములు.

కేవలదృష్టికి సామాన్యముగాఁ దోఁచు విషయములును వస్తువులును గవితాదర్పణమునం దెంతయు మనోహరములై ఘనతరములై తోఁచుచుండును. నిగమశర్మకు వాని యక్క గావించిన ప్రీతిపూర్వకోపచారములు రామకృష్ణునికవితయం దెంత మనోజ్ఞములై యున్నవో చూడుఁడు!

క. ఇంతలు నంతలు నగు తన
సంతానము చంట వెంట సందడిసేయన్
ప్రాంతమున నిలిచి తమ్ముని
కుంతలబంధనము విడిచి కుశలాశయయై.

గీ. ఎలయుసీత్కారములతోడ నీళ్లు గ్రుక్కి
యంటుసంటులు పరికించి యంట్లఁ బొడిచె
గోరుముక్కల దిగదువ్వి తూరుపెత్తి
నెఱులు గలిగినపేల నన్నింటిఁ దిగిచె.

క. మెడమన్ను నలఁచి యలకలు
ముడిగొని, నిజపాణిపద్మములు గరగరగాఁ
గడిగికొని, తనకు మఱఁదలు
విడె మొసఁగుచుఁ బసిమిపసిఁడి పీవన పీవన్.

వినవలసినవియుఁ గనవలసినవియుఁ గాని యూహనలు కవితాప్రపంచమునఁ గావింపఁబడుటచేత వాని కింతటిమనోజ్ఞత గలిగినది. వీని

కవిత ఛాయాగ్రహణకళ

వలనఁ బాత్రలు మనకంటియెదుట మెలఁగుచున్నట్టులే మనకుఁ దోఁచుచుండును. ఇది యిట్లుండ హనుమంతుఁడు సముద్రమును దాఁటినప్పుడు మొల్ల తానాప్రాంతముననే యుండి చూచినది కాఁబోలు! తత్సముద్రోల్లంఘన మెంతయు యథార్థస్వరూపమునఁ జిత్రించినది.

చ. మొగము బిగించి, పాదముల
మొత్తముగా నట నూఁది త్రొక్కి నీ
టుగ మొగమెత్తి, భీకరక
ఠోరరవంబున నార్చి, బాహుల
త్యగణితలీల నూచి వల
యంబుగ వాలము ద్రిప్పి, వ్రేగునన్
సగము సగమ్ముగ గ్రుంకఁ గపి
నాథుఁడు నింగికి దాఁటె రివ్వునన్.

ఇందలి ఛాయాగ్రహణకళాకౌశల్యము (Photographic art) ప్రశంసింపందగినది. కవిత్వము సకలకళావిజ్ఞానసర్వస్వము గదా? రంగులకు మారుగాఁ బదముల నుపయోగించుచుఁ జిత్రకారునివలె హనుమంతుని మొల్ల యత్యుల్లాసజనకముగఁ జిత్రించినది. కవిత్వమన్నిట్టులే యుండవలెనని 'మెకాలే' దొరగారి సంకల్పము.

" We mean the art of employing words in such a manner as to produce an illusion on the imagination, the art of doing by means of words what the painter does by means of colours"

ఆంగ్లకవుల భిన్నమతములు

సౌందర్యమును జిత్రించుటయే కవిత్వమని ఎడ్గార్-ఎలన్-పో. అనునొకయమెరికా కవి చెప్పుచున్నాడు. It is 'The rhythmic

Creation of beauty' అనఁగా లయతో మేళవించిన శ్రావ్యమగు సంగీతము వినునప్పుడు హృదయమునకుఁ గలుగునానందమువంటి యానందము ఔచిత్యము చెడనిశబ్దములతో సౌందర్యమును జిత్రించుకవిత్వమువలనఁ గలు

జాన్సను

గవలయునని వానియభిప్రాయము. కవిత్వము ఛందోబద్ధమైనరచన యనియు, భావనాశక్తిచే సహేతుక మొనర్చి సత్యమును నానందదాయకముగాఁ జెప్పు శాఖావిశేషమనియు నూతనసృష్టి నే తత్ప్రయోజన మనియు, జాన్సను కవి నిర్వచనము.

“Poetry,”says Johnson “is metrical composition ’ It is ‘ the art of uniting pleasure with truth by calling imagination to the help of reason ’ and its ‘ essence ’ is ‘ invention.”

కోల్రిడ్జి

కోల్రిడ్జి కవితామతము దీని కెంతయు భిన్నమైనది. సత్యము శాస్త్రోద్దేశమే కాని కవిత్వోద్దేశము కాదనియుఁ గేవలహృదయానందము మాత్రమే కవితాప్రయోజనమనియు నాతనితలంపు.

“ In Coleridge’s view, poetry is the anti-thesis of science, having for its immediate object pleasure not truth.”

కాని సత్యరహితమైనయానంద మశాశ్వతము. మఱియుఁ గృత్రిమము. గారడివాఁడిసుకయందు మామిడిటెంకలం జొనిపి, గంపలో మాటుపఱచి కొన్ని నిముసములకుఁ జిన్నమామిడిమొక్కలం దోఁపించును. ప్రేక్షకు లయ్యది సత్యరహితమైన కృత్రిమసృష్టి యని యెఱింగి వానిహస్తలాఘవమున కానందించెదరు. ఆయానందము తాత్కాలికము.

మనము ప్రత్యక్షముగ నాటి పెంచి ఫలోన్ముఖమునకుఁ దెచ్చిన రసాలములవలనఁ గలుగునానందము యథార్థమైనది. శాశ్వతమైనది. సత్యసమ్మేళనము లేనియానందము సుఖప్రదము కాదని యెఱింగియే ‘లేహంటు’ తనకవిత్వనిర్వచనమునందుఁ గవితారచనకు సత్యము నొకవస్తువుగా (subject) నిర్ణయించెను.

‘ The utterance of a passion for truth, beauty and power, embodying and illustrating its conceptions by imagination and fancy, and modulating its language on the principle of variety in unity ’

సత్యమునందును సౌందర్యమునందును బ్రతిభయందును గల యుత్సాహము కవిత్వమునకు వస్తువట! భావములను భావనాశక్తిచే వ్యక్తపరచుటకుఁ బ్రయత్నించుట కవితామార్గమట! భావసమన్వయమున కనుకూలమైనశైలి (style) సమన్వయము కవితాభాషయట!

కావ్యరచనయం దొకానొకరసము నుత్కర్షించుటకు భావములును, తద్భావములను బ్రకటించుటకుఁ బదగుంఫనమును సాధనము లగుచున్నవి. ఈరసభావశబ్దములు మూఁడును గాఢమైనపరస్పరానుకూల్యమును బొందినప్పుడే వాస్తవమైనకవితాస్వరూపమేర్పడఁ గలదు. అందుచే ‘లేహంటు’ భావముతో సమానమైనగౌరవము శబ్దమునకు

సైతము నొసంగి, కవితారచన కుచితమైన భాషయును నిర్వహించెను. రసములును భావ

హెజిలెటు

నాశక్తియు నేశబ్దములయందుఁ బ్రకటింపఁబడునో యాశబ్దజాలమే కవిత్వమని చెప్పుచు నీమతమును 'హెజిలెట్' మఱింతదృఢపఱచెను.

'The language of imagination and passions'

మేత్యూ ఆర్నాల్డు

మనుష్యులు మాటాడుకొనుభాషలోఁ బవిత్రతయు, హృదయరంజకత్వమును గుణములుగాఁ గల భాషయే కవిత్వమని మేత్యూ ఆర్నాల్డు సంకల్పము.

It is simply the most delightful and perfect form of utterance that, human words can reach.'

* రమణీయార్థ ప్రతిపాదకశబ్ద మెట్లు కావ్యమగునో అట్లేరమణీయార్థప్రతిపాదకరూపము చిత్రమగును. రమణీయార్థప్రతిపాదకత్వము రెండింటికిని సామాన్యమే. అయినను రమణీయార్థముమాత్రముకావ్యమగును. తత్ స్థానమైనశబ్దము కావ్యమున కక్కఱలేదని చెప్పుటకు వీలు లేదు. కావుననే దండి మొదలైనవారలు శబ్దార్థములు రెండును గావ్యమందురు. దానినే పండితరాయజగన్నాథులు రమణీయార్థప్రతిపాదకమైనశబ్దము కావ్యమన్నారు. కావ్యము వలయునన్న శబ్దముతప్పదు. అట్లే చిత్రము కావలయునన్న రమణీయార్థప్రతిపాదకరూపము తప్పదు. చిత్రమందు రూపసామ్య మక్కఱలేదు. రమ్యార్థమే కావలెననియు జెప్పుట యసంభవమైనకోరిక గోరుట. నాదౌచిత్యమును విడిచి సంగీతానందము లేదు. రూపౌచిత్యమును విడిచి చిత్రవిద్య లేదు. శబ్దౌచిత్యమును విడిచి కావ్యము లేదు.

గీర్వాణలాక్షణికులు

కావ్యలక్షణములనుగూర్చి ప్రసంగించిన సంస్కృతాలంకారికులలో ననేకు లర్థముతోఁ బాటుశబ్దమునుగూడనిట్లుగ్రహించుచున్నారు.

'అదోషౌ సగుణౌ సాలంకారౌచ శబ్దార్థౌకావ్యమ్'
హేమచంద్రుఁడు.

'అదోషౌ సగుణౌ సాలంకారౌ శబ్దార్థౌ కావ్యమితి కావ్య సామాన్యలక్షణమ్' ప్రతాపరుద్రీయము.

"సాధుశబ్దార్థసందర్భం గుణాలంకారభూషితమ్,
స్ఫుటరీతిరసోపేతం కావ్యం కుర్వీత కీర్తయే"
వాగ్భటుఁడు.

'కావ్యశబ్దోఽయం గుణాలంకార సంస్కృతయో శ్శబ్దార్థయో ర్వర్తతే'—వామనుఁడు.

'సగుణాలంకృతీ కావ్యం పదార్థౌ దోషవర్జితౌ'
సాహిత్యరత్నాకరము.

'రమణీయార్థ ప్రతిపాదకశబ్దః కావ్యం'
జగన్నాథపండితుఁడు.

అలంకారములు

అర్థముతోఁ బాటు శబ్దమును బాటించుటయే కాక యీలాక్షణికులు గావ్యలక్షణములయందు నలంకారమును విధిగాఁ జేర్చుచు వచ్చిరి. అలంకారములు రసోత్కర్షావిష్కరణమునకు సాధనములనియు, శరీరమునకు నంగదాద్యలంకారములవలెఁ గావ్యమునకు నుపమాద్యలంకారములును శోభాతిశయము నొనగూర్చునవి యనియు లాక్షణికులు

* కీ. శే. కొ. లక్ష్మణరావు పంతులు గారు, ఆం. ప. సా. అనుబంధము.

చెప్పుచున్నారు. కావ్యలక్షణములలో నలంకారము ముఖ్యలక్షణముగా లాక్షణికులు విధించుచుండ, ఒకానొక కావ్యమునందు శ్రీకారము మొదలు సంపూర్ణమువఱకును బ్రతిపద్యమునందుఁ గాని ప్రతిశ్లోకమునందుఁ గాని యలంకార ముండితీరవలె ననునిర్బంధము లేక, అనలంకృతమైనచోటఁ గావ్యత్వమునకు హానికలుగదని 'త దదోషౌ శబ్దార్థౌ సగుణా వనలంకృతీ పునః క్వాపి' అను వాక్యమువలనఁ గావ్యప్రకాశకారుసిమత మేమో యని స్ఫురించుచున్నది. అలంకారములను గూర్చి మతభేదము లనేకము లున్నవి. నేఁటికవితాతత్త్వజ్ఞులలోఁ గొందఱ యభిప్రాయము లీక్రిందఁ బొందుపఱుచుటకంటె నీవిషయమును గూర్చి వేఱొకవిధమైనచర్చ యవసరము లేదు.

*"మొదటినుండి తుదవఱకు మధురాన్నభోజనము చేసినవాని కరుచి యెట్లు కలుగునో య ట్లీయలంకారపూర్ణ మగు కావ్యమును జదివిన నరుచి కలుగుననుట సాహసము కాదు. మఱియు నలంకారాశీకరణ మప్రయత్నసాధ్యముగాదు. విశేషప్రయత్నసాధ్యములగునియమములతో రచింపఁబడిన కావ్యము హృద్యముగా నుండదు.

'రసాక్షిప్తతయా యస్య
బంధ శ్శక్యక్రియో భవేత్,
అపృథ గ్యత్ననిర్వర్త్య
స్సోఽలంకారో ధ్వనౌ మతః' ధ్వన్యాలోకము.
'కవితా వనితా చైవ
స్వయమే వాగతా వరా,
బలా దాకృష్యమాణా చేత్
సరసా విరసా భవేత్ .'

ఉత్తమకావ్యము తోఁటలోనుండుపుష్పమువలె సహజపరిమళము గలది. కాని శిల్పి చేసినకృతకకుసుమమువలె నిర్గంధము గాదు. నవీనకవు లలంకారములకై తక్కువప్రయత్నించి యున్నట్లయిన వారిప్రబంధములు హెచ్చుగ సంతోషము నిచ్చునని తలంచెదను అప్రయత్నసంచితాలంకారములు గల తిక్కనాదుల కవిత్వము లెంతబాగుగ నున్నవో నేను జెప్ప నవసరము లేదు."

♦ "నిజముగా నలంకారముల ధర్మము రసోపస్కరణమే యైనచో, వాని నెట్లెంత వఱకుపయోగింపవచ్చునో కూడదో కవియే నియమింపవలయును గాని మనము నియమింపఁ జాలము. మఱియుఁ గవికి రసమే యుపాస్యదేవత యగునేని యతఁ డలంకారశాస్త్రము నెంతమఱచిన నంత మేలు. అలంకారములు రసాధీనములుగాని రస మలంకారాధీనము గాదు. కావునఁ గవి కలంకారశాస్త్రపరిచయము యోగికి సంసారవాసనవంటిది.

† "కావ్యరచన ముందు సాగినది. కవి 'యిష్టార్థవ్యవచ్ఛిన్నమైన' పదావళిని గానము చేసెను. ప్రకృతివిలాసానుభవముచేఁ గవికి మహత్తరమైన రసానందభోగము గలిగినది. అందు లీనుఁడై ప్రసన్నహృదయమునందుఁ గందళించినభావములను బైకిఁ జల్లెను. ఈభావప్రపంచము మానవలోకము నావహించిన

---

* శ్రీ కిళాంబి రామానుజాచార్యులు గారు. ఎం. ఏ.
♦ శ్రీ రాళపల్లి-అనంతకృష్ణశర్మగారు. No. I. Vol. II. P. 15-16.
† గ్రంథాలయసర్వస్వము. I. Vol. No. III. P. 258.

కొలఁది అభిరుచికిఁ బ్రచారము కలిగినది. ఆకర్షింపఁబడినకొలఁది జనులు పరవశులైరి. తరువాత స్థాయి కుదుర్చుకొనిరి. అనంతరము కావ్యప్రపంచము నార్ద్రదృష్టితోఁ బరిశోధింపసాగిరి. మొట్టమొదట తమ్మాకర్షించినది సౌందర్యమని కనిపెట్టిరి. రసోపలబ్ధి తత్ప్రసాదమని తనిసిరి. ఎచ్చటెచ్చటఁ దమకానందమెక్కుడయినదో అచ్చటచ్చట నెల్ల సొగసు లున్నవని గుర్తించిరి. ఈసొగసులే పిదప నలంకారము లైనవి. అంతేకాని ముందు అలంకారములు సిద్ధము చేసి, అవి ధరించుటకు యుక్తమయిన కావ్యకన్యను సృజింపలేదు. కావ్యము లనలంకృతములైనను ఉత్తమస్థానము నవరోహించుట కాటంకము లేదనుట కీనిదర్శన మొక్కటియే చాలును. కావ్యమునం దలంకారము లవశ్యపరిపోష్యములనుట ఉదాత్తవిమర్శనాలక్షణము గాదు. ఏలయన? మమ్మటాదులు తనివితీఱ పొగడి యుదాహరించిన యుత్తమశ్లోకము లన్నియును అనలంకృతములుగానే యున్నవి. ఇంత యేల, ఉదాత్తమగు వ్యంగ్యవైభవము విలసిల్లిన స్థలములయందు నియమప్రయుక్తములగు అలంకారములు నిలచుటకైన నవకాశము గానవచ్చుట లేదు."

సర్వమత సమన్వయము.

అనేక భాషలయందు వందలకొలఁదిఁ గవులు వందలకొలఁది విధములఁ గవిత్వతత్త్వమును నిర్వచింపుచువచ్చిరి. ఆయా నిర్వచనము లన్నియు నాయాకవులయొక్క రుచివిశేషముల ననుసరించియే కావింపఁబడినవని చెప్పవచ్చును. ప్రకృతిని ప్రేమించుకవి ప్రకృతిసౌందర్యమే కవిత్వమనుచున్నాఁడు. రసము నుపాసించుకవి 'వాక్యం రసాత్మకం కావ్య'మనుచు అందు వీరశృంగారరసములనుమాత్రమే మన్నించుకవి 'వీరశృంగారయో రేకః ప్రధానం యత్ర వర్ణ్యతే' అనుచున్నాఁడు. ఒక్కకరుణారసమునుమాత్రమే కరుణించుకవి 'ఏకో రసః కరుణ ఏవ' అనుచున్నాఁడు. ఈ మతభేదము లన్నియుఁ గవులకే కాని కవిత్వమునకు లేవు. ఏలయన నాయామతముల కనురూపములగు గుణవిశేషము లన్నియుఁ గవిత్వమునం దున్నవి. ఆగుణవిశేషములలోఁ గొన్ని కొన్ని కొందఱకుఁ గొందఱకు స్ఫురించినవి. రుచించినవి. సగుణమని కొందఱచేతను నిర్గుణమని కొందఱచేతను, శైవమని కొందఱచేతను, వైష్ణవమని కొందఱచేతను, పెక్కుమతముల సచ్చిదానందమయమగు పరబ్రహ్మమారాధింపఁబడుచున్నదికదా? నిశ్చలమహానందస్వరూపమగు కవిత్వము గూడ నట్టిదియే!!

వేసఁగి

శంకరదీక్షితులు

ఈఁగలకుఁ బగలెల్లను, వేగలేక,
దోమలకు, నల్లులకు, గాలి లేమి,మేను
తెల్లవారెడువఱకును దిండియయ్యె,
మండువేసఁగి తాపంబు మాన్పు వరుణా!

సంధు లూటలరీతి నిచ్చలును, జెమ్మ
గిల్లుచున్నవి, తనువులు గుల్లబారె,
మేను లిటులయ్యె జలమయమృణ్మయములు
మండువేసఁగి తాపంబు మాన్పు వరుణా!

కానికైన మారనియసమాన మైన
స్థూలకాయంపుబాధశత్రునకు నైన
వలదు, వలదని, జనులు మ్రొక్కు లిడుచుండ
మండువేసఁగి తాపంబు మాన్పు వరుణా!

ఉడుకుచే, నున్న లేకున్న నొక్కటె, యని
ఇండ్ల నింటివాండ్రను జూడ కెల్లరకును,
రాత్రులందు సంసార వైరాగ్య మబ్బు,
మండువేసఁగి తాపంబు మాన్పువరుణా!

ఉడుకు బాపు నుపాయంబు లున్న నేమి,
తాళఁ జాలక నీపేరు దలఁచి, తలఁచి
తనుకు లాడుచు నున్నాఁడు, ధనికు లిండ్ల
మండువేసఁగి తాపంబు మాన్పు వరుణా!

పొట్టకూటికి కూలికై పోయి, యెండ
మలమలని మాడుచున్న పేదలను జూడు!
విధివలెనె, నీకు వారిపై వెగటదేల?
మండువేసఁగి తాపంబు మాన్పు వరుణా!

పేదలైనను, ధనికులు, పెద్దవారు,
బుడతలబలలు, సబలలుఁ భోగి జోగు
లెట్టివారైన, నేమి, నీదృష్టి కొక్కటె!
మండువేసఁగి తాపంబు మాన్పు వరుణా!

మెడలు నిక్కించి, పై నేగు మేఘములకు
జీవు లెల్ల, నీటికి నమస్కృతు లొనర్ప
దుష్టుఁడవె కాకపోయిన దోడుపడవె?
మండువేసఁగి తాపంబు మాన్పు వరుణా?

వర్ష మీయనిమబ్బులవైపు, తృష్ణఁ
జూచు ప్రజలను మోసగించుటయె కాదె?
శేషజలలేశమును, నీవు జేదుకొనుట;
మండువేసవి తాపంబుమాన్పు వరుణా!

దుష్టుఁడ వటంచు నిన్నంత దూరమందు,
ప్రకృతి యుంచిన నేమి, స్వభావదార్ఢ్య
మింతఁగాఁ జూపు నిన్ను గర్హింప రెవరు?
మండువేసగి తాపంబు మాన్పు వరుణా?

స్వేచ్ఛ విహరించు గాడుపే, సిగ్గు లేక,
దాసుఁడై నీకుఁ, దోడ్పడఁ దలఁచు నపుడు
ప్రజల కింకేల సుఖము; జీవములు నిలుచు,
మండువేసఁగి తాపంబు మాన్పు వరుణా!

విసుఁగు లేక త్రాగెడునీరు వెడలఁ గ్రక్కు
నట్టిమముఁ జూచి యైన నీపొట్టనిండఁ
బీల్చి యున్ననీటిని దిగవిడిచి వేగ,
మండువేసఁగితాపంబు మాన్పు వరుణా!

నో రెఱుంగనిపశువు లూరూర నీరుఁ
దిండియును లేక, అల్లాడుచుండ, జీవ
వధక! నీవు చేరితివి సత్పథమునందు
మండువేసఁగితాపంబు మాన్పు వరుణా!

వ్యావహారిక భాషా బహిష్కార నిరసనము

రావుసాహెబ్ గిడుగు వేంకటరామమూర్తి పంతులు గారు

(గత సంచిక శేషము)

18. కథలు ప్రతిదేశమందున్నూ ఆబాలగోపాలం అందరికీ ప్రియమైన సారస్వతముగా ఉన్నవి. పాటల వలెనే ఇవిన్ని జనులు నిరక్షరులై ఉన్న కాలమందే పుట్టినవి. వ్రాతనేర్చినతర్వాత జనులు ఈకథలు వ్రాసుకొని, తాము చదువుకొంటూ, ఇతరులకు చదివి వినిపించేవారు. సర్వజనసామాన్యముగా ఉన్న భాషలోనే వ్రాతయందుకూడా ఈకథలు కనబడుతున్నవి. మనదేశమందు కూడా ఇట్లు రచించినకథలపుస్తకాల వ్రాతప్రతులు అనేకమున్నవి. ఈకథలు అచ్చువేయించేవారు వ్రాతప్రతులలో ఉన్నట్లే గ్రంథ ముంచవలెను; లేదా, పూర్వకాలపుభాష దుర్బోధముగా ఉంటే తమకాలపు భాషలో ఉన్నట్లు సవరించి సబోధముగా చేయవలెను; గాని, లోకులకు అపరిచితమయిన భాషలోనికి మార్చడము యుక్తమా? ఇట్టి దురాచారము మరేదేశమందున్న లేదు. గ్రాంథికభాషలోనే పూర్వులుకూడా కథలు రచించేవారని తోచునట్లుగా ఇప్పటి అచ్చుపుస్తకాలు దుష్టపరిష్కర్తల కూటకరణమువల్ల మారురూపము పొందినవి. వాడుకభాషలోని కథలు పిల్లలస్వంతసారస్వతము; పామరులస్వత్వము, సర్వజనసామాన్యసంపత్తి, వాడుకలోలేని భాషలోనికి వీటిని మార్చడము మహాపాతకము. ఇట్టి పాపకృత్యము పూర్వపండితులు ఎన్నడూ తలపెట్టలేదు. అచ్చుయంత్రములో మొట్టమొదట అచ్చుపడ్డ తెలుగుపుస్తకములు చూచినవారికి నిజము తెలుస్తుంది. ద్వాత్రింశత్సాలభంజిక కథలు 1819 వ సం.న, పంచతంత్రకథలు 1834 వ సం.న, చెన్నపట్టణపాఠశాలల్లో అప్పుడు తెలుగుపండితుడుగా ఉండిన రావిపాటి గురుమూర్తిశాస్త్రిగారు వ్యావహారిక భాషలో రచించి అచ్చువేయించినారు. ఆయన తెలుగు వ్యాకరణము, శేషయ్యగారి తెలుగువ్యాకరణమువంటి గ్రంథములుకూడా అట్టిభాషలోనే రచితమై ఉన్నందున ఆకాలమందు అట్టిరచన సత్సంప్రదాయానుసారమయినదని ఊహించవలెను. చిత్రకథలు, నీతికథలు (1856), నారాయణసామిగారి తెలుగుకథలు (1839), పరమానందయకథలు (1861) మొదలయినవి అట్లే వాడుకభాషలోనే అచ్చుపడ్డవి. అంతకు పూర్వముకూడా ఇట్లు కథలు రచించుట శిష్టాచారముగా ఉండేదా అని విచారించగా, ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పుస్తకభాండాగారమందు వ్యావహారిక భాషలో రచితమయినకథలు తాటాకుపుస్తకాలలో చాలా కనబడ్డవి. ఉదా: చిలుకచెప్పినకథలు, హంసవింశతి, ద్వాత్రింశత్సాలభంజికలకథలు, పంచతంత్రకథలు, తెనాలిరాముడికథలు మొదలయినవే కాక, రామాయణము, భాగవతము, భారతము మొదలయినపురాణేతిహాసములు కూడా ఇట్టిభాషనే వచనములూ కథలుగా రచితమయినవి ఉన్నవి. "రామాయణార్థంబు అందరికీ తెలియడానికి వచనరూపంబుగా మార్కండేయమహాముని పాండునందనులకు చెప్పినప్రకారం సింగరాజు దత్తాత్రేయులు చేసుకొన్న పుణ్యకథ సంపూర్ణం" అని గ్రంథకర్త గ్రంథాంతమందు ఏ ఉద్దేశముతో ఇట్లు రచించినాడో స్పష్టముగా తెలియజేసినాడు. ఇట్లు రచించిన రాజులచరిత్రలు భక్తులచరిత్రలు కూడా కలవు. సాహిత్యపరిషత్తువారివద్దనున్న రాయవాచకము, ప్రతాపచరిత్రము, కర్ణాటకరాజ్య వృత్తాంతము వ్రాతప్రతులలో ఉన్నట్టే అచ్చుపడ్డవి. గవర్నమెంటువారి లిఖితపుస్తకభాండాగారమందు తంజావూరిరాజుల చరిత్ర, సింహాళవిజయము, భాగవతచరిత్ర ఉన్నవి; మొదటిది శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు తాము రచించిన పీఠికతో అచ్చు వేయించినారు. తెలుగుదేశముచరిత్ర విశదపర్చగల వృత్తాంతములు, అపరిమితముగా మెకన్జీ,

టెయిలర్, బ్రౌన్ మొదలయినవారు సంపాదించినవి కుప్పలుకుప్పలుగా గవర్నమెంటువారి పుస్తకభాండాగారమందు "లోకల్ రికార్డు" అనే పేరితో ఉన్నవి. ఆంధ్రపత్రిక 149 వ సంచికలో 25-1-24 వ తేదీని "ఓరియంటల్ లైబ్రరీ" అనేశీర్షికతో క. మార్కండేయశర్మగారు ప్రకటించినవ్యాసము చూస్తే, ఇవి ఎంతవిలువయినవో తెలుస్తుంది.

19. వచనరచనాసంప్రదాయము పూర్వమిట్టుండేదని గ్రామ్యగ్రాంథికవాదము విమర్శించి తీర్పు చెప్పిన పరిషత్పండితులకు గాని యూనివర్సిటీ పండితులకుగాని శాసననిర్మాణసభలోని తెలుగుసభికులకుగాని విద్యాశాఖాధ్యక్షులకుగాని 1914 సం.రమునకు పూర్వము తెలియలేదు. ఇట్టివచనగ్రంథములు వందలకొలదిగా వ్రాతప్రతులలో ఉన్నవని నేనైనా మొదట ఎరుగను; లోకములో నేటికిన్నీ ఈసంగతి తెలిసినవారరుదు. అయితే, ఇట్టివచనగ్రంథములతోపాటు, పాండ్యచోళమండలములలో ఆంధ్రరాజులప్రభుత్వము సాగుచుండినప్పుడు "గ్రాంథికాంధ్రము"న వచనముగా రచించిన జైమినిభారతము, శ్రీరంగమాహాత్మ్యము, భారతము మొదలయినకొన్నిగ్రంథములకు వ్రాతప్రతులు సాహిత్యపరిషత్తువారికి దొరికినవి అందులో జైమినిభారతము మాత్రము పరిషత్తువారే, భాషలో కూడనిమార్పులు కొన్ని చేసి, అచ్చువేయించినారు. ఈప్రౌఢవచనములలోకూడా "వాటిని, "వాటికి'', ''రెండోఅధ్యాయము'', ఉండే'', ''చేస్తివి'', 'వూతురిని' 'పిలిచినా' 'దాంకా', 'రాజును', 'ఇరువై' మొదలయిన వాడుకమాటలు అనేకముగాఉన్నవి. ఇట్టివి దిద్దడము లోకాన్ని మోసపుచ్చడము కాదా? ఇవి రచించినవారు ప్రాచీనాంధ్రభాష శ్రద్ధగా అభ్యసించి, ఆభాషలో తమకుగల రచనాసామర్థ్యము ప్రకటించి పండితులమెప్పు పొందగోరినవారు. వాడుకభాషలో తాము రచించిన వచనగ్రంథములవలె ఇవి అఖిలలోకోపకారకమైనవి కావని వారెరుగుదురు.

20. లోకులందరికీ ఉపయోగించేటందుకు రచించినపుస్తకము లన్నీ వాడుకభాషలోనే ఉన్నవని రుజువుచేయుటకు చాలినంతసాక్ష్యము లిఖితపుస్తకభాండాగారములందే ఉన్నదిగదా! ఇంతవరకు, శాసనములు, పాటలు, యక్షగానములు, నాటకములు, కథలు, పురాణేతిహాసములు, చరిత్రలు వ్యావహారికభాషలో మనపూర్వులు రచించినవే అనేకము న్నవని నిస్సంశయముగా రుజువయినది గదా! ఇకను, శాస్త్రములు, కళలు అభ్యసించే తెలుగువిద్యార్థులకు గురువులు ఎట్టిభాషలో గ్రంథములు రచించేవారో తెలియజేస్తాను. అన్నివిద్యలలోనూ "ఆధ్యాత్మవిద్యావిద్యానాం వాదః ప్రవదతామహమ్"అని శ్రీకృష్ణభగవానులు చెప్పినట్టు, అధ్యాత్మవిద్య శ్రేష్ఠమయినది గదా. ఈవిద్యను తెలుగువారికి వాడుకమాటలతో బోధిస్తూ పండితులు, యతులు మొదలయినజ్ఞానసంపన్నులు రచించిన వచనగ్రంథములు వందలున్నవి. ఉదా: పరిషత్తువారివద్ద నున్నవి కొన్నిటిని పేర్కొంటాను. మోక్షశాస్త్రము, భగవద్గీతావచనము, వాసుదేవమననము, వేదాంతవార్తికలు, మహావాక్యలక్షణము, వేదాంతవచనము, పొరలపంచకము, సకలోపనిషత్సారసంగ్రహము, సాత్వికబ్రహ్మవిద్యావిలాసము. గవర్నమెంటువారిపుస్తకభాండాగారమందు అజ్ఞానధ్వాంతచండభాస్కరము, వేదాంతసారసంగ్రహము, అర్చిరాదిమార్గము, తత్వము, రాజయోగప్రకాశిక మొదలయినవి కూడా ఉన్నవి. సంస్కృతమందున్న వేదాంతగ్రంథములు చదువగోరే తెలుగువారికోసము వాడుకమాటలతోనే గురువులు వాటికి టీకలు రచించినారు. భగవద్గీతలకు ఆనందతీర్థులువారు, పరమానందయతీంద్రులు, తాళ్లపాక తిరుమలయ్యంగారు రచించినటీకలున్ను, ఉత్తరగీతలకు పరమానందతీర్థులవారు, సుదర్శనతీర్థులవారు రచించినటీకలున్ను, మహిమ్నస్తవటీక, ప్రౌఢానుభూతివ్యాఖ్య, పంచీకరణము మొదలయినవిన్నీ, గవర్నమెంటువారి పుస్తకములలో కనబడుతున్నవి. పూర్వసంప్రదాయము ననుసరించే శ్రీవేంకటగిరిమహారాజా శ్రీ వెలుగోటి సర్వజ్ఞకుమారయాచేంద్ర భూపతులు నాస్తికధ్వాంతభాస్కరము, మనస్సాక్ష్యము మొదలయిన అనేక తత్వగ్రంథములు ("గ్రామ్య"భాషలోనే అందరికి తెలిసేటట్టు రచించుట యుక్తమని సిద్ధాంతీకరించి) రచించి ప్రకటించినారు. వీరిపాండిత్యము జగద్విఖ్యాతము. వీరు గ్రాంథికాంధ్రము రానివారుకారే! తక్కినశాస్త్రములలో

తెలుగుదేశమందు బాగావ్యాపించి ఉన్నవి జ్యౌతిషమున్ను, వైద్యమున్ను. వీటిని తెలుగువారు అభ్యసించుటకుగాను సంస్కృతగ్రంథములకు వాడుకమాటలలోనే టీకలు రచించి గురువులు శిష్యుల కిచ్చినారు. జ్యౌతిషమందు గవర్నమెంటువారి వ్రాతపుస్తకములలో బృహజ్జాతకటీక, భీమకవి జోస్యము, ప్రతిభాగవివరణము, ప్రశ్నశాస్త్రము, గోపాలరత్నాకరము మొదలయినవిన్నీ గణితశాస్త్రములు కొన్నిన్నీ ఉన్నవి. సూర్యసిద్ధాంతము, తిథిచక్రము, అష్టకవర్గ శ్రీపతిజాతకపద్ధతి విశాఖపట్టణమందు చూచినాను. వైద్యమందు వైద్యశాస్త్రము, యోగసంగ్రహము సుశ్రుతసంహితటీక, వైద్యచింతామణి, రసార్ణవము గవర్నమెంటుపుస్తకాలలో ఉన్నవి. పరిషత్తువారివద్దను కూడా వీటిలో కొన్నిప్రతు లున్నవి. చెన్నపురి ఆయుర్వేదకళాశాలలో అనేకగ్రంథము లిట్టివి ఉన్నవి. ఇప్పుడుకూడా జ్యౌతిషికులు, వైద్యులు వాడుకభాషలోనే శాస్త్రచర్చ చేస్తారు. శ్రీపిడుపర్తిసుబ్రహ్మణ్యసిద్ధాంతిగారు రచించిన "జ్యోతిశ్శాస్త్రసమ్మేళనము" గ్రంథాలయసర్వస్వము (5)లో ప్రకటితమయి ఉన్నది. దానినిండా కావలసినంతవాడుకభాష ఉన్నది. వైద్యచంద్రిక మొదలయినపత్రికలలోని వ్యాసములందువాడుకమాటలు తరుచుగా కనబడుతూ ఉంటవి. గణితశాస్త్రము, ధర్మశాస్త్రము, వాస్తుశాస్త్రము, శిల్పశాస్త్రము, విశ్వవిద్యాభరణము, సాముద్రికశాస్త్రము,మృగయా,(వేట)ధనుశ్శాస్త్రము, మొదలయినవాటియందుకూడా తెలుగుటీకలతోనే తెలుగువారు పూర్వము చదువుకొనేగ్రంథాలు కొన్ని ఉన్నవి.

21. సంస్కృతమున, ప్రాచీనాంధ్ర భాషను, ప్రాచీనులు రచించిన ఉత్తమగ్రంథములు తెలుగువారు తెలుసుకొనేటందుకు వాటికి వాడుక భాషలోనే టీకలున్ను, అమరము మొదలయినసంస్కృతనిఘంటువులకు, వాడుకమాటలతోనే అర్థాలున్ను, గొప్పపండితులు మున్నూరేండ్లకు పూర్వమే వ్రాసిపెట్టినారు. ఈప్రాచీనసంప్రదాయము చొప్పున మనతాతముత్తాతలకాలమందున్ను, ప్రబంధనిర్మాతలయిన విద్వత్కవులుకూడా టీకలురచించినప్పుడువ్యావహారికభాషే వాడినారు. నామలింగానుశాసనమునకు ప్రఖ్యాతపండితుడు నాగదేవభట్టోపాధ్యాయుడు తెలుగున వాడుకమాటలతో రచించినటీక గవర్నమెంటు పుస్తక భాండాగారమందు ఉన్నది. తాళ్లపాకవారు కూడా అట్టిటీకరచించినారు. ఆసంప్రదాయముచొప్పున పరవస్తు శ్రీనివాసాచార్యులుగారు రచించిన సర్వశబ్దసంబోధిని అనేసంస్కృతాంధ్రనిఘంటువులో సంస్కృతశబ్దములకు తెలుగునవాడుకమాటలతో అర్థము వ్రాసినారు. వాల్మీకిరామాయణములోని కొంతభాగమునకు, సంస్కృతభాగవతములోని కొంతభాగమునకు, శ్రీశైలమాహాత్మ్యమునకు, సౌందర్యలహరికి, శ్యామలాదండకమునకు, భర్తృహరిసుభాషితరత్నావళికి, కృష్ణకర్ణామృతమునకు వాడుకభాషలో రచించినటీకలు ఆభాండాగారమునందే ఉన్నవి. వైష్ణవమతధర్మమును బోధించే అరవపుస్తకములకు తెలుగుటీకలు ఇట్లేఉన్నవి. ఇకను, తెలుగుప్రబంధములకు కూడా తెలుగుటీకలు వాడుకభాషలో రచించినవే ఉన్నవి గాని, గ్రాంథికభాషలో నున్నది మచ్చుకు ఒక్కటైనా ఎక్కడా ఇదివరకూ కనబడలేదు. రాఘవపాండవీయమునకు ప్రఖ్యాతపండితుడు ముద్దరాజు రామన్న;హరిశ్చంద్రనళోపాఖ్యానమునకు చిత్రకవి అనంతుడు; వసుచరిత్రకు సోమనాథపండితుడు, శిష్టుకృష్ణమూర్తిశాస్త్రి, జూలూరి అప్పయపండితుడు; మహాభారతమునకు భారతము లక్ష్మీపతిపండితుడు, మనుచరిత్రకు జూలూరి అప్పయపండితుడు; ఆముక్తమాల్యదకు గట్టుపల్లి నృసింహకవి, గుడిపాటివెంకటకవి; రాఘవయాదవపాండవీయమునకు బాలసరస్వతి(?),లంకావిజయమునకు గ్రంథకర్త శిష్యుడు కోసూరికృష్ణమాచార్యుడు, రామకృష్ణోపాఖ్యానమునకు కావ్యకర్తానూ వారణాసి లక్ష్మీపతికవిన్ని చేసినటీకలు వాడుకభాషలోనే(సాహిత్యపరిషత్పండితులూ గవర్నమెంటు పుస్తకభాండాగారమందున్న పండితులూ నివేదించినట్లు) సంభాషణశైలిని రచితమైఉన్నవి. వీటిలో కొన్ని ప. చిన్నయసూరికి, పూర్వము, కొన్ని ఆపిమ్మటను మొట్టమొదట అచ్చుపడ్డప్పుడు, వాటిలోనిటీక వ్రాతప్రతులలో ఉన్నట్లే వాడుకభాషలోనే ఉన్నది. పరవస్తు చిన్నయసూరిగారున్ను వైయాకరణ రామానుజాచార్యులవారున్ను కలిసి పరిష్కరించి 1847 వ సం. న భారతము ఆదిపర్వము

అచ్చువేయించినప్పుడు, భారతవచనమనే పేరు పెట్టి ఆపుస్తకమందే, ఆచార్యులవారు "భాషావ్యాఖ్యానము" వాడుకభాషలో రచించి చేర్చి ప్రకటించినారు. ఈ ఆచార్యులవారు సూరిగారికన్న చాలా గొప్పపండితులని విన్నాను. ఇటీవల, పూర్వటీకాకారుల ఊరూ పేరూ చెప్పకుండా: వారిటీక గ్రాంథికభాషలోనికి మార్చివేసి, నేటిదొంగ పరిష్కర్తలు అచ్చువేస్తున్నారు. ఎంతమోసము? ఎంతద్రోహము? దుష్టలక్షణమునకు విరుద్ధముగా ఉన్నవని చెప్పి, నన్నయాది మహాకవులప్రయోగాలు మార్చి గ్రంథాలు పాడుచేయుటకు సాహసించిన దొంగ "పండితులు" టీకలు మార్చుటకు జంకుదురా? ఇప్పటి అచ్చుటీకలు చదువుకొన్న ఆంధ్రపండితులు కొందరు వ్రాతపుస్తకములోని టీకలు గ్రాంథికాంధ్రము రాని అపండితులు వ్రాసినవని వాదించి తమఅజ్ఞానమున్ను అవివేకమున్ను ప్రకటించుకొన్నారు.

22. వ్యాకరణములు :—గ్రాంథికాంధ్ర మనగా 'భారతాదిప్రాచీనాంధ్రప్రబంధములలోనున్న తెలుగు;' ఆతెలుగుభాషకు ఆంధ్రశబ్దచింతామణి అనేవ్యాకరణమందు సంస్కృతభాషలో కొంతలక్షణము పూర్వము రచితమైనది. దీనికి కూడా వ్యావహారికాంధ్రభాషలోనే బాలసరస్వతి అనే విద్వత్కవి టీకరచించినాడు; మరి కొంచెము కాలము గడచినపిమ్మట, అప్పకవి అదిఆధారముగా చేసుకొని, పెద్దలక్షణగ్రంథము రచించినాడు దానిలో పద్యాలు గ్రాంథికభాషలోను, వివరణము వ్యావహారికభాషలోను వ్రాసినాడు. అప్పకవీయము 1859-వ సం. న మొట్టమొదట అచ్చుపడ్డప్పుడు గ్రంథపరిష్కర్త శ్రీరేకము రామానుజసూరి అనేపండితుడు (చిన్నయ్యసూరిగారి వియ్యంకుడు) వ్యావహారికభాష గ్రాంథికభాషగా మార్చి వేసినాడు. నాటినుండి ఆలాగుననే ఆగ్రంథము మరలమరల చాలాకూర్పులలో అచ్చుపడ్డది. శ్రీవావిళ్ల వేంకటేశ్వరశాస్త్రిగారు, పాతప్రతులలో ఉన్నట్టుగానే, ఆగ్రంథము నిరుడుముద్రించి ప్రకటించినారు. దానివల్ల నిజమైనసంప్రదాయము తెలుసుకోవచ్చును. దొంగపండితులు లోకమును మోసపుచ్చి చేసినమార్పులు ఈలాగున మరలసవరించి వ్రాతప్రతులలో నున్నట్టు గ్రంథములు సరిగాముద్రించి ప్రకటిస్తే కాని నిజము అందరికి వెల్లడికాదు. బాలసరస్వతీయమూ అప్పకవీయమూ వలెనే, తక్కినలక్షణగ్రంథములన్నీ, పద్యములు గ్రాంథికభాషలోను, వివరణవచనములూ, అవతారికలూ మొదలయినవి వ్యావహారికభాషలోను రచితమయి ఉన్నట్టు వ్రాతప్రతులన్నిటిలోను దేశమందంతటా కనబడుతున్నది. ఆంధ్రశబ్దచింతామణికి అర్వాచీనులు రచించినకవిజనాంజనమనే టీక మరిఒకటి ఉన్నది. అదిన్నీ అట్టిదే. గోపాలకవిరచించిన సకలలక్షణసారసంగ్రహమున్ను, మరిఒక "లక్షణగ్రంథమున్ను" పరిషత్తువారివద్ద నున్నవి. ఇవిన్నీ అట్లే రచితమయినవి. గవర్నమెంటువారి పుస్తకాలయములో ఇట్లు పూర్వులు రచించినలక్షణగ్రంథము లనేకముగా ఉన్నవి. అక్కడనే ఉన్నది శృంగారామరుశతకము. దీనిలోని శ్లోకములకు అర్థము తాళ్లపాక తిరువేంగళాచార్యులు తెలుగుపద్యములుగారచించి ప్రతిదానికి అవతారికా టీకా వాడుకమాటలతోనే చెప్పినాడు. కూచిమంచితిమ్మకవి, కూచిమంచి వేంకట్రాయుడు, కావ్యములే కాక, లక్షణగ్రంథములుకూడా పూర్వాచారము చొప్పుననే రచించినారు. లక్షణగ్రంథాలకు ప్రతులు లక్షణమభ్యసించేవారే "స్వంతానకు" వ్రాసుకొనేవారు. మనతాతలనాడు జూలూరి అప్పయపండితుడు మొదలయినవారు బ్రౌన్‌దొరగారికోసము ఆంధ్రభారతాది గ్రంథముల ప్రతులు అనేకము సంపాదించి ఒక్కొక్కగ్రంథములోని పాఠములు సంప్రతించి వ్రాసిపెట్టిన పీఠికలు, మనుచరిత్రకూ వసుచరిత్రకూ ఆయనటీకలువ్రాసినట్టు వాడుకభాషలోనే రచించినాడు. గవర్నమెంటువారి పుస్తకములను గురించి నేను చెప్పిన విషయములు అచ్చుపడి ఉన్నక్యాటలాగులనుబట్టిన్ని పరిషత్తువారి పుస్తకములను గురించిన విషయములు వారిపత్రికనుబట్టిన్ని చదువరులు సరిచూచుకోవచ్చును.

23. ఈవ్యాసమం దుదాహరించిన వివిధగ్రంథములలోని వ్యావహారికభాష ఎటువంటిదో తెలియజేయుటకు ఒక్కొక్కదానిలోనుండి కొన్నివాక్యములు ఉదాహరించి అనుబంధముగా చేర్చవలెనని ఉద్దేశించినాను; గాని స్థలము లేదు. నావ్యాసము సుమారు ఎనిమిదిపుటలలో ఇమిడేటట్టుండవలెనని నిర్ణీతమైనది. ఈ వ్యావహారిక

భాషాప్రయోజనములు 1914 సం:మున నేను ప్రకటించిన "నిజమైన సంప్రదాయ" మనే వ్యాసమందు చిన్నమచ్చు వాక్యములు చేర్చిచూపించినాను. నవి స్థిరముగా, సోదాహరణముగా, ఉపన్యసించి, ఈప్రయోజనములు మరల ప్రకటింపదలచి ఉన్నాను. ఆంధ్ర ప్రబంధములందు కూడా సరసకవులు వాడినవ్యావహారికభాష ప్రకటీకరింప నుద్దేశముగలవాడనై బాలకవి శరణ్యమనే గ్రంథము రచింప నారంభించి "నా"తెలుగు పత్రికలో కొంచెము అచ్చువేయించినాను. అది పూర్తిగా రచించి కొలది కాలములోనే అచ్చువేయిస్తాను. వ్యావహారికభాషను సారస్వతసామ్రాజ్యమందుగలహక్కులు పోగొట్టి దాని స్థానము ఆక్రమించి, భాషాప్రపంచములో దానిని నిలవనీయకుండా హింసిస్తూ, నిరంకుశాధికారము చెలాయిస్తూ ఉన్న గ్రాంథికభాషయొక్క ప్రవృత్తి ఎంత జుగుప్సావహముగా ఉన్నదో దానివికృతిచేష్టలు కొన్ని బట్టబయటపెట్టు పెద్దలకందరికీ తెలిసేటట్టు చూపిస్తే, దానిని తొలగించి వ్యావహారికభాషను దానిపూర్వస్థానమందు మరల ప్రతిష్ఠాపించగలరని "కృతకగ్రాంథికాంధ్ర" మనే పేరు పెట్టి వేరే మరిఒక గ్రంథముకూడా రచించుటకు సంకల్పించి ఉన్నాను.

24. కట్టకడపటిమాట ఒకటిచెప్పి, నావ్యాసము ముగిస్తాను. తెలుగుదేశమందు మొట్టమొదటనుండిన్నీ అనేకశతసంవత్సరములు సమస్తసద్వ్యవహారయోగ్యముగా అఖిలాంధ్రమహారాజపూజితమై, సకలసద్విద్యాభ్యాససాధనముగా నిఖిలాంధ్రపండితావలంబనమై, ధర్మార్థకామమోక్షచతుర్విధ పురుషార్థసాధకమై, తెలుగువారి దేశభాషగా మనతాతలనాటివరకున్న ప్రఖ్యాతమైన మనమాతృభాష మననోటనూ మనపండితులనోటనూ అపరిహార్యమై, సదావిహరిస్తూ ఉన్నా, మనకాలమందు అయ్యో! పరమనీచమై, నింద్యమై, హేయమై పండితులకే కాక పామరులకున్ను, పెద్దలకేకాక పిల్లలకున్ను, నాలుగుజాతులువారికీ అస్పృశ్యలుగా ఉండి, తమ అస్పృశ్యతను తొలగించుకొనుటకు ప్రయత్నిస్తూ ఉన్న పంచములకున్ను కూడా అస్పృశ్యమై, అవాచ్యమై, అధోగతిపాలయినది!అహహా! కాలవిపర్యయము! ఈవైపరీత్యము నకు మొదటికారణము 1753 వ సంవ్సరం పరవస్తుచిన్నయసూరిపూర్వసంప్రదాయవిరుద్ధముగా అను శాసించిన నూతనమార్గము. అంతకుపూర్వమందున్న, ఆకాలమందున్న, సర్వసామాన్యముగా అందరిపిల్లలకూ కలిపి విద్య నేర్పుటకు ఏర్పడినబడులలో, ఉపాధ్యాయులు "లోకవ్యవహారానుసారముగానే" విద్యార్థులచేత, మాతృభాషారచనాభ్యాసము చేయిస్తూ, భారతాదిగ్రంథములలోని పద్యములు కొన్ని వాడుక మాటలలో అర్థముచెప్పి చదివించడము సదాచారమై ఉండగా, ప్రాచీనప్రబంధస్థమై, కేవలప్రయోగశరణమై, పండితులకైనా బహుప్రయాససాధ్యమై, ఒక్కప్రబంధనిర్మాణమునందే ఉపయోగించదగి, పండితులు మాత్రమే అభ్యసిస్తూఉండిన "గ్రాంథికభాష" లో, అధికారానధికార తారతమ్యము ఆలోచించకుండా, ఆబాలగోపాలం అందరిపిల్లలచేతనూ, రచనాభ్యాసము చేయించ నుద్దేశించి, అందుకు సాధనముగా, అసమగ్రము, అనిర్ణాయకము, భ్రమప్రమాదాత్మకమున్ను అయిన చిన్నవ్యాకరణము ఒకటిన్ని అస్ఖలితముకాని చిన్న వచనగ్రంథమొకటిన్ని రచియించి ఇచ్చి, ఆసూరిగారు కీర్తిశేషులయినారు. 'కొండవీటిసీమలోని నూతులలోనుండి నీళ్లుతోడి తెచ్చుకొని వంటచేసుకొని భోజనముచేయండి' అని బారెడు చేంతాడు, తూట్లుపడ్డ చిన్న చిల్లిచెంబు ఆకలితో మన్న చిన్నపిల్లల చేతులలోపెట్టి, తల్లిదండ్రులు శ్రీశైలయాత్రకు వెళ్లినట్లయినది.

25. పూర్వము మనదేశమందున్నట్టే, సత్సహవాసమాత్రముననే సంఘములోని వారందరికీ అలవడిన వర్తమానవ్యావహారికభాష, గ్రాంథికభాషగా అభ్యసించడము ఏదేశములలో సదాచారముగా ఉన్నదో ఆదేశములలోని ప్రజలందఱూ, నిరక్షరుడు ఒక్కడైనా లేకుండా ఎవరివృత్తికి ఉపచరించే వృత్తులు వారు సులువుగా నేర్చుకొని, తెలివితేటలు గలవారయి, స్వతంత్రులయి, రాజ్యవ్యవహారముకూడా స్వయం నిర్వహించుకొంటూ వృద్ధిపొందడముచూస్తే, మనదేశభాషకు మన అవివేకముచేతను సంభవించిన దౌర్భాగ్యమువల్లనే మనమిట్టి నిర్భాగ్యులమై ఉన్నామని తోచి, దేశాభిమానులకు దుఃఖము కలుగకమానదు. నేడు బ్రిటిష్‌సామ్రాజ్యవ్యవహారమంతా ఎవరు నిర్వహిస్తున్నారో విన్నారుకదా. చిన్నప్పటినుం

డిన్ని కాయకష్టము వల్లనే పోషించుకొనే కామాటివాండ్లు రాజకార్యధురంధరులై మనచక్రవర్తికి మంత్రులుగా ఇప్పుడు ఉన్నారు. వీరందరూ ప్రాచీన గ్రాంథికాంగ్లభాషాపాండిత్యము గలవారు కారు. బాల్యమునుండిన్ని నాగళ్లు, గుద్దళ్లు, గొడ్డళ్లు, సమ్మెట్లు, పారలు, బొరిగెలు మొదలయిన పనిముట్లు పట్టుకొని, చేతులు కాయలు కాచేటట్టు మోటుపనులు చేసి జీవించినవారు. అయితే, ఈకార్మికులు చదువురానివాళ్లుకారు. చదువురానివాళ్లు ఆదేశమందు లేనేలేరు; ప్రతిమనిషీ అక్కడ చదువునేర్చుకోకతప్పదు. అందరికీ సామాన్యముగా ఉన్న వాడుక భాష రెండుమూడేండ్లు అభ్యసించి, ఎవరిపని వారు సాగింపుకొంటూ, తీరికయినప్పుడు తమ వృత్తివిద్య వృద్ధిపొందేటందుకు, ఆవిద్యలో ఆరితేరినవారు ఉపదేశించే విషయములు వింటూ, వారుప్రకటించేపుస్తకములూ, వ్యాసములూ చదువుతూ, తెలుసుకొన్న విషయములు ఆచరణలోపెట్టిశోధిస్తూ, తమకు కొత్తగా తెలిసినవిషయములు ఇతరులకు తెలిసేటట్టు ప్రకటిస్తూ, ఆదేశమందు కార్మికులుకూడా లౌకికవిద్యలు దినదినప్రవర్ధమానముగాచేస్తున్నారు. ప్రాచీనాంగ్లభాషా పాండిత్యము; దేశాంతరభాషాపాండిత్యము వలెనే ఆవశ్యకమని కార్మికులు కూడా అంగీకరిస్తారు గాని, అది అందరికీ ఆవశ్యకమని తలంచరు. అపరిచితభాషలు అభ్యసించడమునకు తీరిక, ఓపిక, ఆసక్తి గలవారు అవి నేర్చుకొని, వాటిలో రచితమైన గ్రంథములందలి విషయములు దేశభాషలో సాధ్యమైనంత స్పష్టముగా ప్రకటీకరిస్తూ ఉంటారు. ఏభాషలోనున్నా, గ్రంథములో తెలుసుకోదగినది విషయములు గాని, కేవలశబ్దముకాదు. మన దేశమందున్నట్టు ఆదేశమందు ప్రజలలో ప్రాచీనశబ్దదేవతార్చనచేసే పాములూలేరు, చేయిస్తూ జీవనముచేసే యాజకులు లేరు. చేస్తే పుణ్యమనీ చేయకుంటే పాపమనీ చెప్పే పండితపవిత్రులూ లేవు.

౨౫. గడచిన యాభై అరవై సంవత్సరములలో ఇతర దేశములందు జరిగినట్లే మన దేశమందున్ను పరిస్థితులు మారినవి. ప్రజలలో అనిర్వచనీయమైన ఉత్సాహము పుట్టినది. సంఘవ్యవస్థ, రాజ్యవ్యవస్థ ప్రజలందరి శ్రేయోభివృద్ధికి అనుకూలమైనట్లు మార్చుటకు సాధనముగా విద్యావిధానము ఏర్పడినది. ఆపుణ్యకాలమందు ఇతరదేశములందు పరిణమించి ఉన్నట్లే, మనదేశమందున్ను, విద్యాభ్యాసమునకు అనుకూలసాధనమై పరిణమించి ఉన్న మనవ్యావహారిక భాషే ఇతరదేశములలోచేసినట్టు, మనదేశమందుకూడా బడులలో విద్యాబోధకు సాధనముగాచేసిఉంటే, ఆదేశములలో వ్యాపించినట్లే, మనదేశమందున్ను ప్రజలలో విద్యవ్యాపించి, మనదేశభాష మెరుగెక్కి ప్రకాశిస్తూ ఉండునుగదా! సర్వజనసామాన్యమైన సారస్వతము విజృంభించి ఉండునుగదా! ఇంగ్లీషువారికైనట్టే సమస్తదేశముల విజ్ఞానమున్ను, మన తెలుగు వారందరికీ మన తెలుగు లోనే సుగమము, సులభము అయి, వారివలెనే మనమున్ను విజ్ఞానసంపన్నులము అయి ఉందుముగదా! ఇతర జాతులవారితో మన తెలుగువారున్ను సమముగా తులతూగుతూ ఉందురుగదా. ఇప్పుడు ఇంగ్లాండుదేశములో కుండలుచేసే కుమ్మరివాండ్లూ, గనులలో బొగ్గుత్రవ్వే ఉప్పరులూ, పొలములుదున్నే పాలికాపులూ, యంత్రాలతోమే కూలివాండ్లూ, సామ్రాజ్యవ్యవహార నిర్వాహదక్షులగుటకు, చాలినంతయోగ్యత వర్తమానవ్యవహారాంగ్లభాషద్వారా సంపాదించినట్టే, మనదేశములోని కార్మికులుకూడా వర్తమానవ్యావహారికాంధ్రభాషద్వారా మనదేశవ్యవహార నిర్వాహదక్షులగుటకు తగినయోగ్యత సంపాదించి ఉందురుగదా! ఇంతకుపూర్వమే స్వరాజ్యము మనకు సిద్ధించిఉండును గదా! అయితే మనదురదృష్టమువల్ల చిన్నయసూరి గ్రాంథికభాషా దురభిమానము, విద్యాధికాపుల అవివేకముచేత మారిమసగినట్టు చెలరేగి, వాస్తవమైన దేశభాషను నాశనముచేసి, మనకీదుర్దశకలిగించినది. ఈమారీబాధను తొలగించుటకే పదిపండ్రెండేండ్లక్రిందట, పూర్వులతప్పు తెలిసికొని, ప్రభుత్వమువారు వ్యావహారికభాషను తిరిగీ ఉద్ధరించుటకు పూనుకొంటే, వారియందు విశ్వాసములేని మనదేశనాయకులు, ఈమారమ్మపూజారులను, వారు ఆడించినట్లు ఆడి కోకులువేసేమారీభక్తులను వెనుకబెట్టుకొని, ప్రభుత్వమువారికి ప్రతిఘటించి, వారి ప్రయత్నము నిష్ఫలంచేసి, ఆంధ్రసారస్వతనిర్మాణము

తిరిగి ఈ పూజారులకే గుత్తకిచ్చివేసివారు. ఇంగ్లాండులోని ఇప్పటికార్మికమంత్రుల నోటినుండివెడలిన ప్రతిశబ్దమూసభ్యమై సార్థకమై, టెలిఫోనులద్వారానూ, టెలిగ్రాఫులద్వారానూ, కేబిల్‌గ్రాములద్వారానూ, వైర్‌లెస్సులద్వారానూ, మహాసముద్రములుదాటి, ప్రపంచమంతావ్యాపించి మారుమోగుతూ పత్రికలలోను పుస్తకములలోను ప్రకటించుటకు యోగ్యమైఉంటే, మనపరిషత్ పండితులు మాట్లాడేభాష అవాచ్యమా? నింద్యమా? నీచమా? "గ్రామ్య"భాషా? ఎంత అవివేకము! పండితులున్నూ, వారినిరంతర బోధచేత మూఢులై ఉన్నవారి శిష్యులున్నూ, మంచిచెడ్డా తెలుసుకోలేక, ఎవరేమన్నా గంగిరెద్దులాగున తల ఊచేపామరజనులున్నూ సభ్యమని మెచ్చుకోనే "గ్రాంథికాంధ్రము" ఎవరినోటనూ వెల్వడదు; ఎవరిచెవినీ పడదు! ఇకనైనా పెద్దలు మేల్కొంటారా? మేల్కోరా? దేశీయమహాసభవారయరికీ వినబడేటట్లు "ఇకనైనా మేలుకోండి మనజన్మహక్కులను గోరండీ!" అని ఆదిమాంధ్రకవికుసుమ ధర్మన్నగారు తమ సంఘమువారిని ఉద్బోధిస్తూ మేలుకొల్పు పాటపాడినారు. తమనోటిమాటే అవాచ్యమని అస్పృశ్యమని బహిష్కరించిన తమ పొరుగువారిని అవాచ్యులని అస్పృశ్యులని నిందించి మౌనవ్రతులై మడికట్టుకొని వేరేకూర్చున్న పండితులు ఇతరుల మొరవింటారా? ప్రజల వాడుక భాషయొక్క ప్రయోజనములు అంగీకరించని పండితులచేతిలోనున్న [illegible]తీసివేస్తేనేకాని, ప్రజలహక్కులను నిరోధిస్తూ ఉన్నప్రభుత్వమువారి చేతిలోని అంకుశమును లాగివేసేవ ప్రయోజనముండదు. నేడు ఆంధ్రరాష్ట్రము ఏర్పడవచ్చును; రేపు స్వరాజ్యము రావచ్చును; ప్రభుత్వము ప్రజాస్వామికము కానూవచ్చును. అయితే, ఈ రోజులలో మనస్వాములు నిరక్షరకుక్షులయి ఉంటే, దేశమునకు ఎంత ఉపద్రవము కలుగునో మన దేశనాయకులు, దేశభక్తులు, దేశబంధులు లెస్సగా ఆలోచించవలసి ఉన్నది. మన తెలుగువారిలో నూటికి 90 మందికి ఇంకా ఓనమాలైనా రావుసుమండీ!

27. దేశమన్నివిధములా అభివృద్ధిపొందడానికి అనుకూలమయేటట్టుగా, మునుపు ఉన్నట్టే, వర్తమాన వ్యావహారికభాషే గ్రాంథికభాషగా అంగీకరించక తప్పదు. అదే లోకైకశరణము. ప్రాచీనాంధ్రభాషారచన పోషించవలెనని ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారికి ఉద్దేశముంటే వారు అట్లుచేయవచ్చును. కానిఅందుకొరకై వ్యావహారికభాషను అణగద్రొక్కుటకు వారికిఅధికారము లేదు. వారుచేసిన వ్యావహారికభాషాబహిష్కారము గొప్పతప్పు. దేశాభివృద్ధికి ప్రతికూలమయినది. వారు చేసిన పని ప్రాచీన సత్సంప్రదాయమునకు విరుద్ధమయినదని తెలిసిన తరువాతనయినా తప్పుదిద్దుకొని బహిష్కారము రద్దుచేయుటవారికి విహితకృత్యము. చెన్నపట్టణమందు మొదట గ్రామ్యభాషా నిరసనసభ జరిగినప్పుడు అధ్యక్షుడుగా ఉండి పరిషత్తు వారి ఉద్యమమునకు ఆలంబన స్తంభమై నిలచిఉండిన కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు దురభిమానము లేనివారు గనుక నావల్ల ప్రాచీన సంప్రదాయము తెలుసుకొన్నవెంటనే నాతో ఏకీభవించి వర్తమానవ్యవహారికాంధ్రభాషాప్రవర్తకసమాజము (28-2-1919) తేవీన స్థాపించి వారే దానికి అధ్యక్షులయినారు.

వ ల పు పూ వ

సాయం సమయము

అ డి వి బా పి రా జు గా రు

౧

ప్రమిదలో నాముదము పత్తి వత్తుంచి
దీపంబు వెలిగించి తీసికొనిగూట
బెట్టి లక్ష్మీమాత బిలిచి మొక్కితిని
కంకణాల్ పోచీలు గాజులున్ గదల,
కరపీరకుట్మలాధరకాంతు లాడ
వల్లకీస్వనములన్ పాట బాడితిని.

౨

నిద్రబుచ్చినబాబు నేత్రముల తెరచి
హృదయంబు చివ్వన నెలుగెత్తియేడ్చె,
తూగుటుయ్యాలశయ్య దుప్పట్లమధ్య
సిక్థకసువర్ణమా చిన్నదేహంబు
విరిచికొని కూర్చుండె వెఱ్ఱివామనుడు.
ఒక్కగంతునబోయి యువ్వెత్తునెత్తి
బుగ్గలు కనులు మోము మూర్ధంబుబుశికి
పక్కనే మంచంబు పైనకూర్చుండి
అడ్డాల వేసికొని ఆహారమీయ
కడగితిని నాబాబు కుడుసంగపాలు

3

దిడ్డిగంతనువెల్గు తెల్పిపోవంగ
తొంగి చూచుచునుండె దోబూచులాడి
ఎఱ్ఱనై సందె మా యింటిగోడలను
జేగురు పూసింది జిలుగుముగ్గులతో

౪

సుతుని త్వరితంబుగా జోకొట్టి నిద్ర
వంటయింటికిం బోయి వండంగవలయు
తనయునకు భోజనము ధవునిభోజనము.

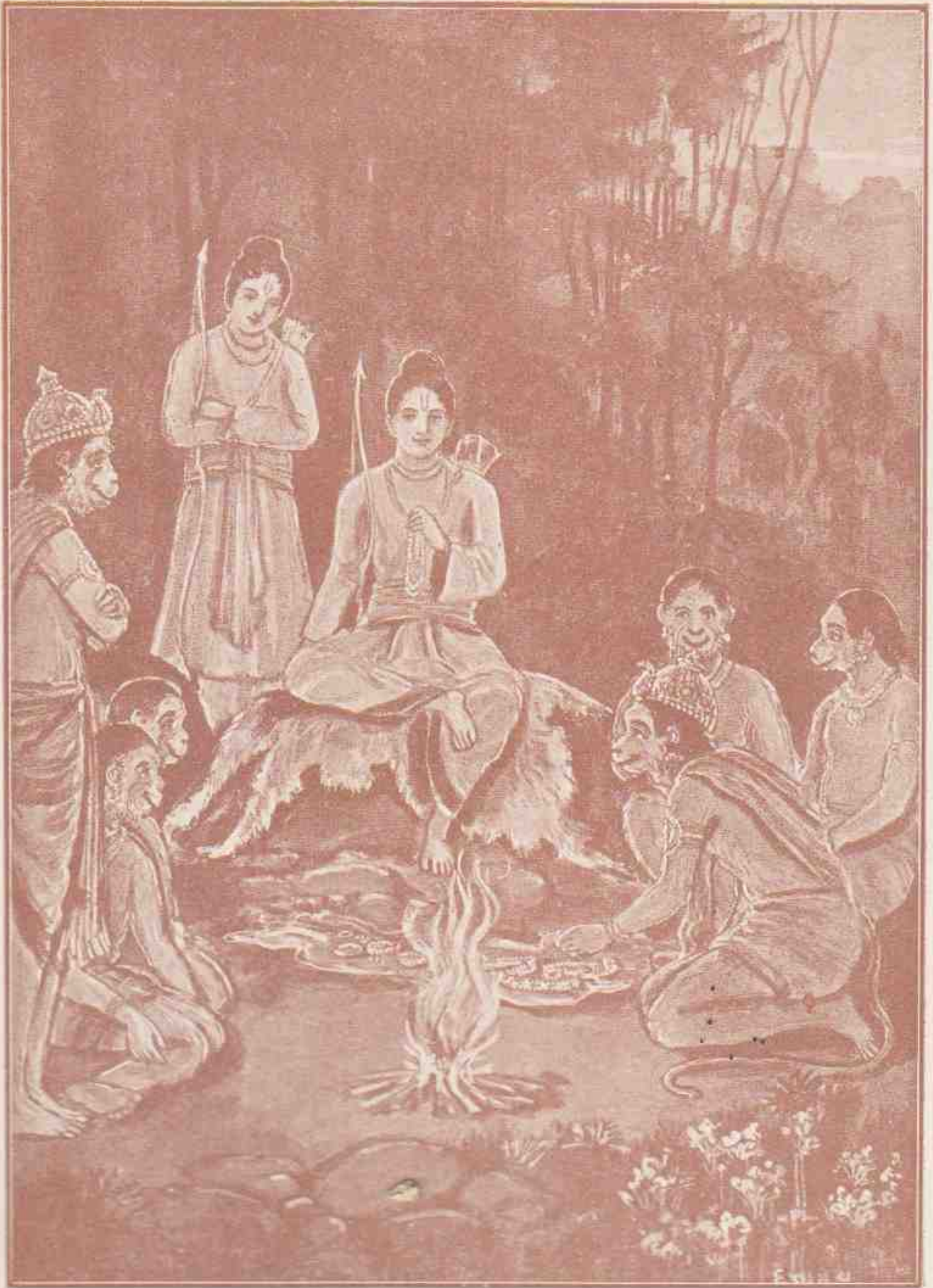
౫

దొడ్డిలో మాయావు దూడకై యరచె.

౬

సాంధ్యగోధూళికాశబలరుచిమధ్య
నుండి, గుమ్మముకడకు, నున్నతాకార
సుందరాంగుండు హృదయేందీవరాధి
పతి, నాప్రణయమూర్తివచ్చి, లోజూచి
చిరునవ్వుపెదవులన్ చిందిల్లజేసి
నాప్రక్కనిశ్శబ్ద నర్మభావముల
కూర్చుండి నామోవి గ్రోలగమకింప;
నవ్వుతో నొడివైపు నయనవ్యంజనము
న తెలిపితి, చెరగు నటుదీసిపుత్ర
ప్రేమ యుబికిపోవ ప్రియమారగాంచె
నావక్షమున పాల నానుచున్నట్టి
యాత్మజుం దనరూపు నలరుడింభకుని
కాంచి ముద్దియగా కైవల్యమయ్యె
ఏయద్భుతమునాకు నింక కావలయు
నానాథుడునిసుంగు నాకున్న యెడల.

రామ సుగ్రీవ మైత్రి

ఉ. అనిలసుతుండు కాష్ఠచయముగ వహ్నిఁడు గూర్చి మథించి యగ్నిసం
జనితముగాఁగ వహ్ని రిచి చాలఁ బ్రవృద్ధముచేసి ముందటన్
దనరఁగఁ దెచ్చి పెట్టినఁ బ్రదక్షిణముల్ సవి నచ్చి నమ్మున
య్యనలము సాక్షిగాఁగ వనచారగ సఖ్యము సేసి రిద్దఱున్.

భాస్కరరామాయణము-కిష్కింధాకాండము

Lakshmi Art. Bombay 8.

వాలి వధ

శా. చండాశనిమఘోరసాయకము సంధిల్ల్య సమేతంబుగా
నిండారం దిగిఁదీసి లోకములు ఘూర్ణిల్లంగ రామక్షితీ
శుం డాస్ఫోటన చేసి దుందుభిమహాకాయోగ్రసంపాతి ను
ద్దండాకాండసకేళి నిష్ఠురగతిన్ వాలిం బడన్.

భాస్కరరామాయణము-కిష్కింధాకాండము.

ప్రాచీనార్యస్త్రీలు: భారతీయనాగరికతయందు వారి స్థానము

దిగవల్లి వేంకట శివరావు గారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.

(గత సంచికా శేషము)

హనుమంతుఁడు లంకఁ జొచ్చినాఁడు. అచ్చటి స్త్రీలను జూచినాఁడు. వారిలో "సువర్ణ వర్ణలున్నారు. ముగ్ధ మొగములవారున్నారు. చందనమనోహర లేపములను బూయువారిని ముచ్చటలాడువారిని ఇంక ననేకశృంగారావస్థలయందున్నవారిని మన యాంజనేయుఁడు చూచినాఁడు. రాక్షసకేళీగృహాళిసీమను నిద్రారతలను జూచినాఁడు. అందు శశినిభముఖలగు బాలికలుకూడ కనఁబడినారు. రావణుని నగరున రాచకొమరితలు ననేకు లుండిరి. రత్నకిరీటములను ధరించినవారు, ముక్తాహారమణిమయాలంకారములను ధరించినవారు ననేకు లుండిరి. అచ్చటివారెల్లరు నందకత్తెలే. రావణునిపట్టమహిషి మండోదరి చాలచక్కని స్త్రీ. హనుమంతుఁడు రావణాసురుని యంతఃపురమునఁ గలకాంతల నెల్లఁ జూచినాఁడు. సీతాదేవికొఱ కచ్చట నుండిన నాగకన్యకలందు నాకకన్యకలందు గంధర్వకన్యకలందును వెదకినాఁడు! తరువాత ఆంజనేయుఁడు రాక్షసపానశాలను జొచ్చినాఁడు. అచ్చట నొడళ్లపై బట్ట లెఱుఁగక వివిధావస్థలందు మైమఱచి పడియున్న స్త్రీలను జూచినాఁడు. అచ్చటి రాక్షసమదవతులు నందమైనవారే. నిజముగ వీరే రాక్షసులని తలంపవచ్చును. అట్టిరాక్షసస్త్రీ లేదేశమందు నేకాలమందు లేరు.

యుద్ధకాండలో హతపతులను హతసుతులను హతబాంధవులను గూర్చి దుఃఖించు రాక్షసాంగనలు కనఁబడుచున్నారు. "దిక్కుమాలి మనము దేవురించుచుండఁగ రావణుఁడింకను రామువలన రాఁగలముప్పుఁ దెలియలేకున్నవాఁడు. ఇంకను వరము లున్నవికదా యని గర్వించుచున్నాఁడు. యుద్ధములం దుత్పాతములెన్నో కనఁబడుచున్నవి. సీత అసురకులమును మ్రింగుటకే వచ్చినది. విభీషణుని మాటలు రావణుఁడేల వినఁ"డని విలపించుచున్నారు. వికృతాకారలు అజ్ఞలు దుర్వర్తనలు మధుపానమత్తలు నగు అనాగరక రాక్షసు లిట్లు వితర్కింతురా? పాపము! ఈ రాక్షసాంగనలు దుఃఖములపాలయిరి. రావణుఁడు గతించినాఁడు. అతనిభార్యలును "నీవు కాముకుఁడవు కావు. సర్వకార్యములందును స్వతంత్రుఁడవు కావు. మహావీరుఁడవు. అట్టినీకు వినాశమే కలుగుట దైవవిధి కాక వేఱేమి కారణ"మని తలంచుకొనుచు దుఃఖించిరి. రాక్షసస్త్రీలయందు యుక్తాయుక్తవివేచన, సద్గుణములును, తెలివితేటలునుగలవు. వీరిలో రాక్షసపురుషుల కున్న యహంకారము కానరాదు.

వారిదుష్టస్వభావము అసహిష్ణుత మొరటుదనము నున్నట్లు తోఁపదు. ప్రత్యేకముగ క్రూరస్వభావలుగ ఘోరాకారలుగ వర్ణింపఁబడిన తాటక లంకిణి మున్నగువారు రావణుని దాసీజనులు తప్ప, తక్కినస్త్రీలు సాధారణమానవస్వభావములనే కనఁబఱచుచున్నారు. మంచినాగరకతను కలిగియున్నారు.

రావణుని పట్టమహిషి మండోదరి. మహారాజపుత్రి కుండవలసిన సౌందర్యము, సద్గుణము లీమె కున్నవి రావణునికిఁ బ్రియురాలు. అతనితో మేరుపర్వతము మున్నగు నగాగ్రములను జైత్రరథోద్యానమునను విహరించినది. అసురమయుఁడను మహాశిల్పికొమరిత. ఘనుఁడగు నింద్రజిత్తునకుఁ దల్లి. ఎంతో తెలివికలయట్టిది. రాక్షసవనితయైనను, దైవభక్తి, అవతారమాహాత్మ్యము నెఱిఁగినది. శ్రీరామునిగూర్చి మహావిష్ణువునుగూర్చి వేదాంతమునుగూర్చి యెఱిఁగినది. మంచివిద్యాంసురాలు. రావణున కెన్నియో బుద్ధులు గఱపినది కాని లాభము లేకపోయినది. ఆమె విలాపమువ నెన్నోవిశేషసంగతులు తెలియుచున్నవి. తనభర్త ఉత్తమశాస్త్రశ్రుతిచయవేత్త, సురనరసతీవిశేషాహర్త, సద్ధర్మమార్గవిధిమర్యాదాభేత్త, పుణ్యజనావిచ్ఛేత్త, యని చెప్పుచు దుఃఖించుచున్నది. పాపము; "పరమపాతివ్రత్యభవ్యశీలలగు ధర్మపరల భవ్యవృద్ధశుశ్రూషణావిరతచిత్తల నెందఱినో, పతిహీనురాండ్రఁ జేయుటవలన వారిశాపమే తనభర్తకు తగిలిన" దనుచున్నది. శూరుఁడైనను తనభర్త చేసిననారీచౌర్యము నీచమని పలుకుచున్నది. ఆమె "నీవు మంచియో చెడుగో చేసి నీగతికి నీవు పోయితివి. నే నన్నో, నీ వియోగముచేత నిట్లు దుఃఖించుచు బ్రదికియున్నా"నని భర్తనుగూర్చి విలపించుచున్నది. ఆమె భర్తవియోగము సహింపనేరక మూర్ఛపోయినది. ఇట్టి మండోదరి మనతలంపులో నొకఘోరరాక్షసి.

రావణుఁడు తన్నుఁ బరిగ్రహింపనిసీతాదేవిపై నాగ్రహపడినప్పుడు ధాన్యమాలిని యతని నడ్డగించి కౌఁగిలించుకొని "ఈమానవస్త్రీకై యేల యాసించెదవు? కామములేని కామినులను గామించుటవలన చెడుగు కలుగును గావున నామెను విడిచి నన్నుఁ గూడు" మని ధైర్యముగఁ బలుకఁగ నతఁడు నవ్వుకొనుచు నా ప్రయత్నము మానెను! ధాన్యమాలినిపలుకులు కొంచెము నీచముగనే కనఁబడును గాని స్వైరిణి, సాహసవతియు నగు కాంత అట్టి యుక్తి తోఁచిన నట్లాచరించుటకు వెనుదీయునా?

సీతాదేవిని రావణుఁ డెన్నోహింసలు పెట్టినాఁడు. ఆమెచుట్టును క్రూరాకారలను కామరూపిణులను కావలియుంచినాఁడు. అయినను రావణాదిష్టలై రక్షించుకాంతలలో సరమ యుత్తమురాలు; దృఢవ్రత; సదయశీల. మాయారామశిరమును జూచి, వంచితయై దుఃఖించు[illegible]తాదేవికి ఈ కరుణాళువు నిజమెఱిఁగించి రామునియుద్ధసన్నాహముఁ దెలిపి యూఱడించెను. త్రిజట మఱియొకయుత్తమస్త్రీ. ఇట్టిరాక్షసస్త్రీ లింక నెందఱో కలరు. రాక్షసకృత్యములు మానవులు చేసినను

రాక్షసకృత్యములే. సీతను జూచి వచ్చుటకుఁ బోయినహనుమంతుఁడు లంకను గాల్చి వచ్చినాఁడు. అతఁడు చేసినదౌర్జన్యమును జూచి రాక్షసులు వెఱఁగంది ఏమిది యని సీతాదేవి నడుగ నది వారిమాయగనే తలంచి "మీమటుమాయంపుఁ బనులు మీకే యెఱుంగఁజెల్లు" ననినది ! రామరావణయుద్ధమైనతరువాత సీతాదేవిని బాధించినరాక్షసస్త్రీలఁ జంపెదనని హనుమంతుఁ డన రాజాశ్రయమున నుండి అతనియాజ్ఞానువర్తులగు దాసీజనులను జంపఁగూడదని సీతాదేవియే వారించినది.

రామాయణపుస్త్రీలు ఆర్యులనాగరకత యొక్క ఆదర్శములను వెల్లడించుచున్నారు. వాల్మీకిఋషి చిత్రించినస్త్రీలు సాత్త్వికస్వభావలు ఆచార్యవహారములను జక్కఁగ నిర్వహించువారు. విధ్యుక్తధర్మములను బాటించువారు. సాధ్వీమణులు. భారతజాతీయత యొక్క వేషభాషలు వీరియందుఁ జూడవచ్చును. ఆర్యస్త్రీల ముగ్ధభావము సుగుణపరంపరలు వీరియందుఁ జూడనగును. హైందవస్త్రీలలోపములును వీరియందుఁ గనఁబడుచునే యున్నవి. వీరివేదకాలమునాఁటి యాదర్శములును నిష్కళంకమగు పూర్వాచారములును వీరియాదర్శము లగు సావిత్రి రోహిణి మున్నగు మహాపతివ్రతలచరిత్రములఁ గనఁబడుచున్నవి. ఎనిమిదివిధములగు వివాహములు ద్వాదశవిధపుత్రులు వీరికాలమునఁ గానరావు.

వాల్మీకి స్త్రీలను వర్ణించుపట్ల చక్కని భాష నుపయోగించినాఁడు. మృదుపదములు అలంకారములు నాతనిసంగీతమును సీతాదేవి దుఃఖమున కనఁబడుచున్నవి. రామాయణపుస్త్రీలసౌందర్యము సద్గుణములు సచ్చారిత్రములు మనకు వాల్మీకిదయవలన లభించినవి. మహాభారతమున స్త్రీలనుగూర్చిన ప్రశంస యింతవిపులముగ లేకపోవుట యొకచిత్రము. వాల్మీకి మానుషేతరస్త్రీలను వర్ణించినపట్లను చక్కఁగాఁ జిత్రించినాఁడు. తారయు మండోదరియు వాల్మీకి చిత్రలేఖనమునఁ గొఱంతలేనిసుందరపాత్రములుగనే కనఁబడుచున్నారు. రామాయణకాలపుసంఘమున నున్నతస్థానమునే యలంకరించుచున్నారు. కామక్రోధములు శూర్పణఖయం దెంతసహజముగఁ జిత్రించినాఁడో మాత్సర్యము మందరయందు నంతసహజముగ వర్ణించినాఁడు. భిన్నములగు నాచారవ్యవహారములఁ జూచి యేవగించుకొని దిగ్భ్రమఁ జెంది దస్యులను దూషించిన ఆర్యులఋషి వాల్మీకిమహాముని. రాక్షసులదుర్గుణములు ఘోరరూపములు నార్యకవ్రాఁతలందు భూతఅద్దమునందువలెఁ బ్రకాశించి స్థూలభావము నందినవి. మనకు వివిధములగు నభిప్రాయములు కలుగుటకును గారణమైనవి. అయినను మొత్తముమీఁద మనలనుగూర్చి వ్రాసినపాశ్చాత్యులవ్రాఁతలకన్న నివి బాగుగ నున్నవనియే చెప్పవచ్చును. మహాభారతకాలమునాఁటికి రామాయణకాలమునాఁటి ఆర్యుల శ్రుతిస్మృతి సదాచారములు కలఁతఁ జెందినవి. కొంతమార్పుకూడఁ జెందినవి. రామాయణమే పురాణమైనది. సావిత్రిచరిత్ర నలచరిత్ర శకుంతలచరిత్ర మున్నగు నుపా

ఖ్యానములనుబట్టి యప్పటి కవియు సత్యకాలపుగాథలై పోయినట్లు భావింపవచ్చును. ధర్మరాజుపరిపాలనకాలముననే కలియుగపు చిహ్నములు కనఁబడినవి. మహాభారతముతో భారతీయుల క్షీణదశ ప్రారంభ మైనదని చెప్పవచ్చును.

భారతమునాఁటిస్త్రీలును ఆర్యులప్రాచీనాచారముల నుత్తమాదర్శములుగనే తలంచిరి. కాని కాలమునుబట్టి కొన్నిమార్పులు కలుగక తప్పినవికావు. వివాహములం దొకమార్పు కలిగినది. శుక్రునికొమరిత దేవయాన రాజగుయయాతిని బెండ్లాడినది. అందవక్రమములు లేకుండ శుక్రుఁడు వరమిచ్చినాఁడు! శకుంతల అప్సరసకును మునికిని గలిగినకన్య. కణ్వునిపెంపుడుకొమరిత. రాజగుదుష్యంతుఁడామెను బెండ్లాడినాఁడు. సత్యవతి పడవనడుపువానితనయ. మహారాజగు శంతనుఁ డామెను వివాహముచేసికొనెను. భీముఁడు రాక్షసస్త్రీయగు హిడింబను జేపట్టినాఁడు. అర్జునుఁడు నాగకన్యను బెండ్లాడినాఁడు. యాదవులును పాండవులును వియ్యమందిరి. వైదర్భరాజపుత్త్రి లోపాముద్రను అగస్త్యుఁడు వివాహము చేసికొనినాఁడు. రోమపాదుని కొమరితను ఋష్యశృంగుఁడు పరిణయమైనాఁడు!

ఒకకులమువా రింకొకకులమునఁ బెండ్లాడుటయేకాక వివిధములగు వివాహములును జరుపునాచారము వచ్చెను. గాంధర్వము మున్నగు నెనిమిదివిధములగు వివాహములు సంఘమునఁ గనఁబడుచున్నవి. అనుశాసనికపర్వమునందు భీష్ముఁడు వీని తెఱంగు ధర్మజునకెఱింగించినాఁడు. మఱియు నిట్టివివాహములు చేసికొనుట యెవ్వరెవరికి యుక్తమగునో తెలిపినాఁడు. ఒకవర్ణమువా రింకొకవర్ణమువారిని బెండ్లియాడిన "యొక్కెడ దూష్యంబుగాక చెల్లు"నని చెప్పి బ్రాహ్మణునకు నాలుగుజాతులనాతులను బ్రసూతులైనసుతులకు దాయభాగనిర్ణయమునుగూడఁ జేసి చెప్పినాఁడు. ఇట్టిసందర్భమున హవ్యకవ్యములు, మజ్జనభోజనములు బ్రాహ్మణియే చేయవలయు నని చెప్పినాఁడు. అటుతరువాత బహువిధులగు కొమరుల తెఱఁగు చెప్పి అన్నికర్మలకును ఔరసుఁడే ముఖ్యుఁడనియుఁ బౌత్త్రుఁడునితనినిబోలుననియుఁ జెప్పినాఁడు. భారతయుద్ధము ముగిసినది. ఈయుద్ధముతరువాత ఐరోపామహాసంగ్రామానంతరమువలెనే విగతభర్తృకలు పునర్వివాహము చేసికొనఁగ, తండ్రి చనిపోయిన తరువాతఁ బుట్టినవారు పౌరులుగ నిర్ణయింపఁబడినట్టులె మన దేశమునను నూతననియమములెన్ని వచ్చినవో చెప్పుట దుర్లభము. రామాయణమున భార్యలు భర్తలకొఱకు, అగ్నిప్రవేశము చేసినట్లుకానరాదు. కాని పరిశుద్ధురాల నని తెల్పుటకు సీతాదేవి అగ్నిప్రవేశము చేసినది. మహాభారతమునందు శ్రీకృష్ణునిభార్యలు ఆయననిర్యాణానంతరము సహగమనము చేసినట్లు మౌసలపర్వమునఁ జెప్పఁబడుట చూడ నీకాలమున నాయాచారము విరివిగ నున్నట్లు స్పష్టపడుచున్నది.

అనుశాసనికపర్వమున ఉమామహేశ్వర సంవాదమునఁ బార్వతీదేవి శివ్రునకు బోధించినట్లుగ పతివ్రతాధర్మములు వివరింపఁబడినవి.

తిరిగీ ఈ పూజారులకే సత్తకిచ్చివేసినారు. ఇంగ్లాండులోని ఇప్పటికార్మికమంత్రుల నోటినుండివెడలిన ప్రతిశబ్దమూసభ్యమై సార్థకమై, టెలిఫోనులద్వారానూ, టెలిగ్రాఫులద్వారానూ, కేబిల్‌గ్రాములద్వారానూ, వైర్‌లెస్సులద్వారానూ, మహాసముద్రములుదాటి, ప్రపంచమంతావ్యాపించి మారుమోగుతూ పత్రికలలోను పుస్తకములలోను ప్రకటించుటకు యోగ్యమైఉంటే, మనపరిషత్ పండితులు మాట్లాడేభాష అవాచ్యమా? నింద్యమా? నీచమా? "గ్రామ్య"భాషా? ఎంత అవివేకము! పండితులున్ను, వారినిరంతర బోధచేత మూఢులైఉన్నవారి శిష్యులున్ను, మంచిచెడ్డా తెలుసుకోలేక, ఎవరేమన్నా గంగిరెద్దులాగున తల ఊపేపామరజనులున్ను సభ్యమని మెచ్చుకొనే "గ్రాంథికాంధ్రము" ఎవరినోటనూ వెల్వడదు; ఎవరిచెవినీ పడదు! ఇకనైనా పెద్దలు మేల్కొంటారా? మేల్కోరా? దేశీయమహాసభవారందరికీ వినబడేటట్లు "ఇకనైనా మేలుకోండి మనజన్మహక్కులను గోరండీ!" అని ఆదిమాంధ్రకవికుసుమ ధర్మన్నగారు తమ సంఘమువారిని ఉద్బోధిస్తూ మేలుకొల్పు పాటపాడినారు. తమనోటిమాటే అవాచ్యమని అస్పృశ్యమని బహిష్కరించిన తమ పొరుగువారిని అవాచ్యులని అస్పృశ్యులని నిందించి మౌనవ్రతులై మడికట్టుకొని వేరేకూర్చున్న పండితులు ఇతరుల మొర్రవింటారా? ప్రజల వాడుక భాషయొక్క ప్రయోజనములు అంగీకరించని పండితులచేతిలోనున్న అంకుశము తీసివేస్తేనేకాని, ప్రజలహక్కులను నిరోధిస్తూ ఉన్నప్రభుత్వమువారి చేతిలోని అంకుశమును లాగివేసిన ప్రయోజనముండదు. నేడు ఆంధ్రరాష్ట్రము ఏర్పడవచ్చును; రేపు స్వరాజ్యము రావచ్చును; ప్రభుత్వము ప్రజాస్వామికము కానూవచ్చును. అయితే, ఈ రోజులలో మనస్వాములు నిరక్షరకుక్షులయి ఉంటే, దేశమునకు ఎంత ఉపద్రవము కలుగునో మన దేశనాయకులు, దేశభక్తులు, దేశబంధులు లెస్సగా ఆలోచించవలసి ఉన్నది. మన తెలుగువారిలో నూటికి 90 మందికి ఇంకా ఓనమాలైనా రావుసుమండీ!

27. దేశమన్ని విధములా అభివృద్ధిపొందడానికి అనుకూలమయేటట్టుగా, మునుపు ఉన్నట్టే, వర్తమాన వ్యావహారికభాషే గ్రాంథికభాషగా అంగీకరించక తప్పదు. అదే లోకైకశరణము. ప్రాచీనాంధ్రభాషారచన పోషించవలెనని ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారికి ఉద్దేశముంటే వారు అట్లుచేయవచ్చును. కానిఅందుకొరకై వ్యావహారికభాషను అణగద్రొక్కుటకు వారికిఅధికారము లేదు. వారుచేసిన వ్యావహారికభాషాబహిష్కారము గొప్పతప్పు. దేశాభివృద్ధికి ప్రతికూలమయినది. వారు చేసిన పని ప్రాచీన సత్సంప్రదాయమునకు విరుద్ధమయినదని తెలిసిన తరువాత నయినా తప్పుదిద్దుకొని బహిష్కారము రద్దుచేయుట వారికి విహితకృత్యము. చెన్నపట్టణమందు మొదట గ్రామ్యభాషా నిరసనసభ జరిగినప్పుడు అధ్యక్షుడుగా ఉండి పరిషత్తు వారి ఉద్యమమునకు ఆలంబన స్తంభమై నిలచిఉండిన కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు దురభిమానము లేనివారు గనుక నావల్ల ప్రాచీన సంప్రదాయము తెలుసుకొన్నవెంటనే నాతో ఏకీభవించి వర్తమానవ్యవహారికాంధ్రభాషాప్రవర్తకసమాజము (28-2-1919) తేదీన స్థాపించి వారే దానికి అధ్యక్షులు అయినారు.

వలపుపూవ

సాయం సమయము

అడివి బాపిరాజుగారు

౧

ప్రమిదలో నాముదము పత్తి వత్తుంచి
దీపంబు వెలిగించి తీసికొనిగూట
బెట్టి లక్ష్మీమాత బిలిచి మ్రొక్కితిని
కంకణాల్ పోచీలు గాజులున్ గదల,
కరపీరకుట్మలాధరకాంతు లాడ
వల్లకీస్వనములన్ పాట బాడితిని.

౨

నిద్రబుచ్చినబాబు నేత్రముల తెరచి
హృదయంబు చివ్వున నెలుగెత్తియేడ్చె,
తూగుటుయ్యెలశయ్య దుప్పట్లమధ్య
సిక్థకసువర్ణమౌ చిన్నదేహంబు
విరిచికొని కూర్చుండ వెట్టెవానుడు.
ఒక్కగంతునబోయి యువ్వెత్తునెత్తి
బుగ్గలు కనులు మోము మూర్ధంబుబుంశికి
పక్కనే మంచంబు పైనకూర్చుండి
అద్దాల వేసికొని ఆహారమీయ
కడగితిని నాబాబు కుడుసంగపాలు

3

దిడ్డిగంతనువెల్గు తెల్పిపోవంగ
తొంగి చూచుచునుండె దోబూచులాడి
ఎఱ్ఱనై సందె మా యింటిగోడలను
జేగురు పూసింది జిలుగుముగ్గులతో

౪

సుతుని త్వరితంబుగా జోకొట్టి నిద్ర
వంటింటికిం బోయి వండంగవలయు
తనయునకు భోజనము ధవునిభోజనము.

౫

దొడ్డిలో మాయావు దూడకై యరచె.

౬

సాంధ్యగోధూళికాశబలరుచిమధ్య
నుండి, గుమ్మముకడకు, నున్నతాకార
సుందరాంగుండు హృదయేందీవరాధి
పతి, నా ప్రణయమూర్తివచ్చి, లోజూచి
చిరునవ్వు పెదవులన్ చిందిల్ల జేసి
నా ప్రక్కనిశ్శబ్ద నర్మభావముల
కూర్చుండి నామోవి గ్రోలంగమకింప;
నవ్వుతో నొడివైపు నయనవ్యంజనము
న తెలిపితి, చెరగు నటుదీసిపుత్ర
ప్రేమ యుబికిపోవ ప్రియమారగాంచె
నావక్షమున పాల నానుచున్నట్టి
యాత్మజుం దనరూపు నలరుడింభకుని
గాంచి ముద్దియగా గైవల్యమయ్యె
నేయద్భుతమునాకు నింక కావలయు
నానాథునునిసుంగు నాకున్నయెడల.

ఇవి విధ్యుక్తధర్మములే. పతివ్రత భర్తృమత మూఁది యాచరింపఁదగిన దేవతాపితృసమర్చనములు, నతిథిపూజలు, పతివ్రతల కనర్హాములగు భార్యల యధర్మములు, అధర్మాంగనకుఁ గల యాసురి, పైశాచి, రాక్షసియను పేరులు మొదలయిన విషయములు చెప్పఁబడినవి.

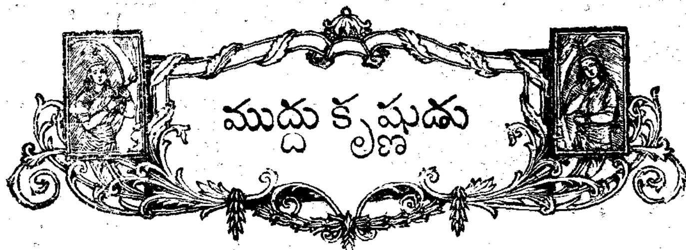
కలియుగపుదుర్దినములు వచ్చినవి. ద్వారకానగరమున మహోత్పాతములు పుట్టినట్లు మౌసలపర్వమున "......తిరుగులజ్జ, విడిచి యభిలాషములకెంట విభులపంపు, సేయ కున్మార్గములఁ దమచిత్తములకు,వచ్చినట్ల వర్తింతురు వనిత లధిప!" యనియు చదువుచున్నాము.

సవతులజీవనము పట్టుదలయు కద్రువవినతలకథయందు ఆనుశాసనికపర్వమునఁ జూచుచున్నాము. కద్రువ వినతను వంచించి దాస్యముచేయించుకొనుటయు గరుత్మంతుఁ డామెకు దాస్యవిముక్తిచేయుటయుఁ జెప్పఁబడినది. ఈయసూయ సహజముగఁ బుట్టిన సవతియోర్వలేమి.

ఆకాలమునాఁటిస్త్రీలకు ననేకవిద్యలందును గళలందును బాండిత్య ముండినది. ఉత్తరకు కళలయందు వేడ్కచొనిపి, నయముతోడ నర్తనంబుల శిక్షింపుమని విరాటుఁడు బృహన్నలను గురువుగ నియమించినాఁడు. ఉత్తరకొక ప్రత్యేకనర్తనశాలకూడ ఉండెను. సత్యభామకు ధనుర్వేదము వచ్చునని యామెచారిత్రమువలననె తెలియఁగలము. భారతములోని స్త్రీలెల్లరు విద్యావతులుగనే కనఁబడుచున్నారు. దమయంతీ, సావిత్రీ, దేవయానలు నాగరకస్త్రీలు; విద్యావతులు. శకుంతల తనభర్తతో నడిపిన సంభాషణమువలన నామె ధర్మశాస్త్రము లెఱిఁగినవిద్వాంసురాలని స్పష్టపడుచున్నది. ద్రౌపదీవివాహము దమయంతిస్వయంవరమును స్త్రీలకుఁగల స్వాతంత్ర్యమును దెలుపుచున్నవి. సావిత్రి తన జనకునితో వాదించి చిత్రాశ్వుని పెండ్లాడుటయు దీనికిఁ దార్కాణమె.

ఆకాలమున స్త్రీలకు శాస్త్రములందు విద్యలందుఁ గళలందుమాత్రమే కాక మంత్రములందుఁగూడఁ బ్రావీణ్యముండెను. ఉపాసనమంత్రశక్తియు వీరి కుండినట్లు సావిత్రి కుంతి మున్నగువారి చరిత్రములవలన గ్రహింపఁగలము.

భారతపుస్త్రీలు తమపతులతోఁ బడిన కష్టములు వర్ణనాతీతములు. కుంతి పాండురాజుతో, ద్రౌపది పాండవులతో, దమయంతి నలునితో అడవులందుఁ గాలముఁ గడపిరి. పైరంధ్రులుగఁ బనిచేసిరి. వీరిపతిభక్తి, అతిథిసత్కారము నప్రతిమానములు. వీరు సాధారణస్త్రీలవలె గృహచ్ఛిద్రము లనుభవించి సంసారముల నీఁదినారు. సావిత్రిభక్తి, దమయంతియోర్పు, శకుంతలతెలివి యాదర్శప్రాయములు. భరతఖండమున జరిగిన ఘోరసంగ్రామమునఁ బతులను సుతులను బోఁగొట్టుకొని స్త్రీలు దుఃఖభాజనలైరి. యాదవస్త్రీలను దుదకు బోయలుకూడఁ బరాభవించిరి.

ముద్దు కృష్ణుడు

మంగిపూడి వేంకటశర్మ గారు

పిలిచితేను పలుకవేమె గొల్లభామా—నాతో
నిలిచి మాటలాడవేమె గొల్లభామా.

నిలుచుటకు వల్లగాదు కృష్ణమూర్తి—నన్ను
పలకరించకోయి యిపుడు కృష్ణమూర్తి.

మంచిమాటచెప్పతానె గొల్లభామా—స్నేహ
మెంచి యాలకించి పోవె గొల్లభామా.

మంతనాల వేళగాదు కృష్ణమూర్తి—మాట
మంతికిపుడు వీలులేదు కృష్ణమూర్తి.

తత్తర మింతేలనీకు గొల్లభామా—మాట
కుత్తర మియ్యవె నాకు గొల్లభామా.

అత్తవారి యింటికాడ కృష్ణమూర్తి—నేను
క్రొత్తకోడలైతినోయి కృష్ణమూర్తి.

క్రొత్తకోడలైతె నేమి గొల్లభామా—నన్ను
క్రొత్తగాను చూడవలెనె గొల్లభామా.

అత్త విచ్చుకత్తిసుమ్ము కృష్ణమూర్తి—నన్ను
ఒత్తిడిబెట్టును నమ్ము కృష్ణమూర్తి.

అత్తయేమి చేయగలదె గొల్లభామా—మన
చిత్తములు ఒక్కటైతే గొల్లభామా.

మామ మంచివాడుగాడు కృష్ణమూర్తి—గరిడీ
సాములుచేసినవాడు కృష్ణమూర్తి.

మామ యేమిచేయగలడె గొల్లభామా—మన
మనసులు రెండేకమైతే గొల్లభామా.

ఆడపిడ్డ చాడీకోరు కృష్ణమూర్తి—మన
జాడగడితే చెడ్డపోరు కృష్ణమూర్తి.

ఆడబిడ్డ యేమిచేయు గొల్లభామా—మన
ఆత్మలందు ప్రేమలుంటే గొల్లభామా.

మగడు మానవంతుడోయి కృష్ణమూర్తి—శంక
తగిలితే మన్నింపడోయి కృష్ణమూర్తి.

మగడు యేమిచేయగలడె గొల్లభామా—మన
మక్కువలు నిక్కమైతే గొల్లభామా.

కత్తిరిలో పోకనైతి కృష్ణమూర్తి—మనసు
తత్తరించు నేమిగతి కృష్ణమూర్తి.

అన్యులెవరు చూడకుండ గొల్లభామ—ఒక్క
చిన్నిముద్దు బెట్టిపోవే గొల్లభామా.

ఇట్టిపట్టు చెల్లునోయి కృష్ణమూర్తి—ముద్దు
బెట్టినాను పోగదోయి కృష్ణమూర్తి.

దాటిపోయినావె గడుసు గొల్లభామా—వట్టి
తోటిపుచ్చుకొనె ముద్దు గొల్లభామా.

రామ రామ!

పానుగంటి లక్ష్మీ నరసింహారావు గారు

'ఏదీ! ఒక్క ముద్దే కాదా! ఊఁ' యనుచు నెడమ చేతిని బ్రక్కపై నాని కుడిచేతిని భార్యపై వైచి నడుమువఱకు లేచి తన మోమును భార్యమోమున జేర్పఁబోయి మూతి పొడుగు చేసిన రంగరావు నట్టె యదలించి మోము మఱల్చుకొని గిరుక్కున నెడమవంక కొత్తిగిల్లి "అబ్బ! నాకు నిద్ర వచ్చుచున్నది. ఎప్పుడు నొక్కటే ముద్దులా! చాలు" నని కృష్ణవేణమ్మ రంగరావును బలుచఁబలుచఁగ మందలించెను. పదునైదు దినముల క్రిందటనే కాపురమునకు వచ్చిన పడుచుపిల్ల. పగలెల్ల నింటిలో నేదో చిన్న పెద్ద, బరువు తేలిక పని తప్పదయ్యెను. పండ్రెండు గంటలు దాఁటిన తరువాతనైన నా పిల్లకు నిద్ర రాఁగూడదా? అది తప్పా! "అబ్బ! ఇటు తిరుగు; ఒక్కటే నిద్రయా?" యని రంగరావు భార్యను దనవంకకుఁ ద్రిప్పుకొనఁబోవఁగ మంచపుఁ బట్టెను గుడిచేత నామె కౌఁగిలించుకొని బిఱ్ఱబిగిసెను 'ఒక్కటే ముద్దులా' యని భార్య విసుఁగుదల యయ్యెను. 'ఒక్కటే నిద్రయా' యని భర్త సాధింపయ్యెను. ఇఁక సంధియెట్లు? తనకేమి రెండవ పెండ్లివాఁడు; నలువది యేండ్లు గడచినవాఁడు; ప్రపంచకష్టముల నెఱిఁగినవాఁడు. తనకెంతకైన నిద్ర రాకపోవచ్చును. అయ్యో! కుఱ్ఱది- పదుమూడేండ్లది. దానియీడున వయస్సు రాని వారెందఱో యున్నారు కదా! అది నిద్ర కాఁగలేకపోవుట హానియా? అపకీర్తియా? ఈమాత్రపు టౌచిత్యము తనకేల యుండఁగూడదు? ఇంటిలో స్థిరముగాఁ బడియుండుటకు వచ్చిన పెండ్లాముకదా! నూఱేండ్ల కాపురముకదా! తిరుగఁ దెల్లవాఱదా? ఇంతలో నేమి పుట్టిమునిఁగినది. 'అద్దద్దె' యని తన కొంటిగంట వేళ నొకముద్దెందుకు? భార్యలేఁత పిల్లకావున నూరకున్నదికాని యాఱితేఱినగడుసుదేయైన యెడల భర్తను మూఁతిమీఁదఁ బొడుచునేమో! అది యట్టిదే యైనయెడల దాని చిత్తము ననుసరించియే యాతఁడు ప్రవర్తించునేమో?.........................

కుడిచేతి తర్జని నల్లలాడించుచు "నింతే కాదా! యింతేకాదా! సరే." యని భర్త రెండవవైపున కొత్తిగిల్లి పండుకొనెను. ఇంతేకాదా ఇంతేకాదా యనఁగా నర్థమేమో? ఇంతసేపు బతిమాలినదానిఫల మింతేకాదా యనియా? ఇంతధనము దగులఁబెట్టుకొని పెండ్లిచేసికొని నందులకుఁ బర్యవసాన మింతేకాదా యనియా? ఇఁక నీకు నాకు నింతేకాదా యనియా? ఎట్లు తెలియవచ్చును? కాని 'సరే' యనఁగ నర్థమేమో? తెల్లవాఱినపిమ్మట నిన్ను బారగఱ్ఱలను గట్టించి కొట్టింతుననియా? కాక, యిఁక నీదారి నీది నాదారి నాది యనియా? పాపము! ఆ యుల్లాలివలన నెంత యపరాధము జరిగినదో? ఎంత సంసారఘాత సిద్ధించినదో? కాని, యీమాత్రమైన సహించుకొనలేని భర్తకు రెండ

వపెండ్లికూడ నెందులకో?.................

....

ఏమి చేయవచ్చును? రంగరావు మిక్కిలి యొడిదొడుకు స్వభావముకలవాఁడు; కత్తిపదనునైజముకలవాఁడు;అందులో మాఱుమనువువాఁడు; మఱలుఁగల వయస్సువాఁడు; భార్యయందుఁ బంచప్రాణములు పెట్టుకొన్నవాఁడు; భార్యకూడఁ దనయం దంతప్రేమముతోనే యుండవలసిన దన్నవాఁడు;అట్లుండక తప్పదని సిద్ధాంతపఱచినవాఁడు; భార్యనుజూచి పొంగిపోవువాఁడు; భార్యకూడఁ దన్నుఁజూచి తన లాగుననే పొంగకపోయినయెడల వీలులేదన్నవాఁడు;భార్యాభర్తలనుకూలముగ నుండఁ దలఁచిన యెడల నొకరినొకరు కౌఁగిలించుకొని కూరుచుండవలసిన దన్నవాఁడు; కాని యెడల, భర్త యజ్ఞోపవీతము తీసివైచి కాశిలో, భార్య తల గొరిగించుకొని రామేశ్వరములో నుండవలసినదన్న మతములోవాఁడు; అంతే కాని, మధ్యమ మార్గ మొక్కటి యుండవచ్చునను కొన్నవాఁడు మాత్రముకాఁడు......

....

అట్టి ప్రకృతిగల రంగరావునకు భార్య వెన్నిచ్చిన యెడలఁ దలమంచుకొని పోవదా! భార్య మొగము చిట్టించుకొనఁగ గుండెలలోఁ బొడిచినట్లుండదా? భార్య మంచపుఁ బట్టెను గౌఁగిలించుకొని పండుకొనినదనఁగ దన్ను గొంతువఱకుఁ బూడ్చినట్లుండదా?..........

....

తన ప్రకృతిలాగుననే తన యిల్లాలి ప్రకృతి యుండవలసినదని యెచ్చటనైన నున్నదా? లేకపోవుఁగాక! తన ప్రకృతికి సరిపోయినట్లు తన యిల్లాలు తన ప్రకృతినేల మార్చుకొనఁగూడదను పట్టుదలకలవాఁడు. ప్రకృతి మారుటకు సాధ్యమగునో కాదో యాసంగతి యటుంపుఁడు. తానే తన ప్రకృతిని భార్యాప్రకృత్యనుగుణముగ నేల మార్చుకొనఁగూడదో? ఊహుఁ! అది పనికిరాదు. ఏవరెవరి ప్రకృతిపరిపాకము లెట్లున్న సరే; యెవరియిష్టానిష్టము లెట్లున్న సరే; యందఱుఁగూడఁ దాను 'గీ' యనఁగఁ 'గీ' యనవలయుననియుఁ, దనకొనవెఱ్ఱులకుశిరఃకంపన మొనర్పవలసినదనియు బ్రతి నరప్రకృతిలో నున్నది కాని లేకపోలేదు. కొందఱకుఁ గొఱ్ఱగింజయంతయుఁ గొందఱకుఁ గుంకుడుగింజయంతయు నుండగ, రంగరావునకుఁ గోడిగ్రుడ్డంతయున్నది..............

....

భార్య ముద్దీయకుండఁ బండుకొన్నదని తహతహలాడిపోవుచున్నాఁడు; అంటుకొన్న పూరికొంపవలె లోలోపలనే కుమిలికుమిలి కూలుచున్నాఁడు; కవులు తమ గ్రంథములలో వ్రాసిన ప్రణయకలహమై యుండునా యని రవంత సందేహించినాఁడు;మంచువలె వెంటనే విడిపోవలసినదే కాని యింత త్రాడుతెగువఱకుఁ బ్రణయకలహ ముండదని సిద్ధాంతపఱచుకొన్నాఁడు; కమ్మరితిత్తివలె నూపిరిని బూరించి రెండేసిబారల మూల్గు మూల్గుచున్నాఁడు; భార్యకుఁ దనయం దిష్టత లేదని సిద్ధాంతపఱచుకొన్నాఁడు,ఎందుచేత— రెండవపెండ్లి వాఁడగుటచేత; రెండుయామములు దాటినవాఁడగుటచేత, పెండ్లి చేసికొనుమని చెప్పిన

స్నేహితులనుదిట్టినాఁడు. పెండ్లికుదిర్చినబంధువులనుదిట్టినాఁడు. పెండ్లిచేయించినపురోహితునిదిట్టినాఁడు; ఇట్టి పనికిమాలిననిర్భాగ్యురాలి నేలకనవలయుననియత్తమామలనుదిట్టినాఁడు; తన్నుఁ దిట్టుకొన్నాఁడు; 'ప్రక్కలో ముండ్లకంపవు; నీ వెక్కడ దాఁపురించితివే' యని పెండ్లామును దిట్టినాఁడు; కాని యిల్లాలిప్రక్కలోఁదా నెలుఁగుబంటివలె నుంటిననుసందేహ మాతనికిఁ దోఁచిన ట్లింతవఱకగపడలేదు....

....

పెండ్లాము చెప్పవచ్చినప్పుడు మొదటి పెండ్లామే పెండ్లామని తనపూర్వకళత్రమును గొంత ప్రశంసించినాఁడు; ఆమెకుఁ గ్రోధమెక్కువయని కొంత మనసులో దిగఁబీకుకొనినాఁడు; ఆమెయెడల నప్పుడప్పు డనాదరణ చూపినందులకు లెంపలు వైచికొన్నాఁడు; ఆమెయే బ్రదికియుండునెడలఁ దన కిప్పు డీగతి పట్టకయే యుండునని పరితపించినాఁడు.......

....

ప్రస్తుతభార్యకుఁ దనయం దిష్టము కలుగుట కేమిచేయవలయునా యని గుబ్బెటలు పడుచున్నాఁడు; ఆతంకనిగ్రహామాత్ర లందులకు మంచివేమో యని మదరాసువంక తిరిగినాఁడు; స్త్రీవశ్యపుమందు లమోఘములని గోదావరిజిల్లావంక తిరిగినాఁడు; బాలెంతచావు చచ్చినపెద్దభార్య దీని నావేశించి యిప్పుడు తనకు ముద్దీయకుండఁ జేసినదేమోయని సందేహపడి మంత్రశాస్త్రవేత్తయైన కృష్ణశాస్త్రులుగారు మరణించినందులకు రవంత విచారించినాఁడు; గ్రహవిముక్తికి గంగాస్నానము దురాకట్టని స్థిరపఱచినాఁడు;.........

....

ప్రక్కపాటునఁ దలగడకుఁ జివరఁబెట్టినతల రవంతజాఱుటచే మంచముపైనుండి క్రిందికిఁ బడిపోవుచున్నానేమోయని యులికిపడి లేచి వెంటనే సంబాళించుకొని వీఁపుపైఁ బండుకొని కన్నులు తిరుగ మూసికొనినాఁడు... ...గుండెలపై రెండుచేతు లున్నవి. చెవియొద్ద దోమ గుయ్యిమనుచున్నది. తాను గుఱ్ఱుతీయుచు నడుమనడుమఁ గెక్కు కెక్కు మనుచున్నాఁడు.

స్వప్నము

చెదఱిన ముంగురులతో మేలుముసుఁగుతో రవంత చొక్కినదాడలతోఁ బండ్లకప్పుతోఁ దేలిపోవుచున్న కన్నులతోఁ దాంబూలరక్తిగల పెదవులతోఁ జెవుల దూదిపింజలతో, నడుమునకుఁ గట్టుతో, నిండైన వక్షముతోఁ బ్రత్యక్షమైన పెద్దభార్య సుబ్బమ్మయు, రంగరావు నిట్లు మాటలాడుకొనుచుండిరి.

సుబ్బ:—నేను బోయినపిమ్మటఁ దిరుగఁ బెండ్లి చేసికొననని నీవన లేదా? ఆమాట మఱచిపోఁదగునా? అది నీప్రక్కలో నుండుట నేను సహింతునా?

రంగ:—బుద్ధిలేక చేసికొంటిని. క్షమింపుము.

సుబ్బ:—చేసికోఁబోయి చేసికోఁబోయి యిట్టి కొంకనక్కను జేసికొంటివేల?

రంగ:—అబ్బే! అది యనాకారణియా?

సుబ్బ:—దానిసౌందర్యమును జూచి మురిసిపోవుచున్నావా? ఛీ! ముద్దిమ్మని నీ వెంతబతిమాలిననైన నొప్పుకొన్నదా? నీవనఁగ దానికిష్టమనియే యనుకొంటివా?

రంగ:—ఆ—నాయం దిష్టత లేనేలేదా?

సుబ్బ:—నీపైఁ గావలసినంత రోఁత కూడను.

'అటులైనఁ జెప్పుదీసి కొట్టెద'నని బిగ్గఱగ నఱవఁబోయి మాట పైకిరాక 'బే' యని యఱచి యులికిపడి రంగరావు నిద్రనుండి లేచెను..............................

....

గడగడ వడఁకుచున్నాఁడు; ఒడలినిండ ముచ్చెమటలు పట్టినవి; అటునిటు కొంతసేపు గుర్తులేకుండఁ జూచినాడు. కనులు రవంత మూసికొని తెఱచుసరికి దీపము గంటలాగున వెలుఁగుచున్నది. దోమ చెవియొద్దగాన మొనర్చుచునే యున్నది. చిన్నగుఱకఁ దీయుచుఁ గృష్ణవేణమ్మ ప్రక్కపాటుననే పండుకొని యున్నది. తహతహలాడుచున్న మనస్సును రవంత కుదుటఁబఱచుకొని నిదానించుకొని స్వప్నమంతయుఁ దిరుగఁదోఁడికొనినాఁడు. "నాపై రోఁతయే! నాపై రోఁతయే!" యని గుప్పిళ్ల గట్టిగఁ బట్టుకొని పండ్లు బిగఁబట్టి కొంతసేపు గింజుకొనినాఁడు. "అనిష్టత యుండవచ్చునుగాని యసహ్యతకూడ నేల యుండవలయును? పెద్దభార్య స్వప్నమునఁ జెప్పినమాటల సత్యములు కావు. ప్రస్తుతభార్య దుష్టశీల యయి యుండుట నిశ్చయము. దానికి మఱియొకనియం దిష్టముండుటచేతనే నాయం దింత రోఁతకలిగినది. ఆహా! ఆపాదశిరఃపర్యంతము మండుకొనిపోవుచున్నదే? ఏమి చేయుదును? దీనిసత్యము నా కెట్లు తెలియఁగలదు? అయ్యయ్యో? పులివిస్తరాకునాఁకితినే? ఎంతదుర్గతి సంభవించినది? ఓసినిర్భాగ్యురాలా! ఓసితుచ్ఛురాలా! నన్నుఁ దగులఁబెట్టితివే! పాంసులా! నీముద్దులమగనికి ముద్దిచ్చెదవుకాని నాకిచ్చెదవా? ముద్దిమ్మని నిన్నడిగి నానోరపవిత్రముగఁ జేసికొంటినే? థూ! థూ! నీగొంతుకోసిననైనఁ బాపమున్నదా!......
...."

బీరువామీఁది గడియారము టంగుటంగున రెండుగంటలు కొట్టినది. రంగరావు మంచముమీఁదఁ గూరుచుండి భార్యవంకఁ జూచుచున్నాఁడు. ఆమె ప్రక్కపాటునఁ బండుకొనుట చాలించి వెలికిలఁబడి పండుకొని నిద్రించుచున్నది. మడఁచినకుడిచేయి యెడమ డొక్కపై నున్నది. ప్రక్కపాటున నిలువుగఁ జాఁపఁబడిన యెడమచేతి వ్రేళ్లు పఱుపును రవంత దాఁటియున్నవి. ఒత్తిగిలి పండినప్పుడు కుడిజెబ్బసందిటఁ బడిన మంగళసూత్రపునానింక నచ్చటనే యున్నది. కోలవాటగుమోమగుటచేతను నెత్తైన తలగడపైఁ దల యుండుటచేతను గడ్డముకొన నంటియున్న పైఁట చెఱఁగుటంచు బోఁడతరపుఁ బూలు చిన్నారి శ్వాసముచే రవంతకదలిన ట్లగపడుచున్నవి. ఒడ్డాణమునడుమ నున్న పుష్ప మనఁటిపండు రవంత దాఁటి తను స్పర్శనాభిలాషచే వట్టి కడుపు నంటి పట్టుకొని సొమ్మసిల్లిన ట్లున్నది. కుడి పిక్క యెడమ పిక్కపై వైచి

యుంటచేఁ గుడియెడమ బొట్టనవ్రేళ్ళ గోళ్ళు లొకదాని నొకటి ముద్దుపెట్టుకొనుచున్నవి. ఒత్తిగిల్లి పండుకొనునప్పుడు చెదరుటచేఁ గుడి చెంపముంగురులలో రెండంగుళముల పొడుగు గల కుచ్చొక్కటి తిలకమును సమీపించి దాని లోని కస్తూరి నాఘ్రాణించుచున్నదేమో? రవంత విడిన పెదవులనడుమనుండి పలువరుస యించు కాసంత కానఁబడుచున్నది. మొగ మెంత ప్రసన్నముగనైన నున్నది. బంగరు బొమ్మవలె నున్న యా బాలికను గాంచి భర్త- పనికిమాలిన భర్త- గుఱ్ఱుమను చున్నాఁడు; గుడ్లు త్రిప్పుచున్నాఁడు; తలపంకించుచు న్నాఁడు.................................

ఆహాహా! అదియేమి? గుల్‌షబుపూవు వికసించినట్లామె నిద్రలోనే మందహాస మొనర్చుచున్నదే! దీపకిరణములగిలిగింతచేఁ బది దినములబిడ్డఁడు నవ్వగ నెట్లుండునో యామెనవ్వట్లు ప్రకాశించుచున్నదే! స్వర్గమునుండి దిగి వచ్చినట్లున్న యానవ్వును గాంచి యింత కారౌద్రస్వరూపుఁడైన రంగరావుకూడఁ దెల్లపోయినాఁడు. అట్టె జలదరించినాఁడు. అంతలో శాంతించినాఁడు.......................

ఆమె యెందులకు నవ్వెనో! "నీ వెంత నెఱ్ఱిముండకొడుకవురా" యని యామె ప్రకృతి నవ్వియుండునేమో? అట్లుకాదు. ఆనవ్వులో హేళనకళంక మెటను గానఁబడలేదు. కాక పాప మింకఁ బసిబాల కావునఁ దోడిపిల్లలతో గ్రచ్చకాయ లాడుకొనినట్లో దాఁగుడుమూఁత లాడుకొనినట్లో కలఁగని యాసందర్భమునఁ గలిగిన చమత్కారమునకు నవ్వినదేమో? అదియుఁ గూడఁ గాదేమో? ఎమైననేమి? పాలమీఁగడవంటి యాపిల్లగొంతు గోయుటకు భర్త యింతకుముందే కాదా సంకల్పించికొనినాఁడు. ఎందువలన నట్లు సంకల్పించికొనినాఁడు? ఆమె దుష్టచారిత్ర యగుటవలన— నిదర్శన మేమున్నది?— ముద్దియకుండఁ బండుకొన్నది —సాక్షియెవరు? చచ్చినపెద్దభార్య— ఎప్పుడు చెప్పినది? — స్వప్నములో. ఆహాహా! ఇల్లునిండినమగఁడు! కథాలంకారమైన నాయకుఁడు!........................

కాని రంగరా వేదో దీర్ఘాలోచన చేయుచున్న ట్లున్నాఁడు. ప్రస్తుతభార్యయందుఁ గ్రోధమున్న పెద్దభార్యమాటలకంటెఁ బ్రబలతరమైన నిదర్శన మేదైన లభించువఱకు నీమెను జంపఁగూడదు. అప్పుడైన నింతలావణ్యవతిని జంపుటకంటె విడిచిపెట్టుటమంచిదేమో! ఎందువలన? ఈమెను జంపిన మెఱలఁ దిరుగఁ బెండ్లి కాదు—వహవ్వా! లోకోత్తరమైన కారణ మిక్కడకు వెల్లడియైనది. ఈమె పరిశుద్ధి స్పష్టమగువఱకు నీమెను దగులకుండ దూరముగాఁ బండుకొనవలయును. ఈరాత్రి కిటనే పండుకొనెదను............వెలికిలఁబడి పండుకొనినాఁడు..............................

స్వప్నము

తిరుగ స్వప్నమున సుబ్బమ్మ సాక్షాత్కరించినది. రంగరావు నామెయు నిట్లు మాటలాడుకొనుచుండిరి.

రంగ:—దానికి నాపై రోఁత యంటివి కదా? ఎందులకు రోఁతకలుగవలయును?

సుబ్బ:—అందఱ మర్యాదయు నొక్కటే. ఆకారణమున నీవు నన్నడుగఁ దగదు. నేను జెప్పఁదగదు.

రంగ:—ఆఁ—నే ననుకొన్నమాటయే నీవు చెప్పక చెప్పుచున్నావు. సరేకాని దాని దోషమును గూర్చి నాకుఁ దగిననిదర్శనము గలుగుటెట్లు?

సుబ్బ:—నిదర్శనము కలిగినయెడల నేమి చేయుదువు?

రంగ:—దానిని విడిచిపెట్టెదను.

సుబ్బ:—ఏడువలేకపోయినావు. అట్లు చేసినయెడల నీయింటియెదుటనే గుడిసె వైచి యది సంత సాగించును.

రంగ:—నామనస్సులోని సందేహమే నీవు చెప్పినావే. అటులైన నేమి చేయవలసినది?

సుబ్బ:—ఏమి చేయవలసినదని నన్నడుగుట యెందులకు? నీవు దానిని జంపుటకు సంకల్పించుకొనియే యున్నావుకదా. దానికి నీచేతిలోఁ జావున్నది.

రంగ:—ఆమాట నిజమేలే. దాని కెప్పుడు చావున్నది?

సుబ్బ:—ఎప్పుడో యన నేల? ఇప్పుడే.

రంగ:—చంపుటకుఁ బ్రబలమైననిదర్శన మేది? అది లభించునంతవఱకుఁ జంపను.

సుబ్బ:—మొత్తుకొనినట్లే యున్నది. పదిమంది నెదుటఁ బెట్టుకొని నీభార్య తప్పు చేసియుండునా?

రంగ:—ఆమాటయు నిజమే. మఱి అటులైన?

సుబ్బ:—నీమొగము—నీమోర. నీకు నిదర్శనము కావలయు నేమి? న్యాయస్థానములలో నిదివఱకు జరిగిన వ్యవహారములలోఁ బ్రబలనిదర్శన మొకదానిలో నైనఁ గలిగినట్లు నీవు వినియుంటివా? ప్రబలనిదర్శనములు లేవని న్యాయస్థానశిక్ష లాఁగినవా? గుఱికి బారెడు హెచ్చుతగ్గయినకారణములకోఁ గాలక్షేపము జరుగుట లేదా?

రంగ:—పోనీ! అట్టిస్వల్పకారణములైన నా కేమి లభించినవి?

సుబ్బ:—నేను జెప్పితిని గాదా? నే నసత్యమాడితినా?

రంగ:—నీకు దానికి శత్రుత్వము. నీ మాట నేను నమ్మను.

సుబ్బ:—అటులైన నీవుదానిని జంపవు?

రంగ:—ఊహుఁ.

సుబ్బ:—చేతఁగాని చచ్చుపెద్దమ్మవు. నీవలన నేమగును? దానిగొంతుకోతకి నేనే చంపెదను. (సుబ్బమ్మ 'ఆ'యని నోరు తెఱచి సమీపించును.)

రంగ:—దానిని ముట్టుకొనినయెడల నీ గొంతు నులిమెదను. (గొంతుపట్టుకొని నులుముచున్నాఁడు). నాభార్యను నేను జంపవలయును గాని నీ వేల చంపవలయును? చావుము చావుము. తన్నెదవా? నేలను బడఁగొట్టి త్రొక్కెదను. (కావు కేకలు వైచుచు మంచమునుండి క్రిందఁబడెను.)

రంగరా విట్లు క్రిందఁబడి కెవ్వన నార్చి కనులు తెఱచి చూచుసరికి దనకాళ్లముందు కృష్ణవేణమ్మ చచ్చి పడియుండెను. ఎంతదారుణహత్య జరిగెనో! రామరామా!

ముండకోపనిషత్తు

మలకపల్లి శేషగిరిరావుగారు, శతావధాని

ప్రథమముండకము - ప్రథమఖండము

శ్రీశుఁ డవ్యయుఁ డాద్యుండు సృష్టికర్త
విశ్వపరిపాలన క్రియా విదుఁడు దేవ
తాగ్రగణ్యుండు దనసృష్టియందు జ్యేష్ఠుఁ
డౌ నథర్వున కాత్మవిద్యను వచించె.

అట్టి బ్రహ్మవిద్య నథర్వుఁ డంగిరునకు
నంగిరుఁడు సత్యవాహున కాతఁ డాంగి
రసున కెఱిఁగించి రిట్టుల క్రమముగాను.
సన్నుతగృహస్థుఁ డైనట్టి శౌనకుండు
ప్రకటశాస్త్రోక్తముగ నాంగిరసున కెఱిఁగి
"యనఘ! యేపదార్థము చేత జనుని కెల్లఁ
దెలివి గల్గెడి; నది యానతీయఁగదవె."

అనిన విని శౌనకున కిట్టు లనియె నాంగి
రసుఁడు పరమార్థమును గన బ్రహ్మవిదులు
ద్వివిధవిద్యలు గలవని తెలిపియుండి
రవియె పరవిద్య యపరవిద్యయు ననంగ.

అలచతుర్వేదషట్శాస్త్రములను గలుగు
విపులమైన ధర్మాధర్మ విధులఁ దెలుపు
నట్టి దపరంబు పర మెట్టి దనిన వినుము
తెలియఁజేసెద నిపుడు సుధీవరేణ్య!

గోత్రహీనంబు దృష్టి కగోచరంబు
వర్ణరహితంబు, సభవ మవ్యాకృతంబు
స్వప్రకాశ మనంతంబు శాశ్వతంబు
నగుపరబ్రహ్మమును దెల్పు నదియె పరము
అణువు స్థూలంబు సూక్ష్మ మన్యంబు లేక
ద్రుమముఁబోలి తటస్థభావమున వెలయు
నీశ్వరునిచేత నశ్రాంత మీజగత్తు
సతతసంపూర్ణ మహితసంగతి వహించె.

సాలెపురు వెట్లు దారంబు లోలిఁ గూర్చు
భూమి నెట్టుల నోషధుల్ పుట్టుచుండు
నట్టిరీతులఁ బరమాత్మ నధిగమించి
జనన మొందుచు నుండె నో మునివరేణ్య!

అపర బ్రహ్మమునను నవ్యాకృతంబు
ప్రాణము మనంబు సత్యంబు పంచభూత
ములును లోకములును గర్మములును జీవ
రాసులును సంభవించెను గ్రమముగాను.

సర్వవేత్త యెవండో శాశ్వతుఁ డెవండో
జ్ఞానమయుఁ డెవ్వఁడో? తపస్తత్త్వ మెవఁడో
యట్టిపరమాత్మువలన బ్రహ్మమును మఱియు
నామమును రూపమును ధదన్నమును గలిగె.

ప్రథమముండకము - ద్వితీయఖండము

నవ్యమై శాశ్వతంబై ప్రశస్తమగుచు
మును వసిష్ఠాదిసకల సన్మునుల చేతఁ
జేయఁబడినట్టి కర్మముల్ సేసినయెడ
మీకు సౌఖ్యోన్నతులు గల్గు లోకమందు.

ప్రజ్వలింపఁ జేయఁబడిన వహ్నియందు
దక్షిణోత్తరదిశల శ్రద్ధాసభక్తి
కముల హోమంబు గావింపఁ గర్మచయము

పరమపావనతాతి విస్తరత లారయ.
పౌర్ణమాసియు దర్శయు వైశ్వదేవ
వర్జిత మతిథిహోమమహస్యంబు వీని
యూర్ధ్వలోకంబు లేడింటి నూడ్చివేయు.

ఘనకరాళి మనోజవ కాళి విశ్వ
రూపియును ధూమ్రవర్ణ సులోహిత స్ఫు
లింగినియు నన్నయట్టి సులీలమైన
సప్తజిహ్వలు గల హుతాశనుని వ్రేల్వ
నమ్మహాహుతు లర్కబింబాంశులగుచు
రమ్ము రమ్మని యాదరణమ్ముతోడ
జేరి పూజించి స్వర్గంబుఁ జేర్చుచుండు.

వితతమైన యష్టాదశ స్మృతుల నదృఢ
మైన కర్మముల్ శ్రేష్ఠంబు లనుచు నెవరు
నలుపనెంతురో వారలు సంతతంబు
దమము లేక జరామరణములఁ గాంత్రు.

కర్మమున మున్గుచుండు రజ్ఞానపరతఁ
బండితులమంచు శేముషీ పరులమంచుఁ
దలఁచుచుండెడిమూఢు లంధత వహించి
జననమరణైకసంసార జలధి యందు.

ప్రకృతిసంబంధమగు నీ ప్రపంచమందు
గర్మములు చేసి బాలిశుల్ జ్ఞానపథము
గాంచఁగా లేక మిగుల దుఃఖంబుచేతఁ
గూలుచుండు రధోలోక కోటియందు.

మూఢమతులు శ్రౌతస్మార్త ముఖవిశేష
కర్మములె మంగళములు మోక్షమున కంచుఁ
దత్పరత స్వర్గభోగసంస్థతవహించి
నరకలోకంబు గాంతు రనంతరంబు.

శాంతయుతులైన మహిత విజ్ఞానమతులు
స్వాశ్రమాపేతవిధులఁ బ్రశస్తి గాంచి
యర్కముఖమున సత్యలోకాదికముల
కరుగుచుందురు సంతతాహ్లాదములను.

కర్మమున వృద్ధినొందు లోకములఁ జూచి
యాపరముకన్న శాశ్వత మైనవస్తు
వెఱుఁగరాదని తద్జ్ఞానపరత గురుని
కడకుఁ జనవలె ద్విజుఁడు యోగ్యత వహించి.

ప్రవిమలాత్ముండు వేదపారంగతుండు
పృథుకళాఢ్యుండు సతత జితేంద్రియుండు
నై సదాశిష్యతతికి విజ్ఞానమహిమ
మెఱుఁగఁ జేసెడినాతఁడే గురువరుండు.

ద్వితీయముండకము - ప్రథమఖండము

క. ఓ శౌనకుఁడా! వినుము ప్ర
కాశించెడునగ్నియందుఁగడుమిణుఁగురులు
ద్భాసిల్లెడు క్రియ నీజగ
మాశశ్వన్మూర్తివలన నఖిలం బలరెన్.

అపర బ్రహ్మ మప్రాణ మజ మమూర్త
మఖిలపరిపూర్ణ మమరంబు నక్షరంబు
నై ప్రకాశించుచుండు బాహ్యాంతరముల
నతనికన్నను నింక నన్యంబుగలదె?

వినుమ యామూర్తివలన నావిర్భవించె
బ్రాణము మనంబు నింద్రియ వర్గములును
భూజలానలముఖపంచ భూతములును.

రహి ద్యులోకంబు శిరము నేత్రములు సోమ
భానులు దిశలు కర్ణముల్ వాగ్వివృతులు
శ్రుతులు ప్రాణంబు వాయువు క్షోణి పాద
ములు జగంబు మనము సర్వభూతసంత
తాంతరాత్ముం డతనికి సత్యంబు లరయ.

అగ్నివలనను సూర్యుండు నతనివలనఁ
జంద్రుఁ డాతనివలనఁ బర్జన్యుఁ డతని

వలన నోషధు లద్దాని వలన శుక్ల
మందుచేతను బహుప్రజ లైరి సుమ్మి.

కలిగె నాపర బ్రహ్మంబువలన నాగ
మములు గ్రతువులగ్నులు యజమానియు నియ
మములు సూర్యేందుమహితలోకములు ధనము
నరసురాండజ పశుపరంపరలు మిగుల
ప్రాణము నపానమును వ్రీహియవలు తపము
శ్రద్ధయును సత్యమును బ్రహ్మచర్యము విధి.

హృదయగుహాంతరంబునఁ బొదలియున్న
యేడు ప్రాణంబులును మఱి యేడులోక
ములును జ్వాలనుని యేడు జిహ్వలును నేడు
విషయసమిధలు నిందె యా విర్భవించె.

సకలగిరులును నదులును సంద్రములును
సస్యసముదాయములు షడ్రసములు జీవ
తతులు సంతతపంచభూతమయమైన
విశ్వమంతయుఁ గల్గె నా విభునివలన.

సర్వపరిపూర్ణకుఁడు జగత్సాక్షియాట
దపము లమృతంబు వ్రతము నతండె వాని,
హృదయగుహయందు నలరు పరేశ్వరు నమృ
తస్వరూపంబు గాంచెడి తత్త్వవిదులు
ప్రకృతిసంబంధ మంటరు ప్రవిమలాత్మ!

ద్వితీయముండకము - ద్వితీయఖండము

సర్వపరిపూర్ణమై మహోత్కర్వమై ప్ర
సిద్ధమై పూజనీయమై చెలఁగునట్టి
సదమలాచారమహిత తేజంబు మదినిఁ
దెలిసికొనుమయ్య! ప్రియతమా! ధృతివహించి.

శుద్ధతేజంబు గలదేదో సూక్ష్మసూక్ష్మ
మేదో లోకంబులున్ లోకు లెందునుండు
నదియె యక్షరమున్ బ్రహ్మమదియె యమృత
మాత్మ సత్యము వేద్దవ్య మనియెఱుంగు.

ఓ మునీశ్వర! ఉపనిషత్ ప్రోక్తమైన
సురుచిరోంకార మను ధనుస్సుఁగొని ధ్యాన
మాననాన నుపాసనాఖ్యాన బాణ
మెక్కిడి పరంబు లక్ష్యంబు దక్కు మిఁక.

ఇట్లు వచియించు నోంకారమే ధనుస్సు
శరమె జీవుండు లక్ష్యమే పరుఁడు గాన
స్థిరతరాత్మను జీవుఁ డాపరము నరయఁ
దన్మయంబగు బ్రహ్మంబు దానె యగును.

ఏమహాత్మునియందు సంహృతము లయ్యె
మహిత భూమ్యంతరిక్షాది బహుజగంబు
లట్టి సర్వేశు నాత్మను నక్షరునిగఁ
దెలియనదె సుమ్మి సంసారజలధి తరణి.

బండిచక్రమునం దాకు లుండునట్టు
లుండు నాడులు మనమున నుండు జీవుఁ
బ్రణవమనియెంచి ధ్యానింపఁ బరమశుభము
లొదవుచుండెడి మీకు మహోన్నతముగ.

ఎవనిమహిమను భాసిల్లె నీజగంబు
విపులజ్యోతిర్మయుఁడు సర్వవిదుఁ డెవండు
అట్టి సర్వజ్ఞుఁ డీశ్వరుఁ డంతరాత్ముఁ
డై ప్రకాశించు హృదయపద్మాంతరమున.

ప్రాణదేహ మనోమయుం డైనవాని
నమృతమయుని సదానందు నాత్మదృష్టి
హృత్సరోజంబునను జేర్చి యెలమిఁ గాంతు
రనయమును బ్రహ్మవిదులైన యట్టిమునులు.

కార్య కారణరూప విఖ్యాతమైన
యాపరబ్రహ్మ మారయ నలఘుమతిని
సకలబంధంబు లెడఁబాసి సంగరహితుఁ
డై ప్రకాశించి జ్ఞాని విజ్ఞానరూఢి.

విమలమై యమృతమయి హృత్కమలమందు
ఘనత జ్యోతిర్మయాకారమునఁ జరించు
నట్టియవ్యయ బ్రహ్మతేజోంశకుని ని
రంతరము గాంతు రెలమి బ్రహ్మైకవిదులు.

రవిశశాంకాగ్ని విద్యుత్ప్రరంపరాళి
తతి వెలుఁగఁగ నేర దెంతయును నెవని
యతులతేజంబు ముందట నతనిచేత
సర్వము వెలుంగు నతఁడె తేజఃప్రదుండు.

ప్రాక్ప్రతీచియామ్యోత్తర భాగములను
మఱియు నూర్ధ్వాధరాది సమస్తగతుల
విపులతేజస్వియగుచు వ్యాపించియుండె.

తృతీయముండకము - ప్రథమఖండము

క్షరము గలయట్టిదేహ వృక్షంబునందు
వరలుజీవేశ్వరులలోనఁ గరము జీవుఁ
డంధత వహించి కర్మఫలాదికములఁ
గాంచు నీశుఁ డయ్యవి యంటకయె వెలుంగు.

అజ్ఞత శరీరమే యాత్మ యనుచు జీవుఁ
డందు దుఃఖించుచుండు మోహమున నెప్పు
డవ్యయబ్రహ్మసామర్థ్య మాత్మఁ దానె
యని యెఱుంగునో యప్పుడే కను సుఖంబు.

కర్తయై బ్రహ్మమై రుక్ప్రకాశమైన
వరము నెప్పుడు విజ్ఞాని యరయఁగలుగు
నప్పుడే కాంచుఁ బాపపుణ్యములు లేని
పరమసామ్యంబు దుఃఖసంకరుఁడు గాక.

ఎవఁడు ప్రాణస్వరూపకుం డెవఁడు సర్వ
భూతమయుఁ డట్టిపరమాత్మ బుద్ధియందు
నాత్మరూపునిఁగా నెంచు నట్టిజ్ఞాని
యాత్మరతిఁ గల్గి శ్రేష్ఠుఁడై యలరుచుండు.

విగతభవులైన ధీరు లేవిమలతేజ
మాత్మరూపంబుగా నెంచి యలరుచుందు
రట్టిజ్యోతిర్మయాకార మైనబ్రహ్మ
మెఱుఁగఁబడు జ్ఞానదీప్తిని హృన్నభమున.

సత్యము జయించు నన్నృతంబు చక్కఁగాదు
సత్యమున దేవయానంబు సవిరళమగు
జ్ఞానమే బ్రహ్మమున నాప్తకాములైన
మునులు గాంతురయ్యదె సత్యమునకు మేలు.

దివ్యమై సూక్ష్మసూక్ష్మమై భవ్యమై య
చింత్యమై స్వప్రకాశమై శ్రేష్ఠమైన
యాపరం బజ్ఞులకు దూరమై మనీషు
లకు సమీపమై హృత్కమలమున మెఱయు.

ఒలసి నిజచక్షురాదికములను గాని
తతవచోర్భటిచేఁగాని తపముఖాది
విధులచేఁ గాని యామహావిభుని జనుఁడు
గాంచఁగా లేఁడు జ్ఞానసంగతినె కాంచు.

ప్రాణవాయువు లైదుగాఁ బరిణమించి
యొనరు దేహంబునను సూక్ష్మమునఁ జరించు
నట్టిబ్రహ్మంబు మహితశుద్ధాత్మచేతఁ
దెలియవలెనుసుమ్మి;హృదయమ్మిం ద్రియగతంబు;
విమలవిజ్ఞాని తనమానసమున నెట్టి
వాంఛలును లోకములు సదా వలయుననునె
యట్టివన్నియు బ్రహ్మమం దలరుఁ గాన
భూతికాముని కాతని పూజ వలయు.

తృతీయముండకము - ద్వితీయఖండము

ఏపరబ్రహ్మమున నొప్పె నీప్రపంచ
మట్టిబ్రహ్మంబు గాంచెడి నాత్మవిదులు
గడఁగి నిష్కాములై గుర్వుగా నుపాస
నములు సేతురో వారె బ్రహ్మమును గాంత్రు.

ఎవఁడు బహుకామ్యములు గోరు హృదయ
నతఁడు పుట్టెడివాని నందందఁ బెలుచ [మందు
నాత్మవిజ్ఞాని యగువాని కాప్తకామ్య
మున శరీరంబు నశియించు మునివరేణ్య!

వినుము బ్రహ్మంబు వాక్కుచే వినుటచేత
నలఘుమేధను బొంద శక్యంబుగాదు
యాత్మవిదులకుఁ దత్తేజ మభిలషించు
నిచ్ఛచేతనె విపులమై యెఱుఁగఁబడెడి.

అలవి గానిది దృష్టి కయ్యాత్మతేజ
మటులఁ గావున జ్ఞాని విజ్ఞానజనిత
నియమితాలింగుఁడై మహః నిష్ఠతోడ
సాధనముసేయఁ దత్ప్రకాశమును గాంచు.

అత్మదర్శనులౌమును లాత్మవిదులు
జ్ఞానతృప్తిని బహుళ కృతార్థు లగుచు
సర్వమయమైన యాత్మసంస్థత వహించి
బ్రహ్మమునుగాంచుచుందు రో ప్రవిమలాత్మ!

శౌనకమహర్షి ! ఉపనిషద్ జ్ఞానవిపుల
మహితరార్థాఢ్యులౌ మహామహులు మునులు
విమలమతి యోగరూఢి బ్రహ్మమునఁ జేరి
బ్రహ్మతేజస్కులై ముక్తిఁ బడయుచుంద్రు

కళలు గర్మము లింద్రియంబులును స్థితులు
జ్ఞానరూపౌఘజీవాది కములు మిగుల
నమృత మజ మప్రమేయ మవ్యయ మనంత
మైన బ్రహ్మంబునం దైక్యమై వెలుంగు.

నదులు లహరీనియుక్తి సంద్రములఁ జొచ్చి
నామరూపంబులను విడనాడుపగిది
బ్రహ్మవిదుఁడును నామరూపములు వీడి
యద్వితీయపర బ్రహ్మ మందు మెఱయు.

ఆపర బ్రహ్మమెవఁడు ప్రత్యక్షలీల
నాత్మఁ దెలియునో వాఁడె బ్రహ్మైకనిరతి
నమృతమయుఁడై భవాదుల నంటఁ డట్టి
వంశమున బ్రహ్మవేత్తలే వరలుచుంద్రు.

సతతశాస్త్రోక్తకర్మానుసారు లెవరు
విపులమోక్షార్థులై యగ్ని వ్రేల్తు రెవ్వ
రల యథర్వణవేద విద్యాప్రకాశు
లైనవారికి వచియింపు మాత్మవిద్య.
మున్ను వచియించె సత్యమై వన్నెకెక్కు
నక్షర బ్రహ్మవిద్యామహత్త్వ మాంగి
రసుఁడు శౌనకునకు నిట్లు బ్రహ్మవేత్త
లైన ఋషులకు వందన. మాచరింతు.

ఇది ద్వితీయఖండము సమాప్తము.

వానప్రస్థులు

"సునీతిశ్రమణుఁడు"

హైందవ ధర్మశాస్త్రములన్నియు, వర్ణాశ్రమములను ధర్మమూలములుగఁ బాటింపుచున్నవి. శ్రుతియందును మూలవర్ణములు పేర్కొనఁబడినవి. ధర్మశాస్త్రములును బురాణములును సత్యధికముగ వర్ణోత్పత్తిభేదములంగూర్చి తెల్పుచున్నవి. పాశ్చాత్యపండితులు సంస్కృతవాఙ్మయపరిచయముఁ గావించిననాఁటనుండియు వర్ణవిషయికము లైన సిద్ధాంతము లెన్నియో వెలువడినవి. అందు నాశ్చర్యము లేదు. మఱి యేదేశమున జను లీరీతిగ విభజింపఁబడకుండుటంబట్టి భారతవర్ష పరిచయముగలవిదేశీయులకు వర్ణవిభాగము వింతగఁ గన్పట్టకమానదు. కొంతవఱకు వృత్తులు జాతుల ననుసరించియుండుటంబట్టి యీవింత హెచ్చినది. యవనమెగాస్థనీసు క్రీస్తుజననమునకు మూఁడుశతాబ్దములకుఁ బూర్వము భారతవర్షమునఁ దానుండి చూచినవిషయములం గూర్చి వ్రాసినపాత్త్రములలో హైందవసంఘముననుండువర్ణముల నేడింటిగఁ బేర్కొనెను.

వృత్తులే కాక యాశ్రమములుగూడ వర్ణములంబట్టి నియమింపంబడినట్లు ధర్మశాస్త్రములవలన దెలియవచ్చుచున్నది. మన్వాది ధర్మశాస్త్రములు ద్విజులకుఁ జతురాశ్రమములఁ బేర్కొనుచున్నవి. శూద్రులంగూర్చిమాత్ర మేమియుఁ గాన్పింపదు. వారలకు ద్విజుల సేవయే నియమింపంబడినది. తపము నాచరించెడిశూద్రు లెట్టులు వధ్యులుగఁ బాటింపంబడిరో శంబూకునికథవలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. కాని భవమందైన నిడుమల సహింప నోపక సంసారవిముఖతం జెందిన శూద్రులు వనవాసమునకుం జనినవారలను ద్విజన్ములు బాధించియుండరని మానమ్మకము. విఖనసాది ధర్మశాస్త్రకారులు బ్రాహ్మణులకు బ్రహ్మచర్యగృహస్థవానప్రస్థయత్యాశ్రమముల నాల్గింటిని, క్షత్త్రియులకు నందు మొదటి మూఁడింటిని, వైశ్యులకు నందు మొదటి రెండింటినిమాత్ర మే చెప్పిరి. రామాయణంబునను లక్ష్మణుఁడు శ్రీరామునితో ముచ్చటించుచుఁ బుత్రులు యుక్తవయస్కులైనతరి రాజ్యభారంబు వారలపై నిడి వానప్రస్థాశ్రమమును స్వీకరించుట తమ కులాచారమని నుడివినట్లున్నది. శ్రీరాముఁడీరీతిగనే తన పూర్వులాచరించినటులఁ జెప్పెను. ఇక్ష్వాకు వంశస్థులఁ గూర్చి కాళిదాసుఁడిటుల వ్రాసెను.

శ్లో. శైశవే ఽభ్యస్తవిద్యానాం
యౌవనే విషయైషిణామ్,
వార్ధకే మునివృత్తీనాం
యోగే నాంతే తనుత్యజామ్.

ఏతన్మహాకావ్యంబ ననే రఘుమహారాజైహికభోగ విముఖుండయి తరుణవయస్కుండగు పుత్త్రునకు సామ్రాజ్యచిహ్నమగు శ్వేతఛత్త్రంబు నొసంగి భార్యాయుక్తుండయి

యిక్ష్వాకుకులధర్మానుసారముగఁ దపోవనంబునకుం జనినట్లు చెప్పఁబడియున్నది. మహాభారతంబునను దుర్యోధనుండు మడుగున దాగియుండి యుధిష్ఠిరదూరితుండై యాతనికిటులఁ బ్రత్యుత్తర మిడెను.

క. ఏ నింక సమర మొల్ల మ
హీనాయక! నీవ రాజ్య మిచ్ఛితి శాంతిం
గానకుఁ జని వల్కలపరి
ధానుఁడనై తపము సలిపెదను మునులకడన్.

పుత్రవినాశానంతరము, ధృతరాష్ట్రుండు భార్యాసమేతుండై వనవాసంబుఁ గాంచుటకుం జని దావానలదగ్ధుండైనటులఁ జెప్పంబడియున్నది. ధ్రువుండు పితృనిరాకృతుండై బాల్యముననే తపోవనమునకుం జనినట్లు భాగవతము నుడువుచున్నది. యుధిష్ఠిరుఁడు కర్ణవృత్తాంత మెఱిఁగి యర్జునునితో నిటుల విలపించెను.

క. "మన కేటిరాజ్య మొండొక,
జనపదమున కేగి భైక్షచర్యావిధి జీ
వనము నడిపికొని యుండుద,
మనఘా! యట్లయిన సుఖుల మవుదముసుమ్మీ."

ఆచార్యభిక్కు వానప్రస్థాశ్రమమును గూర్చి వ్రాయుచు నీయది బ్రాహ్మణవాఙ్మయమునఁ గొంత యసాధారణముగఁ గన్పట్టినను బ్రాహ్మణదేశంబుల రాజువృద్ధుండైన రాజ్యభారము జ్యేష్ఠపుత్రునిపైఁ బడవేసి కాంతారవాసమునకుం జనుట కన్పట్టక పోలేదని వ్రాసెను. వానప్రస్థాశ్రమంబు బ్రాహ్మణునికివలె క్షత్రియునకును బ్రతిధర్మశాస్త్రమును ద్వితీయగ్రహణీయాశ్రమమని యుద్ఘోషింపుచుండఁ బురాణాదులయం దెన్నియో మన కీ సంబంధమయినగాథలు గన్పించుచుండ భిక్కుదొరవా రెందుల కటుల వ్రాసిరో తెలియరాకున్నది.

వానప్రస్థుం డెటులు జీవింపవలయును? వానివ్యాపార మెద్ది? భార్యాయుక్తుండై కాని యద్వితీయుండై కాని, వల్కలంబుల ధరియించి, గ్రామంబుఁ బరిత్యజించి, వనంబుఁ జేరి, పర్ణశాల నిర్మించుకొని, గ్రామభోజనంబు విసర్జించి, ధరాశాయియై, కందమూలఫలనీవారాదుల భుజింపుచు బ్రహ్మచర్యమునఁ దపము సల్పుచుఁ గాలముఁ గడుపవలయును. అహింస, శమదమాదిగుణములు, తపశ్చర్యము, బ్రహ్మచర్యము, బ్రహ్మజిజ్ఞాసఁ గలిగి జీవించుటయే యీయాశ్రమికి ముఖ్యములు. వానప్రస్థులలో ననేకశాఖలవార లున్నారని వైఖానస ధర్మప్రశ్నవలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. అట్టివార లెవ్వరనిన:—

1. ఔదుంబరులు
2. వైరించులు
3. వాలఖిల్యులు
4. ఫేనపులు
5. కాలశికులు
6. ఉద్దండ సంవృత్తులు
7. అశ్మకుట్టులు
8. ఉదగ్రఫలినులు
9. దంతోలూఖలికులు
10. ఉంఛవృత్తులు
11. సందశనవృత్తులు
12. కపోతవృత్తులు
13. మృగచారికులు

14. హస్తాదాయినులు
15. శైలఫలకాదినులు
16. అర్కదుగ్ధాశనులు
17. బైల్వాశనులు
18. కుసుమాశనులు
19. పాండుపత్త్రాశనులు
20. కాలాంతరభోజనులు
21. ఏకకాలికులు
22. చతుష్కాలికులు
23. కంటకశాయినులు
24. వీరాసనశాయినులు
25. మౌనులు
26. పంచాగ్నిమధ్యశాయినులు
27. ధూమాశనులు
28. పాషాణశాయినులు
29. అభ్యవగాహినులు
30. ఉదకుంభవాసినులు
31. అవాక్శిరస్కులు
32. సూర్యప్రతిముఖులు
33. ఊర్ధ్వబాహుకులు
34. అధోబాహుకులు
35. ఏకపాదస్థితులు

ఈ పదములయర్థంబులఁ బట్టియే వివిధ శాఖలవారి వ్యాపారములం గుఱ్తెఱుంగవచ్చును. ఇప్పటికిని మనము దేశమునందుఁ గంటకశాయినులను పంచాగ్నిమధ్యశాయినులను గనుంగొనగలముగాని యట్టివారలు భేషజమున కీవ్యాపారముఁ గలవారలై, ధనము నార్జించి జీవింపుచున్నారు.

బుద్ధుఁడు జాతిభేదము లేక యుండుటను నీయాశ్రమమును స్వీకరింపవచ్చునని బోధించెను. మనుజుం డేజాతివాఁడైనను జాతిని గోల్పోయి బౌద్ధసంఘమును జేరిన బౌద్ధశ్రమణుం డగును. మఱియు సంసారవిముఖతం జెందిన ముదుసలులే కాక రాజ్యవిభవౌన్నత్యముల ననుభవించురాజులు, అపారసౌఖ్యంబుల నోలలాడుచుండు తరుణవయస్కులగు నృపకుమారులు, అధికైశ్వర్యయుక్తులగు వైశ్యులు, దారాపుత్త్రాదులను సకలైశ్వర్యములను విడనాడి హిమవత్ప్రాంతకాంతారప్రదేశములకుం జని, కందమూలఫలాశనులై, శాంతిమయంబగుజీవనమును సల్పుచుండిరని బౌద్ధవాఙ్మయమునుండి తెలియవచ్చుచున్నది. బుద్ధుఁడు శాక్యులకు యువరాజై యుండియు యౌవనముననే ప్రియురాలినిబుత్త్రుని విడనాడి శాంతిం బొందుటకు విపినంబులకుం బోయిన సంగతి జగద్విఖ్యాతంబు. జాతకకథలలో నీసంబంధమగు విషయము లెన్నియో యున్నవి. "యువంజయజాతకము" అట్టి యొకకథ. ఒకదినమున యువరాజు ప్రాతఃకాలముననే రథముపైఁ బ్రభావశీలు రగు ననుచరులతో, గూడ నారామంబునకుం జని యందు నతిరమ్యంబగు ప్రదేశమును జేరెను. తుషారబిందువులు గ్రాసదళంబులపైని యూర్ణనాభితంతుజాలంబులపైని సరములయందైన ముత్యములమాడ్కి మెఱయంజూచి సూతుని 'నవియేమి' యని ప్రశ్నించెను. ఆతఁడు 'హేమంతఋతువునం గనంబడు తుషారబిందువు'లని ప్రత్యుత్తరమిడెను. సాయంసమయమునఁ గుమారుండు

తిరిగి యచటకుం జని బిందువులను గానక 'యవి యేమయిన' వని యడిగెను.

సూతుఁడు:—'ఓరాజా! సూర్యుం డుదయింప నవి భూమిపై నంతరించును.' కుమారుం డిది విని యధికదుఃఖంబున నిటుల విలపించెను.

"ఈజీవనంబును గ్రాసదళంబున నీటిరుగ నుండు మంచుబొట్టువంటిది. రోగజరామరణంబులు నన్నధిగమింపక పూర్వము, జననీజనకులయాజ్ఞ వడసి నే శ్రమణుండ నయ్యెదను"

పురమునకుం జని పేరోలగమున వైభవముతో నాసీనుండై యున్న జనకునిం గని భక్తిపురస్సరముగ యాతని నభివందించి నిర్నికేతనస్థితి నవలంబించుటకు నాతనియనుజ్ఞ వేఁడుచు నిట్టు లనియెను.

"మిత్రామాత్యపరివృతుండైన రథ నియంతృ ప్రభువగువాని నమస్కరించుచున్నాఁడను. ఓమహారాజా! నేను నిర్మానుష్య ప్రదేశమును బ్రవేశింప నున్నాఁడ. కాన నందులకు భవదాజ్ఞను వేఁడుచున్నాఁడను." రా జాతని నాయుద్దేశమునుండి మరలింపంబూని యిటులఁ జెప్పెను.

"నీకు సంతోషము లేకున్న నేను నీ కది యొసఁగూర్చెద. నీకు వ్యథఁ గలుగఁ జేయువాని నే నాశనం బొనర్చెద. కాంతారములకుం జనకుము, ఓయువంజయా! చనకుము."

యువరాజు:—"నాకు సంతోషవిరామంబు లేదు. నాకు దుఃఖంబుఁ గలుగఁజేయువాని నే నెఱుంగను. కాని జరావినాశంబుఁ జేయనేరని జ్యోతిని నేఁ బ్రజ్వాలంబుగ నొనర్పఁ గోరుచున్నాఁడను". ఇది విని రాజు ప్రియపుత్త్రుని యట్టికార్యంబునుండి మరలింపం బూనఁ బ్రయత్నించెను గాని కుమారుండు వనవాసమునకుం జనఁ గృతనిశ్చయుండై యుండెను. సంసారపరిత్యాగంబుఁ గావింపవలదని ప్రార్థించుజననితో నాతఁ డిట్టులనియె "ప్రభాతంబున గ్రాసదళలంబమానంబగుతుషారబిందువును బోలియున్నది మనుష్యజీవనంబు. కాన నోప్రియజననీ! నన్నీప్సితకార్యంబునుండి నివర్తింపఁజేయకుము."

పైఁజెప్పంబడిన కథయం దెట్టు దుషారబిందువు, సంసారవిముఖతను, జీవితానిత్యవిషయికంబగుజ్ఞానమును గలుగఁజేసెనో యటులనే యింకొకనికిఁ బలితకేశంబు సంసారపరిత్యాగంబును, వనవాసంబును సమకూర్చెను. "కుల్లసుతసోమజాతకం"బున నాపితుఁడు సుతసోముని శిరమునుండి ధవళకేశంబుం దీసి యతనికిం గనుపఱుప సుతసోముఁడు తృతీయాశ్రమమునం బ్రవేశింపఁ గృతనిశ్చయుం డాయెను. జనకుం డెన్నిరీతుల బోధఁ గావించినను నాతఁడు వినఁడాయెను. తుదకు "వత్సా! సుతసోమా! నీజననీజనకులయందు నీకుఁ బ్రేమ లేకుండినను ద్వదీయసంరక్షణవిరామంబున జీవింపలేని యీ లేఁబ్రాయంపుపుత్త్రీ కా పుత్త్రులను గనుము. వారుయుక్తవయస్కులైనపిదప నీవునిర్నికేతనుండవగుము." కాని జనకుని బోధలు, గర్భవతియగు భార్యయొక్క ప్రార్థనలు నిజకంఠలంబమానుండగు సప్తవర్షయుండైన పుత్త్రునిప్రార్థనలు కృతనిశ్చయుం

డగునాసుతసోముని నీప్సితకార్యమునుండి మరలింపఁ జాలకుండెను.

ఫీక్కుదొరవారు రాజాశ్రితులగుబ్రాహ్మణులు వానప్రస్థాశ్రమంబునఁ బ్రవేశింపం బూనిన రాజాజ్ఞఁ గైకొని యటులఁ జేయవలసియుండెడిదేమోయని యూహింపుచున్నారు. అందుల కనుగుణంబుగ దొరవారొక జాతకకథను గనుపఱచిరి. అందుఁ గశ్యపుండను రాజపురోహితపుత్రుం డిటులఁ జింతించుకొనెను "నామిత్రుఁడు రాజైనవాఁడు నిశ్చయముగ నాకాతఁడు ప్రబలసాహాయ్యం బొనర్పఁగలఁడు. కాని నాకెందుల కాతనిసాహాయ్యంబు? మాతాపితృలయు, నృపునియొక్కయు ననుజ్ఞవడసి నిర్నికేతనస్థితిని జెందెద." ఈకథ దొరవారి యూహ కంత ప్రమాణమైనటులఁ గాన్పింపదు

మిత్రాదులచేఁ గావింపఁబడిన ద్రోహమో, లేక దుఃఖపరంపరలచేఁ గలిగిన సంసారవిముఖతయో, లేక ప్రపంచంబునఁ బ్రతిదినమున దృష్టంబులగు క్రౌర్యాధర్మంబులో, ఇతరుల యన్యాయచర్యలో, తఱచుగ మనుజుని ద్వితీయాశ్రమమునఁ బ్రవేశింపఁ జేయును. సవతితల్లి వెక్కిరింపులును, పితృప్రదర్శితంబగు నిరపేక్షయు, లేఁబ్రాయంపుధ్రువుని సకలసౌఖ్యస్థానంబులగు రాజప్రాసాదంబులనుండి కష్టభూయిష్ఠంబులగు కాంతారంబులకుం బంపివేసినవి, చిరకాల మిడుమలఁ బడిపడి యకుంఠితసామ్రాజ్యముఁ బొందియు నజాతశత్రుండు శాంతిఁ గానక బంధునాశనంబున సంపరితప్తమనస్కుండై యడవులం జేరెను.

ఇటులనే జాతకకథలలోఁ గొన్నికథలు పైఁజెప్పంబడిన కారణములచే సంసారవిముఖతం జెంది తృతీయాశ్రమప్రవేశముం గావించిన వారింగూర్చి యున్నవి. బ్రాహ్మణబ్రహ్మచారి యొక్కరుఁడు, ఆచార్యుని "ప్రపంచమున సంపదలఁ బొందుమార్గం బెద్ది?" అని ప్రశ్నింప, "లోకజ్ఞానము గలయాతఁడు దుష్టమార్గావలంబనను, కపటప్రబంధంబునను, పొందనోపు"నని ప్రత్యుత్తరమిడ; "భిక్షాపాత్రహస్తంబునఁ బూని మనుజుండు నిర్నికేతనుండయి సంచరించిన నీపాపచరితంబుకంటె" మేలని నుడువుచు సన్న్యాసి యయ్యెను. సుఖములుగాని, కష్టములుగాని ద్విజన్ముల నేకాధికారముననే యుండక, అన్యసాధారణంబులై ప్రతిమనుజుని జాతిభేదంబులేక యల్లలాడించుచున్నవి. వ్యథావిరామంబును బ్రతిమనుజుండును గోరుచుండును. సంసారమందైనదుఃఖములు మిక్కుటములై దుర్భరంబులైన యట్టివాఁడే జాతివాఁడైనను, సంసారవిముఖుండవ్వననుటలో వింత యేమియుఁ గన్పడదు. ప్రపంచమున నధికారస్థానముల నధిష్ఠించువారలు గావించు నన్యాయకార్యములు, బలవంతుల దుష్టప్రవర్తనలు, జనులలోఁ గన్పట్టు బీదరికము మొదలగునవి భూతానుకంపఁ గలిగిన సువిచారునకు, ఖేదంబుఁ గలుగఁ జేయును. అట్టివానికిఁ గాంతారవాసంబె శ్రేష్ఠతమంబని తోఁచిన నాశ్చర్యం బేమియును లేదు. కాని సంసారపరిత్యాగముఁ గావించునపుడు దుఃఖితాప్తబాంధవులు నిరోధముఁ గావింతురు. "బంధనగరజాతకం" బిందునకుఁ దార్కా

ణంబు. పూర్వము బ్రహ్మదత్తుఁడు వారాణసిని బాలించుచుండినపుడు, బోధిసత్త్వుఁ డొకబీద గృహస్థునికుటుంబమున జన్మించెను. కుమారుండు పెద్దవాఁడగునప్పటికి జనకుఁడు మృతిం జెందెను. పుత్త్రుండును వేతనమునకై కొలువు సేయుచు మాతృసంరక్షణఁ గావించుచుండెను. వానిజననియు వానికయిష్టముగనె సువంశజాతయగు నొకకన్నియను వానికి వివాహముఁగావించెను. వివాహమైనకొలఁదికాలములో నాతనిజననిమృతిం జెందెను. ఆతనిపత్నియు గర్భమును దాల్చెను. భార్యగర్భవతియని గుర్తెరుంగక నాతం డొకదినమున నామెతో నిట్టు లనియెను.

భర్త: "దేవీ! ఉద్యోగంబువలన నీయంతట నీవు జీవించుటకుఁ బ్రయత్నముఁ గావింపవలయు; ఏలనన నేను సన్న్యసింపనున్నాఁడను.

భార్య: "నాథా! నేనుగర్భవతిని. శిశుజననానంతరము వఱకును మీ రుండి వానిం జూచినతఱి సన్న్యసింపుఁడు".

అటులనే యాతఁడు భార్యసుఖప్రసవిని యగువఱకు నుండి శిశుజననానంతరమున నామెతో నిటులఁ జెప్పెను.

"నీవు సుఖప్రసవినివైతివి. కాన నేను సన్న్యసించెదను.

భార్య: "ఓ దేవా! శిశువు పాలుఁద్రావుట విడుచువఱకును మాత్రమె మీరుండుఁడు"

కొలదికాలములోనె యామె రెండవసారిగర్భముఁదాల్చెను. "నే నామె యంగీకారమునుఁ బడయువఱకును వేచియుండిన నెన్నండును సన్న్యసింపనేరను. కాన నే నామెతో నేమియును జెప్పకుండగనే సంసారమును బరిత్యజించి సన్న్యసించెదను" అని చింతించుకొనుచు, గృహము విడచి చనెను.

విప్రలబ్ధ

కొత్తపల్లి సుబ్బణాచార్యులు (సాహితీసమితి)

మలయానిలములు చెలువుగ నొలయగ
 నలరులనెత్తావులు చెలఁగగ
భవనాగ్రోద్యత్ప్రదేశమందునఁ
 బ్రవితతముత్సంభ్రమ మెసఁగగ.
వెన్నెలవేళను నిన్నాతోఁటకుఁ
 గ్రన్నన రమ్మని కడకిటులగ

మోస మొనర్చెను మోహనాంగి! నీ
 యాసలు వృథాలౌనటు సేసెగ
వయసుదాన! యిఁక వ్యాకుల మేలా?
 ప్రియునిం దూఱుట నయమెుకొ?
రమ్మా! ముద్దులగుమ్మా! యింటికి
 వమ్ముగ నుండుట వల దచటగ.

కాలరథము

కుంచూరి ఈశ్వరదత్తు గారు, బి. ఏ,

[‘విశ్వభారతి’ మాఘమాససంచికయందుఁ బ్రకటింపఁబడిన రవీంద్రుని ‘కాలరథము’ అను ఏకాంకనాటకమునకు భాషాంతరీకరణము]

నాటకమునందలి పాత్రలు

రాజు	క్షత్రియయోధులు	శూద్రనాయకుఁడు	చారుఁడు
పురోహితుఁడు	ధనపతి-వైశ్యశిఖామణి	శూద్రసంఘము	కవి
మంత్రి	ధనపతి పరివారము	పౌరులు	

(కాలరథము సభికులకు దృష్టిగోచరముకాదు)

రంగము: రాజమార్గము

(ప్రవేశము-కొందఱు పౌరులు)

మొదటిపౌరుఁడు:—(రథము నవలోకించుచు) వృద్ధకాల పితృని రథోత్సవము సమీపించినది. కాని యతని తేరు కదలక స్తంభించినట్లు కనఁబడుచున్నది. కదలనని ప్రతినఁ గైకొనినదా యేమి? అది యేరితప్పిదమో దైవజ్ఞునివలన నాకిదివఱకే తెలిసినది.

రెండవ పౌరుఁడు:—అది యెవ్వరితప్పును గాదు. వృద్ధకాల పితృఁ డలసియుండవచ్చును. అతనికి విశ్రాంతి కావలెను.

మొ-పౌ:—అసందర్భ ప్రలాపము లేల? కాలముతిరుగకున్నచో మనము బ్రదుకుటెట్లు? అదిగో, క్రిందబడియున్న రజ్జువు నీక్షింపుము. ఏనాఁటిత్రాడు! అసంఖ్యాకులైన జనులు దానిని లాగియుందురుసుమీ! కాని, యెప్పుడు నీవిధముగానది ధూళియందుఁ బడియుండలేదే!

మూఁడవపౌరుఁడు:—తేరు కదలకయుండి, త్రాడు పడియున్న తావుననే యున్నచో నదిమనరాజ్యముయొక్క కంఠముచుట్టును నురిత్రాడు కాఁగలదు.

రెం. పౌ:—అయ్యో భగవంతుఁడా! గుణము చూపుమా, కెంత భయంకరముగా నున్నది! చుట్టచుట్టుకొనిభుజంగమువలె శిరము పైకెత్తునట్లు తోఁచుచున్నది.

మూ. పౌ:—చూడుము. చూడుము. అది కదలుచున్నట్లు కనఁబడుచున్నది.

మొ. పౌ:—రథమును గదల్పకయుంచి దానిగతికి దానిని మనము వదలినచో మన కెక్కట్లు తప్పవని నేను రూఢిగాఁ జెప్పఁగలను.

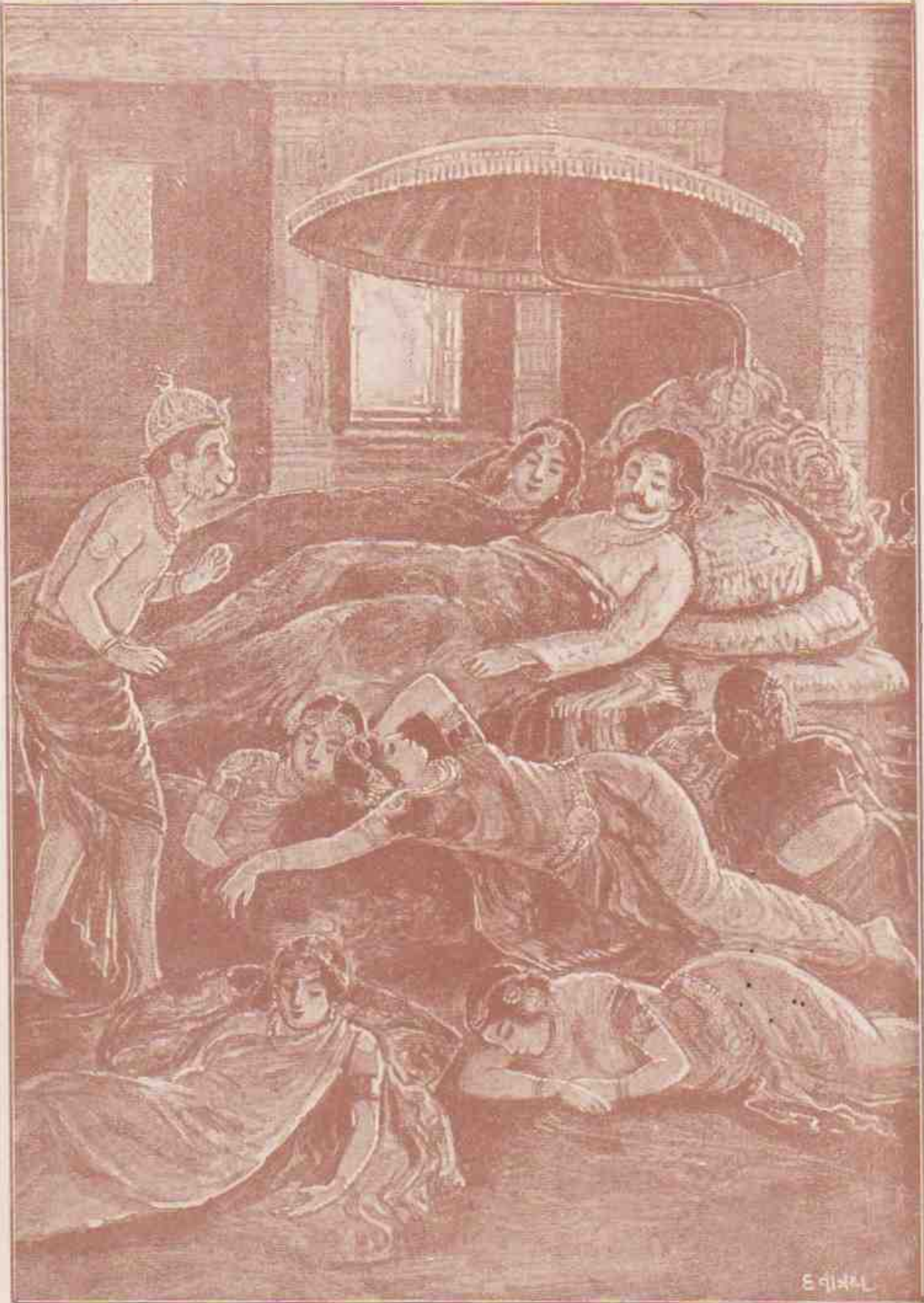
మూ. పౌ:—అట్లయినచోఁ బ్రపంచకమునందలి పాశములన్నియు విప్పఁబడుటయే కదా! అప్పుడు రథము మనశరీరములపైనుండియే పోవును. దాని నీడ్చుటకు మనము సహాయముచేయుచున్నాము. కాఁబట్టియేమనము దానిచక్రములక్రిందఁ బడుటకు వీలుకలుగుట లేదు. ప్రస్తుతకర్తవ్యాంశ మేమి?

మొ. పౌ:—పురోహితుఁడు రథముపై నాసీనుఁడై మంత్రోచ్చారణము సల్పుచున్నాఁడు. చూడుము.

రెం. పౌ:—అతనిమంత్రములకు స్యందనము కదలదు. పూర్వకాలమునందు సర్వమును బురోహితాధీనమైన యపుడు, ఆచార్యుఁడే ప్రథమమున రథమును లాగవలసియుండెను. ప్రస్తుత మతనిమంత్రములకు నాశ్చర్యము ఫలించునా? మంత్రములకుఁ జింతకాయలు రాలుకాలము గతించినది.

మొ. పౌ:—స్నేహితుఁడా! లాగుట కిదివఱకే వారు ప్రయత్నించిరి. కాని విఫలమనోరథులు కావలసినవారైరి. ప్రత్యూషమువనే పురోహితు లందఱికన్న ముందుగ మేలుకొని, పెందలకడనే పోయి, దానిని

హనుమంతుని రావణాంతఃపుర ప్రవేశము

మ. అలఘునితంబసైకతచయంబుల నాభిసరోవరంబులన్
విలసదురోజచక్రముల వేణీభరాళులఁ జారులోచనో
త్పలముల భ్రూతరంగముల బాహులతాంబుల వక్త్రపంకజం
బులఁ దగి సుప్తవాహినుల పొల్పున నొప్పెడువారిఁ జూచుచున్.

Lakshmi Art, Bombay 8. భాస్కరరామాయణము-సుందరకాండము

అంగుళీయక ప్రదానము

క. అంగనఁ జూడఁగని నీ వి,య్యంగను గడుఁ జాలువాఁడ వనుచును నాచే
నుంగర మంపెను శ్రీరఘు,పుంగవుఁ డిది కొమ్మటంచు భూమిజకిచ్చెన్.

మొల్లరామాయణము-సుందరకాండము.

లాగుటకు వారిశక్తిసామర్థ్యములన్నియు వినియోగిం చిరి. వెలుతురువచ్చి జనులు చేరువేళ కాపనిని జాలిం చుకొని మంత్రపఠన కారంభించిరి. కలియుగమునందు విప్రులకు బలమున్నదని నీవు తలంతువా?

మూ. పౌ:—సరి సరి, రజ్జువు యుగాంతరరక్తనాళ మువలె కొట్టుకొనుచున్న దేమి?

మొ. పౌ:—ఒకఘనపుణ్యమూర్తిహస్తస్పర్శముచేఁగాని స్యందనము కదలఁజాడ నాకుఁ గనఁబడదు.

రెం. పౌ:—అట్టి ఘనపుణ్యమూర్తి యవతారమునకై మనము వేచియుంటిమా పుణ్యకాలము గడచిపో వును. అల్లుఁడు వచ్చువఱకు నమావాస్య యాఁగునా? ఇఁకఁ బాపాత్ముల మైన మనబోఁటిసామాన్యజనులగతి యేమి?

మూ. పౌ:—భగవంతునకుఁ బాపాత్ములజోలి యవస రము లేదు.

రెం. పౌ—ఏమీ? ప్రపంచము పుణ్యజనులకుమాత్రమే నిర్దేశింపఁబడినదా? అట్లయినచో మన మేగంగలోఁ గలియవలెను? సృష్టి సామాన్యజననికాయముకొఱకే యని యెఱుంగుము. పుణ్యజను లప్పుడప్పుడు జన్మించి పోవుచుందురు. మనయొత్తిడిఁదాళఁజాలక గగనగహ్వ రములకుఁ బాఱిపోదురు.

మొ. పౌ:— వృద్ధుఁడా? నీవు రథమును లాగుటకు యత్నింపఁ గూడదా? అది కదలునో, నీముక్కు చితుకునో చూచెదము.

రెం. పౌ:—పుణ్యమూర్తులకును మనకును గలవ్యత్యాస మేమియన: వార లొకరిద్దఱు, మనము బహుసం ఖ్యాకులము. మనము సంఘీభావము కలిగి పౌరుష ముతోఁ బనికిఁ గడంగితిమా, రథము శీఘ్రముగాఁ బరుగెత్తకలదు. మన మైకమత్యము లేనిచో దానిని కదల్చు టెట్లు? అప్పుడు మనము నిర్వ్యాజగండె, వింత పురుషునియొక్కనికై నిరీక్షింతుము.

మూ. పౌ:—త్రాడు కదలుచున్నది, మీరు బహుజా గ్రతతో మాట్లాడవలెను.

మొ. పౌ:—ప్రభాతసమయమున నొక్కసుముహూర్తము నందుఁ బురోహితుఁడు లాగవలెననియు, పిమ్మట నృపతి లాగవలెననియు శ్రుతులయందు వ్రాయఁబడి నది. వారిరువురు నపజయము గాంచిరి. ఇఁక మూఁ డవవా రెవ్వరు?

(ప్రవేశము: క్షత్త్రియయోధులు)

మొదటియోధుఁడు:—సిగ్గు! సిగ్గు! ప్రభువు స్వయముగా వటిని లాగుటయు, మనమందఱము వేలకొలఁది వచ్చి తోడ్పడుటయు, రథాంగములు కొంచెమైనను కద లకుండుటయు నా?

రెండవయోధుఁడు:— సఖా! మనము క్షత్త్రియులము కామా? శూద్రులవలె పశువులము కాము. మనము స్యందనారోహులము. రథమును లాగుట మనవృత్తి కాదు.

మూఁడవయోధుఁడు:— లేక పోయినచో మనవృత్తి శతాంగమును బగులఁగొట్టుట కాబోలు! గండ్రగొడ్డ లినిగైకొని దానిని ముక్కముక్కలుగఁ జేయుటకు నాహస్తము తొందఱపడుచున్నది. వృద్ధకాలపిత్రుఁ డేమిచేయఁగలఁడో చూచెదను!

మొ. పౌ:—శూరుఁడా! నీవుధరించు ప్రహరణములు రథమును గదల్పుటకుఁగాని, బద్దలు చేయుటకుఁగాని వినియోగపడవు. దైవజ్ఞుఁ డేమివచించెనో నీవు విని యుంటివా?

మొ. యో:—ఏమిచెప్పెను?

మొ. పౌ:—మఱల నీకలికాలమందుఁ ద్రేతాయుగము నందలికథ నడచుచున్నదని.

మొ. యో:— త్రేతాయుగమునందు మర్కటములు లంకను బరశురామప్రీతి గావించుటయా?

మొ. పౌ:—అది కాదు.

రెం. యో—శ్రీరాముఁడు వాలిని జంపుటయా?

మొ. పౌ:—గురికి బారెఁ డెచ్చుతక్కువగఁ జెప్పితివి. ముక్తిని బడయుటకై శూద్రుఁ డొక్కఁడు ఘోరతప మును గావించెనన్నసంగతి జ్ఞాపకమున్నదా? రఘు రాముఁ డాశూద్రుని శిరమును ద్రుంచిన తరువాతనే కదా వృద్ధకాలపిత్రుని కోపానలము చల్లారినది?

మూ. యో:—ఇప్పు డాభయము లేదు. మహీసురులే జపతపసంధ్యానుష్ఠానముల వదలివేసి నప్పుడు, శూ ద్రులమాట తల పెట్టు టెందులకు?

మొ. పౌ:—మనశూద్రసోదరులలోఁ గొందఱు రహస్యముగా బురాణేతిహాసములఁ బఠించుట కారంభించిరి, అది కనిపట్టి 'ఇదియేమి పాప?' మని యడిగినచో, 'మేముమాత్రము మనుష్యులముకామా?' యని ప్రత్యుత్తర మిత్తురు. ఈనాస్తికయుగము నందలి దుర్బుద్ధిదయ్యమే వారల నింతవఱకుఁ దెచ్చినది. కాలపిశాచము మతిమంతుఁడు కాఁబట్టియే రథమును గదల్పకున్నాఁడు. కర్మముచాలక యది కదలినచో సూర్యచంద్రులు, భూమి దానిచక్రములక్రిందఁ బిండిపిండి కావలసినదే! ఒక్కటిచూడుము. శూద్రుఁడు తన యురముపైఁ గరమునైచి నేనుగూడ 'నరుఁడ' నని చాటుచున్నాఁడు. ఈశ్వరా! ముందేమి విపరీతములు కలుగనున్నవో?

మొ. యో:—ఈదినమున శూద్రుఁడు వేదమును జదువుట కారంభించును. మఱునాఁడు బ్రాహ్మణుఁడు కృషీవలుఁడు కావచ్చును. అప్పుడు వినాశము సంభవించును.

రెం. యో:—రా, రమ్మ. యుద్ధసన్నద్ధులమై శూద్రనివాసస్థలికిఁ బోదము. ఎవ్వరు బలవంతులో వారికిఁ దెల్పెదము.

మూ. యో:—ఎవ్వరో భూపతిసన్నిధికిఁ జని, కలియుగమునందు శాస్త్రములుగాని శస్త్రములుగాని పనిచేయవనియు, నంతయు ధనమూలమనియుఁ జెప్పిరి. కావున నృపతియు వణిగ్వరుఁడైన ధనపతికి వర్తమాన మంపెను. వారంపఱకిని ధనపతిచల్లఁ గాని రథము కదలవని నమ్మకము.

మొ. యో:—స్యందన మెుక్క వైశ్యునిశక్తిచేఁ గదలినచో మనశస్త్రాస్త్రములన్నింటిని గంగములకుఁ దగిలించుకొని గంగలో దిగవలసినదే.

రెం. యో:—ప్రస్తుతము మనము రోషావేశులమైనచోఁ గార్య మేమైనఁ గలదా? వైశ్యుల కిప్పుడు గురుఁడు పదునొకటవస్థానమున నున్నాఁడు. సుమధన్వి శింజినియైనను అతనిహస్తస్పర్శమునకు టంకారధ్వని నిచ్చును.

మూ. యో:—అదిసత్యమే. క్ష్మాపతిసతతము ముందు నతనివెనుక వైశ్యుఁడు నెప్పుడు నున్నవిషయమే.

మొ. యో:—సరియే. ఆర్యుని వెనుకనే యుండనిమ్ము. మనము భూపతి కిరుప్రక్కల నరుసలుదీరి నిలువఁబడియుండెదము. అప్పుడు ఈజయభేరీమృదంగాది మంగళతూర్యారావంబులు మనకే చెల్లునుగదా?

మూ. యో:—కావచ్చును. కావచ్చును. కాని వెనుక నున్నవాఁడే సుతియున్నవాఁడు.

ప్రవేశము: ధనపతి పరివారము

మొ. యో:—ఎవ్వరో దయ్యములవలెఁ దోఁచుచున్నది!

రెం. యో:— వారి రత్నద్యుతులు మిడుతలవలె నెగిరి మనకండ్లలోఁ బడుచున్నవి!

మూ. యో:—వారి కంఠముల వ్రేలాడు ప్రాలంబికములఁ గనుము. సంకెళ్లవలె నున్నవి.

మొ. పౌ:—వారు ధనపతిపరివారము. వారు మనకాలపిశాచుని దమ సువర్ణశృంఖలములచే బంధించిరి. అందుచేతనే కదా తేరు కదలుటలేదు!

మొ.యో:—(భృత్యులతో)ఎందునిమిత్త మిటకు వచ్చిరి?

మొదటిభృత్యుఁడు:— రాజుగారు మాప్రభువైన ధనపతికొఱకు వర్తమాన మంపిరి. ఎవ్వరును రథమును గదల్పకుండుటచే నతనివలన నాపని యగునని యందఱును దలంచుచున్నారు.

రెం.యో:—'వారందఱు' ఎవ్వరు? వారట్లు తలపోయుట కవసర మేమివచ్చినది?

రెండవభృత్యుఁడు:— ఈదినములలో నడచువ్యాపారమంతయు మాయజమానుని హస్తముమీఁదుగనే కదా సాగుచున్నది?

రెం.యో:—ఖడ్గము మాత్రము, మాకరములందే తిరుగుననియు, నతనిహస్తమునందుఁ దిరుగదనియుఁ జూపెదను.

మూఁడవభృత్యుఁడు:—నీచేయి త్రిప్పెదువా రెవ్వరో నీకుఁ దెలియనట్లు పలికెద వేమి?

మొ. యో:—అనాగరికుఁడా! నోరు మూయుము.

రెం. భృ:— నోరుమూయవలసివచ్చినచో మూసెదను. మాయధికారస్వరమే ప్రస్తుతము పంచభూతములయందును బ్రతిధ్వనించుచున్నదని నీవెఱుఁగవా?

మొ. యో:—ఏమీ మీస్వరమా? మాశతఘ్నిగర్జించునప్పుడో?

రెం.భృ:—ఆగర్జనమే మాయాజ్ఞ నొకపణ్యస్థలమునుండి మఱియొకపణ్యస్థలమునకుఁ గొనిపోవుచున్నది.

మొ. పౌ:—వానితో వృథా కలహమేల? మీరు వారిని గెల్వలేరు.

మొ. యో:—ఏమీ? మఱియొకసారి పల్కుము.

మొ. పౌ:—మీకృపాణముల మీయొరలో నుండి తీసినవెంటనే, వానిలోఁ గొన్నిఁటిని వారిలంచములఁ దిన్నవానిని, గొన్ని వారితిండితిననివానిని జూతువు.

మొ. భృ:— నర్మదాతీరమునుండి యొక యతిపుంగవుని దీసికొనివచ్చిరనియు, నతఁడే యీశతాంగమును గదల్చుటకుఁ బ్రయత్నమొనర్చుననియు వినియున్నాము. దానిఫల మేమైనదో యేరికైనను దెలియునా?

రెం. భృ:—నాకుఁ దెలియును. వారతనిగుహకుఁ బోవువేళ నతఁడు పద్మాసనము వైచికొని కూర్చుండి సమాధిలో నుండెనట. అంతట వారతనికిఁ దెల్వి వచ్చునట్లు చేయుటకై, యతనిఁ ద్రోసియు గుంజియు విఫలమనోరథు లైరి.

మూ. భృ:—అరువదియైదేండ్లనుండి దీక్షగా గాలుకదల్పక కూర్చుండుటజేతఁ 'గాబోలు' కాని యతఁడేమి చెప్పెను?

రెం. భృ:—అతఁడేమియుఁ జెప్పనులేదు; చెయ్యనులేదు. అతఁడు మాట్లాడు పాపముకట్టుకోవలసియుండునని నాలుకను గోసికొనెనట. అతఁడు మూల్గుటనుమాత్రము ప్రారంభించెను. ప్రతివాఁడు నొక్కొక్కమూల్గునకుఁ బ్రతియొక యర్థమును గ్రహించిరి.

మొ. భృ:—తరువాత?

రెం. భృ:—వారతనిని బైకెత్తి మోసికొని వచ్చిరి. అతఁడును స్యందన శుల్బమును స్పృశించినంతనే తేరు భూమిలో గ్రుంక నారంభించెను.

మూ.భృ:—అయ్యో, తనమనమునువలెనే కాలరథమును గూడఁ బాతాళములోనికిఁ గొంపోవ నుంకించెనా?

మొ. భృ:—కాదు. అతని యరువదియైదేండ్ల నిరంతరోపవాసభారము రథాంగములకుఁ గష్టముగఁ దోఁచెనేమో! అంతదూరమెందులకు? మన మొక్కనాఁ డుపవాస ముండినఁ గాలు కదల్పలేముకదా.

మూ. పౌ:—భారములసంగతి మాట్లాడెదవు. మీ గర్వభారము మాత్రము విస్ఫుటముగా నున్నది.

రెం.పౌ:—ఆగర్వభారమే తనంతట తా నణఁగద్రొక్కుకొనునది. (భృత్యులతో) మీరు తొందఱఁ జెందకుఁడు. మీధనపతికి గర్వభంగము కాఁగలదు.

మొ.భృ:—సరియే, చూచెదము; కాలపితృని భోజనసామగ్రి యెవ్వరు సమకూర్తురో? సమకూర్పనిచో రథము నిలుచుండినను బయగత్తినను నొక్కటియే. కడుపునిండినఁ గదా దినములు గడచుట!

ప్రవేశము.

మంత్రి - ధనపతి.

ధన:—మంత్రివర్యా! ఏల నన్నిటకురమ్మని యానతిచ్చిరి?

మంత్రి:—రాజ్యమునకేమిగొఱంత వచ్చినను మిమ్ముల నేకదా ప్రప్రథమమునఁ బిలువవలసియున్నది?

ధన:—వలయుసామగ్రి యేదియైన నున్నచో సెలవిచ్చిన యెడల సిద్ధపఱచెదము. ప్రస్తుతమున్నవిపత్తు తొలంగు టెట్లు?

మంత్రి:—రథము కదలలేదని నీవెఱుఁగుదువుగదా?

ధన:—వినియున్నాను; కాని ఆవిషయము చాలకాలమునుండి.

మంత్రి:—పురోహితులయధీనమునం దున్నవిషయమే యెఱుంగుదును. పూర్వకాలమునందు వారు స్వసామర్థ్యముచేతను స్వకాయకష్టముచేతను నభివృద్ధిగాంచుటయేకాక దేశవర్ధనమునకుఁ గూడఁ దోడ్పడిరి. ప్రస్తుతము వారు నీద్వారముకడ సుస్థిరముగా గూరుచుండిరి. పొమ్మన్నఁ బోరు; వారు పోరు సరిగదా, ఇతరులను బోవునట్లు చేయరు.

ధన:—అదిగాక భూపతియు, నతనిమంత్రులు, సైనికవర్గముకూడ నుండిరి వారలు ఒక్కొక్కనివంతుగఁ ద్రాళ్లను లాగెడివారు. కావుననే దినములు సుఖముగఁ గడచుచుండెను. మేముమాత్రము చక్రములను శుభ్రపఱచెడివారము. నన్నే పనియందైనను నియోగించుట కిదియే ప్రథమతరుణము.

మంత్రి:—ఆర్యవర్యా! చూడుము. ఈరథము కదలుటయే మనసంపత్తిని శోధించుటకు ముఖ్యప్రమాణము.

దానిచక్రములుకదలుటయే ప్రపంచ మిప్పుడు ఎవ్వరి ప్రాజాపత్యముక్రింద నున్నదో విశదముచేయును. పురోహితుఁడు నాయకుఁడుగా నున్నపుడు రాజు నాయకుఁడుగా నుండెను. అప్పుడు తేరు వారుచెప్పునట్లు నడచుటయేకాక నిద్రనుండి మేల్కొలుపఁబడిన మృగరాజువలె దుముకుచుండెను. ప్రస్తుతము వారివల్ల నేమియుఁ గాకుండెను. అనగాఁగలమును, ఖడ్గమునుగూడ త్రుప్పుపట్టెను. నాయకత్వము మీచేతికి వచ్చెను. ఆహా స్తములే త్రాళ్లనుబలపఱచవలెను.

ధన:—సరియే. ముందుగ నాపరివారము ప్రయత్నించుచు. రథ మేమాత్రమైనను జలనము చూపినయెడల, నేను వారికిఁ దోడ్పడెదను. కానియడల నింతమందిలో నా కప్రతిష్ఠ చేకూరఁగలదు.

మంత్రి:—ఆర్యవర్యా! అట్లయినచో వేగముగా వారిని దొందఱ పెట్టవలెను. రాజ్యమంతయుఁ గటికోపవాస ముండి, నీకొఱ కాతురతతో వేచియున్నది. స్యందనము దేవసదనమును సమీపించినఁగాని యెవ్వరును భోజనములుచేయరు. అదియుఁగాక, నీవుకూడ యత్నమొనర్పుము. జయముఁగాంచనిచో వచ్చిన యపకీర్తి యేమి? భూపతికిని బురోహితునకును వచ్చిన యవమానముకంటె నెక్కువలోనిదికాదు.

ధన:—వారు మాకుఁ బైవారు. మేము వారికిఁ గ్రిందివారము. లోకము మమ్మొకరీతిగను, వారల వేఱొకరీతిగను విమర్శించును. రథము కదలకున్నచో నన్నవమానింతురు. కర్మము చాలక నది కదలనిచో నా పని మట్టమయినట్లే. నాయదృష్టమును ఎవ్వరును సహింపరు. ప్రతివాఁడును దాని నెట్లయినను సంగ్రహించుటకుఁ బన్నుగడలు పన్నుచుండును.

మంత్రి:—నీవు వచించినదంతయు సత్యమే. రథ మెట్లయినను గదలునట్లుచేయవలెను. ఆలస్యము చేసినచోఁ బ్రజలుమనపై దాడి వెడలుదురు.

ధన:—సరియే ప్రయత్నింతముగాక! అదృష్టవశమున జయముఁగాంచినచో నదినావు విషాదమూలముగాకుండుగాక!

(పరివారముతో) భృత్యులారా! మనము కార్యసిద్ధికై మనఃపూర్వకమైన ఉత్సాహమును బ్రకటింతము, రండు.

పరివారము:—జయసిద్ధి! జయసిద్ధి!

ధన:—మన కులదేవత, సిద్ధి!

పరివారము:—జయసిద్ధి! మన కులదేవత!

ధన:—ఆఁగుఁ డాఁగుఁడు. ఈత్రాటిని లాగుటయటుండనిచ్చి, దానిని బైకెత్త లేకపోతిని. అది రథమంత బరువుగానున్నది. ఇది మనుష్యమాత్రునిచే నయ్యెడు కార్యముగాదు.

(భృత్యులతో) రండు; మీరందఱును రండు; ధనాగారాధిపతి యెచ్చటనున్నాఁడు? మీరందఱునుగలసి మఱియొక్కసారి ప్రయత్నింపుఁడు. జయసిద్ధి! జయసిద్ధి! భృత్యవరులారా! హుషార్- ఇఁకఁ గార్యములేదు. త్రాడు నిమిషనిమిషమునకు బిగిసిపోవుచున్నది.

(అందఱును 'సిగ్గు'. 'సిద్ధు' అని కేకలువేయుదురు)

మొ.యో:—బ్రతికిపోతిమి. మన మర్యాద దక్కినది.

ధన:—కాలపిత్రుఁడా! నీకువందనము. నీవు నిజముగా మాయందు కరుణార్ద్రచిత్తుఁడవు. కనుక నే నీవు కదలలేదు. నీవు మాహ స్తములవలన నే కదలనిచో నీవు మా వక్షములపై నుండిపోయి మమ్ముల పిండిచేసియుండెడి వాఁడవు.

భృత్యులు:—అయ్యో! యజమానుఁడా! నేఁటివఱకును దినదినప్రవర్ధమాన మగుచున్న మన గౌరవము నేఁటితోఁ దగ్గిపోయెనుగదా!

ధన:—చూడుము; ఇంతవఱకును బ్రజాబాహుళ్యము కంటఁబడకుండ, నీచంచలరథచ్ఛాయక్రిందఁ గ్రమక్రమముగా ముందునకు వచ్చి యభివృద్ధిగాంచుచుంటిమి. ప్రస్తుతము రథమున కెదురుగా వచ్చుటచేత మన మందఱకండ్లఁ బడితిమి. అప్పుడే పండ్లఁ బటపటఁ గొఱుకుచున్నారు. ఇఁక రథము నే నడపుభాగ్యము పట్టినచో మనకు దినములు చెల్లెనని యెఱుంగవలెను.

మొ. యో:—(ధనపతితో) పూర్వకాలమునందీపరాజయమునకుమీతలలుమీభుజములపైనుండకపోవలసినదే.

ధన:—అనగా మీచేతులకుఁ బని తగిలియుండెడిది. ఖండించుటకు శిరఃప్రకరంబులు లేకపోయినను,వృథామృషావాక్యము లేలయాడెదరు?

మొ. యో:—ప్రభువుమాట యటు లుండనుంచి, కాలపిత్రుఁడే మీప్రియభృత్యుఁడు గాకుండనిచో నీకుఁ దగినప్రత్యుత్తర మిచ్చియుండును.

ధన:—పరికించి చూచినయెడల మే మింతపవిత్రశరీరులము కాకపూర్వమే మా కెక్కుడు సుఖముండెడిది ప్రస్తుతము మనపై త్రిప్పఁబడిన యీసేవకావృత్తియే మనమరణమునకుఁ గారణము గాఁగలదు. అమాత్యవర్యా! ఏల విషాదాయత్తచిత్తుఁడ వైతివి?

మంత్రి:—మనము కడపటి యత్నముఁగూడ నొనర్చి పరాజయము గాంచితిమి. పునఃప్రయత్నమున కే మార్గమును లేకుండుటచే నేమియుఁ దోఁచుటలేదు.

ధన:—విచారపడకుఁడు. ప్రస్తుతము మీరు ప్రయత్నాంతరములన్నియు వినియోగించి విఫలమనోరథు లగుటచే, కాలపితృఁడే తనప్రయత్నముఁ దానుజేసుకొనును. అదియుఁగాక, మనగొఅకై కాదుగదా యతఁడు కదలుచుండుట? అతని స్వప్రయోజనముకే యతఁడు కదలుచున్నాడు. కాలపితృని యుచితాశ్వములే, యతని యాజ్ఞాడిండిమము నలుదిక్కుల ప్రమోగునప్పుడు పరుగెత్తికొని వచ్చును. ప్రస్తుతము తెరమఱుగుననున్న వారే యప్పుడు ముందునకు వత్తురు. ఇంతలో నాధనాగారమునకుఁ బోయి దానిని సరియైన క్రమమందుంచెదను. ధనాగారాధ్యక్షా! రమ్ము పోదము. మొదట గదికి రెండుతాళములు బిగింతము. ఆలస్యము చేయఁగూడదు.

(ధనపతి, పరివారము నిష్క్రమింతురు)

ప్రవేశము: చారుఁడు.

చారు:— మంత్రిపుంగవా? శూద్రనివాసస్థలమునందు గొప్ప సంక్షోభము కల్గినది.

మంత్రి:—సంక్షోభమునకుఁ గారణమేమి?

చారు:—వారలసంఘొకటి యిటకు వచ్చుచున్నది. కాలపితృనిరథము మేమీడ్చెదమని పల్కుచున్నారు.

అంచుకును:—ఏమీ? వారలను మోఁకులను ముట్టుకొననిచ్చువా రెవ్వరు?

చారు:—వారల నడ్డుపెట్టువా రెవ్వరని పల్కుఁడు.

యోధులు:—భయమ్ములేదు. మేము కాపాడెదము.

చారు:—మీ రల్పసంఖ్యాకులు. వారలఖండించునప్పటికి మీకరవాలములవాఁడిమి పోఁగొట్టుకొనియెదరు. ఇంకను వేలకొలఁది యుందురు. మీకు రథముసమీపమున నిలుచుటకైనను దావు లేకపోవును. మంత్రిపుంగవా! ఏల మీశరీరము కంపించుచున్నది?

మంత్రి:—వారేమియైనఁ జేతురని కాదు నాకుఁ గల్గుచున్నభయము.

చారు:—ఇఁక భయమేల?

మంత్రి:—వారలు జయము గాంతురని.

యోధులు:—అమాత్యవర్యా! ఏమని పల్కుచున్నారు? వారలు రథమును లాగెదరనియా! ఘనపాషాణము వారినిధిపైఁ దేలునా!

మంత్రి:—కాని వారు జయమే కాంచినచోఁ బరమేశ్వరుఁ డొక్కనూతనవిధానమును లోకమునందుఁ బ్రవేశపెట్టుచున్నాఁడని ప్రస్ఫుటము కాదా? నట్టిల్లు (Ground floor) గృహోపరిభాగ(Top floor) మైనచో మహాప్రళయ సూచకము కాదా? మహాభయంకరభూకంపమనఁగా నేమి? భూగర్భమునందు జరుగు విషయమేకదా? కాలచక్రమునం దొకనూతనయుగము ప్రారంభమయ్యె ననఁగా, ఏది యిదివఱకు గూఢమై, ప్రచ్ఛన్నమై యుండెనో, యది బహిర్గతమై ప్రకాశమాన మాటయేకదా?

యోధులు:—మమ్ముల నేమియొనర్పఁడని యానతిచ్చెదరు? సెలవిండు. ప్రపంచమునందు మాకడ్డువచ్చునది యేదియును లేదు.

మంత్రి:—ఇట్టి మననిర్భయాడంబర ప్రకటనమోహమే, మన మహాభయంకర సమస్యలఁ గల్పించుచున్నది. ప్రాణపరిత్యాగమునకైనను సిద్ధపడి వచ్చిన యట్టిపైనికసమూహమైనను గాలప్రవాహమును నిరోధింపఁగలదే?

చారు:—అయ్యా! అట్లయినచో మీయుపదేశమేమి?

మంత్రి:—నిరోధము సల్పకుండుటయే యుత్తమపద్ధతి. ప్రతిబంధము లెప్పుడు నంతర్గత మహాశక్తిని బ్రజ్వలింపఁజేయును. అట్టి మహాశక్తియే తనయునికియుఁ దనబలమును దానుస్మరించినచో నిఁక మనము గంగలోఁ గలయవలసినదే.

యోధులు:—అట్లయినచో మేము ప్రక్కల నిలుచుండి, వారిని రానియ్యవలసినదేనా?

చారు:—అదిగో, వారప్పుడే సమీపించుచున్నారు.

మంత్రి:—మీరేమియుఁ జేయవలదు. నిశ్శబ్దముగా నుండుఁడు.

ప్ర వే శ ము : శూ ద్ర వ ర్గ ము

మంత్రి:—(శూద్రనాయకునితో) నాయకుఁడా! మిమ్ముల నందఱిని జూచుటకు నాకు సంతోషముగా నున్నది.

శూ. నా:—సచివపుంగవా! మేము కాలపిత్రుని స్యందనమును నడపించుటకు వచ్చితిమి.

మంత్రి:—అదియే మీ రెప్పుడును జేయుచున్నారు. వ్యవహారమునకు మాత్రము మే మిచ్చట నుందుము. అది నాకుఁ దెలియదా?

శూ. నా:—ఇదివఱకును మేము రథాంగముల క్రిందఁబడి పనిచేయుచుంటిమి. దానిగమన మెప్పుడును మాఖండిత శరీరముల పై నుండియే. ప్రస్తుత మేలకో కాలపిత్రుఁడు మాపూర్వస్వార్థ త్యాగమునకు సమ్మతించుటలేదు.

మంత్రి:—ఓహో! తెలిసినది. ప్రభాతకాలమున వందల కొలఁది మీరందఱును రథముక్రిందనున్న ధూళియందు పొర్లాడుచుంటిరి. సంతోషధ్వానములతోఁ జక్రములు పూర్వమువలె మీపైనుండి పోలేదు. చక్రముల యాఁకలి చచ్చెనుకాబోలు. అట్టియశుభసూచకమైన మౌనమే మమ్ముల భయపెట్టుచున్నది.

శూ. నా:—మార్గమును జక్కపఱచుటకుఁ గాలపిత్రుఁడు మమ్ముల నీదినమునఁ బిలువలేదు. అతనిరథగుణములను లాగుటకుఁ బిల్చెను.

పురోహితుఁడు:—ఓహో! అది నీ కెట్లు తెలిసెనో చెప్పఁగలవా?

శూ. నా:—ఈసంగతు లెట్లు తెలియునో యెవ్వరికిని దెలియదు. కాలపిత్రుఁ డాబాలగోపాలమును రమ్మని యాజ్ఞాపించెనని సూర్యోదయము నుండియు జనప్రవాద మొక్కటి పుట్టినది.

ఒకయోధుఁడు:—మీర క్తమును బీల్చుటకు రమ్మనెనా?

శూ. నా:—కాదు; రథమును నడపుటకు.

పురో:—కుమారా! ఒక్కసంగతి యాలోచింపుము. కాలపిత్రునిరథకల్పములు ప్రపంచము నుద్ధరించెడి వారిహ స్తగతము చేయఁగూడదా?

శూ. నా:—స్వామీ! ప్రపంచమును నడపువారు మీరే యని మీరు నిజముగా నూహింతురా?

పురో:—కాలము విపరీతముగా నున్నదని నాకుఁ దెలియును. ఎవ రెట్లుచెప్పినను, ఏవి యెట్లుజరిగినను, మేము బ్రాహ్మణులము కామా?

శూ. నా:—(మంత్రితో) గౌరవనీయులైన మీరా ప్రపంచమును నడపుటకు హక్కుకలవారు?

మంత్రి:—ప్రపంచము మీతో నున్నది. మీగమనమునకు మీరలే కారకులు. మేము బుద్ధిమంతులము కాఁబట్టి మిమ్ముల నడపుచున్నామని మేము నటింతుము. మీరు లేకుండినచో నల్పసంఖ్యాకులమైన మేము బ్రదుకఁగలమా?

శూ. నా:—మీసంఖ్య యటుండనిచ్చి, మేము లేకుండ మీరు జీవించఁగలరా?

మంత్రి:—అవునవును.

శూ. నా:—మే ముత్పత్తిని జేయుచున్న యాహారమును దిని మీశరీరములఁ బోషించుకొనుచున్నారు. మేము నేయుచున్న బట్టలను గట్టుకొని మీహోదాను నిలువఁబెట్టుకొనుచున్నారు.

ఒకయోధుఁడు:—ఏమీ, యీశూద్రుఁ బోతుతనము! ఇదివఱకును జేతులు మోడ్చి 'అయ్యా! మీరే మాకుఁ దినుటకుఁ గూడును, కట్టుటకు గుడ్డయు నిచ్చుచున్నారు' అని పలుకుచుండి, యిప్పు డీవేషముఁ దాల్చుచున్నారా? ఇట్టి చర్యలు మాదగ్గఱ పనికిరావు.

మంత్రి:—(యోధులతో) మాట్లాడకుఁడు (శూద్రనాయకునితో) అవును నిజమే. నీకొఱకై మే మిచట వేచియున్నాము. మీరే కాలోచితతురంగములని యూహించుకొన లేనంతటి మూర్ఖుల మనుకొంటివా? పోయి నీపని నీవుచేయుము. అప్పుడు మేము చేయునది మేము చేసెదము

శూ-నా: సోదరులారా! రండు, మనఃపూర్వకముగ కార్య మొనర్పుఁడు. మనము చచ్చినను, బ్రతికినను, రథమును గదల్పవలెను.

మంత్రి:—నాప్రియ నాయకుఁడా! మార్గమును వదలిపోకుఁడు. రథము పూర్వమువలె రాజమార్గముమీదుగనే ప్రయాణము చేయవలెను. మీరు కుడిప్రక్కకు మఱలిన ట్లున్నది. చూడుము.

శూ. నా:—మేము గట్టువారలము. కుడిప్రక్కయు నెడమప్రక్కయు మాకుఁ దెలియదు. అది సారథిపని. మీరంతయును రండు. రథముపై ధ్వజ మెట్లు కదలుచున్నదో చూచితిరా? అదియే కాలపితృఁడొసఁగిన సంకేతము. రండు. బలముతో నీడ్వుఁడు.

పురో:—అయ్యో! త్రాటిని స్పృశించిరే! ఎంత పాప కర్మము పట్టినది!

పౌరులు:—అయ్యో! ఎంతటి గర్హ్యమైనకార్యము.

పురో:—బిడ్డలారా! మీరు కన్నుల మూసికొనుఁడు. కాలపితృఁడు కోపానలమును గ్రక్కుచు వారిపైఁ బడునప్పుడు, మీదృష్టి యతనిపైఁ బ్రసరించెనేని, మీరుఁగూడ దగ్ధము కాఁగలరు.

ఒకయోధుఁడు:—ఏమి? చక్రములు గర్జించుచున్నవా? లేక యాకాశము నిరాశచే మూల్గుచున్నదా?

పురో:—అది కాదు.

పౌరుఁడు:—అవునవును. రథము కదలుచున్నది.

యోధులు:—అదిగో ధూళి పై కెగయుచున్నది! ఎంత దోష మెంత దోషము! రథము కదలుచున్నది! ఎంతపాప మెంతపాపము!!

శూద్రులు:—జయము! జయము! కాలపితృనికి జయము!!

పురో:—నాపాపము బ్రద్దలుకాను! రథము నిజముగా నడచుచున్నది.

యోధులు:—అయ్యా! మీరు మాకాజ్ఞ నీయుఁడు. అల్లరిమూఁక పైఁబడి వారొనర్చుపాపకార్యమును దుడముట్టించెదము.

పురో:—నేను సాహసింపను. కాలపితృఁడే, వర్ణభేదమును బాటింప నప్పుడు, మనయాజ్ఞ లేమియు నతని పశ్చాత్తాపచిత్తుని జేయఁజాలవు.

యోధులు:—అట్లయినచో మనయుద్ధపరికరములఁ బారవేయుదము.

పురో:—నేనుగూడ నావేదములను బారవేసెదను.

పౌరులు:—మనము రాజ్యమును విడచి వలసపోవుదము. మంత్రివర్యా! నీ వెక్కడికిఁ బోయెదవు?

మంత్రి:—నేను వారికి సాయము చేయఁబోయెద.

పౌరులు:—నీవా? వారలతోఁ గలిసెదవా?

మంత్రి:—అప్పుడు కాలపితృని కనుగ్రహముకల్గును. శూద్రు లతనిదయకుఁ బాత్రులైరని మీకు స్పష్టము కాలేదా? ప్రస్తుతము జరిగినవిషయము కలగాని కల్లగాని కాదు. నేఁడు మనగౌరవము వారితో నున్నది. కాకపోయినచో మన కగౌరవము నిశ్చయము.

యోధులు:—వారిస్పర్శచే నపవిత్రమైన త్రాటిని మీరు స్పృశించుటయా? అది యెప్పుడును భగవదుద్దేశ్యము కాదు. మనము వారిని దండించవలెను. మాసైన్యమునంతటిని సమకూర్చుటకు మేము పోయెదము. రథము నాఁపనిచో నది రక్తప్రవాహములోనుండి తప్పక నడచును.

పురో:—నేను మీతో వచ్చెదను. మీకాలోచన చెప్పుటకైన నుపయోగపడెదను.

మంత్రి:—మీరు వారల నడ్డుపెట్టలేరు. రథాంగముల క్రిందఁ బడి మ్రగ్గుటకు మీవంతు వచ్చినది.

యోధులు:—పోనిండు చాలకాలమునుండి నీచులరుధిరముచేఁ గాలపితృని రథాంగములు అపవిత్రము కావింపఁబడినవి.

పురో:—మంత్రివర్యా! చూడుము, చూడుము. రథము రాజమార్గమును వదలి పొలములలోనికిఁ బరుగెత్తుచున్నది. ఏగ్రామము ధ్వంసముకానున్నదో ఆపరమాత్మునికిఁ దెలియవలెను.

యోధులు:—ధనపతి పరివారము కేకలువేయుచున్నట్లున్నది. మన సాహాయ్యమునకై పిల్చుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది. తేరు ధనాగారమున కెదురుగఁ బోవుచున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. తప్పించుఁడు, తప్పించుఁడు.

మంత్రి:—మీ తనువుల మీరు రక్షించుకొనుఁడు. తరువాత నితరుల రక్షించుట యాలోచించుకొనవచ్చును. రథమాయుధశాలవైపు పోవుచున్నదేమో యని నాకనుమానము. అట్లయినచో దానిలో మిగులున దేదియు నుండదు. అటు చూడుఁడు.

యోధులు:—ఏమిచేయవలెను?

మంత్రి:—త్రాళ్ళను గట్టిగా పట్టుకొనుఁడు. అదియే రథమును సురక్షితముగా నడపుమార్గము. ఆలోచన కిది సమయము కాదు. నేను బోవుచున్నాను.

(మంత్రి నిష్క్రమించును)

యోధులు:— (ఒకరితో నొకరు) ఏమిచేయుదము? (పురోహితునితో) అయ్యా! మీయభిప్రాయ మేమి?

పురో:—శూరులారా! మీ రేమినిశ్చయించుకొంటిరి?

యోధులు:—యుద్ధముచేయుటయా? లాగుటయా? మా కాలోచన తుదముట్టలేదు. అయ్యా! మీయభిప్రాయ మేమియో సెలవీయుఁడు.

పురో:—మోఁకులను లాగుటయా? లేక వేదపారాయణ యొనర్చుటయా? యేమిచెప్పుటకును దోఁచకున్నది.

మొ.యో:—ముక్కముక్కలై పోవునో యనునట్లు పుడమి యెట్లు కంపించుచున్నదో మీకుఁ దెలియుట లేదా?

రెం.యో:—నీ వటుచూడుము. వారు రథమును లాగుచున్నట్లు కనఁబడదు. రథమే తనంతటఁ దాను ముందుకుఁ బోవుచున్నది.

మూ. యో:—రథమునకుఁ బ్రాణము వచ్చినట్లున్నది. అది యెట్లు ఘోషించుచున్నదో పరికింపుము. ప్రతి రథోత్సవ సమయమునందు నే నిక్కడనుంటిని గాని రథ మింత యుల్లాసకరముగా నున్నట్లు నే నెప్పుడును జూడలేదు. అందుచేతనే యది రాజమార్గమున నడవక నూతన పథమునఁ బోవుచున్నది.

రెం. యో:—అది చేయఁబోవు విధ్వంసముమాటయేమి? అదిగో కవివరుఁడు వచ్చుచున్నాడు. అతని నడిగి దీనియర్థ మేమియో తెలిసికొందము.

పురో:—మూర్ఖుఁడా! మాకుఁ దెలియని విషయము కవులకుఁ దెలియునని నీవు తలంచుచున్నావా? కథల నల్లమనినచో నల్లెదరు, వేదములలో నేమియున్నదో వారి కేమి తెలియును?

మొ. యో:—అయ్యా! వేదగ్రంథములు చాలాకాలము క్రిందటనే నశించినవి. తత్కారణముచేతనే మీవాక్కులయందుఁ గల గురుత్వము పోయినది. కవులు సజీవభాషయే పల్కుచుందురు. సత్యమే వారికావ్యములందుఁ బ్రకాశించునది.

— ప్రవేశము - కవి.

రెం. యో:— కవీ! ఏల రథోత్సవ మీసంవత్సరమున తాఱుమాఱైనదో చెప్పఁగలవా?

కవి:—నేను జెప్పఁగలను.

మొ. యో:—రథము పురోహితునివలనఁగాని, భూపతి వలనఁగాని కదలలేదనఁగా నర్థమేమి?

కవి:—ఒక్కకాలరథమునుమాత్రమే విశ్వసింపఁగూడఁదనువిషయము వారు మఱచిపోయిరి. దానిగుణముల విషయముఁ గూడఁ దలపోయవలెను.

మొ. యో:—కవీ! మీవాక్కులయం దర్థమున్నట్టు ధ్వనించుచున్నది. కాని మాకు బోధపడలేదు.

కవి:—వారికి గమనమునందే నమ్మక మున్నదిగాని న్యాయమైన పురోవృద్ధికి నిమిత్తములైన బంధములయందు నమ్మకము లేదు. కావుననే యీబంధములు రోషపూరితతోదనములై వారిని బ్రదికియుండఁగనే చీల్చివేయుటకు భయపెట్టుచున్నవి.

పురో:—అయినచో మీశూద్రు లీబంధములయర్థము తెలిసికొని వానిబాధ్యత గుర్తింతురా?

కవి:—వారి కాతెల్వి లేదు. వారివాహనమునందే, వారియందే నమ్మక ముంచి, సర్వవస్తుసంచలనము (పురోవృద్ధి)నకుఁ గారణమైన ముఖ్యజీవమును ద్వరలో మఱచిపోదురు. దీనికై మీ రెంతోకాల మాఁగ నక్కఱ లేదు; తరువాత వారు, 'హలమునకు జయ, రాటమునకు జయ, మగ్గమునకు జయ'అని కేకలువేయుదురు. అప్పుడు వారి ప్రమత్తతయే వారి విధ్వంసమునకుఁ గారణమగును. అప్పుడు ప్రపంచమంతయుఁ దలక్రిందుఁ గాఁగలదు.

పురో:—అప్పుడు రథమాఁగినచోఁ గవివరుని బిలువవలెను కాఁబోలు!

కవి:— నీవు పల్కునది హాస్యము కాదు. సత్యమే. కాలపిత్రుఁ డనేకపర్యాయములు కవులను బిల్చుచుండెను. కాని వారు జనబాహుళ్యమునుండి త్రోసికొని పోవఁజాలక యూరకుండిరి.

పురో:—రథమును లాగుటకు వారికి సత్త్వ మెక్కడిది?

కవి:—అది స్నాయువులసత్త్వము కాదు. మృదుమధుర కావ్యరచనాశక్తి గల మాకు ప్రాసయమకాదులయందునమ్మక మున్నది. ఎక్కడ విరామ ముండవలెనోయక్కడ విరామము లేకున్నచోఁ గాలాతిక్రమణమే! ఆదియునుగాక పద్యములు శృంగారప్రస్తుతమైనప్పుడే, సత్యము సరళమార్గముఁ బట్టును. [illegible] దౌర్జన్యమునందు నమ్మకము. అది [illegible]

యొక్కయు, భీరునియొక్కయు, జడునియొక్క మతము.

మొ.యో:—కవివరుఁడా! రాజ్యము వినాశము చెందుచుండ నీ వుపన్యసించుచున్నావు.

కవి:—ప్రతియుగమునందు నారాజ్యములు వినాశమును జెందినవి. కాని యేది జీవించవలసియుండెనో యదియే మిగిలియుండెను.

రెం.యో:—కవీ! నీ వేమిచేయ నిశ్చయించుకొంటివి?

కవి:—ఆశ, ధైర్యోద్రేకములఁ బుట్టించు నొకపాటను బాడెదను.

మూ. యో:—దాని వలన నేమి ప్రయోజనము?

కవి:—అది, ప్రజలు రథమును లాగనప్పుడు, వారేయే కాలములందుఁ గార్యసాధనమునకుఁబూనుకొనవలెనో ఆయాకాలములను సూచించును. ఆకాలములందు లాగుటయే ప్రపంచమునందలి సర్వబాధలకు మూలకారణము.

యోధులు:—మే మేమి చేయవలెను?

పురో:—నే నేమి చేయవలసి యున్నది?

కవి:—తొందఱపడకుఁడు. మఱల మీకాజ్ఞ యయ్యెడి వఱకుఁ గనిపెట్టుచు, నాలోచించుచుఁ గార్యముల నొనర్పుఁడు.

(తెఱపడును.)

అనురాగమా - విరాగమా?

జంధ్యాల వేంకట శివకవులు ('పూఁదేనె' నుండి)

కుసుమముం గాంచి నంత నీగుణగణమ్ము
గానముం జేయఁ బూను నామానసమ్ము
ఔర! యెంతటి సౌందర్యసార మిందు
నించితివి! జీవకళయు నర్పించి తెంత!
చిన్నికుసుమమ్ము నీ విన్నివన్నె లొలుక
ఎంత ప్రేమను దీని నిర్మించినావొ?
ఱెప్ప లార్పక విస్మయదృష్టి దీనిఁ
గాంచుచునె కాంచుచునె మేను గగురు లెత్త
దానినిన్ నన్ను మఱచెదఁ గాన నింక
వేఱువస్తువు నినుఁ దక్క విశ్వమందు
అదిర! నీపను లెంతటియద్భుతములు
నిను గిడున్ సులభమ్ముగఁ గనుట పొంటె
ద్వారముల నెన్ని తెఱచి తవ్వ్యాజకృపను!

* * * *

ఎవ్వ రీవంక నాగుండె చివ్వుమనఁగ
నన్ను నవతలికిని నెట్టుచున్నవారు?
"తొలఁగి పొమ్ము మాయాజాలకలితమైన
యీప్రపంచరతిన్ జిక్కితేని యింక
వృథగ వశియించి పోదు తప్పించుకొనుము
ఈప్రతారిణి యెల్లెడ నెసఁగువాని
నెడము సేయుచు నినుఁ గొని యేగుచుండె"
అనుచు వచియించుచున్నమహాత్ము లెవరు?

* * * *

ఏటివిపరీత మియ్యది యెల్లెడలను
నీవ యుండిన నిన్ బాసి పోవు టెట్లు?
అసలు జగము మాయాజాలమగును గాక
దీని విడిచి బైటకుఁ బోవుతెరువు గలదె?
నాథ! యీయాప్రసూనవనమున కీవు
తోఁటమాలివై వాత్సల్యపాటవమున
దీని సర్వాశుభముల నీ పైన వైచి
కొనుచు దీనికై శంకరతను వహింతు
వట్టికనిపై దుష్టభావనలు గనుట
పాపమును, నీచమును నశుభమును గాదె?

* * * *

తత్త్వ మింతయు నెడఁదను దరిచి చూడ
ఎవని కెల్లెడలను గోచరించు మాయ
వాఁడె నిజముఁగ దా మాయపాశమందు
కట్టఁబడె నేమొ యనుశంక గలుగు నాకు.

ప్రాచీన హైందవ గణితములు

దర్భా యజ్ఞేశ్వర సోమయాజిగారు. బి. యే., యల్. టి.

క. పలుసందియములఁ దొలఁచును, వెలయించు నగోచరార్థ విజ్ఞానము లో
కుల కక్షి శాస్త్ర మయ్యది, యలవడ దెవ్వనికి వాఁడె యంధుఁడు జగతిన్. —చిన్నయసూరి.

ఆంధ్రవచనరచనను సృజించి, యాబాల గోపాలము నీతి విద్యాపారంగతుల గునట్లు, నన్నయసరణి నవలంబించి, నీతి చంద్రికను వ్రాసి, వన్నె కెక్కిన సూరిశేఖరుఁడౌ చిన్నయసూరి యీపద్యమునే విష్ణుశర్మచే కవిమండలికి వెల్లడింపజేసె నన్న సంగతి యెల్ల తెలిసినవిషయమే. ఇందు శాస్త్రవిజ్ఞానావశ్యకతనుగూర్చి యే యాతడు ప్రశంసించియున్నాడు. ఈతఁ డొక్క నీతి శాస్త్రప్రాశస్త్యమునుగూర్చియే యిందు వచియించెననుట యంత సమంజసము గాదు. అన్ని శాస్త్రములను సమదృష్టినే చూచి, వానివాని ప్రత్యేక ప్రాధాన్యములను సమగ్రముగ గ్రహించి విశేషార్థమును స్ఫురింపజేయు "శాస్త్ర" శబ్దమునే భావగర్భితముగ బ్రయోగించియున్నారు. పీఠికపద్యమున నుడివినవిషయములన్నియు గణితశాస్త్రజ్ఞానమునకు గూడ వర్తించును.

౨. గణితశాస్త్ర మన నేమియో, దాని ప్రాశస్త్యమెట్టిదో, దానితో దనదేశస్థుల కెట్టి యనుబంధముండెడిదో, రానురా నాబాంధవ్యము మననాఁటి కెట్లుపరిణమించినదో, తిరిగి యిపుడు దానితో సాంగత్యపురస్సరంబుగ విద్యామందు కెంతయావశ్యకమో, యను సంగతులనుగూర్చి యీదిగువ నానేర్చినకొలది నుగ్గడించెదను.

౩. గణితమన నేమి? గణితమనుపదము "గణ్" అనుసంస్కృతక్రియనుండి సేకరింపఁబడినది. గణనమనఁగా లెక్కించుట. గణనమే ప్రధానముగాఁ గలవిజ్ఞానవిభాగమును గణితమందురు. శుద్ధగణితమని ప్రయుక్తగణితమని గణితము ద్వివిధము. శుద్ధగణితము నంకగణితము, బీజగణితము, జ్యామితి (రేఖాగణితము), త్రికోణమితి (Trigonometry), క్షేత్రగణితము (Mensuration), కలనము (Calculus), బీజజ్యామితి (Analytical Geometry), మున్నగువిభాగములుగ విభజించి వ్యవహరించుచున్నారు. ప్రయుక్తగణితము శుద్ధగణితఫలితముల నూతగ గైకొని, పంచభూతమయ ప్రపంచవిషయికవికారాదులతత్త్వముల నొక్కసరణికి దెచ్చుచున్నది. ప్రయుక్త గణితమును ఖగోళశాస్త్రము (Astronomy), గతివిద్య (Dynamics), స్థితివిద్య (Statics), జలస్థితివిద్య (Hydrostatics), తదితర భౌతికశాస్త్రగణితభాగములుగను విభజించియున్నారు. ఈగణితభాగములన్నియు గూడ మానవ

కావశ్యకములే. గణితజ్ఞానంబునంజేసి మానవుల కెట్టిలాభములు గల్గుచున్నవో యరయుదము.

౪. మాతృభాష మానవుల కెంతయుపయోగకరమో గణితజ్ఞానముకూడ వారి కంతయుపయోగకరమనుట యతిశయోక్తిగాదు. వర్తక వ్యాపారముల కెల్ల నాయువుపట్టైనది యేది? రాజకీయవిషయములకు మూలాధారమైనది యేది? గ్రహసంచారముల నిర్ణయింప సామర్థ్యముగలది యేది? ప్రకృతిశాస్త్రమునకు జీవగఱ్ఱయైనది యేది? "రాల్గరగించువిమలగాంధర్వ"విద్య కట్టిసౌకుమార్యము నొసగినది యేది? శిల్పనిర్మాణములకు స్థైర్యము గూర్చిచిరస్థాయిగ నొనర్పగల్గు విజ్ఞాన మేది? ఇట్టి ప్రజ్ఞాపటలజటిలంబగు శాస్త్రము గణితమే.

౫. ఇక మనదేశమున గణితశాస్త్రమెట్లు పెంపొందినదో యరయుదము. మన వీలునుబట్టి దీనిచరిత్రమును మూడుభాగములుగ విభజింపవచ్చును.

౧. శుల్వసూత్రముల కాలమునాటిగణితము. క్రీ. శ. 200కు పూర్వకాలమునాటివి.

౨. ఖగోళశాస్త్రములకాలము. క్రీ. శ. 400-600.

3. హైందవగణితములయుచ్చదశ. క్రీ. శ. 600-1200. విషయములను యథార్థముగ బ్రకటింపకున్నను, యీవిభజన మనకు విషయవ్యక్తీకరణమునందు జాలవఱకు దోడ్పడి, దానిని తగు వాస్తవముతో బ్రకటింపుచున్నది.

౬. వేదములకాలము: మిక్కిలి ప్రాచీనమగు వేదములకాలమునే గణితములకు బ్రారంభకాలముగ జేయుదమన్న, వేదముల కాలమునాటి సారస్వతమునందు దాత్కాలికముగ బేర్కొన్న యొకకొన్ని కొలతలు, సంఖ్యలు తక్క, గట్టిగ గణితభాగములుగ వ్యవహరింప దగిన విషయజాల మెందును గానరాదు. పైన పేర్కొన్న మూడుకాలభాగములలో శుల్వసూత్రములకాలపు గణితభాగములకును, దక్కటి రెండు కాలములం దభివృద్ధినందిన గణితములకును, నెట్టిసంబంధము లేదనుసంగతి కడుంగడుశోచనీయము. తరువాతకాలమునాటి వారలందరును, శుల్వసూత్రగర్భితగణితవిజ్ఞానము నెఱుగనట్లే తేటపడుచున్నది. ఈగణితభాగములనుగూర్చి వారెన్నడును బ్రశంసింపకుండుటయేకాక, వానియందున్న విజ్ఞానఫలితములను గూడ వాడుకచేసిన ట్లగపడదు. ౧౫ వ శతాబ్దమునకు బూర్వమునన్న హిందువు లెవ్వరునుగూడ శుల్వసూత్రములలో నెట్టిప్రాశస్త్యమేని గల గణితభాగము లున్నట్లు చెప్పుటకూడ నెఱుగరు. మూడవవిభాగకాలమునాటి గణితము రెండవవిభాగకాలగణితము నుండియే పెంపొందినట్లు పొడకట్టుచున్నది.

౭. శుల్వసూత్రములు: బలిపీఠముల నిర్మాణములనుగూర్చి చెప్పుకల్పసూత్రములకు తోడై వానిని సంపూర్ణముగ నొనర్చుచున్నవి యీశుల్వసూత్రములే! ఈ"శుల్వసూత్రము" లనునామమునకు "త్రాళ్లకొలతలను గూర్చిన విధు"లని యర్థము. శుల్వసూత్రములను వ్రాసి

న కాలమునుగూర్చి పండితోత్తములు భిన్నాభిప్రాయములను వెల్లడించియున్నారు. శుల్వసూత్రములు యాగాదివైదికకర్మలందు దోడ్పాటుగ నుండుటకై నియోగింపబడినవి. గణితవిభజన ప్రకర్షవీనిముఖ్యోద్యమముమాత్రము కాదు. దీనంజేసి వీనియందు మతోద్యమ ప్రసక్తియే కాని గణితోద్యమప్రసక్తియంత మెండుగ నున్నట్లగపడదు. వీనియందు గణితఫలములనుమాత్రమే పేర్కొనిరికాని వానికేవిధమైన యుపపత్తులనుగాని యెట్టిప్రతిపాదనములను (Demonstrations) గాని ప్రకటించియుండలేదు. ఈఫలితములను గణితాచారవిధినిగూడ రూపించియుండలేదు.

౬. శుల్వసూత్రములలోనిగణితము:జ్యామితిభాగము:—

౧. ఆయతములను వర్గములను గల్పించుట.

౨. కర్ణమునకును భుజములకును గలసంబంధము.

3. ఆయతములయు వర్గములయు తుల్యతలు.

౪. వృత్తములయు వర్గములయు తుల్యతలు.

ఈ నాల్గువిషయములగూర్చి గణితభాగమునకు సంబంధించిన సూత్రములు కొంతవఱకు ప్రశంసించుచున్నవి. మొదటి రెండు భాగములసందర్భమున, పైభాగరసు ప్రమేయముయొక్క సాధారణవిధిని ప్రకటించియున్నారు. బౌధ్యాయన కాత్యాయనములం దీసూత్రమున్నది.

"దైర్ఘ్యచతురశ్రస్యాత్ క్షయారజ్జుః పార్శ్వమానే
తిర్యఙ్మానేచ యత్ పృథగ్భూతే
కురుత స్తదుభయం కరోతి".

"ఒకయాయతముయొక్క కర్ణము పొడుగు నడిమిపట్టినత్రాడు కల్పించు వైశాల్యము, దానిదీర్ఘహ్రస్వభుజముల నేర్పరించు త్రాళ్లురెంటను విడివిడిగా కల్పించు వైశాల్యములరెంటిని గూడ బ్రకటించును. అనగా ఆయతపు కర్ణోపరివర్గము తక్కటి రెండుభుజములమీది వర్గముల మొత్తమునకు సమానము" అని యీసూత్రమునకర్థము. ఆపస్తంబము "చతురశ్ర" మనుపదమును వదలివేసి యీసూత్రమునే నివేదించుచున్నది. ఈసూత్రము నీదిగు యుదాహరణములచే స్పష్టీకరించియున్నారు.

$$3^2+4^2=5^2$$
$$5^2+12^2=13^2$$
$$8^2+15^2=17^2$$

మున్నగునవి. ఆపస్తంబ బౌధ్యాయనములందట్లుకాక, కాత్యాయనమునందు వర్గముయొక్క భుజకర్ణములతో దుల్యములగు భుజములుగల సమకోణ త్రిభుజముయొక్క కర్ణముల నవ్యక్తగణితవిధిని (algebraically) సంకేతముగ బ్రకటించిరి. అనగా సమకోణ త్రిభుజపు భుజపరిమాణములు. క్రమముగా "భు, $\sqrt{2}$భు, $\sqrt{3}$భు" అని ప్రకటించిరి. దీనియందు మాత్రమే "$1^2+3^2=10$" అనియు, $2^2+6^2=40$" అనునట్టియు సంబంధములను గూడ బేర్కొనియున్నారు. ఏదో యొకయు

త్సర్గము (Generalrule) నుండి వీనినన్నిటిని గ్రహించినట్లు సూచించుచిన్నాము లేవియు నీశుల్వసూత్రములందు గానరావు.

౯. తాత్కాలితముగ వర్గకర్ణపుపరిమాణమును బ్రకటించిరి.

$$\sqrt{2}=1+\frac{1}{3}+\frac{1}{3.4}-\frac{1}{3.4\,34}$$

ఒకటిలవముగగల భిన్నముల ప్రయోగమే యీయనుబంధమునుండి మనము గ్రహింపవలసినవిషయము. ఈఫలముగాని, యీరూపముగలభిన్నములుగాని, దీనితరువాతి హైందవగ్రంథములందు గానరావు.

౧౦. తుల్యవర్గములను నాయతములను గూర్చిన ప్రశ్నలు నియములగు యజ్ఞవేదికలకల్పనములందు సంభవించుచుండుటచేతమున శుల్వసూత్రములు పైథాగొరసుప్రమేయసహాయమువలన సాధింపగల్గు నెకకొన్నిన్యాసములను బ్రకటించుచున్నవి.

౧. ఒకవర్గమును రెండువర్గములయోగమునకు సమానమగునట్లొనర్చుట.

$$క^2=ల^2+భు^2.$$

౨. ఒకవర్గమును రెండువర్గములవ్యత్యాసమునకు సమానముగ నొనర్చుట.

$$భూ^2=క^2-ల^2$$

3. నియతవర్గమునకు సమానముగ నెకయాయతమును గల్పించుట.

$$భూ^2=\sqrt{2}\ భు.\ \frac{\sqrt{2భు}}{2}$$

౪. నియతాయతమునకు సమానముగ నొకవర్గమును గల్పించుట.

$$క.చ=\frac{(క+చ)^2}{2}-\frac{(క-చ)^2}{2}$$

౫. ఒకవర్గన్యూనమును (Decrease)మతియొకవర్గముగ జేయుట ఈమొదవసూత్రమంతవిపులముగా లేదు.

౧౧. వృత్తము. బలిపీఠములనిర్మాణములందు గొన్నిటవృత్తతుల్యములగు వర్గముల గల్పించుటావశ్యకముగానుండెడిది. ఈసమస్యయొక్క వివరణము శుల్వసూత్రములందుగూడ గాన్పించుచున్నది. ఈవివరణము లసంపూర్ణస్థితి (crude form) నున్నను వీనిలో నెకయంశము మాత్రమించుమించు రూఢముగానే యున్నది. వర్గముయొక్క భుజమును (భు) చేతను, వృత్తము యొక్క వ్యాసమును (వ్యా)చేతను, ఆవర్గవైశాల్యమును ($భు^2$) చేతను ప్రదర్శించినచో శుల్వసూత్రములందున్న యీసమస్యఫలముల నీదిగువరీతిగ వివరింపవచ్చును:

$$(1)\ వ్యా=భు+\frac{1}{3}(\sqrt{2}\,భు-భు)$$

$$(2)\ భు=వ్యా-\frac{2}{15}వ్యా$$

$$(3)\ భు=వ్యా\left(\frac{1}{8}+\frac{1}{8.29}-\frac{1}{8.29.6}+\frac{1}{8.\,96.8}\right)$$

ఈఫలములలో మొదటిరెండును బౌధాయనాపస్తంబములందున్నవి. మూడవది ప్రత్యేకముగా బౌధాయనమునందే కాన్పించుచున్నది. ఇది $\sqrt{2}$ యొక్క పరిమాణముగ (౪౨) నుపయోగించి (1) నుండి గ్రహించినట్లగపడుచున్నది. అది యెట్లనిన

$$\frac{భా}{వ్యా}=\frac{3}{2\sqrt{2}}=\frac{3}{2+\frac{577}{408}}=\frac{1224}{1393}=$$

$$1-\frac{1}{8}+\frac{1}{8.29}-\frac{1}{8.29.6}+\frac{1}{8.29.6.8}-\frac{41}{8.29.6.8.1393}$$

ఇదియు (3) నందలిఫలితము నొక్కటే. దీనినిబట్టిచూడగా శుల్వసూత్రముల కాలము నందే భిన్నముల నొకటి లవముగాగల పాక్షికభిన్నములను (Partial fractions) ప్రకటించువిధుల నెఱిగినట్లే గోచరించుచున్నది. కాని దీనిని ధ్రువపరచుట కెట్టియాధారములును గానరావు. ఇంతియకాక తరువాత వారెవ్వరు నీపాక్షికభిన్నప్రక్రియ నవలంబించి యుండలేదు. తరువాత కాలమునందలి హైందవగణితజ్ఞు లెవ్వరు నీవృత్తవర్గీకరణ (squaring the circle) సమస్య వివరణను గూర్చి చర్చించినట్లుకాని, శుల్వసూత్రములం దీవిషయవివరణ మున్నదనిగాని వారి వారి గ్రంథములలో వాడియుండలే దనుసంగతిని జ్ఞప్తియందుంచుకొనుట యుత్తమము.

II ఖగోళశాస్త్రములకాలము. క్రీ. శ. 400-600

౧౨. శుల్వసూత్రముల కాలమునాటి గణితమునకును నటుతరువాత పెంపొందిన హైందవగణితమునకును నేవిధమైన సంబంధముగాని యున్నట్లగపడదు. గ్రీసునందు గణితప్రసక్తి (research) క్షీణించిన వెంటనే హిందువులు తమగణితవిజ్ఞాన కౌముదిని బ్రపంచమునంతటను వ్యాప్తముచేయ నారంభించిరి. అంకగణిత, బీజగణితములందు మాత్రమే వారు ప్రఖ్యాతిగాంచిరి. రేఖాగణిత విజ్ఞానమునందు వారు చాల వెనుకబడియున్నారు. అవ్యక్తవిశ్లేషణ మనుగణితశాఖను జక్కగా బెంపొందించి యుచ్ఛదశకు దెచ్చిరి. 19 వ శతాబ్దమువరకు నీవిషయము పాశ్చాత్యులకు దెలియకుండిన కతమున నానాటి (క్రీ. శ. 400-600) పాశ్చాత్యగణితవేత్త లీవిషయమును గూర్చి యేమియు నెఱుగరు.

౧౩. హిందువులలో ప్రత్యేకగణితశాస్త్రజ్ఞులమని కంకణము గట్టుకొనినవా రెవ్వరును లేరు. మనము వ్రాయ సమకట్టిన గణితజ్ఞులందరును కేవలసిద్ధాంతుల మనియే వ్యవహరించికొనిరి. సిద్ధాంతవిద్యాభ్యాసమునందు వారు గణితమును కేలూతగా జేసికొనిరి. అప్రధానముగ గైకొనిన గణితవిజ్ఞాన ప్రకర్షయందే వారు ప్రఖ్యాతిగాంచి తమ కభిరుచి గల్గి యప్రమత్తులై ఖగోళశాస్త్రమున నవలోకనములు సల్పి, తటస్థాంశములను బ్రోవుచేసి, యనుగమపరిశోధనముల (inductive inferences) నొనర్చి విజ్ఞానసంస్కరణము నొనరింపజాలకపోయిరని వచించుటంతయు నాశ్చర్యకరము గా నున్నది.

౧౪. హిందువుల గణితములో గొంత, గ్రీకుగణితజన్యమనుసంగతి నిశ్చయమైనవిషయమే. హిందువులయొక్కయు, గ్రీకులయొక్కయు నాలోచనవిధుల యనుబంధక్రమముముల నిదమిత్థమని నిరూపించుట కష్టతరమైనదయ్యును హృద్యమైనవిషయమే.

౧౫. హైందవగణితముల యభివృద్ధిని గూర్చి ప్రస్తుతము మనకు దెలిసినది మిక్కిలి స్వల్పము. తరతరంబులనుండియు వచ్చుచున్న యీస్వల్పసంఖ్యగల గణితములన్నియు గూఢ

నీశాస్త్రముయొక్క సంపూర్ణస్థితినే ప్రకటించుచున్నవి. వీనిలో మొదటిగ్రంథపుకాలముతప్ప దక్కినవానిని వ్రాసినకాలములను శాస్త్రవేత్తలు నిర్ణయించియున్నారు. హిందూదేశము యొక్క వాయవ్యదిశయందున్న తక్షశిలానగరమున క్రీ. శ. ౧౮౮౧ సం. నందు భూస్థాపితమైన యొకప్రాచ్య లిఖితాంకగణితమొకటి దొరికినది. దానిని వ్రాసినవారిపేరందు లేదు. దానిలోని శ్లోకములవికారవిశేషములనుబట్టి యది క్రీ. శ. మూడవశతాబ్దముననో లేక నాల్గవశతాబ్దముననో వ్రాసినట్లు తోచుచున్నది. ఇది భూర్జపుపట్టమీద వ్రాసినగ్రంథప్రతునక. ఇది యెనిమిదవశతాబ్దమున లిఖించిన మఱియొకప్రాతప్రతికి పుత్రికగా దోచుచున్నది.

౧౬. మనకు దెలిసినగణితశాస్త్రజ్ఞులలో ప్రాచీను డార్యభట్టాచార్యుడు. గంగానదికుత్తరతీరముననున్న పాటలీపుత్రమున క్రీ.శ. ౪౭౬ సం. మున నీతడు జన్మించెను. ఈతడార్యభట్టీయమను గ్రంథమును వ్రాసెను. దీని తృతీయాధ్యాయము గణితమునుగురించి వ్రాసినదే. సుమారు నూరేండ్లైనతరువాత, ననగా క్రీ. శ. ౫౯౮ సం. మున బ్రహ్మగుప్తుడు పుట్టెను. ఇతడు క్రీ. శ. 628 సం. మున "బ్రహ్మస్ఫుట సిద్ధాంత" మనుగ్రంథమును వ్రాసి వాసికెక్కెను. ఈగ్రంథముయొక్క పండ్రెండవ యధ్యాయమును, పదునెనిమిదవ యధ్యాయమును, గణితమునకు జెందినభాగములు. తరువాత శతాబ్దములందు లెక్కకు వచ్చెడివా రిరువురుమాత్రమే పుట్టిరి. వీరిలో శ్రీధరుడు గణితసారమును, పద్మనాభుడు బీజగణితమును వ్రాసిరి. బ్రహ్మగుప్తుని తరువాత నీగణితశాస్త్ర మంతగా వృద్ధిజెందినట్లు కాన్పింపదు. క్రీ. శ. 1150 ప్రాంతమున భాస్కరాచార్యుడు వ్రాసిన సిద్ధాంతశిరోమణి మాత్రము, దాని కైదువందల సంవత్సరములకు క్రిందటనే వ్రాసిన బ్రహ్మగుప్తుని సిద్ధాంతముకంటె కొంచము మిన్నయై వర్తించుచున్నది. భాస్కరుని గ్రంథమునందు, లీలావతి, (అంకగణితము) బీజగణితము, లనబడు రెండు ప్రకరణములుమాత్రమే మిక్కిలి ప్రశస్తములైన గణితభాగములు. రానురాను శోధనప్రసక్తి (Spirit of research) క్షీణించినది. తరువాతికాలమున పొగడ్తకెక్కిన గణితజ్ఞు డెవ్వడును లేడు.

౧౭ అంకెలకు స్థానికమూల్యము (Place value)ను గల్పించి, గణితవ్యాపారములందు సున్నయొక్క ప్రయోగము నాచరించి, యాచారములోనికి దెచ్చినది హిందువులే. గణితశాస్త్రమున కాయువుపట్లనదగు వీని నాచరింపక పూర్వ మీశాస్త్ర మంతబాగుగ నభివృద్ధిజెందలేదు. వీనిని బురస్కరించికొనుట చేతనే గణితము లత్యద్భుతముగ నలతికాలముననే పెంపొందినవి.

౧౮ 'తక్షశిల' ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకము: తక్షశిల ప్రతితునుక నుపయోగించువారు, లెక్కపెట్టుట తెలిసినవారుగా నుందురను నుద్దేశమును మనస్సున నుంచుకొని వ్రాసినట్లే, కాన్పించుచున్నది. దీనియందు మధ్యగీత లేకయే లవముక్రింద హారమును

వ్రాసి భిన్నములను బ్రకటించియున్నారు. పూర్ణాంకములను నొకటి హారముగాగల భిన్నములుగా రూపించిరి. మిశ్రసంఖ్యలలో పూర్ణాంకమును భిన్నముకుపైననే వ్రాసియున్నారు. ఉ. "$\frac{2}{3}=2\frac{1}{3}$". మన మిపు డుపయోగించుసమీకరణ చిహ్నమునకు (=) బదులు "ఫల"మనుపదమును "ఫ" యనునక్షరసంకేతముచే బ్రదర్శించి వాడియున్నారు. సంకలనమును "యు" అను "యుత" శబ్దసంకేతముచే సూచించిరి. సంకలనమును జేయవలసిన సంఖ్యల నొక యాయతమునందే వ్రాసి ప్రకటించియున్నారు. ఉ. "ఫ. 12 [$\frac{7}{1}$ $\frac{5}{1}$ యు]" యన్నది "5 + 7=12"ను ప్రదర్శించుచున్నది. అవ్యక్త పరిమాణమును (Unknown quantity) శూన్యమని వ్యవహరించుచు దాని నొకస్ఫుటమగుచుక్కచే(.)సూచించిరి. శూన్యశబ్దమునకు వట్టిదని (ఏమియులేనిదని) యర్థము. ఇచ్చట పెద్దబొట్టుచే ప్రకటింపబడ్డ సున్నకుఁగూడ నీపదమునే పర్యాయపదముగ వాడుచున్నారు. ఈపదముయొక్క ద్వ్యర్థిప్రయోగమును, చుక్కప్రకటనయును, నాస్థానము పూరింపబడక వట్టిదిగా నున్నదని తెలుపుచున్నట్లు గ్రహించుచున్నాము. ఇంతియకాక యాస్థానము నాక్రమించికొనవలసిన సంఖ్య నిర్ణీతము కానంతవఱకు నది వట్టిదిగనే యుండవలె ననుసంగతినిగూడ నిది సూచించుచున్నది.

౧౯ తక్షశిలయంకగణితమునందు నొకటిని భావనయందు సంకల్పించుకొని వాస్తవ ఫలితమును నిర్ణయించుట యనుమిథ్యావిధి (False position) నుపయోగించి చేసెడి ప్రశ్నలు గలవు. ఈమిథ్యావిధిప్రయోగమును ప్రత్యేకగణితకర్మముగ గ్రహించి భాస్కరుడు విశేషించి వాడియున్నాఁడు. తక్షశిలప్రతియొకటినే యవ్యక్తపరిమాణముగ గ్రహించుచున్నను, భాస్కరు డొకటికి బదులుగా మూఁడు నుపయోగించి వ్యవహరించియున్నాఁడు.

ఆర్యభట్టు

౨౦ ఈతడు క్రీ. శ. 476. సం. మున జన్మించెను. దేశాచారమునుబట్టి యార్యభట్టు గణితశాస్త్రజ్ఞులలో మొట్టమొదటివాడుగ నెన్నబడుచున్నాఁడు. గణితశాస్త్రమునుగూర్చి ప్రత్యేకముగా వ్రాసినవారిలో దొల్తటివాడీతడే. ఈతడు ప్రఖ్యాతసిద్ధాంతి యగుచు సిద్ధాంతభాగములలోనికి గణితశాస్త్రసమ్మతములై యారూఢములైన మార్పులను జేయ నుంకించెనుగాని ఛాందసులగునితరసిద్ధాంతులు దీనిని నిరోధించిరి. ఈత డార్యభటీయమను గ్రంథమును వ్రాసెను. దీనియందు సూత్రములయు, ప్రమేయములయు.. తత్త్వములను సాంకేతికశ్లోకములలో నీతడు వ్రాసెను. దీనిలో నుపపత్తులుగాని యభ్యాసములుగాని కానరావు. దీనియందలిభాష క్లిష్టముగను సంగ్రహముగను నుండి చాల దురవగాహముగా నున్నది. బీజగణిత విశ్లేషణమును(Algberaical analysis) గల్పించిన దీతడేయని పెక్కండ్ర యభిప్రాయము. ఈగ్రంథముయొక్క నాల్గధ్యాయములలో మూఁడుభాగములు ఖగోళశాస్త్రమునుగూర్చియు గోళీయత్రికోణమితిక

ప్రాథమికాంశములను(Elementary portions of Spherical Trigonometry)గూర్చియు బ్రశంసించుచున్నది. చతుర్థభాగమునందలి ముప్పదిమూడుద్విపదలలో నంకగణిత బీజగణిత, సరళ త్రికోణమితులందలిసూత్రములను వాక్రుచ్చియున్నాడు. కేవలసిద్ధాంతియగు నీతడు తన సిద్ధాంతమునకు వినియోగించుగణితభాగములనుమాత్రమే యభ్యసించెను.

౨౧ అంకగణితము సంఖ్యానీకముతోఁ బ్రారంభించి సంఖ్యలవర్గములను వర్గమూలములను గనిపెట్టురీతులను గూర్చి చెప్పి, వైశాల్యములను గూర్చియు, ఘనఫలములనుగూర్చియు కూడ చర్చించుచున్నది. ఘనఫలములను గూర్చి చెప్పుసూత్రములు చాలవఱకు దోషభూయిష్ఠములుగ నున్నవి.

“సూచీఘనఫలము (Vol. of a pyramid) $=\frac{1}{2}$ భూమి $\times$ లంబము” అని యీగ్రంథమున నున్నది. దీనితరువాత ఖగోళశాస్త్ర సాంప్రదాయము గల గణితభాగ (Semi-astronomical section) మున్నది. దీనియందు వృత్తమునుగుఱించియు, ఛాయలనుగూర్చిన ప్రశ్నలనుగూర్చియు, నిట్టి మఱికొన్నివిషయములను గూర్చియు ప్రకటించియున్నాడు.

౨౨ బీజగణితవిభాగమునందు మొదటి “స” సహజాంకములయొక్క ప్రథమ,ద్వితీయ, తృతీయ ఘాతముల మొత్తములను గనుగొనువిధులను దెల్పియున్నాడు. వర్గాత్మక సమీకరణపు సాధారణవివరణమును (The general solution of a quadratic equation) ప్రథమఘాతసమకాలిక సమీకరణముల (Simultaneons equations of the first degree) వివరణముల నొకకొన్నిటిని దెలిపియున్నాఁడు. సమకాలికసమీకరణముల సాధారణవివరణమును పరంపరాభిన్నముల (Continued fraction) విధి నుపయోగించి ఫలముల గనుఁ గనుగొనుటకు యత్నముచేసినవారిలో నీతడే ప్రథముడు. ఈతడు గ్రంథమున వ్రాసిన సూత్ర మంతయథార్థమైన ట్లగపడదు. కాని వీరియాశయము మాత్రము శ్లాఘనీయము. ఈవిధినిగూర్చి మిక్కిలి విస్తరించి వ్రాసి, చదువరుల నాశ్చర్యమగ్నులుగ నొనర్చు సామర్థ్యమును బ్రకటించిన బ్రహ్మగుప్త భాస్కరులకల్పనలకు మార్గదర్శకముగ వర్తించిన దీయార్యభట్టీయవిభాగమే యని వేరె చెప్పనక్కఱలేదు. దీనియందుగల యంకెలతో గూడిన సమీకరణవ్యాపారముల నరసి చూచిన దశాంకకలనవిధిని యీతడెఱిగియే యున్నట్లు ద్యోతకమగుచున్నది.

వాన ప్రస్థుని విభ్రమము

శ్రీ శివశంకర శాస్త్రిగారు, (సాహితీసమితి సభాపతి)

౪

దేవి, యీనేత్రములకు యాదృచ్ఛికముగఁ
ద్వన్మనోహర రూప సందర్శనాభి
సిద్ధికయి యెన్నిసార్లు నిల్చితినో తెలియ
దహహా! వాతాయనమ్ముల కభిముఖముగ.

విమలకమనీయ వదనారవిందదివ్య
వీక్షణకుఁణరక్తి దేవీ, త్వదీయ
సౌధసవిధమ్మునకు నెన్నిసార్లు తీర్థ
యాత్ర సల్పితినో తెల్ప నలవి కాదు!

అమలసంజీవనౌషధం బైననీదు
శాంతరమ్యకృపాకటాక్షంబు కొఱకు
చెలఁగి హర్మ్యమునకుఁ బ్రదక్షిణము లెన్ని
చేసితినో దేవి, లెక్కించి చెప్పలేను!

హృదయభారఘనధ్వాంతవిదళనాచ్ఛ
చంద్రికాకాంతిపూరయుష్మన్మనోజ్ఞ
దివ్యదరహాసమునకు మందిరములోని
కెన్నిసారులు వచ్చితి నెఱుక లేదు!

౫

వీతరాగులు సంత్యక్తవివిధసుఖులు
శూన్యవాదులు బుద్ధభిక్షుకులు దేవి!
కలవు వారల కెల్ల సంఘమ్ము బుద్ధ
దేవుఁడును ధర్మ మనియెడి "త్రిశరణములు."

సతతహృదయాంతరాళజాజ్వల్యమాన
దివ్యవిమలానురాగసందీప్తిశాలి,
నఖిలబుజమార్గకలితభోగాభిరతుఁడ:
దేవి, ఉన్నవి నాకును త్రిశరణములు!

నిన్ను వర్ణించి నీయెడ నిరుపమాను
రాగ ముదయింపఁ జేసిన రమ్యమూర్తి
ఆర్ద్రహృదయుఁడు మామకప్రాణసఖుని
యమృతనిష్యంది వాక్కుల నాశ్రయింతు!

అఖిలశృంగారనిధి జగదాశ్రయుండు
భక్తవాంఛితనిఖిలసంపత్ప్రదుండు
నన్ను నినుఁ గూర్చు రాధికానాధదేవు
నంఘ్రిపంకేరుహంబుల నాశ్రయింతు!

నావిలోచనతారవు నాదుహృదయ
రాజ్యలక్ష్మివి శృంగారరససరసివి
నాతపఃఫలనిధివి ప్రాణమవు దేవి!
అట్టి నీదుకటాక్షంబు నాశ్రయింతు!

౮

మినుకు మినుకని రిక్కలు మెఱయుచుండె
నావరించెను జిఱుచుబ్బు లాకసమ్ము
నెదురుగాఁ దోచుచుండె మహీధరమ్ము
పార్శ్వములఁ బాదపశ్రేణి పరగుచుండె.

కలరవంబున బందరుకాల్వ మిగుల
నింపు లొల్కెడిగతిఁ బ్రవహించుచుండె
నీరరేఖను బ్రాకించి కూరుచుంటిఁ
బ్రాణసఖుతోడ సందలి పడవ మీద.

తన్మధురరాత్రివేళఁ దత్ప్రాంత మెల్ల
నిర్జనమనోహరంబయి నెగడుచుండె
శ్రవణగోచరమగుచుండె శాంతరీతిఁ
గృష్ణవేణీస్రవంతికాగీతరవము.

మందపవనకుమారుఁడు మధురగతిని
కోమలము లైన మాదు ముంగురులతోడ
లలితమా నుత్తరీయాంచలములతోడ
నాడుచుండెను సయ్యాటలను పదమ్ము.

నిన్ను వర్ణించె నప్పుడు నిస్తులముగ
భావభరమున నాగిరాందేవి దివ్య
స్తన్యబిందుకదంబకాస్వాదవిమల
మంజులకవిత్వధోరణి మత్సఖుండు!

శ్రవణయుగళమార్గంబున సర్వగాత్ర
మాక్రమించితి వల్లన నపుడు దేవి!
అఖిలభువనమ్ము విస్మృతమయ్యె, నెదుట
నీమనోహరరూపంబు నిలుచు కతన!

హంసపల్కులచే నిషధాధిపతికి
భీమభూపాలపుత్త్రిపైఁ బ్రేమవోలె
ఆ ప్రియువాక్యము లాలించినంత నాకుఁ
[illegible]మ ముదయించి నీయెడఁ బరిఢవిల్లె.

విజయవాడ పురమ్మును విడిచి యవలఁ
గృష్ణవేణీమహోత్తరంగిణిఁ దరించి
తూర్పు కనుమల దాటుచుఁ దుదకు నాదు
మానసము చేరె గుంటూరు మండలమ్ము!

౧౧

విరహసంతాపభరమున వేగివేగి
త్వన్ముఖసుధాంశుబింబసందర్శనాభి
రతిని నిల్చితి మీహర్మ్యరమ్యపట్ట
భంగపాళీలసత్పురోభాగమందు.

అంగణవిరాజమానవవ్యామ్రవిటపి
లలితకుసుమపరీమళలహరిఁ దెచ్చి
గంధవాహకుమారుఁడు కరుణతోడ
నాకు నామోద మొనగూర్చినాఁడు దేవి!

దీపికల్ సదనాంతర దేశమందు
వెల్గుచున్నవి తారకావిలసనమున;
మురువు గుల్కెడి భవదీయముఖసుధాంశు
బింబ ముదయింపలేదు సంప్రీతి నెఱప!

నిష్ఫలం బింక నిచ్చట నిలుచు టనుచు
మది నిరాశను వ్యథ చెంది మరల నుండ
అంబువాహతిరస్కరిణ్యంతరోది
తేందుమండల మట్లు కాన్పించినావు!

దుస్సహవిరహభారదోదూయమాన
మానసము చల్లబడియె నమందలీల
భవ్యమందారకల్పకపారిజాత
పల్లవరసాభిషేకంబు భంగి నపుడు.

ధవళకౌశేయపరిధానధారిణివయి
దేహలత హేమదీధితిఁ దేజరిల్ల
వల్గుగమనంబుతో నీవు వచ్చునపుడు
కేవలము లక్ష్మివనియెడి భావ మొదవె!

అమృతబిందుకదంబకస్యందిహృదయ
హారివిస్ఫారితవిలోచనాబ్జయుగళి
నిండుగా నీవు నామీఁద నిల్చినపుడు
లయము నొందితి మాధుర్యలహరిలోన

ద్వారదేశమునుండి తత్పార్శ్వసీమ
కతిమృదుమనోజ్ఞగతిని నీ వరిగి దేవి
ఇంతలో రత్నపుత్రిక హేలతోడఁ
గ్రమ్మరిలినావు ద్వారోపకంఠమునకె!

అలసవలితములై యీషదార్ద్రములయి
ముగ్ధహరిణీవిలోకనస్నిగ్ధము లయి
యలరునీనేత్రకోణనిర్యత్కటాక్ష
పంక్తులకు నైతిఁ బాత్రము ప్రణయమూర్తి!

మధురభావావశీలసన్మతిని నేను
మధురిమముకన్న మధురమౌ మధురమూర్తి
మధురయామిని వేళ నీమధురిమమునఁ
బూర్ణముగ ముగ్ధభావము పొందినాఁడ!

౧౨

బౌద్ధులకు నాకు బుద్ధిలోఁ బ్రణయమూర్తి!
అరయ నెంతటి తారతమ్యంబు కలదు!
ఉభయులకుఁగూడ సాదృశ్య మున్న దొకట:
నాకు వారలకును "త్రిరత్నములు" కలవు!

నిర్మలం బయి సంస్తవనీయ మగుచు
నుత్సుకోత్క్షిప్తమత్కర్ణయుగ్మమునకు
దివ్యభూషాయమానమై తేజరిల్లు
త్వద్గుణగణంబు ప్రథమరత్నంబు దేవి!

చతురవాణీ లసద్గ్రంథజాత పఠన
సక్తదృఢమత్యనాదృతసమయ మగుచు
నక్కజము గొల్పు నీదు విద్యాభినిరతి
తరళరూపద్వితీయరత్నంబు దేవి!

ధీరగంభీరశాంతమదీయహృదయ
చలన మొనరించి మరల సంసారవాంఛ
పొడమఁ జేసి నీ కమృతంపుఁబూత యైన
రమ్యలావణ్యము తృతీయరత్న మప్సర!

అమలినములైన యీ త్రిరత్నముల దేవి!
స్తవము చేయుచునుందు నక్తందివంబు
స్వాంతసంస్థితమౌ వ్యథాధ్వాంతపటలి
తెరలుచుండును నీనిదీధితుల చేత!

తరుణమార్తండరుచివోలె నరుణమగుచు
జృంభితాంభోరుహముభాతి స్మేరమగుచు
పృథుశిరీషనవర్తికాపేశలమయి
యలరు నీపాదయుగళి ధ్యేయంబు నాకు!

వికసితసరోజనిర్నిద్రవిభ్రమంబు
పూర్ణిమాచంద్రబింబసంస్ఫూర్తిశాలి
ఇందిరామందిరము సుధాహేమకలశ
మగు భవద్వదనంబు ధ్యేయంబు నాకు!

ఫుల్లనీలోత్పలప్రభాపుంజ మగుచు
నమలబాదామఫలరూపహారియగుచు
మంజులాకర్ణవిశ్రాంతిమహితమగుచు
నలరు నీనేత్రయుగళి ధ్యేయంబు నాకు!

వాసవమణిద్యుతిచ్ఛటాభాసురంబు
చిక్కణతమాలదీధితిస్నిగ్ధముగ్ధ
మౌ కళిందసుతాతరంగాభిరామ
మగు భవత్కైశికంబు ధ్యేయంబు నాకు!

౧౪

అప్సర! నాకంటె నెంతటియధికవిశద
పుణ్య మొనరించె మీయింటి పొగడ తరువు!
వివిధరీతుల నిన్ను సేవించుచుండు
యోగ్యమైన ఫలమ్ముల నొందుచుండు!

ఆయతగవాక్షపార్శ్వ వేత్రాసనమ్ము
నధివసించి పికాంగనామధురఫణితి
సరసకావ్యముఁ బఠియించు సమయమందుఁ
జల్లదన మిచ్చు వకుళవృక్షంబు నీకు.

క్లాంతిఁ గని నీవు మధ్యాహ్నకాలమందు
మృదులపర్యంకతలమున మేను చేర్ప
నలుపు శీతలమారుతచాలనంబుఁ
దాళవృంతాయమానమై తరువు నీకు.

చారువిమలసాయంతనసమయములను
మధురవిలసనమున నీవు మండనమ్ము
చేసికొనుచుండునపుడు విచిత్రపత్ర
విభ్రమము గొల్పు నీకుఁ బృథ్వీరుహమ్ము.

జాలమార్గమునందు నిషణ్ణవైన
నీకు రజనిని వకుళావనీజ మమల
సౌరభవ్యాప్తిఁ గొల్పు విహారలీల
మధురభావోపవనదివ్యమార్గములను.

నీవు తల్పశయానవై నిదుర వోవఁ
గన్నుగవ మూయ వకుళవృక్షంబు నీకు
మందపవనచలత్పర్ణ మర్మరంపు
మృదులగానముతో స్వాప మొదవఁ జేయు.

నీవు కరుణాతరంగితనేత్రయుగళి
వేడ్క సారించు వేళల వృక్షరాజు
సమ్మదోదితసంచలనమ్ముఁ గ్రమ్ముఁ
గంపమానపత్రావళీకైతవమున.

కుసుమములు సంగ్రహించెడి కోర్కె నీదు
మృదులహస్తసంస్పర్శచే నుదితమైన
వేపథువు మాటుకొనుచుండు వృక్షరాజు
భూరిసంభ్రమపతయాళుపుష్పమిషను.

అప్సర! నాకంటె నెంతటి యధికవిశద
పుణ్య మొనరించె మీయింటి పొగడతరువు!
వివిధరీతుల నిన్ను సేవించుచుండు
యోగ్యమైన ఫలమ్ముల నొందుచుండు!

ధర్మశాస్త్రము - మహామహేంద్రజాలము

వాసా సూర్యనారాయణ శాస్త్రి గారు

శ్యామావధాని నరసింహశాస్త్రి ప్రవేశింతురు.

రంగము: శ్రీకృష్ణవిలాస గ్రంథాలయము.

శ్యామావధాని:—నరసింహశాస్త్రీ! ధర్మశాస్త్ర మహామహేంద్రజాలమును ఉగాదిసంచికలో చదివినావా? చాలతమాషాగా నున్నది కాదూ!

నరసింహశాస్త్రి:-ధర్మశాస్త్రసంగతి తెలియనివాళ్లకు బాగానే యుంటుంది.

శ్యామా:-మొదటియాక్షేపములన్నీ పోరంబోకులే కాని ప్రాయశ్చిత్తం తమాషాలోమాత్రం ఊపిరిఆడకుండా కారికలను కురిపించి తమసిద్ధాంతమును గురువుగారు బలపర్చుకొన్నారు కారూ!

నర:- అవధాన్లూ! తెయితక్కలపనస, డమడక్కలపాట వలె, అర్థం పర్థం లేనిమాటలహడావుడికి నీవు మెచ్చుతావు గాని పండితులు మెత్తురా?

శ్యామా:-నీమాటలువింటే నావొళ్లుమండుతున్నది. ఆతప్పులేదో చూపించుమీ!

నర:,ఏస్థలంలో చూపించమన్నావు?

శ్యా:-శ్లో. అకామతః కృతే పాపే ప్రాయశ్చిత్తం విదు ర్బుధాః; కామకారం కృతే ఒప్యాహు రేకే శ్రుతినిదర్శనాత్. అని మనువు "ఏకే" అనుటలో మతాంతరమం దస్వరసతను దెలిపి యున్నాడు. కాబట్టి కామకృతంలో ప్రాయశ్చిత్తంలేదు. శాస్త్రుల్లూ! దీనిలో తప్పేమి యున్నది?

నర:-దీనిలో బండతప్పు ఉన్నది చూడు "శ్రుతినిదర్శనాత్" అనే హేతూపన్యాసముయొక్క అర్థమునువిచారిస్తే ఆతప్పు బయలుపడుతుంది. వేదములో కామకృత మహాపాతకములకు ప్రాయశ్చిత్తము స్పష్టముగా చెప్పబడియున్నది. కాబట్టి కామకృతంలో కూడా ప్రాయశ్చిత్తం కలదని కొందరు ఆచార్యులు చెప్పిరి అని దానితాత్పర్యము. వేదంలో చెప్పబడినదే అస్వరసము, మతాంతరము అప్రమాణము, అంటే మన ఆస్తికత్వము మనశిష్టత్వము మనవైదికత్వము ఏరేట్లో కలుస్తవి? మనువే. శ్లో. ధర్మం జిజ్ఞాసమానానాం ప్రమాణం ప్రథమం శ్రుతిః' అనగా ధర్మనిర్ణయమునకు వేదమే ముఖ్యప్రమాణము అని చెప్పియున్నాడు. "ఏకే" అనుపదము సర్వత్ర అస్వరసతాసూచకము కాదు. ఉజ్వల మస్కరి, మన్నగు భాష్యములలో "ఏకే ఆచార్యాః" అని వ్యాఖ్యానమును చేసియున్నారు.

గౌతమ:-సూ. త్రిరోష్ఠౌ పరిమృజేత్,ద్వి రిత్యేకే, సకృదుపస్పృశేత్, ద్వి రిత్యేకే; ఈరెండుస్థలములలోను తుల్యవికల్పము. అస్వరసత లేదు.

సూ:-"త స్యాశ్రమవికల్పమేక బ్రువతే!"ఇది జాబాలిశ్రుతితము. నేడును మనవారందరున్నూ వికల్పమతమునే ఆశ్రయిస్తూఉన్నారు గాని సముచ్చయమును ఆశ్రయించలేదు.

కఠశ్రుతి:-"అ స్తీత్యేకే; నా య మస్తీతి చైకే"ఈరెండున్నూ మతాంతరములేనా?

సూ:-"ష డి త్యేకే" ఇది మనుమతము.

ఇట్టివి శ్రుతిస్మృతులలో వేనవేలు గలవు. నాటి పరిచయంగలవారికి "ఏకే"అన్నది సర్వత్ర అస్వరసతాసూచకమని తోచదు. 'ఏకే' అనుపదమునకు ముఖ్య, అన్య, కేవల, అనేఅర్థములే యున్నవి గాని నింద్యార్థము లేదు. మాధవాచార్యులుగారు"గవాంబంధనయోక్త్రేషు" అనుశ్లోకవ్యాఖ్యలో "అకామతః కృతే పాపే" అనే యీవచనమునే ఉదాహరించి మనువును ప్రాయశ్చిత్తసద్భావవాదులలో మొదటివానినిగా పేర్కొన్నాడు. వేదవేదాంగభాష్యకర్తయగుమాధవునకు మనపాటిపాండిత్యం లేక పోలేదు. మనువును అవైదికునిచేయుటకంటే శ్రుతికిన్నీ మనువునకున్నూ, కామకృతములలో ప్రాయశ్చిత్తము ఇష్టమని చెప్పుటే స్వరసము. మనువు దీనిపైశ్లోకము. "కామతస్తు కృతం మోహా త్ప్రాయ

శ్చిత్తైః పృథగ్విధైః" అని విస్పష్టముగా కామకృతమునకు ప్రాయశ్చిత్తమును విధించియున్నాడు.

శ్యామ:—శాస్త్రుల్లూ! ఆశ్రుతియేదో చూపిస్తావా?

నర:—కుల్లూకభట్టుగారే ఆశ్రుతిని వ్యాఖ్యలో చూపించినారు. శ్లో. ఇంద్రో యతీన్ సాలావృకేభ్యః ప్రాయచ్ఛత్; త మశ్లీలా వా గేత్య వదత్; సప్రజాపతి ముపాధావత్; తస్మా ఏత ముపహవ్యం ప్రాయచ్ఛతీ" ఇతి.

తా. ఇంద్రుడు యతులను కుక్కలచే కరిపించి చంపించినాడు. వానికి బ్రహ్మహత్య చుట్టుకున్నది. బ్రహ్మదేవునిదగ్గరకుపోయి మొరపెట్టగా ఉపహవ్యమనే ప్రాయశ్చిత్తమును విధించినాడు. అని ఈవిధంగా శ్రుతిలో కామకృతమునకు ప్రాయశ్చిత్తం ఉండుటచేత మనువుకున్నూ ప్రాయశ్చిత్తం ఇష్టమే అని సిద్ధాంతము.

శ్యా:—శాస్త్రుల్లూ! నాకొకప్రశ్న పుట్టినది. ఇంద్రుడు చచ్చిన యతులను కుక్కలకు వేసినాడా? లేక బ్రతికిన యతులను కుక్కలకువేసినాడా? శ్రుతిలో హత్యాజ్ఞాపకము లేదుకదా?

నర:—అవధాన్లూ! నీకున్నూ తర్కము బాగా ముదిరినదిలే.

ఈకథ వేదంలో మూడునాలుగు స్థలములలో చెప్పబడినది.

"శ్లో. యతీనా మద్యమానానాగ్ం శీర్షాణి పరాపతన్ తా ఉత్తరవేద్యా అభవన్. ఇతి"

ఇంద్రుడు కర్మపక్షపాతి. యతులు కర్మత్యాగులు. ఆకోపంచేతను యజ్ఞంలో ఉత్తరవేదిదగ్గరను కుక్కలచే కరిపించి చంపించినాడు. ఇది బుద్ధిపూర్వకమే. విద్యారణ్యభాష్యమును చూడుము. కుల్లూకభట్టు మనవలెనే వేదవేదార్థజ్ఞానములేని భట్టాచారికాడు. ఇంకనూ అనేకశ్రుతులు కామకృత మహాపాతకములకు ప్రాయశ్చిత్తమును చెప్పుచున్నవి, శ్లో. ఏషా వా సర్వా ప్రాయశ్చిత్తిః తరతి సర్వపాప్మానం తరతి బ్రహ్మహత్యాం యోఽశ్వమేధేన యజతే. బ్రహ్మహత్యాం వా ఏతే ఘ్నంతి. భ్రూణహత్యాం వా ఏతే ఘ్నంతి; వీరహత్యాం వా ఏతే ఘ్నంతి. ఇట్టివి అనేక శ్రుతులు బ్రహ్మహత్యాదిమహాపాతకములకు కామకృతములకు ప్రాయశ్చిత్తమును విధిస్తూ ఉన్నవి. శ్రోత్రియులు నీప్రశ్నను వింటే నవ్వుతారు. పైన యెక్కడా యిట్టిప్రశ్న వేయకుము.

శ్యా:-ఈప్రశ్న మహామహేంద్రజాలవ్యాసంలోనిది కాదుగాని కర్ణాకర్ణికగా విని వేసినాను. సమాధానమును జక్కగానే చెప్పితివిలే.

నర:-ఎన్నిప్రమాణములను, యుక్తులను, చూపి సమాధానమును చెప్పినా నీపల్లవిని నీవు విడుచువాడవు కావు.

శ్యామ:-శ్లో. ప్రాయశ్చిత్తీయతాం ప్రాప్య దైవా త్పూర్వకృతేన వా; న సంసర్గం వ్రజే త్సద్భిః ప్రాయశ్చిత్తే ఽకృతే ద్విజః. దీనిలోకూడా "దైవాత్" అనుపదముచేత అనిచ్ఛాకృతములకే మనువు ప్రాయశ్చిత్తమును చెప్పినాడుగదా!

నర:-పూర్వోత్తరసందర్భముల నెరుగనివారి కట్లే కనపడవచ్చును. అది కేవలము పొరపాటు.

చూ:-శ్లో. అకుర్వ న్విహితం కర్మ నిందితం చ సమాచరన్, ప్రసక్త శ్చేంద్రియార్థేషు ప్రాయశ్చిత్తీయతే నరః.

తా. విహితకర్మలను చేయక పోవుటచేతనున్నూ నిందితకర్మలను చేయుటచేతనున్నూ ఇంద్రియార్థప్రసక్తు (భోగలంపటు) డగుటచేతనున్నూ ప్రాయశిత్తార్హు డగుచున్నాడు. శ్లో. ఇంద్రియార్థేషు సర్వేషున ప్రసజ్యేత కామతః" అని స్మృత్యంతరవచనముచే కామకృతము లయిన యింద్రియార్థప్రసక్తులే ప్రాయశ్చిత్తనిమిత్తములని స్పష్టమగును. "౪౪ శ్లో. కామకారకృతే ప్యాహు రేకే శ్రుతినిదర్శనాత్.. ౪౫ శ్లో. కామత స్తుకృతం మోహా త్ప్రాయశ్చిత్తైః పృథగ్విధైః." అని న్నీకామకృతమునకు ప్రాయశ్చిత్తమును చెప్పినమనువు ౪౬ వ శ్లోకములో అనిచ్ఛాకృతములకే ప్రాయశ్చిత్తమని స్వోక్తివిరోధముగా సూచించునా?

శ్యా:—"దైవాత్" అంటే అర్థమేమి?.

నర:—దానికి కుల్లూకభట్ట యొక్కవ్యాఖ్యానమును చూడు "ప్రాయశ్చిత్తీయతామితి దైవాత్ ప్రమాదాత్. అన్యశరీరకృతేన పూర్వజన్మార్జితేన దుష్కృతేన క్షయరోగాదిభి స్సూచితేన ప్రాయశ్చిత్తీయతాం ప్రాప్య అకృతేప్రాయశ్చిత్తే సాధుభి స్సహ యాజనాదినా సంసర్గం నగచ్ఛేత్." అని

తా. గతజన్మలలో బ్రహ్మహత్య మొదలయిన పాపములు చేసినవారికి ఈజన్మలో క్షయరోగము, పుప్పిగోళ్లు, పుప్పిపన్ను మొదలయిన చెడులక్షణములు కనపడును. ఆచిహ్నములను బట్టి గతజన్మపాపస్వరూపమును తెలిసికొని వాటికిన్ని విహితప్రాయశ్చిత్తమును చేయించు కొనక సత్పురుషులతో సంసర్గము చేయకూడదని యీ శ్లోకములలో నిరూపించినాడుకాని అనిచ్ఛాకృతములకే ప్రాయశ్చిత్తమని నిరూపించలేదు. దీని తరువాయి శ్లోకములను చూడుము. "౪౮. ఇహ దుశ్చరితైః కేచిత్ కేచి త్పూర్వకృతేనచ. ౪౯. సువర్ణచోరః కౌనఖ్యం సురాపః శ్యావ దంతతాం"అని చెప్పినాడు.

శ్యామ:—పూర్వోత్తరసందర్భాలను బాగా చెప్పివేసి ఇంద్రజాలం తమాషాగా నే చేసినారు. బోధపడ్డదిలే.

నర:—ఇంద్రజాలమే కాదు. విమర్శనాశక్తి పనకూడా అంతే.

శ్యామ:—శాస్త్రుల్లూ! ఇంకొకముఖ్యప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పుము.

శ్లో. ఇయం విశుద్ధి రుదితా ప్రమాప్యా కామతో ద్విజమ్ కామతో బ్రాహ్మణవధే నిష్కృతి ర్న విధీయతే.

అనియే చెప్పినాడు. 'అవిధీయమానం' అనగా అనిర్దేశ్యం "మరణాంత మనిర్దేశ్యం" అను పరిభాష చేతనున్ను "భృగ్వగ్నిపతనా ద్వృతే" అను నితరమహర్షివచనముల చేతనున్ను మరణాంతప్రాయశ్చిత్తం సిద్ధిస్తున్నది కాదా!

అవధాన్లూ! వ్యాకరణజ్ఞానము దివ్యచకోరంగా ఉన్నది. శానచ్ప్రత్యయాంతమయినవిధిన్నీ, యత్ప్రత్యయాంత మయిన నిర్దేశమున్ను తుల్యార్థకములెట్లు అగును? విధినిర్దేశములు భిన్నార్థకములు. కావుననే యేవ్యాఖ్యాతయు నట్లు సమన్వయించలేదు. కుల్లూకభట్టు వ్యాఖ్య "ఇయ మితి: ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తం విశేషతః ఉపదేశమంతరేణ అకామతో బ్రాహ్మణవధే అభిహితం. కామతస్తు బ్రాహ్మణవధేనేయం నిష్కృతిః నైత త్ప్రాయశ్చిత్తం కిం త్వితో ద్విగుణాధిక మరణాత్మక మితి ప్రాయశ్చిత్త గౌరవార్థం న తు ప్రాయశ్చిత్తాభావార్థం 'కామతస్తు కృతం మోహా త్ప్రాయశ్చిత్తైః పృథగ్విధైః' రితి పూర్వోక్తవిరోధాత్" ఇతి.

తా. పూర్వార్థమందున్న "ఇయం" అను సర్వనామను ఉత్తరవాక్యమందున్న "నిష్కృతి" అను పదమునకు విశేషణముగా సమన్వయించి అకామకృతమునకు ఈపూర్వోక్త ద్వాదశవార్షిక ప్రాయశ్చిత్తము విహితమనిన్నీ, కామకృతమునకు ఈ ద్వాదశవార్షికవ్రతము విధింపబడదనిన్నీ చెప్పి ద్వైగుణ్యమున్ను, మరణాంతికాదులున్ను కామకృతమునకు విహితప్రాయశ్చిత్తములని చెప్పి ప్రాయశ్చిత్తమే లేదంటే మనువుకు స్వోక్తివిరోధమును చూపి సరసంగా సమన్వయించినారు.

శ్యా. 'ఇయం' అంటే ఒక్కద్వాదశవార్షికమునకు గ్రహణమెట్లు? మనువు దీనికి పూర్వమందు ద్వాదశవార్షికమును, మరణాంతికమును, అశ్వమేధమును, ఇంకను మరికొన్నిటిని చెప్పినాడు కాదా?

నర:—అవును; ఆమత ప్రకారము సమన్వయముచేసి చూడుము.

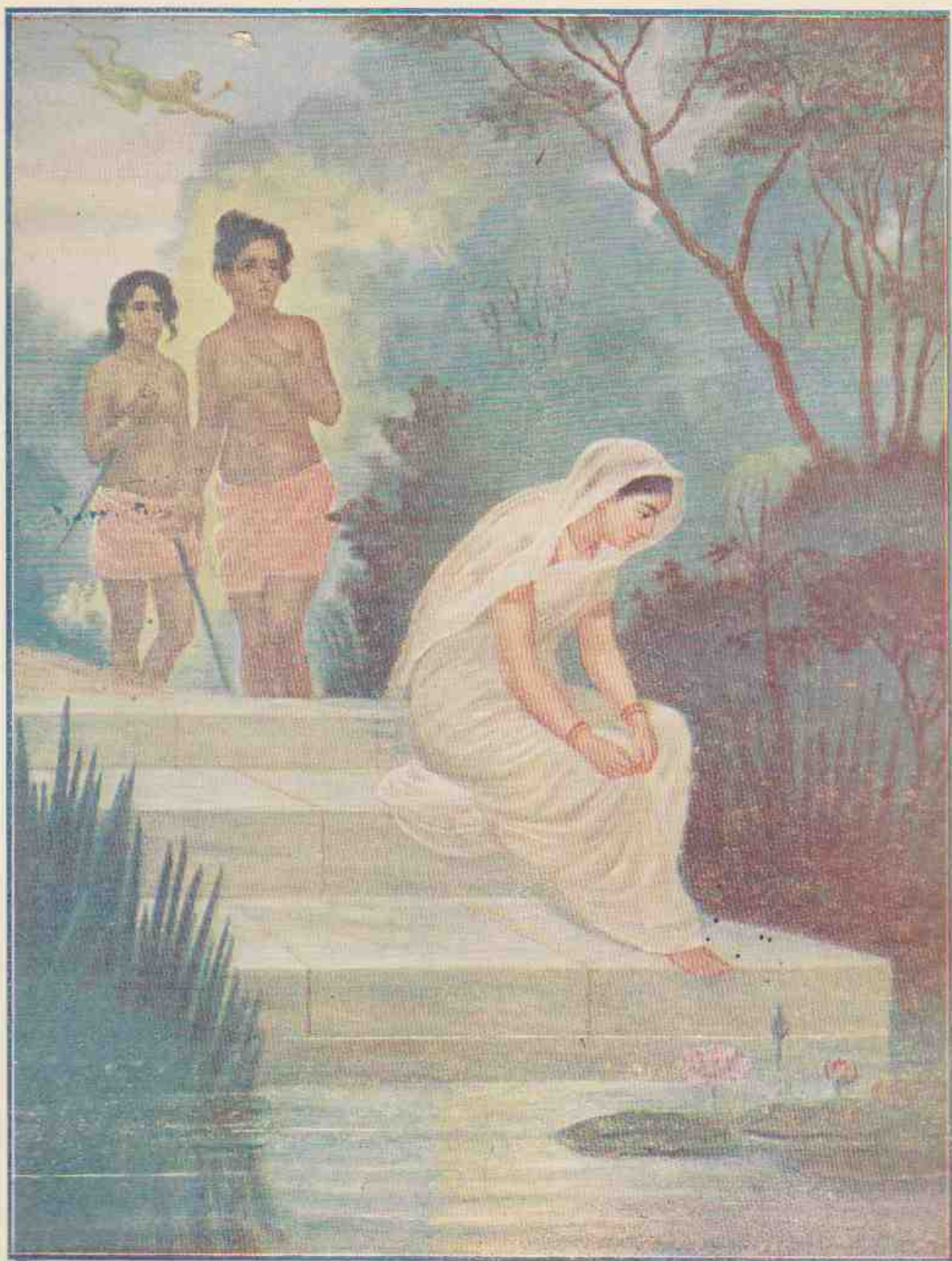
శ్యా:—"అకామతః ద్విజం ప్రమాప్య ఇయం విశుద్ధిః ద్వాదశవార్షికం మరణాంతికం అశ్వమేధాదిచ ఉదితా"ఉక్తాఅంటే అకామకృతమునకే మరణాంతికముకూడా సిద్ధిస్తుంది.

నర:—అవధాన్లూ! మహామహేంద్రజాలవ్యాసంలోనే "ప్రాణాంతికం చ య త్ప్రోక్తం... తత్కామకారవిషయం" అని యున్నదిగదా. మరణాంతికప్రాయశ్చిత్తమును అకామకృతమునకు చెప్పితే స్మృత్యంతరవిరోధము రాదా? ఇంతే కాక యిదివరకే మరణాంతికమును మనువు విధించియుంటే తిరిగీ యిక్కడ "నవిధీయతే" అవిధీయమానం అనిర్దేశ్యం మరణాంతికం" అని క్రొత్తగా మరణాంతికమును విధించ నేల? అకామకృతమునకు కామకృతమునకు రెంటికిన్నీ మరణాంతిక ప్రాయశ్చిత్తము మనువుచే విధింపబడునా! ఆలోచింపుము.

శ్యా:—"ఇయం" అను సర్వనామకు పూర్వోక్త బ్రహ్మహత్యా ప్రాయశ్చిత్తముల నన్నిటినీ గ్రహించుటకు వీలు లేదని యిప్పుడు స్పష్టమయినది. కాని ద్వాదశవార్షికమునే గ్రహించుటకు ఉపపత్తి యింకను కుదరలేదు.

శాంతి

సీతాసందర్శనము

[illegible]

Lakshmi Art, Bombay 8

నర:—అదిన్నీ కుదురుతుంది. "ఇయ విశుద్ధి రుదితా" అనుదానికి పూర్వశ్లోకములయందు ఏప్రాయశ్చిత్త మును మనువు విధించినాడో చూడుము.

శ్యా:—"హత్వా గర్భ మవిజ్ఞాత మేత దేవ వ్రతం చరేత్" అని భ్రూణహత్యాదులకు బ్రహ్మహత్యా వ్రతమును విధించినాడు.

నర:—మరణాంతికము వ్రతమగునా? అశ్వమేధాదులు అగునా?

శ్యా:—కావు. కావు. ద్వాదశవార్షికమే వ్రతమగును.

నర:—అవ్యవహితపూర్వ మయిన ద్వాదశవార్షికమునే "ఇయం" అను సర్వనామము గ్రహించును. ఇప్పుడు ఉపపత్తి కుదిరినదా?

శ్యా:—కుల్లూకభట్టు చాల సరసముగానే పూర్వోత్తర సందర్భములను చూచి సమన్వయించేసినాడు.

నర:—ఆతడే కాదు. విజ్ఞానేశ్వరుడున్నూ "ప్రాయశ్చిత్తై రపైతి" అనే శ్లోకవ్యాఖ్యలో నిట్లే వ్రాసినాడు; చూడు.

"యత్తు మనువచనం ఇయం విశుద్ధి రుదితేత్యాది, తదపి ఇయ మితి సర్వనామపరామృష్టద్వాదశవార్షిక వ్రతచర్యాయా ఏవ. 'కామతో బ్రాహ్మణవధే నిష్కృతి ర్న విధీయతే' ఇత్యనేన ప్రతిషేధః న ప్రాయశ్చిత్త మాత్రస్య మరణాంతికాదేః ప్రాయశ్చిత్తస్య దర్శనాత్" అని 'ఇయం' అనుపదమును నిష్కృతితో నన్వయించి కామకృతంలో ద్వాదశవార్షికము చాలదని స్పష్టముగా చెప్పినాడు.

శ్యా:—శాస్త్రిల్లూ! ఇప్పుడు "ఇయం విశుద్ధిః అను శ్లోకమునకు అర్థము చక్కగా తెలిసినది. నిబంధన కర్తలు న్యాయముగానే సమన్వయించినారు. మహేంద్రజాలవ్యాససమన్వయము కేవల మింద్ర జాలమే.

నర:—వారిసమన్వయములను చక్కగా గ్రహించుటే మన పాండిత్యము. మన మెక్కడ! స్మృతులకు క్రొత్త సమన్వయ మెక్కడ? నక్క యెక్కడ? దేవలోక మెక్కడ? సిగ్గు! సిగ్గు! ఈసమన్వయం చూస్తే పండితులు పక్కుమని నవ్వరా?

శ్యామ:—కామకృతంలో ప్రాయశ్చిత్తం లేదని చెప్పిన బోధాయనాది వాక్యములకు వ్యవస్థ ఎట్లు?

నర:—దానికి నేను వేరుగా చెప్పనక్కరలేదు. విజ్ఞానేశ్వరుడు. "ప్రాయశ్చిత్తై రపైత్యేనః" అనుశ్లోక వ్యాఖ్యలోనున్నూ, మాధవాచార్యులు "గవాంబం ధనయోక్త్రేషు" అనుశ్లోకవ్యాఖ్యానములోనున్నూ చక్కగా కుండకొట్టి వ్యవస్థను ఏర్పరచియున్నారు. వాటినిచూచిన వారికి సంశయమే కల్గదు.

యాజ్ఞ:—శ్లో. ప్రాయశ్చిత్తై రపైత్యేనః యదజ్ఞాన కృతం భవేత్, కామతో వ్యవహార్యస్తు వచనా దిహ జాయతే.

తా. బుద్ధిపూర్వకమహాపాతకములలో ప్రాయశ్చిత్తములచే వ్యవహార్యత్వము మాత్రమే సిద్ధిస్తుంది. నరకనివృత్తికి స్మృత్యంతరములు మరణాంతిక ప్రాయశ్చిత్తమును విధిస్తున్నవి. అని. విజ్ఞానేశ్వరీయవ్యాఖ్య... "యత్రతు బ్రహ్మహా సురాప...అపతితత్యాగినః పతితాః, పాతకపాతకసంయోజకా శ్చేతి గౌతమోక్తమహాపాతకాదౌ వ్యవహార్యత్వం నిషిద్ధమ్, తస్మిన్ పతనీయే కర్మణి కామతః కృతే వ్యవహార్యత్వ మాత్రమ్ న పాపక్షయః......పతనీయేఽపి కర్మణి మరణాంతికప్రాయశ్చిత్తేషు కల్మషక్షయో భవత్యేవ; ఫలాంతరాభావాత్. నాస్యాస్మిన్ లోకే ప్రత్యాపత్తి ర్విద్యతే. కల్మషం తు నిర్హణ్యతే. ఇత్యాపస్తంబవచనాత్."

తా. గౌతమునిచే చెప్పబడిన బ్రహ్మహత్యసురాపానము మొదలయిన కామకృత పతనీయకర్మలయందు వ్యవహార్యత్వము నిషిద్ధమయినది. అట్టి కర్మలయందు ప్రాయశ్చిత్తములచే వ్యవహార్యత్వమే సిద్ధించును గాని పాపక్షయము కాదు. మరణాంతికప్రాయశ్చిత్తము చేసుకుంటే అట్టి పతనీయములయందున్నూ నరకనివృత్తి కలుగుతుంది. ఇతరఫలము లేదుగనుక ఆపస్తంబుడు, "మరణాంతికప్రాయశ్చిత్తం చేసుకున్నవానికి ఈలోకంలో వ్యవహార్యత్వము లేదు. నరకనివృత్తి అవును" అని చెప్పినాడు.

మాధవాచార్యులు: "అతో ద్విగుణప్రాయశ్చిత్తేన ఇహలోకే వ్యవహార స్సిధ్యతి. యస్తు వ్యవహార మనపేక్ష్య పరలోకనిర్వాహ మేవ కేవలమపేక్షతే తస్య బుద్ధిపూర్వకేషు మహాపాతకేషు మరణాంతిక మేవ ప్రాయశ్చిత్తమ్.

తా. అంగిరోవచనప్రకారము ద్విగుణప్రాయశ్చిత్తం చేస్తే వ్యవహార్యత్వము సిద్ధిస్తుంది. మరణాంతికముచే నరకనివృత్తి అవుతుంది. కాగా కామకృతమహాపాతకములకు ప్రాయశ్చిత్తము లేదనే మునులకు అభిప్రాయమేమిటి అంటే వ్రతాదులచే నరకనివృత్తి కాదని. ప్రాయశ్చిత్తము ఉన్నదనే మునులయొక్క అభిప్రాయమేమిటి అంటే వ్రతాదులచే సవ్యవహార్యత్వము కలుగుతుందని. ఇట్లే శూలపాణివైద్యనాథకమలాకరాదులు ఏకగ్రీవముగా వ్యవస్థచేసినారు. ఆవ్యవస్థలను సావకాశముగా చూచినవారియెదుటను ఈ యింద్రజాలం పారదు అని స్పష్టముగా చెప్పగలను.

శ్యా:—ఇంద్రజాలవ్యాసంలో "కామకారంకృతే" "ప్రత్యాసత్తిః" అనేపాఠము లున్నవి. నీసమాధానములలో "కామకారకృతే" "ప్రత్యాపత్తిః" అనే యుచ్చారణ వినబడుచున్నది. వీటిలో ఏపాఠములు సాధువులు?

నర:—'కామకారం'అనుద్వితీయకు దేనితోనన్వయమో నీవే చూచుకొనుము 'ప్రత్యాసత్తిః' అంటే సామీప్యము అర్థము. ఆయర్థము ఇచ్చట సరిపడదు. ఈ గ్రంథములయొక్క తెనుగుఅచ్చుప్రతులలో ఈరెండు తప్పులు ప్రమాదంవల్ల పడ్డవి. వాటిని దిద్దుకొనుటకు శక్తి లేక పప్పులో కాలు వేసినది. ఇంతేకున్నా ఇంద్రజాలమునకు ఒప్పులు తప్పులు చేయుటయే స్వభావంగాని తప్పులను ఒప్పులు చేయుట స్వభావం కాదుగదా:—

నాగరి ప్రతులను ఒకసారి చూడుము.

శ్యా:—ఈమాత్రానకేనా స్మృతులకు నూతన వ్యాఖ్యానములను చేస్తామని బడాయీలు చెప్పకొనుట?

శ్లో. 'ప్రాయశ్చిత్తై రపైత్యేనః' అను శ్లోకముయొక్క ఉత్తరార్థము ఏల ఉదాహరింపబడలేదు?

నర:—"కామతో వ్యవహార్య స్తు వచనా దిహ జాయతే" అని దానియుత్తరార్థము ఉన్నది. కామకృతపాపసామాన్య మంతకున్నా ప్రాయశ్చిత్తములచే వ్యవహార్యతే సిద్ధిస్తుంది. అనిదాని తాత్పర్యము. ఆయర్థము ఇంద్రజాలవ్యాసమునకు గిట్టదు.

శ్యా:—కోడిని కుంపటిని పట్టుకొని కొండ యెక్కిపోతే మరి తెల్ల వారదా?

నర:—ఇంకొక్క దానినికూడా చూడుము. "అభిసంధికృతే పాపే సకృ ద్వా సేహ నిష్కృతిః" అనే వచనమునకు సరిగా అర్థం కాలేదు. దీనియుత్తరార్థము "అపరే నిష్కృతిం బ్రూయు రభిసంధికృతేపిచ" అనియున్నది. ఇది ప్రాయశ్చిత్తసద్భావమునే బోధిస్తూయున్నది.

శ్యా:—"శ్లో. విధేః ప్రాథమికా దస్మాత్" ఈప్రమాణము ఏయర్థమును బోధిస్తూ ఉన్నది?

నర:—బుద్ధికృత మహాపాతకాదులు మూడుసారులు చేసినను ప్రాయశ్చిత్తము గలదనిన్నీ నాల్గవసారి తిరిగి చేస్తే లేదనిన్నీ దానితాత్పర్యము.

శ్యా:—అబ్బా! ఋషిహృదయములు ఎంతకరుణామయమయినవి? అయితే ఈవచనము స్వపక్షమునకు బాధకంగాని సాధకంకాదు.

నర:—స్వపక్షసాధకంగా ఏక్రొత్తవ్యాఖ్యానము బయల్పడునో? నేను విజ్ఞానేశ్వరమును బట్టి చెప్పితిని.

శ్యా:—"గురూణాం మధ్యధి క్షేపః" ఈవచనమెందుకు?

నర:—ఇది మహాపాతకవిషయం కాదు. పాతకవిషయం. ప్రకృతసిద్ధాంతమునకు అదిన్నీ అసంబద్ధమే. ఉదాహృతప్రమాణములన్నీ కుంభకర్ణయుద్ధమువలె స్వపక్షపరపక్షవిభాగం లేకుండా పామరవ్యామోహకములై యున్నవి.

శ్యా:—మనువు అకామకృతమునకు ద్వాదశవార్షికమునున్నూ, కామకృతమునకు మరణాంతికమునున్నూ విధించినట్లు మొదట సిద్ధాంతముచేసి చివరకు గౌతమాపస్తంబవచనములను పేర్కొని అకామకృతమునకే ద్వాదశవార్షికమున్నూ మరణాంతికమున్నూ తుల్యవికల్పములని సిద్ధాంతితమయినది. అకామకృతమునకు మరణాంతికప్రాయశ్చిత్తమును చెప్పరాదని "ప్రాణాంతికం చ యత్ప్రోక్తం......తత్కామకారవిషయం" అను స్వోదాహృతప్రమాణమే బాధిస్తున్నదే! ఇచట ఇంద్రజాలవ్యాసము ఏవ్యవస్థ చేసినది?

నర:—దానికి సమాధానమును చెప్పుటకు నేనా బాధ్యుడను? వితండవాదమునకు విరోధపరిహారము వ్యవస్థ, ఈఘోష లేల!

శ్యా:—అంగిరస్సు విజ్ఞానేశ్వరీయంలో "విహితం య దకామానాం" "మ్లేచ్ఛేనాధిగతశ్శూద్రః......జ్ఞానేతుద్విగుణం భవేత్" అను వచనములచే ద్వైగుణ్యము ఇతరపాపవిషయంగాని. మహాపాతకవిషయం కాదని స్పష్టంగా చెప్పినాడట. సత్యమేనా ?

నర:—పైరెండు వచనములున్నూ అంగిరఃకర్తృకములు కావు. మమ్మాటికిన్నీ కావు. సంశయముంటే నా కండ్లు ఎరువుతీసుకొని చూడు. మహాపాతకాదిసర్వ పాపములయందున్నూ ద్వైగుణ్యమును విధించేవచనములు స్మృతులలో అనేకములు గలవు. నిబంధనకర్తలు కుల్లూకభట్టు, విజ్ఞానేశ్వరుడు, మాధవుడు, వైద్యనాథుడు, శూలపాణి, మొదలయినవారందరున్నూ ఏకగ్రీవముగా మహాపాతకాదులయందు ద్వైగుణ్యమును జెప్పినారు. స్మృతిపరిచయం కలవారికి ఈద్వైగుణ్యము క్రొత్తది కాదు. చూడుము.

కుల్లూకభట్టు:—మనుస్మృతి 11 అధ్యాయము 72 శ్లో. "బ్రహ్మహా......కామకృతేతు బ్రాహ్మణవధే ద్విగుణం బ్రహ్మవధప్రాయశ్చిత్తం చతుర్వింశతివర్షం;" తదాహాంగిరాః. శ్లో."అకామతః కృతే పాపే ప్రాయశ్చిత్తం నకామతః" ఇత్యాది; యాజ్ఞ ప్రాయశ్చిత్తకాండ ౨౫౦ శ్లో."ద్విగుణం సవనస్థేతు బ్రాహ్మణే వ్రత మాదిశేత్."

అత్ర మితాక్షరా:—తస్మిన్ ద్వాదశవార్షికాదివ్రతం ద్విగుణం సమాదిశేత్.

పరాశరమాధవీయం 8 అధ్యాయము ౧ శ్లో:—"అంగిరాస్తు ద్విగుణం వ్రత మాచష్టే. శ్లో. అకామతః ఇత్యాది......వచనంచ కామకృతానాం ద్విగుణం వ్రతం దర్శయతి. "శ్లో. విహితం య దకామానాం కామాత్తు ద్విగుణం భవేత్." అతో ద్విగుణప్రాయశ్చిత్తేన ఇహ లోకే వ్యవహార స్సిధ్యతి......నిర్ణయసింధువు కలియుగవర్జ్యప్రకరణము "త దన్యాని మహాపాతకాని బ్రహ్మహత్యాసురాపగురుతల్పాని త్రీణి తేషాం కామకృతానాం మరణాంతికం ప్రాయశ్చిత్తం విప్రాణాం కలౌ నేత్యర్థః. మరణాంతికేవా జాతివధనిమిత్తం ద్వాదశాబ్దద్విగుణం బ్రహ్మవధనిమిత్తంచ ద్విగుణం భవతి.

హేమాద్రి:—బ్రహ్మహత్యా ప్రాయశ్చిత్తములో: య దాహగౌతమ: శ్లో. యోవిప్రో బ్రాహ్మణం హన్యాత్స్వయం భృత్యాదిభి ర్యదా; చతుర్వింశతివర్షాణి వ్రతకృత్ శుద్ధిమాప్నుయాత్" పై నుదాహరించిన ప్రమాణము లన్నిటివల్లను కామకృతమహాపాతకాదులలో ద్వైగుణ్యము గలదని భాషాజ్ఞానం కలవారందరికిన్నీ నిస్సంశయముగా తెలియగలదు. "శాస్త్రదీపిక"కు సుప్రసిద్ధవ్యాఖ్యానమయిన "యుక్తిస్నేహప్రపూరణి" అనే మీమాంసాశాస్త్రగ్రంథమందు "విహితం యదకామానాం" అనువచనమునే ఉదాహరించి బ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తవిషయము చెప్పబడినది. శబ్దార్థకల్పద్రుమవాచస్పత్యములయందు శూలపాణి మతప్రకారం కామకృతమహాపాతకములలో సర్వత్ర ద్వైగుణ్యవ్రతము విధింపబడ్డది. నిబంధనకర్త లెవ్వరున్నూ అంగిరోవచనమునకు ప్రతిపదవ్యాఖ్యను చేయలేదు. కాని తాత్పర్యమునుమాత్రము వ్రాసియున్నారు. దాని ననుసరించి మన మిట్లే వ్యాఖ్యానము చెయ్యవలసియున్నది.

శ్లో. అకామతః కృతే పాపే ప్రాయశ్చిత్తం నకామతః,
స్యాత్త్వకామకృతే యత్తు ద్విగుణం బుద్ధిపూర్వకే.

సమన్వయము:—"అకామతః కృతే పాపే విహితం ప్రాయశ్చిత్తం కామతః కృతే పాపే నభవతి. కింతు అకామకృతే యత్ప్రాయశ్చిత్తం, తత్ బుద్ధిపూర్వకే ద్విగుణం స్యాత్" అనగా. అకామకృతమునకు విహితమయిన ప్రాయశ్చిత్తము కామకృతమునకు చాలదు. విశేషమేమంటే ద్విగుణము చేయవలయును. అని ఈసమన్వయంలో పూర్వోత్తరవిరోధం ఉండేదు. శాస్త్రీయమయినదోషం లేదు. ఇంద్రజాలవ్యాసం ఈసమన్వయం తప్పని యెంతో ఆర్భాటము చేసినది గాని దోషమును మాత్రము చూపలేక "అంతర్గుడగుడాయతే బహిర్వక్తుం నశక్యతే" అన్నట్లు ఒక పేజినిండా తనగాభరాను వెలిబుచ్చినది. దోషములకు లక్షణము, లక్ష్యమందు సమన్వయము చేయక తప్పు తప్పు అనుట కలతగొట్టు పాండిత్యలక్షణము. నేను చేసిన సమన్వయము నిబంధనకర్తలయొక్క తాత్పర్యానుగుణమయినదని ఖండితముగా చెప్పగలను; దానికి సహృదయులే సాక్షులు. సత్యమిట్లుండగా అంగిరస్సు "బాబులారా!

ద్వైగుణ్యము మహాపాతకవిషయముకాదని మొఱ పెట్టియుండడు. అంగిరస్సున్నూ, మహర్షులున్నూ ఇట్లు మొఱపెట్టుచున్నారు. ఎలాగంటే "పెద్దనాయన లారా! ఏపాపమునకున్నూ ప్రాయశ్చిత్తం లేదని చెప్ప కండీ! అది మాహృదయంకాదు. మాకున్నూ మనుష్య కారుణ్యమున్నది. మామనస్సులు శిలానిర్మితములు కావు. కుటుంబములను కూలద్రోయుటకు మేము సహింపము. మాకు అసూయామత్సరాదులు లేవు. జగత్కల్యాణమే మాకు సమ్మతము. ప్రాయశ్చిత్తము నైమిత్తికము. నిత్య నైమిత్తికములను ప్రతిపురుషుడున్నూ చేసియే తీరవల యును. అది సర్వసమ్మతసిద్ధాంతము. జాతిని శక్తిని కా లాదుల నాశ్రయించి పరిషత్తు ప్రాయశ్చిత్తమునువిధింపవ లయునని ఘంటాఘోషమున మొఱపెట్టుచున్నారు. ఆమొఱను వినియే విజ్ఞానేశ్వరుడు "నచ మహాపాతక మనుక్తనిష్కృతికం సంభవతి" అనిన్నీ మాధవాచార్యు లు "తదేవ మైహికవ్యవహారాయ పరలోకాయవా కామ కృతానాం మహాపాతకానా ముపపాతకానాం చాస్త్యే వ ప్రాయశ్చిత్తమితి సిద్ధం" అనిన్నీ తమశాస్త్రీయ సిద్ధాంతమును సర్వమహాపాతకములకు కామకృతములకు న్నూ ప్రాయశ్చిత్తంగలవని ఘంటతో చాటిచెప్పినారు.

శ్యామా: అబుద్ధికృత పాపస్థలీయ ప్రాయశ్చిత్తమునకు బుద్ధికృతస్థలమందు ప్రాప్తి యెట్లు? ప్రాప్తిలేక నిషేధముండునా?

నర. అవధాన్లూ! ఒక్కొక్కప్రశ్నలో పాండిత్యంపస బాగాబయలుపడుచున్నది. "న పరదారాన్ గచ్ఛేత్" "నసురాం పిబేత్." ఇత్యాదిస్థలములలో ప్రాప్తి యెట్లో ఆలోచించు. శృంగగ్రాహికాన్యాయమున ప్రాప్తి రాగాదిమూలకమయి యుండును. ప్రాప్తి న్నీ నిషేధమున్నూ తుల్యబలములే అయితే ఉదితా నుదితహోమములకువలె తుల్యవికల్పమే వస్తుంది. ప్రకృతంలో చంపుట అకామకృతంలోనూ కామ కృతంలోనూ సమానమే కాబట్టి తుల్యయుక్తిచే అకామకృతప్రాయశ్చిత్తమే కామకృతంలో ఆభా సతః ప్రాప్తించగా దానిని నిషేధించి ఆంగిరోవచన ముచే ద్వైగుణ్యము విధించబడ్డది.

శ్యా:—ఇచట ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం ఎద్ది?

నర:—నీప్రశ్న చాలా బాగాఉన్నది. ప్రతియోగి తెలి యక ప్రతియోగితావచ్ఛేదకమును చెప్పుట నాతరం కాదు. "ఘటోన" అనేస్థలంలో ప్రతియోగితావ చ్ఛేదకం "ఘటత్వం"అవుతుంది. ఇచట"ప్రాయశ్చిత్తం న" అనేవాక్యముంటే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం "ప్రా యశ్చిత్తత్వం" అవుతుంది.

శా:—ఇది తెలిసిన లాభమేమి?

నర:—నాకున్నూ తెలియదు. వ్యాసంలో ఒక అవ చ్ఛేదకాన్ని అభికరిస్తే పామరులకు పాండిత్యప్రక టన అవుతుందనికాబోలు!

శ్యా:—శాస్త్రుల్లూ! ప్రాయశ్చిత్తం తమాషాలో ముఖ్య ప్రశ్నలన్నిటికిన్నీ బాగానే సమాధానమును చెప్పి తివి. కాని పూర్వపీఠిక వెక్కిరింపులకుకూడా సమా ధానం చెప్పుతావా?

నర: ఇక్కడికే చర్చ పెరిగిపోయినది. ఉదారాశయ ము గల పండితులు నామనిర్దేశమున్నూ విషయనిర్దేశ మున్నూ లేకుండ కాకిపిచికలమీద పెట్టి గోడమీద పిల్లివలె సందిగ్ధముగా ఏవిషయములను ఆక్షేపింపరు. ఆఆక్షేపములన్నీ కళింగవైశ్యశాఖవారు చేసుకొను చున్న పౌరాణికోపనయనములను ఉద్దేశించినట్లు కనపడుచున్నది. ఆవెక్కిరింపులన్నిటికిన్నీ "వైశ్య" అనుపత్రికలో విశాలసమాధానములు గలవు.

శ్యా:—సరే బాగానేయున్నది. కాని "ఇప్పటిహిందూ పండితుల యభిప్రాయపుచీట్లు" అనే వెక్కిరింపుకు ఒక్కదానికిమాత్రము సమాధానమును చెప్పుము:

నర:—దీనికి చిన్న గాథగలదు. పర్లాకిమిడి శ్రీకృష్ణ విలాసగ్రంథాలయంలో నేటికి 8 మాసములక్రిందటి నుంచి క్రీస్తుమతంలోప్రవేశించిన ఒకబ్రాహ్మణ యువకునకు శ్రీపిఠాపురసంస్థాపితసదాచారనిబంధినీ పరిషత్తుచేనిర్ణయింపబడిన పాదోనబ్రహ్మహత్యావ్రత ప్రాయశ్చిత్తమును చేయించి సంఘంలో చేర్చుటకు వీలుకలదనిన్నీ మతాంతరప్రవేశము బ్రహ్మహత్యా సమమనిన్నీ ఆహత్యాప్రాయశ్చిత్తమునే ప్రత్యా మ్నాయరూపంగా దీనికి చేయించవచ్చునని నిరూ పింపబడినది. ఈప్రాయశ్చిత్తము ఇంద్రజాలవ్యాస మునకు కిట్టదు. అందుచే బ్రహ్మహత్యకు మరణాంత వ్యతిరిక్తప్రాయశ్చిత్తము లేదని వాదింప మొద

లిడినది. దానిపైని గ్రంథాలయంవారు ఈధర్మ సంశయమును పలుపండితపరిషత్తులను అడుగగా మధుర, పట్టాంబి, ఉడిపి, శ్రీజగన్నాథం, విజయనగరం, పరిషత్తులు ఏకగ్రీవంగా కామకృత బ్రహ్మహత్యకున్నూ ద్విగుణప్రాయశ్చిత్తంచే వ్యవహార్యత్వము సిద్ధిస్తుందని యభిప్రాయపత్రికలను అంపినారు. అపత్రికలనే "ఓట్లు" అని వెక్కిరింపు. పైవిషయమును గూర్చియే రావుసాహెబ్ శ్రీ. గిడుగురామమూర్తి పంతులుగారి యధ్యక్షతక్రిందను మూడుసభలు జరిగినవి. అధ్యక్షులున్నూ ప్రాయశ్చిత్తము గలదనియే తీర్మానించినారు. ఈచర్చ అంతా కొద్దిదినములలోనే ముద్రితమై వెలువడనున్నది. ఇచ్చట యొక్కడనున్నూ ఇంద్రజాలం పారనందున నేను ఉగాది సంచికలోనికి వ్రాసినది—

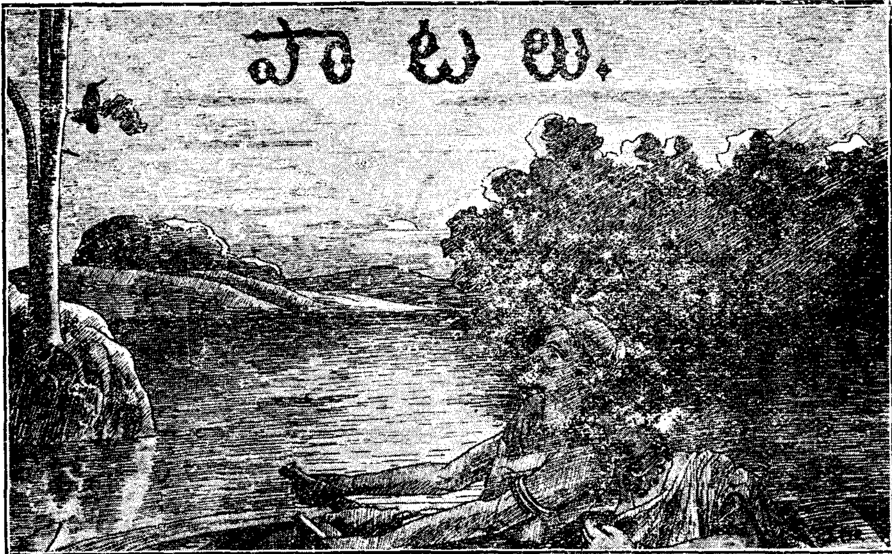
శ్యా:—సగం పరువు సంతలో పోతే ఉన్నపరువు వూళ్లో పోయింది. సత్య మెన్నటికిన్నీ దాగదు.

శ్లో:—ఆర్తానాం మార్గమాణానాం ప్రాయశ్చిత్తాని యే ద్విజాః, జానంతో న ప్రయచ్ఛంతి గచ్ఛంతి సమతాం తు తైః.

శాంతిః శాంతిః శాంతిః

అనుచూ ఇద్దరున్నూ నిష్క్రమింతురు.

"ఏల? ఏల? ఏఁ"

కవికొండల వెంకటరావు గారు

పడవగదిలోఁ బండుకొని నే
పయనమును సేయుచును నుండగ
"ఏల ఏల ఏ"
అనెడుపాట హఠాత్తు వినబడె.

ఆవలకు నే తొంగిచూచితి
"నిడదవోలు మడుపు"లోన
పడవపడినది వడివడిగను
పడవవారలు లాగుచుండిరి.

'ఏల ఏల ఏ'
అనెడుపాటను పాడుచుండిరి.

"అట్లపాడు" రేవు రావి
చెట్లకొమ్మలఎత్తు చివురులు
అంతరాళంబందు మాటున
'ఏల ఏల ఏ'
అనెడుపాట చెలంగె వింతగ.

సన్నసన్న ప్రభాతపవనపు
టున్నమతవీచీకిశోరము
లన్నదమ్ములపగాను జూపెడు
తెన్నునే నిదురించువారికి
నున్నతపు మేల్కొల్పు గొలుపుచు
'ఏల ఏల ఏ'
అనెడుపాట రహించె నెల్లెడ.

చెట్లచాటున తొంగితొంగి
తొగరుప్రొద్దుదయించుశోభలు
సొగసుగను జూపట్టుచాయనె
మొగము జూపనిముద్దుకోయిల
పరవశముగా

'ఏల ఏల ఏ'
అనెడు పాట నిజేచ్ఛ మ్రోసెను.

'ఏల ఏల ఏ
ఏల ఏల ఏ
ఏల ఏల ఏ'
అనెడుపల్లవిమాత్రమే కను
వెల్లడిని విస్పష్టమగుచును
అన్నిరకముల గొంతు లెత్తున
వీనులకు విందగుచు వినబడె.

పల్లవికి వెనుముందు బాడెడు
ఎల్లచరణము లొక్కగొంతుక
వెల్లడించినగాని సుంతయు
తెల్లముగ వినిపింపవయ్యెను
'ఏల ఏల ఏ'.

'ఏల ఏల ఏ'
అనెడుఎలుంగొక ప్రశ్న మగుచును
ఆలకించెడు వారి నెవ్వగ
లనునయించెడు అఖిలరుతమో
'ఏల ఏల ఏ'.

కళింగము—కళింగపట్నం (గంజాం)

కేవలీరు డాక్టరు బుర్రా శేషగిరిరావు గారు, ఎం. ఏ., పి. ఎచ్. డి.

కళింగరాజ్యమునకు కళింగపట్నమే ముఖ్యస్థానమని (రాజధాని) కొందరున్ను ముఖలింగం రాజధాని అని కొందరున్ను అంటారు. కళింగరాజ్యం కొన్ని శాసనములలో "సమస్త కళింగములు" అనీ, కొన్ని శాసనములలో "సప్తకళింగములు" అనీ, కొన్నిటిలో "త్రికళింగము" అనీ పరిపరివిధముల వర్ణింపబడి ఉన్నది. గంగవంశపురాజులు శాసనముల లోనే ఒకదానిలో కళింగము అయిదు ప్రత్యేక రాజ్యములుగా ఉన్నప్పుడు వాటిని కలిపి ఏక రాజ్యముగా ఒకరాజు చేసినట్టు ఉన్నది. గంగవంశపురాజులు కళింగమును ఆక్రమించుకొన్ననాటికి కళింగరాజ్యమునకు ముఖలింగం ముఖ్యస్థానముగా ఉండెను. తరువాత గంగవంశపురాజులు "అనంతవర్మ దేవచోడగంగు" న్ను అతనితండ్రి తాతలున్ను "ముఖలింగం నగరికటకం" ప్రాంతమును తమ యేలుబడిలో నున్నకళింగరాజ్యమునకు ముఖ్యస్థానముగా చేసుకొనిరి. కాని "రఘువంశము"నుబట్టి కళింగపట్నమొకప్పుడు కళింగమునకు రాజధానిగా నున్నట్టు తెలుచున్నది. రాజధాని కళింగపట్నము కాకపోతే మరియొక రేవుస్థలము, సముద్రతీరము అయియుండవలెను.

కళింగపట్నములో బౌద్ధమతము జాడలు కనబడ్డటు ఆర్కియలాజికల్ రిపోర్టులవల్ల తెలుతున్నది. దీనినిబట్టి కళింగపట్నము చాలా ప్రాచీనమైనపట్నమై యుండవలెనని యెరుగవలెను. ప్రస్తుతము కళింగమండలివిజయనగరము పాలించుచున్న పూసపాటిమహారాజుల పూర్వులు కళింగపట్నంలో రాజ్యము చేసి యుండినట్లు అముద్రితమగు మార్కండేయ పురాణములో నున్నది. అందులోనిభాగములు "విజయనగరం మహారాజాస్ కాలేజీ మాగజీన్"లో ప్రచురించియుంటిని. ఆయంశమును బలపరచునొకక్రొత్తరుజువు లోకల్ రికార్డులలో దొరికినది. అది యీపత్రికలో నుదాహరించుచున్నాను.

కళింగపట్నంలో రాజకళింగగంగు అనే రాజు పరిపాలన చేస్తూఉండినట్టున్ను ఆతడు వేములవాడభీమకవిని అవమానించుటవల్ల రాజ్యచ్యుతుడైనట్టున్ను. వేములవాడభీమకవి చెప్పిన చాటుపద్యములవల్ల తెలియవచ్చుచున్నది. అది ఆంధ్రులందరును ఎరిగినదే గనుక వివరింప నక్కరలేదు. రాజకళింగగంగురాజ్యాంగములో కళింగపట్నము రెండుయోజనములు పొడవున్ను రెండుయోజనములు వెడల్పున్ను కలదిగా ఉండెను. ఈతని అవసానదశలో ఈ పట్నమును సముద్రము ముంచివేశినదట. తరువాత కళింగరాజ్యము కటకపురిగజపతుల యధీనమయినది.

లోకలురికార్డ్సు వాల్యూము 9 లో పుట 363లోను ఆతరువాత పుటలలోను "కళింగపట్నం" వర్ణన కలదు. ఈవర్ణనగలపద్యములు రాజకళింగగంగునాటివైభవమును తెలియపరచునుద్దేశము గలవి. వీటిలో ఆఖరుపద్యములోగల "ఫరంగిగములు" "వళందుజనులు" "ఇంగిరీజులు" అనుపదములనుబట్టి ఇవి 19 శతాబ్దపుపూర్వభాగమందో అంతకుముందో చెప్పబడియుండునని తోచును.

కళింగపట్నము—వర్ణనపద్యములు

సీ. యోజనద్వయవిశాలోన్నతి జెలువొంది
పట్టణం బమరె శోభావిభూతి
హాటకరత్నకవాటానుమోదమై
నూటిమించెను కంచుకోటవహలు
నూటొక్కగుళ్ల చెన్నుగ శివానందమై
నిత్యోత్సవక్రీడ నెమ్మి దనరె
వంశధారానదీవారాశిసంయుత
సాగరసంగవిస్రంభ మమర
కలిగి రాయకళింగభూకాంతు నడుగు
రంగమై నవలక్షకళింగ యనగఁ
శృంఖలద్వీప మనగ బ్రసిద్ధి మించి
నాశిమయ్యె కళింగపట్నంబు ధాత్రి.

సీ. తారాపథోత్తుంగతీరవిహారాభి
వారాశిగంభీరవారితంబు
లీలారసానేకబాలాచమత్కార
ఖేలానిరంతరలోలనంబు
నానావిచిత్రితోద్యానఘనామోద
గానామృతోత్సవమానితంబు
స్వాంతవినోదనితాంతాభిరాజహ్మ్య
దంతానుమోదసభాంతరంబు
వీరకీరమయూరకకోరసార
శారికారావకలకలోజ్జ్వలకదంబ
నింబజంబీరవననికురుంబములను
డంబమయ్యె కళింగపట్నంబు ధాత్రి.

సీ. విలసితమత్తేభములబారు లొకచోట
యురుతరతురగంబు లొక్కచోట
బంగారుజలతారుపల్లకీ లొకచోట
చక్కనియందలా లొక్కచోట
భేరీలసన్మృదంగారావ మొకచోట
ఒప్పైనవర్తకు లొక్కచోట
కర్పూరకస్తూరిగంధంబు లొకచోట
చొక్కపుశ్రీగంధ మొక్కచోట
(?)యినులుగల రాజకావిను లొక్కచోట
ఒనరవిద్యలవారలు నొక్కచోట
గలిగి తండోపతండమై ఘనతమించి
నయముతోడ కళింగపట్నంబు వెలసె.

సీ. నవరత్నమందిరోన్నతసౌధవీథుల
మొత్తమై వెలయు విప్రోత్తములను
సూర్యసోమాన్వయస్ఫురితసౌజన్యప్ర
భాతిచే వెలయు భూపాలకులను
నవనిధానంబులు భువిమించు వైశ్యులు
శుభవిభవాఖిలశూద్రవరులు
కాంచనరత్నసంఘటితసౌధస్థితి
పంచాననంబు లపరిమితములు
విధిచతుష్షష్టివిద్యాప్రవీణసుకవి
చటులవిటనటగాయకజారికాది
చారుభేరీమృదంగగంభీరమౌచు
ననచె నార కళింగపట్నంబు ధాత్రి.

వ. మరియును.

సీ. రంగత్తురంగసారంగవాణిజ్యత
రంగమై వెలయుఫరంగిగములు(French)
కుందనంబుల నొప్పు కోట్లనుపడగలు
పొందుగా నిడినవళందుజనులు (Ducth)
వారణానేకసద్వర్తకస్ఫూర్తిచే
వాసిమించినయింగిరీశచయము(English)
అమలముక్తాప్రవాళాదినానారత్న
రుచిరికాదీనుమరుంగు (?)ఘనులు
బహువిచిత్రాంబరానేకపంచలోహ
హారికస్తూరిగంధశిలాభ్రమహిత
జాతిఫలములచేత హజార మమర
నాణె మయ్యె కళింగపట్నంబు ధాత్రి.

ఇందలి ఆఖరుపద్యములో "ఫరంగి", "వళందు", "ఇంగిరీశ" అనుపదము లాయా పాశ్చాత్య ప్రజాబోధకపదముల పూర్వపు రూపములు. ఇవి క్రీ. శ. 1850 కి దరిమిలాను ఆంధ్రవ్యవహారమునుండి లోపించినవి. పై నుదాహరించిన పద్యములలో మొదటి దానినిబట్టి కళింగపట్నము రాజకళింగగంగు కాలములో "నవలక్షకళింగ" అనుకళింగ రాజ్యమునకు రాజధానిగా నుండెననుట స్పష్టము. "నవలక్షకళింగాధీశ్వర" అనుబిరుదము "నవకోటికర్నాటంకలు బరగీశ్వర" అను పూర్వపుకళింగగజపతివంశ్యుల బిరుదమువలె, నేటికిని శ్రీవిజయనగరరాజ్యపరిపాలకులగు శ్రీ శ్రీ శ్రీ పూసపాటిమహారాజులకు వంశపారంపర్యముగా చెల్లుచున్నది. (చూడుడు. విజయనగరం మహారాజులకు కృతిగా చేయబడిన పంచాంగములపీఠికలు.) "నవలక్షకళింగము"నకు రూపాంతరము "నవకళింగము" ప్రస్తుతపు విజయనగరమహారాజులకు తాతతండ్రియగు శ్రీనారాయణగజపతిమహారాజులకు కృతిగా చాట్రాతిలక్ష్మీనరసుకవి (అడిదము సూరకవిసమకాలికుడు) రచించిన "శ్రీవిజయరామమహారాజచరిత్రము"లో కృతిపతిని వర్ణించుచు, కవి.

క. శ్రీ రవికుల కలశాంబుధి
తారాధిప నవకళింగధరణీప మహో
దారయశ పూసపాటీ
నారాయణగజపతీంద్ర నరనాథేంద్రా.

అని సంబోధించియున్నాడు. ఇందు "నవకళింగధరణి" యనునది "నవలక్షకళింగ" మనబడుచు వచ్చినకళింగరాజ్యము.

ఇట్లు శ్రీ విజయనగరమహారాజవంశ్యులు, ఆంధ్రక్షత్రియవంశోత్తములు, సూర్యవంశ్యులగు పూసపాటిమహారాజులు కళింగపట్నము రాజధానిగా గల్గిన నవలక్షకళింగమున కధిపతులై యుండినట్లు తేలుచున్నది. ఇది మార్కండేయపురాణమందలి గాథను బలపరచును. దీని కింకొకయాధారముకూడా కలదు. లోకల్ రికార్డులు 4 వ వాల్యూములో రాజకళింగగంగువంశమువారు "కుమిలికోట" నుండి కళింగమును పరిపాలించిరనియు, "ఈ కుమిలికోట" పొట్టునూరు భోగాపురము పరగణాలకు "కసుబా"యనియు చెప్పబడియున్నది. ప్రాచీనకళింగమందలి యాకళింగ పూసపాటివంశీకులసంతతివారో లేక వారిపూర్వుల జ్ఞాతులగు బెజవాడకోవలోనివా రీప్రాంతములకు వచ్చి వీరికి దత్తులైనవారో లాంగూల గజపతికటాక్షమువల్ల నొక్కప్పుడును, ఆదరిమిలాను మొగలాయిపాదుషా వారివల్ల నొక్కప్పుడును తమకుటుంబములో కుమిలి, పొట్టునూరు, భోగాపురం పరగణాలు స్థిరపరిచుకొన్నారు. ఇవే యెందుచేత ననగా ఇవి వారిపూర్వులురాజ్యస్థానములుగా నేర్పరచుకొని యందుండి "నవలక్షకళింగ"ము నేకాతపత్రముగా నేలినపుణ్యభూములు. రాజకళింగగంగు కోవలో నివారని చెప్పబడిన ఆంధ్రరాజులు "కుమిలికోట" రాజధానిగా నవలక్షకళింగరాజ్యము నేలిననాడా "కసుబా"కు సీమ లీవిధముగ నుండెనని ఈలోకల్ రికార్డులలో నున్నది.

కుమిలికు తూర్పున నాలుగుక్రోసులదూరమున సముద్రమున రెల్లివలస.

పడమట క్రోసుదూరమున పడువంపుల గెడ్డ.

ఉత్తరమున రెండుక్రోసుల దూరమున బలివలసలోవ; ఈలోవకు పడమట మూడు క్రోసులలో నెల్లిమర్లకోట.

పూసపాటివంశపురాజకవులు చేసిన ప్రబంధములలో కుమిలికోట స్థలదుర్గముగాను నెల్లిమర్లకోట వనదుర్గముగాను వర్ణింపబడినవి. కుమిలికోట యిప్పుడు ఖిలమైపోయినది. ఆ భూమి అంతా చిరకాలమునుండి సాగుబడిలో నున్నది. ప్రాకారపుదిబ్బమాత్రము ఎత్తుగా గట్టుగా కనబడును. నెల్లిమర్లకోట జాడలు కనబడకుండా ఖిలమైపోయినది.

"కుమిలికోట" అత్యున్నతదశలో నున్నప్పుడు కుమిలికు కుంభిళాపురమను నామాంతరము వాడుకలో నుండెను. గంగవంశానుచరితము (అముద్రితము. చూడుడు చెన్నపురి ఓరియంటల్ లయిబ్రరీలో) అను గ్రంథములో ఈకుంభిళాపురము వర్ణింపబడినది. అది పురుషోత్తమగజపతియను కటకపుగజపతి మహారాజు నాస్థానకవి రచించినది. పాదుషావారి చెలిమిన్ని ఆసరాయున్ను పూసపాటివారికి కలుగుటకు చాలాపూర్వము వారియున్నతి నీగ్రంథము సూచించును. ఈయున్నతి తగ్గిన తరువాతనే తిరిగీ పూసపాటివారికి మొగలులవల్ల సీపరగణాలు జాగీరు కాబడవలసివచ్చినది. ఆ గ్రంథములో కుంభిళాపుర మిట్లు వర్ణింపబడినది.

అథాఽహోభిః కతిపయై రుల్లంఘ్య విషయా౯ బహూ౯,
కుమ్భిలా నికటే రామరాజరాజ్య ముపాగతాః.
ఆర్ద్రాణా మేవ దేశః పరిచిను సుభగేలాలనాపాలనాభిః
యేషా మేషాం విశేషా జ్జనయతిపరమానన్దమానన్దరాజః.
తేచామీ మీనన్నేత్రే విపులఘనమదోన్మత్తమత్తైకచిన్తా
విత్తాధీశాదిత త్తత్సురగణగణానాం గర్వతః కుర్వతే కిమ్.

వీటినిబట్టి "కుంభిళ" ముఖ్యస్థానముగాగల "రాజ్య" మాంధ్రరాజ్యమనియు అందు పరిపాలించు రాజవంశము సర్వసంపదలతో మహేంద్రాదిదేవతలతో తులతూగుననియు వారిలో "రామరాజు", "ఆనందరాజు" అను పేరులు సుప్రసిద్ధములనియు తెలియవచ్చుచున్నది.

"ఇదానీ మపి.
దోర్భ్యాం శ్రీరామరాజస్య పూర్వవత్పరిపాలితాః,
సానన్దా నిష్ప్రతిద్వన్ద్వాః కాలింగాః సుఖ మాసతే.

దీనినిబట్టి అప్పటి (పూసపాటి) (శ్రీవిజయ) రామరాజప్రభుపరిపాలనము ధర్మపరిపాలనమై పూర్వరాజుల రాజ్యాంగమును బోలియుండెననియు తెలియును. "కాళింగాః" అనుపదము జాతివాచకమై "నవకళింగ" అను "కాళింగరాజ్యముల"ను గూడ స్ఫురింపజేయును. తరువాత శ్లోకములలోను గద్యలలోను ఈరామరాజు నుద్దేశించి "కలింగేశ్వర"; కళింగక్షోణీంద్ర" అనుసంబోధనలు కనబడుచున్నవి. దీనినిబట్టి అప్పటికే వీరికి కళింగేశ్వర" బిరుదము వంశపారంపర్యమైనట్లు తోచకమానదు. ఆంధ్రులు, సూర్యవంశపుక్షత్రియులు, రామరాజు, ఆనందరాజు అనుప్రసిద్ధనామములు గలవారు, "కళింగాధీశ్వర" బిరుదమును వంశపారంపర్యముగా గలవారు పూసపాటి

వారు తప్ప వేరొకరు కుమిలి (కుంభిల)లో రాజ్యము చేసినట్టు దృష్టాంతములు లేవు. పూంనపాటివారు రాజ్యముచేసిన ట్లున్నవి. కనుక తురకలరాజ్యాంగమునకు పూర్వము ఈపూంనపాటివారే కుంభిళలో కళింగాధీశ్వరులుగా రాజ్యము చేసినవారు లోకలరికా గ్రుడలలో వీరికిన్ని రాజకళింగగంగునకున్ను సంబంధము (జ్ఞాతిత్వము) ఉన్నట్టు చెప్పబడ్డది. మార్కండేయపురాణములో రాజకళింగ గంగుపట్న మగు కళింగపట్నము (నవలక్ష కళింగావనీనగరము)లో కూడా పూంనపాటి వారియేలుబడి యుండినట్లు కలదు.

సమాగమము

నోరి నరసింహశాస్త్రి, బి. ఏ., సాహితీసమితి.

చిరవిరహతాప మంతయు మరుగు పరచి
పొంగి పొరలెడి ప్రేమంబు పొదువబట్టి
వెఱ్ఱియభిమానవశమున వేచియుంటి
నీ ఎదుర్కోలు వేళ సునిశ్చలముగ.

దూరమున నీమనోహరాకార మపుడు
ఛాయగా కానవచ్చె నస్పష్టరీతి
పెదవులం దంతట నటించె పిన్ననవ్వ
హృదయమున నంకురించె నుద్రేకకలిక.

అంతికము చేరుచుంటి నీవంతకంత
చిత్తనైశ్చల్య మల్లన చిటులజొచ్చె
అంత నిల్చితి నీసఖి యగ్రమందు,
ధూర్త! మానాతి ప్రియతరమూర్తి దాల్చి.

ఏమి యయ్యెనో నాకపు డెరుకలేదు!
శిథిల మగునంత కంఠసంశ్లేషణమ్ము
కలవరము తగ్గె నొక్కింత యొడలు తెలిసె
బాహులతలు నిస్సారత వ్రాలియుండె.

అరయక భవన్ముఖాబ్జంబు శిరము వాల్చి
ఫాలభాగము నీభుజోపరి శయించ
అశ్రుధారల నీకు పూజార్పణమ్ము
సేయు నను జూచుకొనుచు నే సిగ్గుపడితి!

మాలతి

రాయసము వెంకటశివుఁడు గారు, ఎం. ఏ., ఎల్. టి.

కొంది కాలముక్రిందట నే నొకకార్యార్థము విజయవాటిక పోవుట తటస్థించెను. అపు డొక స్నేహితునియింట బస చేసితిని. ఒకనాఁడు వేకువనే పడక విడిచి మేడవసారాలోనికి వచ్చి వీథివంకఁ జూచుచుండఁగా, పచ్చని చీరఁ గట్టి, మేలి ముసుఁగు వైచు

కొని, ఏటిలో స్నానముచేసి, జలకలశము చేత నుంచుకొని యింటికిఁ బోవుచుండెడి స్త్రీ యొకతె గానవచ్చెను. ఆ వేడియ ధరించిన చక్కని పసుపుపచ్చనిచీర, బంగరుకాంతులీనెడి యాసహజ సుందరశరీరమునకు వన్నె తెచ్చుటకుఁ గాక చూపఱ దృష్టిదోషము దగులకుండుటకుఁ గా నిడిన రక్షవలెఁ దోఁచెను. అపుడే వియత్పథము నలంకరించుచున్న వెలుఁగుఱేని లేఁత యరుణకాంతు లాకాంత ముఖసరోజమునకు నైసర్గికముగ లేని సోయగ మేమియుఁ గలిగింప నేరకున్నను ఆలలితాంగి చేతుల నలరారు రంగుగాజులను, జలకలశమునుమాత్రము తళుకుబెళుకులతోఁ దాండవింపఁజేయుచుండెను. ఆంధ్రవధూటియొక్కయు, నన్యదేశపు వనితయొక్కయు లక్షణము లాసుందరియందుఁ గానవచ్చెను. తెలుఁగుజాతిస్త్రీయే యైనయెడల, పచ్చని చీరయు, మేలిముసుఁగు నెట్లు వచ్చెను? నగలును, నగలుంచుకొనినరీతియుఁ జూచినచో నాంధ్రభామినియే యనవచ్చును. ఆ నెలఁతవయస్సు నిర్ధారణచేయుట సులభసాధ్యము కాదు. యౌవనము విడిపోవ సాహసించుచున్నను, సోయగముమాత్ర మాతన్వంగితోడి సంశ్లేషమును వదలఁజాలకుండునట్లుఁ దోఁచెను.

ఆ స్త్రీరత్న మెవ్వరో, తదీయజన్మస్థల మేదియో గ్రహింపవలయు నను కుతూహలము ప్రేరేపింప నామిత్రుని నే నంత నడిగితిని. అతఁడు చిరునవ్వు నవ్వి, "ఓహో! మాలతియా! ఆపుణ్యవతి నామిత్రుఁడగు మురహరిరావుభార్య. ఆయువిదచరిత్రము వినఁదగినదియే", యని నా కది యివ్విధమున వాక్రుచ్చెను.

మాలతి బాల్యదినములు

ఈకాంతారత్నము ఓఢ్రదేశపుస్త్రీ. తలిదండ్రులు గౌడబ్రాహ్మణులు. జన్మస్థలము గంజాముమండలమందలి బొమ్మాళి. ఇరువదియైదు వత్సరముల క్రిందట బొమ్మాళి గ్రామమునందలి స్థితిమంతులలో విశ్వనాథపాఢీ యొకఁడు. ఈయనకు సంవత్సరమున కిరువదిగరిసెల ధాన్యము వచ్చు భూవసతి గలదు. ఆగ్రామనివాసులగు తక్కినవారివలె విశ్వనాథపాఢీ తనసొమ్మును వ్యర్థవ్యయముల వెచ్చఁబెట్టక కుటుంబపోషణమునకును, పిల్లల విద్యాభివృద్ధికిని నుపయోగించుచుండును. ఆగ్రామమున కేతెంచు నతిథులను అభ్యాగతులను పాఢీగారి గే

హావే శరణ్యము. పాఢీ తనకుఁదీఱికయున్న కాలమం తయు వేదాంతగ్రంథపఠనమునందు వినియోగించును.

విశ్వనాథపాఢీ కిరువురు బిడ్డలు. వారిలోఁ బెద్ద వాఁడు శశిభూషణుఁడు. ఈయనకంటె నేడెనిమిది సంవత్సరములు చిన్నది యగు మాలతి రెండవది. అన్నయుఁ జెల్లెలును వయస్సున జాల వ్యత్యాసము గలవారయ్యును, చిలుకగోరువంకలవలె మిపుల నన్యోన్యతతో నుందురు. అన్న గ్రామపాఠశాలకుం బోవునపుడు విడిచి యింట నుండనొల్లక చిన్నిచెల్లెలు వానిని వెన్నాడుచుండును. అన్న యేపనిచేసిన చెల్లెలు నది చేయవలసినదే. కావుననే, మాలతి కెప్పుడు అక్షరాభ్యాసముచేసిరో తెలియదు. మొన లక్షరాభ్యాసకర్మయే యెఱుఁగదని చెప్పవచ్చును. కర్మయోగ మక్కఱలేకయే యొక్కొకతఱి జ్ఞానప్రాప్తి సంఘటిల్లునను న్యాయమున కాబాలిక విద్యాప్రాకమే తార్కాణము. ఇంతియె కాదు. అజ్ఞానావస్థ తొలంగకమునుపే యాబాలకు జ్ఞాన మంకురింపసాగెను. నేలమీఁదను పలకమీఁదను వ్రాసివ్రాసి వ్రేళ్లు మొద్దుపడి యన్న నేరువఁగలిగిన పద్యములు పాఠములును మాలతికి సులభముగనే కంఠస్థము లయ్యెను.

దినదినప్రవర్ధమానయగుచున్న శశిభూషణునివిద్య కొఱకు పాఢీ యంత సొంతగ్రామము విడిచి కుటుంబముతో బ్రహ్మపురముఁ జేరెను. అచటమాత్రము మాలతి విద్యాభ్యాసమున కనువగు బాలికాపాఠశాల కలదు. ఇప్పు డాబాలిక క్రమముగఁ బాఠశాలకుఁ బోయి, విద్యనేర్చి తోడిబాలికలకంటె నెక్కువబుద్ధికుశలతను గాంచియుండెను.

కొంతకాలమున కచటి కళాశాలలో విద్యాపరిపూర్తిచేసిన శశిభూషణునికిఁ జేరువనున్న విజయనగరములోఁ గాక, దూరస్థమగు రాజమహేంద్రవరమునఁ గళాశాలలో విద్య నేరువవలెనని యభిలాష గలిగెను. చిన్నతనమునుండియు నతఁడు గోదావరీనది యెంతో రమ్యమైనదనియు, మాహాత్మ్యముగలదనియు వినుచుండెను. ఇప్పు డానదీమతల్లిని కన్నులకఱవుదీఱునట్టుగ సందర్శించి, యందలి పావనోదకములఁ గ్రోలి, తత్తీరమందలి రాజమహేంద్రవరమునఁ దాను విద్యాస్వీకారముఁ జేయవలయునని యాతనికి సంకల్పము గలిగెను.

మొట్టమొదట పాఢీయును ఆయనభార్యయును దీనికొప్పుకొనకున్నను, తుదకుఁగొమరునిమక్కువచెల్లింపనియ్యకొనిరి.

గౌతమీతీరమున కేఁగి, యచటికళాశాలలోఁ జేరి చదివి, పిమ్మట సెలవుల కింటి కేతెంచియున్నయన్నవలన మాలతి రాజనరేంద్రునిపట్టణపువింతలను వృత్తాంతములను వీనులలర వినఁ దొడంగెను—సోదరుని విడిచియుండు టామె కిదివఱకే మిగులఁ గష్టముగఁ దోఁచెను. అన్నయుఁ జెల్లెలును రాజమహేంద్రవరపు సొంపులను గుఱించియే రేయుంబగళ్లు ముచ్చటించుకొనుచుందురు. ఇప్పు డాతనితోఁ దానును బయనముచేయ మాలతి సమకట్టెను. పెండ్లి యీడువచ్చిన బాల నొక్కతె నన్నతో దూరదేశము పంపుట కాగృహస్థులు మిక్కిలి సంకోచించిరి. కాని శశిభూషణుఁడు, తానును జెల్లెలు నుండుటకన్నివిధములగు సదుపాయములు గల గృహమును, సహవాసులును, కుదిరి యుండుట నొక్కి చెప్పఁగా, జననీజనకులు వీరిప్రయాణమున కెట్టకేల కొడఁబడిరి.

మాలతి చెలికత్తెలు

మాలతి కాంధ్రదేశపు సంగతులన్నియు మొదట క్రొత్తలే. గోదావరీనదీ విశాలజలప్రవాహము వీక్షించిన యాకలికి విశాలనయనము లెన్నఁడును నిమీలన మొల్ల నటులు గానఁబడెను. ఇచటఁ దమదేశమునందు వలె స్త్రీలు రాణివాసమున నుండ నక్కఱ లేదు. ఇరుగు పొరుగు బాలికలతోఁ గలసి మాలతి యాటపాటలయందు వినోదించుచుండును. నాఁటి వారితోఁగూడఁ దానును బాలికాపాఠశాలకు రాకపోకలు సలిపెను. తెలుఁగు లిపి యదివఱకుఁ దనకుఁ దెలియకున్నను అచిరకాలములోనే యందు వ్రాయను చదువను మాలతికిఁ బట్టుపడెను. తొలుదొల్త తెలుఁగు బాలికలు మాలతివంకఁ దేఱిచూచుచు, ఆక్రొత్తపేరు వినుటకాశ్చర్యమొందుచు దూరదూరముననే యుండినను అంతకంతకు వారికి మాలతి ముఖ్యస్నేహితురా లయ్యెను. "వడ్డి" బాలికయని మొదట మాలతిని జూచి మూతి విఱచువారలే యిపు డా సుందరి సహవాసమున కాశింప మొదలిడిరి.

మొదట శశిభూషణుఁడు క్రొత్తప్రదేశమునఁ జెల్లెలికి సహవాసినులు దొరకరని భయపడెను. తాను గళాశాల కేతెంచునపుడు మాలతి యింట నొంటరిగ

మండవలయునని యాతఁడు భీతి నొందెను. తలిదండ్రులను విడిచి యాయబల పరదేశమున నుండఁగలదా యని యతఁడు సంశయించెను. కాని యిపుడాతనికన్నులకల్లెడలను చెలియలి చెలికత్తెలే యగపడిరి. మాలతిమూలమునఁదా నందఱికిని దగ్గఱబంధువగుచుండుట కాతఁడెంతయు సంతసించెను. ఇంటను బాఠశాలలోను చెలికత్తెలు మాలతిచుట్టును పండ్లగంపచుట్టునువలె గుమిగూడి యుందురు. వారి కందఱికి మాలతిపట్ల నింత చెలిమిగలుగుటకుఁ గారణము లేకపోలేదు. మాలతి సుస్వభావముగలబాలిక. ఈ క్రొత్తదేశపుబాలిక యుచ్చారణము, పావడగట్టుకొనుట, జడముడుచుకొనుట మొదలగు చిన్నపను లన్నియుఁ దెలుఁగుబాలలకు వింతలే. క్రొత్త దీఱినవెనుక మాలతి చెలిమియే వారి హృదయముల నాకర్షించెను. గంజాము బాలికలెట్లు పయఁట వేసికొనెద రని యొక చెలికత్తె యడుగును. తలదువ్వుకొనునపు డోఢ్రిబాలిక లోరపాపట యెట్లు తీసికొందురని వేఱొకతె ప్రశ్నించును. వారిదేశమున బాలికలు జడలో ముడుచుకొను "చెట్టుసంపెంగ"పూవు లెటులుండునని యింకొకసహచరి యచ్చెరువొంది యడుగును. తెలుఁగుబాలికలు తన్ను వేయు లెక్కలేని యీప్రశ్నముల కేమియు విసివికొనక, వారికి మఱింత నోరూరునట్టుగ నుత్తరము లిచ్చునైపుణ్యము మాలతికే కలదు. వినినకొలఁది నింకను ఓఢ్రిదేశమును గుఱించియే చెప్పుమని యామెచుట్టు వారు మూఁగుదురు. వట్టిమాటలలోనే కాక, చదువునందును మాలతి వారిని మించెను. కావుననే సెలవులకు ముందు చేయఁబడిన పరీక్షలో మాలతి తనతరగతి బాలికలలో మొదటి దగుట చేత, గొప్పబహుమానమును బడసెను.

శశిభూషణుఁడు

శశిభూషణుఁడును దన చెల్లెలివలెనే సహచరుల హృదయముల నాకర్షించెను. సామాన్యవిద్యార్థులవలె నతఁడు పఠనీయగ్రంథములే మోక్షదాయకములని నమ్మియుండువాఁడు కాఁడు. ఎంతో శ్రమ కోర్చి, సవిమర్శముగ నుద్గ్రంథపఠనముఁ జేయును. ఇంతియ కాదు. అతఁడు విద్యాలాభము తనకొక్కనికే కాక, దేశీయులందఱికిని జేకూఱవలెనను సదుద్దేశము గలవాఁడు. దేశక్షేమాభివృద్ధికరములగు కార్యములందుఁ బాల్గొనవలయుననుట యాతని ముఖ్యాశయము. కావుననే యాపట్టణమునందలి "సంఘోజ్జీవనసమాజము"న కాతఁడు సహాయ కార్యదర్శి యయ్యెను.

శశిభూషణుఁడు తాను జదువుకొనుట కేర్పఱచుకొన్న చిన్నగది రానురాను పిన్నలు పెద్దలు విద్యార్థులు విద్యాధికులును దీఱికసమయమునఁ గార్యాలోచనము సలుపుటకువచ్చు రచ్చపట్టయ్యెను. తాను గంజాముమండలమున నున్నప్పుడు ఆంధ్రులకును ఓఢ్రులకును గల వైషమ్యము లలంఘనీయములని శశిభూషణుఁడు తలంచుచుండెడివాఁడు. "కొమ్ము బ్రాహ్మలు కొండగొఱ్ఱెల"ని యాంధ్రుల నోఢ్రులును, "వడ్డివారు మడ్డివార"ని యోఢ్రులను తెలుఁగువారును గేలిచేసి యొండొరులను ద్వేషబుద్ధితో నిందించుచునికి అతని కెఱుకయే. కాని యన్యదేశీయుఁడగుతా నాంధ్రదేశకేంద్రస్థానమగు నొకపట్టణమున నిపు డొంటరిగ నున్నను, తెలుఁగువారు తనయెడల నసూయలేక మీఁదుమిక్కిలి తనతోఁ గలసిమెలసి యుండుట చూడఁగా, నాతని కాశ్చర్యము గలిగి, దేశహితైకకార్యములపట్ల నందఱు నేకీభావము గలుగునని యాతఁడు సిద్ధాంతము చేసికొనెను. భేదబుద్ధివదలి ప్రజాక్షేమము నొడఁగూర్చునట్టి దేశసేవ చేయుటకే యాతఁడు పూనియుండెను.

మురహరి

శశిభూషణపాఢీకిఁ గలతెలుఁగు మిత్రులలో మురహరి ముఖ్యుఁడు. ఇతనికి దేశోజ్జీవనకరములగు కార్యములపట్ల పాఢీకిఁగల యుత్సాహమున్నను, పైకిమాత్రమట్లు గానఁబడువాఁడు కాఁడు. శ్రోతలకు హృదయరంజకముగ పాఢీ యుద్రేకముతో సభలోఁ బ్రసంగించునపుడు, మురహరి ఫుల్లవిఱుపుమాట యొకటి నడుమఁ బ్రయోగించి, యుపన్యాసకునికాళ్లకు బంధములు గల్పించును. వాదనిర్వహణమందలి విజయము నభిలషించి మురహరి యిట్లు చేయువాఁడుకాఁడని యాయిరువురి హృదయముల నెఱిఁగిన మిత్రులకుఁ దెలియును. పాఢీవలె మురహరి వాచాటుఁడు కాఁడనియు, కార్యశూరుఁడనియు నందఱు నెఱిఁగియున్నారు.

ఒకనాఁటి సాయంకాలము గోదావరినదియొడ్డున చల్లగాలి సేవించుచు మురహరి శశిభూషణులు గూర్చుం

డి యుండిరి. మలయమారుతము వీచుచుండినను, గొప్ప విషయములను గుఱించి వీరికి తీవ్రచర్చ జరుగుచుండుట చేత మానసములు మాత్రము తహతహపడుచుండెను. ఇంకఁ గొలఁదికాలములోనే విద్యాపరిపూర్తియై యిరువురు నాపట్టణము విడిచి పోయెదరు. తాను బరీక్షలో జయ మొంది, యుద్యోగస్వీకారము చేసినతోడనే, లోకోపకారకార్యములందుఁ దనకుఁ గల యమితోత్సాహమను మహాప్రవాహమందు జనులహృదయములు మునకలు వేయునటులు గావించెదనని శశిభూషణుఁడు పలికెను. మురహరి యట్లు ప్రసంగింప నొల్లక, తన యొద్దుపొడుగు ముందైన నంతియనుండుననియును, నిక్కమముగ లోకము నుద్ధరింపఁగలవి మాటలకంటె పనులే యనియును వక్కాణించెను. అంత వారిద్దఱికిని బ్రబలమైనవాదము జరిగెను. కాని దానిపర్యవసానము, "క్షేమం కోపేన పూరయేత్" అనువిధముగఁ బరిణమింపక అది వారిహృదయములను మఱింతమిత్రభావముతోఁ గట్టునట్టిసూత్ర మయ్యెను. తుట్టతుదకు పాఢీ, "అటులైనయెడల నీ వీకార్యమునకుసిద్ధముగ నున్నావా?" యని యడుగఁగా, "మీ రిద్దఱుసిద్ధముగ నున్నయెడల, నేనును సిద్ధమే," యని మురహరి పలికెను. ప్రేమ యుట్టిపడునట్టులు నంత నామిత్రులొకరినొకరు కౌఁగలించుకొని, తమయిండ్లకు వెడలిపోయిరి.

అన్నచెల్లెండ్ర సంభాషణము.

ఆరాత్రి మాలతీ శశిభూషణులకుఁ గంటఁ గూర్కు రాలేదు. వారుమాటలసందడిని నిద్రమాటయే మఱచిరి. రాత్రి యగుట, తెల్లవాఱుట,—ఇవి రెండు మాత్రమే వారికన్నులకుఁ బొడఁగట్టెను. కాని, తెల్లవాఱు లోన నన్నయుఁ జెల్లెలును దీర్ఘకాలానుభవమువలనఁ గాని తేలని విషయములఁగూర్చి చర్చలను గావించుకొనిరి. ఆసోదరీసోదరులకు జరిగిన రహస్యసంభాషణ మంతయు నిచట వెలిపుచ్చ నక్కఱలేదు. ఇకఁ దెల్లవాఱు ననఁగా శశిభూషణుఁడు చెల్లెలు నిట్లు మాటాడుకొనిరి:—

శశిభూషణుఁడు:—"కాని, అమ్మాయీ! నీకాతని యందుఁ గలయనురాగము, ఇదివఱ కెన్నఁడును సూచింపనైన సూచింప లేదే?"

మాలతి:—"అవసరములేని ప్రసంగములకు అంగనలు పోఁగూడదని."

శశి:—"మనతలిదండ్రులు నీ కీవేసవిలో వివాహము చేయఁబూని యున్నారుసుమీ!"

మాలతి:—"నీ వేమి చేయఁ బూని యున్నావు?"

శశి:—"పెద్దవారలుండఁగా పిన్నవారేమిచేయఁగలరు?"

మాలతి:—"నాబోఁటిబోటు లిచ్చుసమాధానము విద్యాధికుఁడగు పురుషునినోట వినవచ్చుచున్నదే!"

శశి:—"కాదు మాలతీ! నీవు మనసిచ్చి ధారాళముగ మాటాడుము."

మాలతి:-"అన్నయే నాకీవిషయమున దారిచూపవలెను."

శశి:—"ఐతే వినుము మురహరి నాకుఁ బ్రాణసమానము."

మాలతి:-"అన్నయ్యకు నాకును హృదయ మొకటియే."

శశి:—అతఁడే నీకుఁ దగినవరుఁడని భావించెదను."

మాలతి:—"ఐన?"

శశి:—"మనజననీజనకులు పూర్వాచారపరాయణులగుటచేత ఓఢ్రవధువు నాంధ్రవరుని కీయరని నా భయము."

మాలతి:—"భయపడి యేమి లాభము?"

శశి:—"కాఁబట్టి యేమి చేయవలెను?"

మాలతి:—"నీకుఁ దెలియదా?"

శశి:—"అంతరాత్మ ప్రబోధముముండట జననీజనకులపట్ల మనకున్న విధుల నొక్కింత తగ్గింపవచ్చును."

మాలతి:—"ధైర్యముతో మెలఁగఁగలవారే యిట్లుచేయవలెను."

శశి:—"చెల్లీ! ఈవిషయమున నిఁక మాటలకంటెఁ గ్రియలే ముఖ్యమని నేను మురహరియుఁ దలంచుచున్నాము."

మాలతి:—"నన్నుఁగూడ మీలోఁ జేర్చుకొనండి."

శశిభూషణుఁడు తనచెలియలి హృదయ మెఱిఁగి, తనప్రాణమిత్రమగు మురహరిప్రణయము తా నొనఁగూర్పఁగలిగినందున కెంతయు సంతసించెను.

మాలతి వివాహము

ఈ సంభాషణము జరిగిన రెండుమూఁడు దినముల పిమ్మట నొకనాఁటి ప్రాతఃకాలమున రాజమహేంద్రవరమున గోపాలస్వామి దేవళమునందలి ముఖమండపము

పచ్చనితోరణములతోను, సుందరమగు రంగుపూలతోను నలంకరింపఁబడియుండెను. ఒకమూల వాద్యములు మ్రోగుచుండెను. సదస్యులలోఁ జాలమంది హూణవిద్యాభ్యాసము చేయుయువకులును, సంఘసంస్కరణాభిమానులును, వయస్సువచ్చిన స్త్రీలకంటె బాలికలు మెండుగ నుండిరి. పురోహితుఁడు గుక్కత్రిప్పక, మంత్రము పఠించుచుండెను. అచటఁ గూడినవారెల్లరును వరుని విద్యాబుద్ధులను గుఱించియు, వధువురూపగుణాధికతను గూర్చియుఁ, బ్రశంసించుకొనుచుండిరి. ఎట్టకేలకు వివాహము పరిసమాప్తమయ్యెను. సదస్యులు మంత్రములు చదివి యాశీర్వాదము లొసంగిరి. అగ్రతాంబూల మెవరికీయవలెనను సంగతి యపుడాలోచనకు వచ్చెను. అంత నచటి ప్రముఖుల యనుమతిచొప్పున, ఒకప్రక్కఁ గూర్చుండియుండు వయోవృద్ధునొద్దకు నూతనవధూవరులు వచ్చి, ఆయనకు మ్రొక్కి, ఆయనచేతిలో నగ్రతాంబూలము నుంచిరి. ఆయన మంత్రములమూలమున నాశీర్వదింపక పొంగి పొరలివచ్చు నుత్సాహమున నాలుక తడఁబడుచుండ, మాటి మాటికిని వచ్చుదగ్గు నాఁపుకొనుచు తేటతెలుఁగు మాటలతో నిట్లు పలికెను. "మురహరీ! మాలతీ! హిందూజాతీయైక్యమునకును, దేశాభివృద్ధికిని, పరమసాధనమగు నంతర్జాతీయవివాహపథమున మీరు మార్గదర్శులై ధన్యులైతిరి. మీరు నేఁడు చూపించిన ధైర్యమున కీశ్వరుని నేను మిగుల వినుతించుచున్నాను. శశిభూషణా! నీవుకనఁబఱచిన కార్యోత్సాహ మెంతయు శ్లాఘనీయమైనది!" అని పలికి, తాను రచించినగ్రంథరాజము లానూత్నదంపతులకు మొదటికట్నముగ నొసంగెను. ఈయనయే, సంఘసంస్కరణోద్యమము నుద్ధరించుటకును, దేశోపకారకార్యములు జరుపుటకును తనసర్వస్వమును ధారపోసిన పంతులుగారని యందఱు చెప్పుకొనిరి. వధూవరుల నభినందించుచు సదస్యులలో ననేకులు బహుమతులతో వారలను ముంచివేసిరి.

వివాహవేదికనుండి నూతనదంపతులు క్రిందికి దిగుచుండఁగనే, యపుడే వచ్చిన పొగబండినుండి దిగి, పెండ్లివా రెక్కడనని యడుగుచు గుండెలు బాదుకొనుచు నిద్దఱు ముదుసలు లచటికి వచ్చేసిరి. వీరు విశ్వనాథపాఢీయును, ఆయనభార్యయును, అని చెప్పవలయునా? తమయనుమతిలేకయే కుమారుఁడు చేయనున్న యీ యశాస్త్రీయమును అనాచారము నగు వివాహముసంగతి తంత్రీమూలమున నెవ్వరో క్రిందటిదినముననే వారికిఁ దెలియఁబఱచిరి! లేడిగుంపును దఱియవచ్చు పెద్దపులివలె పాఢీ యాగ్రహావేశపరవశుఁడై, తనతనయులను సమీపించెను. కాని వధూవరులు తత్క్షణమే యాయనపాదముల కెరఁగి, యాయనదీవనలఁ బడసి కాని లేవమని చెప్పిరి. నూతనదంపతులను దీవింపుఁడని సదస్యు లొక్కపెట్టునఁ గేక లిడిరి. అంత పాఢీగారియొక్కయు, ఆయన భార్యయొక్కయు దీవనలందుకొని ఆక్రొత్త పెండ్లికొడుకును పెండ్లికూఁతురును, అప్పుడే పట్టాభిషేకమునొందిన రాజును దేవేరియునువలెఁ దేజరిల్లిరి. కొమరుని కొమరితను, కౌఁగిలించికొని, పాఢీయు భార్యయు నానందబాష్పములు విడిచిరి వారి కోపానల మంతటితోనే యుపశమించెను.

తరువాతి వృత్తాంతము విపులముగఁ జెప్పనవసరము లేదు. విశ్వనాథపాఢీగా రిపుడు వయోవృద్ధులై యున్నారు. వేదాంత కాలక్షేపములు సలుపుచు నీయన, "ఆర్యజనైక్యము" అను గ్రంథరాజము రచియించుచున్నారు. దానిలో గౌడ ద్రావిడు లిరువురును ప్రాచీనార్యులసంతతివారలే యనియును, వివాహసంబంధములు భోజన ప్రతిభోజనములును వారలలో నుండుట న్యాయమనియును వారు నిర్ధారణచేయుచు, దీనికి వలసిన శాస్త్రప్రమాణములను జూపించుచున్నారు. శశిభూషణుఁడు ఆంధ్రదేశమం దొకగొప్ప యుద్యోగమున నున్నాఁడు. దేశములోని సంఘసంస్కర్తలలో వీరు పేరెన్నికగన్నవారు. మాలతీ మురహరులు విజయవాటికయందుఁ గాఁపురమున్నారు. న్యాయవాదివృత్తిఁ జేకొని మురహరి ఋజువర్తనముచేతను పరోపకారపారీణతచేతను నందఱిచే గౌరవింపఁ బడుచున్నాఁడు. వీరి పుత్త్రులు పుత్త్రికలును, ఆంధ్రులకు ఓఢ్రులకును గలసుగుణసౌశీల్యములు గలిగి వర్ధిలుచున్నారు. మాలతి యిపుడు బెజవాడలో హిందూకాంతలజ్ఞానాభివృద్ధికై యనేకవిధములఁ గృషిచేయుచున్నది. మాలతి కుసుమపుఁ బరిమళలహరులవలె మాలతి గుణగణములు, ఎల్లెడల వ్యాపకములై, స్త్రీజాత్యుద్ధరణమునకుఁ దోడ్పడుచున్నవి.

సుఖము

కూచిమంచి వేంకటరాజు గారు

I

భర్మనిర్మితాంతఃపురపంక్తియందుఁ
జారుతర రత్నదీపిత సౌధమందు
నమల మణిమయ దివ్యపర్యంకమందు
లాలితంబగు తూఁగుటుయ్యాలలందు
నిలువఁజాలదు సౌఖ్యంబు నిశ్చయముగ.

కులుకుజవరాండ్ర వైన వక్షోజములను
రంగురంగుల పయ్యెదకొంగులందుఁ
బలుకులందును సొంపుసంగతులయందుఁ
దళుకుబెళుకులఁజూపుల కలిమియందు
నిలువఁజాలదు సౌఖ్యంబు నిశ్చయముగ.

రాజితంబగు శారదరాత్రులందుఁ
బండువెన్నెల తెలినిగ్గుపంటలందు
సలలితంబగు సెలయేటి సైకతముల
మరునిశరములభరమున మనసు విఱుఁగఁ
దామరసనేత్ర పైఁ గూర్మిఁ దగిలితగిలి
తేలి సింగారంపుమాడ్కులఁ దళ్కుఁచితలఁచి
యింతిచెన్నారుహొయలుఁ దానెంచిమెంచి
ఘల్లుఘల్లనవిని గుండె జల్లుమనఁగ
దిక్కు వీక్షించి ప్రేయసిఁ దేఱిచూచి
యట్లె బిగియారఁ గౌఁగిట నాదరించి
చెక్కు ముద్దాడి ముంగురుల్ చిక్కుదీసి

* * *

ప్రీతిఁ గ్రీడించు వేడుక క్రీడలందు
నిలువఁజాలదు సౌఖ్యంబు నిశ్చయముగ.

II

ప్రథితధనధాన్యరత్నసంపచ్చయంబుఁ
గరము గలిగియు నిలుపేదనరునిబోలె
హేమకూపంబులోఁ బడి యీఁదుచుండి
చిల్లిగవ్వకు వినతుఁడై చేయిచాఁచు
నేదిసంతృప్తి? జనుల కింకేదిసుఖము?
ఆశ విడనాడకున్న సౌఖ్యంబు గలదె?

అరయ నిఖిలలోకముల నాశానలంబు
మించి మూలముట్టుగను దహించుఁ గాన
లేదు సంతృప్తి; సంతృప్తి లేకయున్న
నిలువఁజాలదు సౌఖ్యంబు నిశ్చయముగ.

ఆశ దుర్భరచింతల కాస్పదంబు
చింతగల్గిన మనసున శాంతి కల్ల
యింతకును శాంతి లేకున్నఁ దృప్తి లేదు
లేదు సౌఖ్యంబు తృప్తియే లేకయున్న.

శాంతి,సత్యంబు,శౌచంబు,శమము,దమము
గలిగి తృష్ణను వీడి నిర్గర్వియగుచు
నఖిలజీవుల కాధారమైనవాని
నాదిమధ్యాంతరహితుఁడై యలరువానిఁ
బరమపావను నఖిలాత్ము భక్తిఁగొలుచు
వాఁడెపో సుఖి; సంతోషి వాఁడె కాదె?

కుటుంబరావుగారి సంసారగోష్ఠి

వెలువలి వీరరాఘవస్వామి గారు, బి. ఏ., ఎల్. టి.

కుటుంబరావుగారు:—దేవుడిచేత సృజింపబడి, మనుష్యుడిచేత ఏన్నె తేబడిన, ఈమానవప్రపంచకంలో ముఖ్యమైనపదార్థములలో ఒకటి అయి ఉన్నటువంటిది—నిచ్చెన.

అయితే ఒకఇల్లుమార్చి ఇంకోఇంట్లోకి వెళ్లేటప్పుడు నిచ్చెన లేకపోతే, మరీ అవస్థపడిపోతాం. ఇంటికప్పూ, గోడలూ, బూజులేకుండా దులుపుకోడానికి, సున్నం గట్రా కొట్టుకోవడం వగైరా పనులన్నిటికీ కూడా నిచ్చెన లేకపోతే వీలేలేదుగదా?

పోనీ, ఇరుగుపొరుగువాళ్లని అడుగుదావంటే, ఆవీధిని మనం కొత్తవాళ్లం అవడంచేత, నిచ్చెననిండా సున్నవేసేస్తారేవో, లేకపోతే నాలాంటి తేలికమనుష్యులెక్కితే విరిగేపోతుందో అనినిర్మొహమాటంగా, అసత్యదోషం తగుల్తుందన్నైనా అనుకోకుండా—"మాయింట్లో నిచ్చె నెక్కడుందినాయినా, నిచ్చెనకేం భాగ్యం ఉంటే ఇవ్వడానికి" అని వాకట్లో కూర్చున్న బోడిముసలమ్మ జవాబుచెబుతుంది. నిచ్చెనఎదురుగుండా గోడకుచేరవేసి కనబడుతూనే ఉంటుంది. అందుచాత—"ఆగోడకు చేరవేసిననిచ్చెన ఒకపర్యాయం ఇప్పిద్దురూ, మళ్లీ ఇప్పుడే ఓగంటలో పంపించేస్తాను" అని అడిగితే, ఆముసలమ్మ—"ఆనిచ్చెన మాదికాదు నాయినా! మా నిచ్చెన బంగారంలాంటిది ఎరువని తీసికెళ్లి—వాళ్లమ్మ కడుపుకాలా!—విరిచి తీసుకొచ్చారు. ఈనిచ్చెన, ఆ వీథినున్న కోమట్లది. నిచ్చెనకోసం ఇప్పుడే కబురు పంపించారు, దాశీది రాగానే పంపించేదావని పైటు పెట్టాను. మానిచ్చెనైతే ఇంతసేపా నాయినా! అడగ్గానే పట్టుకెళ్లమందునూ" అని చమత్కారంగా కథ కల్పించి సంతేనాగా మాటలు చెబుతూనే వెళ్లమంటుంది. ఇల్లాగ 'ఉపకారంఅంటే ఊళ్ళోంచే వెళ్లిపోతాం' అని అననివా రెవరైనా ఎరువిచ్చినా నిచ్చెనమెట్లు దూరంగా ఉంటే ఇంట్లోపని చేసే కాపగుంట చిన్నదవడంచేత ఆనిచ్చెనెక్కలేక పనిమానేసి పారిపోతుంది. అందుచేత ఈ అవస్థంతా తప్పించుకోవాలంటే, స్వంతనిచ్చెన, మెట్లు దగ్గిరదగ్గిరసా ఉండేది, అత్యవసరంగా ఉండితీరాలి.

ఇదంతా ఆలోచించే నే నోనిచ్చెన కొన్నాను. దానిసంగతి చాలాఉంది తరవాత చెబుతాను. ఇప్పుడు నిచ్చెనయొక్క అగత్యమును గురించి మాట్లాడుతున్నాను.

ఒక్కకాపగుంటకే కాదు, ఇంటి ఎజమానుడికీ, ఎజమానురాలికీకూడా నిచ్చెనవసరముంటుంది. పెద్దగడియారం, రవివర్మాబొమ్మలూ, ఫొటోగ్రాఫులూ, అవీవీ ఎత్తుగా తగిలించుకోవాలా? ఎత్తుగా తగిలించుకోకపోతే మారెండోవాడు మా పెంకివెధవ చేతికర్రతో పొడిచి తనకికావలసినబొమ్మ కింద పడేస్తాడు. చెబితే వివరు

కొడితే ఏడుస్తాడు. ఏడిచేటప్పటికి తల్లి "వాడి కేంతెలుసు! చిన్నపిల్లాడూ—ఆఁ!! మీ కుందిబుద్ధి వాడికి లేకపోయింది!" అని వెనకేసుకొస్తుంది. ఈఅవస్థంతా పడేకన్న బొమ్మలే నిచ్చేనేసుకుని అందుకు రాకుండా ఎత్తుగా తగిలించుకుంటేనే మంచిది—అంత ఎత్తుగా ఉంటే కనపడవనా మీఅభిప్రాయం? కనబడకపోతే అదేపోయిరి. టెలెస్కోపైనా (Telescope) పెట్టి చూసుకోవచ్చు. కుఱ్ఱాడుపగలేస్తే మళ్లీ కొనుక్కోలేము. అసలే గ్లాసు మాఖరీదుగా ఉంది.

అటకమీద ఊరగాయకుండలూ, పొయ్యిలో కఱ్ఱలూ, పిడకలూ, అన్నీ పడేసుకోవాలి. అవి ఎప్పటికప్పుడు తీసుకుంటూండాలి. ఒడియాలెండబెట్టుకోడానికి డాబా ఎక్కాలంటే నిచ్చనుండి తీరాలి. వంటింట్లో, నెయ్యీ పెరుగూ పెట్టుకోడానికి ఉట్టి ఒకటిన్నీ, పోపులపెట్టె అది పెట్టుకోడానికి బల్లఒకటిన్నీ కట్టి ఇవ్వకపోతే, ఇంటావిడ చేతులాడించుకుంటూ వచ్చి, "ఎల్లాగండీ! ఈయింట్లో కాపరంచెయ్యడం? గోడల్ని గూళ్లూ లేవు ఏమీలేవు. గూడు తవ్వాలంటే ఇంటివాళ్లు దెబ్బలాడతారాయనూ. ఓ ఉట్టినీ ఓబల్లాను కట్టిపెడితేనే కట్టిపెట్టారు. లేకపోతే ఈయింట్లో కాపరం చెయ్యడం నావల్లకాదుసుమండీ!" అని బెదిరిస్తుంది. ఈపనులన్నిటికీకూడా నిచ్చెన ముఖ్యాధారంగదా! నిచ్చెనయొక్క ఉపయోగాలు ఇంతటితో సమాప్తిచేసి నేను కొన్న నిచ్చెనసంగతి చెబుతాను.

దీన్నిగురించి మొట్టమొదట చెప్పవలసిన ముఖ్యాంశం ఏమిటీ అంటే మీరెవరూ మాత్రం నేనుకొన్నలాంటినిచ్చెన మాత్రం కొనొద్దని. ఎందుకు కొనొద్దన్నానో దానిసంగతంతా చెప్పేతరవాత మీకే తెలుస్తుంది.

కొత్తగా జపాన్‌నుంచి వచ్చాయి మూడువిధములుగా ఉపయోగించే మడతనిచ్చెనలు. దీనికే నేను, 'త్రిగుణయంత్రం' అని పేరుపెట్టాను. ఇది మూడుపనులకి ఉపయోగిస్తుంది.

ఒకటి:—నిచ్చెన (ఎక్కిదిగడానికి)

రెండు:—గడమంచీ (వంటింట్లో పడేసుకుంటే మంచినీళ్ల బిందెలూ అవీ పెట్టుకోవచ్చు.)

మూడు:—టేబిల్ లేక మేజాబల్ల (దానిమీద ఒకటొ అట్టలాంటివి పడేసుకుంటే దగ్గిరకూచుని ఆఫీసుపనీ అదీ చేసుకోవచ్చును.) దగ్గిరకూచోడమేఁగాని దానిమీద కూచుంటే ప్రమాదంఉంది. ఆసంగతి తరవాత మనవిచేస్తాను. ఈనిచ్చెనకి కొన్ని స్ప్రింగులున్నాయి అవి కొంచం మార్చుకుంటే సరి—ఇప్పుడు చెప్పిన నిచ్చెన, గడమంచీ, టేబిల్—ఈమూడింట్లో ఏదికావాలంటే అది అవుతుంది.

బాగుంది:—"ఏకక్రియాద్వ్యర్థకరీ" అన్నాడు. ఇది అంతకన్నా ఇంకోటి ఎక్కువే "కరీ" అని సరదాబడి కొన్నాను. ఒకటికొంటే మూడూ కొన్నంతఫలం. ఈకరువురోజుల్లో కొంచం ఎకనామిక్ (economic)గా నడుచుకోవాలి అనుకొన్నానుగాని దీనియకానమీ యిట్టిదని అప్పుడే తెలిసుంటే దానిజోలికే వెళ్లకపోయుందును.

ఏంజరిగిందంటే:—నిచ్చెనకొన్నరోజునే కాపగుంటని, పఠాలూ, గ్లోబులు తీసి, గోడలూ పైనా చీపురుతో బూజు దులపమనిచెప్పి వీధులో కెళ్లాను. ఆగ్లోబూ తియ్యడంలో ఓపక్కకి బరువానడంచేత, అక్కడ స్ప్రింగేమైందోగాని నిచ్చెన 'చప్' మని విరిగి టేబిల్‌గా మారిపోయింది. కాపగుంట దభీమని తాటిపండు పడ్డట్టు బోర్లాపడిపోయింది. చేతులో ఉన్నగ్లోబు కిందపడి తుంబితుంబాలైపోయింది. మోకాలు బెణికి మరి నడవలేకపోయింది. నే నింటికొచ్చేటప్పటికి వీధంతా ఎగిరిపోయేటట్టు ఆపగిలిపోయిన గాజుపెంకులమధ్య కూర్చుని సప్తమస్థాయిని రోదనం చేస్తోంది.

'ఇదేమిట్రాబాబూ! ఈక్రొత్తఉపద్రవం' అనుకొని ఒకరూపాయి తీసుకొచ్చి దానిచేతులో పెట్టి ఊరుకోమని బతిమాలి, కొంచం అమృతాంజనం మోకాలికి రాసి, తోమి, ఏంజెయ్యడం 'నిచ్చెనెక్కించి నాకాలు విరగ్గొట్టేశారు కుటుంబరావుగారు' అని కేసుచేస్తే!! ఈరోజుల్లో ప్రతీదానికీ కేసే కాదూ? లేకపోతే ఇన్నికోర్టులెందుకు? ఇందరుప్లీడర్లెందుకు! మొన్న నోరోజున గట్టిగా తుమ్మేసరికి పక్కింటిఆయన కోపంగా వొచ్చి "మేమంతా హడిలిపోయాం, మా పీస్ ఆఫ్ మైండు (Peace of mind) అంతా చెడిపోయింది. మాకు నిద్రాభంగంకలిగింది. రాత్రి తొమ్మిదిదాటింతరవాత ఈమాటు అంతగట్టిగా తుమ్మిచూడండి. ఏంజరుగుతుందో చూదు

రుగాని? ఈమాటు మీమీద న్యూసెన్సు (nuisance)కి చార్జీ ఇయ్యకపోతే నేను బ్రాహ్మణ్ణేకాను" అని గదమాయించాడు. 'ఇదేమిట్రా బాబూ పాడుపీడ' అనుకుని అప్పట్నుంచీ స్వేచ్ఛగా తుమ్ముకోడమే మానుకున్నాను. అది అలాఉండ్నీండి.

కాపగుంటకి బండీ కుదిర్చి వాళ్ళింటికి పంపించేసి కాలునొప్పి తీసింతరువాత పనిలోకి రావలసిందని కబురు పంపించాను. "ఆనిచ్చెన మీయింట్లో ఉన్నంతకాలం మీయింటికి పనిలోకిరా" నని తిరిగి కబురు పంపించింది. దీనికోసం బోలెడుసొమ్మెట్టి కొనుక్కున్న నిచ్చె నెక్కడపారెయ్యడం. ఇంకొక త్రైని కుదుర్చుకుందాం అనుకుని టేబిల్‌లాగ దానిమట్టుకు అదే ఎడ్జస్టు (adjust) అయిన నిచ్చెన్నికచేరీ సావిట్లో వేయించి దానిమీదే ఆఫీసుపనీ అదీ చేసుకుంటూండేవాణ్ని.

నాకేం ఉద్యోగం అనా అడుగుతున్నారు? కలెక్టరుకచేరీలో హెడ్డుగుమాస్తాగా ఉంటున్నాను. ఇప్పుడు 65 ఇస్తున్నారు. ఫార్టి(40) పెర్సెంటు. ఓల్డు మెట్రిక్యులేట్ని, నావయస్సా?—రెండు మైనారిటీలు దాటి మూడో మైనారిటీప్రవేశం అయింది. అనగా 37 వ సంవత్సరం. పదిహేడేళ్లు గవర్నమెంటు సర్వీసుంది. ఇద్దీ నాసంగతి.

సరి:—దానిమీదే ఆఫీసుపనీ అదీ చేసుకుంటూండేవాణ్ని. ఒకరోజు నేవైండీ, కాఫ్యాడిస్తో తలూంచుకురాసుకుంటూంటే మళ్ళా ఏస్ప్రింగుకదిలిందోగాని రెండు ఊగులు ఊగి 'చప్' మని తన్నింది. దాంతో నాచేతులోఉన్న పౌంటెన్ పెన్ ఎగిరిపోయి పాళీ గోడకిగుచ్చుకొని కలం దమ్మిడీకి పనికిరాకుండాపోయింది. నానుదురుమీద దొరగారికి ప్రెజెంటిచ్చే నిమ్మకాయంత బొణిపి కట్టింది. టేబిల్ మీద రెండుపుస్తకాలుంటే అవి బైండుఊడిపోయి అట్టకిఅట్టా, లోపలి కాయితాలికి లోపలికాయితాలు,విడమర్చినట్టు ఎనలైజ్ (analyse) అయిపోయినాయి. ఆఫీసుకాయితాలుకొన్ని చిరిగిపోయాయి, కొన్ని కత్తిరించుకుపోయాయి. మర్నాడు దొర ఇన్‌స్పెక్షన్‌కి ఒస్తున్నాడు. ఆరాత్రల్లా కూచుని ఆకాయితాలన్నీ తిరగరాసి ఏడ్సిమొత్తుకున్నాం. తీరిపోయింది.

టేబిల్ వెళ్లి నిచ్చెనరూపం దాల్చి గోడకి చేరబడి తానుచేసినపని తప్పన్నసంగతి తెలుసునేమో అన్నట్టు వణకడం ఆరంభించింది. ఈనిచ్చెన్ని ఇంట్లో ఉంచడమా? వీధులో పారెయ్యడమా? (To keep or not to keep the ladder; that is the Question.) అని కొంచెం ఆలోచించేసరికి ఏంతోచిందీ—దీన్ని నిచ్చెనగాను, టేబిల్ గాను ఉపయోగించిచూసి తిరగబడ్డాం—పోనీ మూడోవిధంగా గడమంచీలాగ ఉపయోగించుకుంటే పడిఉంటుందేమో అని, ఇల్లాలికి మేర్కానీగా ఉండాలని వంటింట్లో పెట్టించాను. పెట్టించానేమిటి—చెఢవగొప్ప—నేనే పెట్టాను.

కొన్నాళ్లదాకా బాగానే పనిచేసింది పాపం! అయితే ఏమైందీ మాయింట్లో తద్దినం ఒచ్చింది. మంచి నీళ్ళెక్కువ పడుతుందిగదా అని గంగాళం దానిమీదెట్టింది. ఆగంగాళం మూడుబిందెల నీళ్ళు పడుతుంది. నీళ్లబ్రాహ్మడు వెంకన్న ఓకకావిడి నీళ్లందులో పోసి రెండోకావిట్లోవికూడా ఓబిందెనీళ్లందులోపోసి, నాలుగోబిందె కింద దించి వెళ్ళిపోయాడు. వంటిల్లు చిన్నదవడంచాత ఆ బిందెకూడా గడమంచిమీద పెడితే విశాలంగా ఉంటుందని ఇంటావిడ అట్లాచేసింది. బిందపెట్టే పెట్టడంలో గడమంచీ కిరకిరమని వణకడం ఆరంభించింది. వణుకు ఊగుగా పరిణమించింది. ఊగి ఊగి "చప్" మని తన్ని పెరట్లో కెగిరిపోయి మళ్లీ మొదటి అవతారం అయిన నిచ్చెనరూపంగా, పెరట్లో తులసికోటకి చేరబడి ప్రత్యక్షమైంది. బిందె ఎగిరివెళ్లి పొయ్యిమీదపడి పొయ్యి చితికిపోయింది. గంగాళం తిరగబడిపోయి వంటిల్లు చిన్నచెరువులాగ తయారైంది. మాయింటావిడకి గాభరా వేసిపరుగెత్తుకొచ్చి:—

"ఏమండోయి! మీరుకొన్న నిచ్చెన వంటింట్లో ముగ్గలేసి, పెరట్లో సర్కస్సు చేస్తోంది. బిందె నెగరేసి గంగాళాన్ని తిరగదోశేసింది. దాంట్లో దెయ్యమో భూతమో ఉన్నట్టుంది. ఇంకానయం నేం బిందె నామీద పడలేదు; పొయ్యిమీదపడి పొయ్యి విరిగిపోయింది. కఱ్ఱలన్నీ తడిసిపోయాయి. సహజైన వంటకూడా చెడిపోయింది. అసలే పొద్దెక్కిందనీ, పొయ్యిమీం

దనీ, ఏడుస్తూంటే ఎల్లాగండీ మరిఇప్పుడూ ?—దాన్ని తీసికెళ్లి ఊరుబైట స్మశానంలో పారేశొత్తురూ. అక్కడ దెయ్యాలతోపాటు ఆడుకుంటుంది. ఎక్కడ దొరుకుతాయండీ మీరు ఎప్పుడు న్నా ఇల్లాటి వెధవ వస్తువులే కొని పట్టుకొస్తారూ? నాప్రాణాలమీదకీ." అని ఆతడిచీరచెంగుతో కళ్ళద్దుకోవడం ప్రారంభించింది.

కొంచం ఓదార్చి బుజ్జగించి,మంచిమాటలాడి ఎఱ్ఱ పాళ్లదుద్దులజత కొనిపెడతానని చెప్పి మళ్లీ వంటప్రయత్నంచెయ్యడానికి ఒప్పించేసరికి నాతలప్రాణం తోక్కొచ్చింది. పారుజాతాపహరణంలో శ్రీకృష్ణుడు సత్యభామతో పడ్డంత అవస్థా పడ్డాను. సత్యభామ పారుజాతం తీసుకురమ్మనీ—మాఆవిడ నిచ్చెనపారేసిరమ్మనీ—అంతే శ్రీకృష్ణుడికీ నాకూ భేదం. అయితే మా ఆవిడచేత తన్నులు తినలేదుగాని టేబిల్ అవతారాంతమందు నుదురుమీద తగిలినబొణిపె నొప్పి ఇంకాతియ్యక పోవడం చాత శ్రీకృష్ణుడుకీ నాకూ పోలిక ఉందని చెప్పుకుంటున్నాను.

ఇంతసేపూ చెప్పిన, ఈమూడుగుణాలూ గలిగిన ఈవింతపదార్థానికి స్ప్రింగులు వొదులైపోయి గట్టిగా తుమ్మినా, దగ్గినా, అవతారభేదాలు చూపించడం ఆరంభించింది. ఇది ఇహాపైనుంటే ప్రమాదం అని చెప్పి జాగ్రత్తగా సాయంపట్టి తీసికెళ్లి, పాత సామాను కొట్టులో పారేసి తాళం వేసీశాం. రాత్రిప్పుడు ఎలకైనా, ఏదైనా దానిమీద నడిస్తే అది టేబిల్ లాగ ఉంటే గడమంచీలాగ, గడమంచీలాగుంటే, నిచ్చెనలాగ తనంతట తానే మారి ఆగదులో సామాను చిందరవందర చేస్తూ, నిద్దరపట్టకుండా గగ్గోలుచేసి గెంతుతూ ఫీట్సు (feats) చేస్తూఉంటుంది.

పక్కఇంటి ఆయన "ధూం, ధాం" అంటూ వొచ్చి "ఏవిటూఅల్లరి?" అని గంభీరంగా అడిగాడు. ఈమాటు తప్పకుండా ఛార్జీ ఇచ్చి న్యూసెన్సు కేసుతెస్తాడుగాబోలని నిశ్చయించుకుని అయినా ఇల్లాగనిచూద్దాంఅని "ఆగదిలో దెయ్యాలు దెబ్బలాడుతున్నాయయ్యా! వెధవదెయ్యాలకొంప రేపు మరో ఇల్లు చూసుకు వెళ్ళిపోతాం. ఈయింట్లో ఎవడుండగల్డు బాబూ" అన్నాను. దెయ్యంమాటవినగానే గుమ్మందిగి వీథులోకెళ్ళి నిలబడ్డాడు. దెయ్యాలూ, పిశాచాలూ, ఎవిడెన్సు ఏక్టు (Evidence Act) లో పనికిరావుగనక నామీద కేసు చెయ్యడానికి అవకాశం చిక్కలేదు. దెయ్యం భయంచేత అప్పట్నుంచీ ఆబ్రాహ్మడు మళ్ళీ మాయింటికి రాలేదు.—(సశేషం)

ఆకాశము - వేదరాసి పెద్దమ్మ

(హాస్యకథ)

అధికార్ల సూర్యనారాయణరావు గారు బి. ఏ, బి. ఎల్.

వెన్నెల వీథిలో పిండారబోసె;
ఆటలెన్నో బాగ ఆడుకొందామె?
అన్నము తింటుండి రమ్మ నానమ్మ
లేనిచో బైటికి పోనీకుమన్ని!
ఆపరికిణీచాలు అల్లరేమిటికె?
తలుపుమెల్లగమూసి దాటిరాలేవె?
అట్లురావే చెల్లి అందాలతల్లి!

ననుచూచిచంద్రుడూ నవ్వుతున్నాడె;
చల్లనికిరణాల జార్చుతున్నాడె!
మేఘాలవెన్నాడి మీనవ్వుతును
పరుగెత్తుతున్నాడె పంతాలుపట్టి!
నేలపై చెట్లపై పాలవెన్నెలలు
పోస్తూను హాయిగా పోతువున్నాడె!
"ఎన్ని బారలదూర మున్నాడెవాడు?

రమ్మని పిలిస్తేను రాడటే అక్కా?"
ఎంతదూరమొయేమొ నేచెప్పగలనే?
వేలొ లక్షలొ మైళ్ళ వెనక నున్నాడు?
వచ్చువాడేదూరభారంబునందు.
మసలుచుండేవాడు మనము పిల్వగనె?
హాయిగా ఆటల నాడుకోటాని
కిద్దరమే మరి యెవ్వరూ లేరె!
లలితయింటికిపోయి పిలిచిరారాదె?
ముగ్గురైనా లేక ముచ్చటే లేదె!
తొలి తల్లిగావొకరు, దొంగగావొకరు
వెన్నంటి దొంగని వెదికేందుకొకరు
మాయక్క నిన్ను రమ్మందనిపిలువు!
నీవు వచ్చేదాక నేనుందు నిచట!
లలితను మెల్లగా పిలుచుచునుండ
వెళ్ళవద్దని యామె తల్లియన్నాది
అందుకనిరాదట ఆడుకోటానికి.
పోనిలే, ఆటలుమానివేతాము
చిన్నకథయేదైన చెప్ప వేనాకు!
ఆకాశమెందు కనంతదూరముగ
పోయినదో నీవు పోల్చుకోగలవె?
చిన్నదానవు నీవు చెప్పకోలేవు,
వినిపింతునే నీకు వింటావె చెల్లీ!
అనగనగవొకపల్లె అవనియున్నాది,
పల్లెలోవొక చిన్నయిల్లు వెలిసింది.
ఆయింటిలో పేదరాసి పెద్దమ్మ
కసరుతూ తిట్టుతూ కాపురం వుండె!
ఏలనో ఆమెకు ఎరుగనుగాని
చీటికిమాటికీ చీకాకుమెందు;
ఊరంతకోపమ్ము ఊ అనంగానె!
పరుషమ్ము లాడైనని బతికిపోలేమొ!
పెనుగాలి ఒకనాడు పెట్టెనే చెల్లీ!
చాలగావాకిట ధూళికూడింది!
ధూళిచూచినకొలది దుఃఖమొచ్చింది!
వెంటనేచీపురు బిగియించికట్టి
నడివాకిలిని వేగ తుడవసాగింది.
మునుపు ఆకాశమూ పొట్టిగావుండి
వడివడిగా నట్లు తుడుచుచున్నపుడు
పెద్దమ్మవీపుకీ ఘెల్లని తగిలె.
కళ్ళుగిడతలుకమ్మి కందిందినడుము
ఘెల్లుమన్నంతనే వెర్రికోపమ్ము
వచ్చెపెద్దమ్మకూ, పట్టలేదామె.
చీపురుతిరగేసి ఘెల్లుఘెల్లుమని
బాదింది పెద్దమ్మ బాధపడలేక
అంతరిక్షానికి ఆకాశమెగిసె!
చెల్లి యాపెద్దమ్మ చెయ్యివడిపోను!
కళ్ళుమణగించు ఆకాశాన్నియెంత
పాపిష్టిపనిచేసి పారతోలిందె?
ఆకాశమే మన కందుకొస్తేను
ఎంతహాయిగవుండునే చిన్ని చెల్లి!
చూడనక్కరలేదు పాడుముత్యాలు
చుక్కలేనాడు మనప్రక్కనేవుంటే!
ఇటుఅటూ మేఘాలు యీదాడుతుంటే
దాగుడుమూతకు దాపులేలేవె?
ఇంతరంగులచిట్టిపిట్టలన్నిని
అంతమీదికిపోక చెంతనుండవటే?
దిగువనే చంద్రుండు తిరుగుతుంటేను
రమ్మని లలితను బతిమాలనేల?
వెళ్ళవద్దని దాని తల్లి అననేల?
ఇట్లు మనపాలిటి కేలపుట్టిందో
రాకాసిలా పేదరాసిపెద్దమ్మ?
చంద్రుడు మేఘాల చాటు నిద్రించె.
వెలుగు లేదాడంగ వేడుక లేదె!
ఎంతసేపాయనో యిచటికొచ్చాము
భోజనాలీపాటి ముగిసివుంటాయి
పక్షులొక్కటైన పలకనే లేదు.
వేగముపోకుంటె వెదకుకుంటారె!
చప్పుడుచేయక చలచల్లగాను
పోయి యింట్లో నిద్రపోదాము రావె!

జంతువు లెట్లు పగతీర్చుకొనును?

కొ. నృసింహాచారిగారు

శ్లో. మాతృవత్పరదారాంశ్చ పరద్రవ్యాణి లోష్టవత్,
ఆత్మవత్సర్వభూతాని యః పశ్యతి స పశ్యతి.

ప్రపంచమున మేలునుగాని కీడునుగాని జ్ఞాపకము పెట్టుకొనుటయు దానికి బ్రతిగా మేలునుగాని కీడునుగాని చేయుటయు మనుష్యులలో సామాన్యముగా నున్నది. ఇట్టిది నోరెరుగని జంతువులలోగూడ నున్నదన్న సాధారణముగా నూటికొక్కటిగా నుండునని తలచెదరుగాని సర్వసాధారణముగా నున్నదనుట నమ్మజాలరు. కారణ మేమనగా: ప్రత్యుపకారాపకారములను జేయుటకు జాల జ్ఞాపకశక్తియు, ఇంగితజ్ఞానమును, యోచనాశక్తియు కావలసియున్నవి. ఇట్టిశక్తులు జంతువులకు సాధారణముగా, లేవనునమ్మకమే [illegible] కాని యదిపొరబాటు కొద్దిగనో గొప్పగనో జంతువులకు నిట్టిశక్తులు గలవు. ఏటికి నీటికొఱకు పోవుచుండిన ఏనుగు, తనకు ప్రతిదినమును దినుట కిచ్చుచుండిన దర్జీవాని యొద్ద కొకనాడు వాడుకచొప్పున బోవుటయు, వాడానాడు తినుట కిచ్చుటకు మారుగా తనసూదితో దానితొండమును బొడుచుటయు నాయేనుగు తత్కాలమున కేమియు దెలియని దానివలెనే యేటికిబోయి నీరు ద్రావి తొండమునిండ బురదకలిని నింపుకొని మరల వచ్చునప్పుడు దర్జీవానిని, వానిక్రొత్తకుట్టుబట్టలను నాబురదనీటితో తడిపి పగతీర్చుకొనుటను కథారూపమున మనబాలురు వారిపాఠపుస్తకములలో జదివియున్నారు. ఇంకను నిట్టివెన్నియో కలవు.

ఒకానొక సమయమున నొకమనుష్యు వానర మొకనావలో తీసికొని పోబడునట్లు తటస్థించెను. ఓడలోనివారందఱు నావానరముతో నెకసక్కెము లాడుటకును ఆటలాడుటకును నిష్టపడుచుండిరి. అదియు వెనుదీయక వారితో సమానముగ వేడుకలొనరించుచు వారిని నవ్వించుచుండెను. వారు భోజనముచేయునపు డంతయు వారియొద్ద కదిపోవుటయు, దానికి వారు తినెడు పదార్థములు నిచ్చుటయును జరుగుచువచ్చెను. ఇట్లు కొంతకాల మాకోతి, యాజనులనడుమ చనవుతో మెలగుచుండెను. అంత నొకనాడాయోడలోనికి నూతన ప్రయాణికులు వచ్చిరి. వారియొద్ద నొకచిన్నబిడ్డ యుండెను. ఆబిడ్డ చాల ముద్దుగొలుపుచున్నందున నాయోడలోనివారికి బ్రీతిపాత్రమయ్యెను. ఇట్లు వారియొక్క ప్రీతియు లక్ష్యమును దినక్రమమున నాబిడ్డవైపు తిరుగుటయు వానరముతో నాటలను గొంతవరకు మట్టగించిరి. ఆకోతి వారిప్పుడా

బిడ్డయందలి ప్రేమాతిశయమున దన్నాదరించుట మానిరని గ్రహించి చింతాక్రాంతమై యుండెను. వారుగా బిలిచినగాని యెవరియొద్దకును బోవకుండెను. పోయినను ఎక్కువ చెరలాటము నాడకుండెను. దానిమనస్సులోని యోచనయెట్టిదో యెవరికిని దెలియదు; కాని ఆ యోడలో బ్రయాణ మొనరించుచుండిన స్వభావశాస్త్రజ్ఞు డొకడుమాత్రము దానియందు గల భేదమును గ్రహించి దానిచర్యలను గమనించియే యుండెను. ఇట్లుండ నొకనాడా యోడలోనివారందరు భోజనమున కొకచోట చేరిరి. కోతియు నేమియు నెరుగనిదానివలె వాడుక ప్రకారము వారియొద్దకు జేరెను. అందఱు నక్కడికి వచ్చి చేరిరాయని చూచుకొనియా కోతిమాత్రము భోజనము చేయకయే వారియొద్దనుండి లేచిపోయెను. స్వభావశాస్త్రజ్ఞుడు మాత్రము దీనిని గనిపెట్టవలెనను బుద్ధితో దానును లేచి చేతితుపాకితో దానివెనుకనే దానికి తెలియకుండురీతిని వెంబడించెను. అట్టి సమయమున నాబిడ్డతల్లి, నిద్రపోవుచుండిన తనబిడ్డ నుయ్యాలలో బెట్టి క్రింద వచ్చియుండెను. దానిని గుర్తించినదిగాన నాకోతి మెల్లమెల్లగా నుయ్యాలకడకు బోయి బిడ్డ నెత్తుకొని వేగముగా సముద్రములో వేయ నుంకించుసరికి నాజంతుశాస్త్రజ్ఞుడు తటాలున నడ్డుపడి తుపాకిని గాల్చువానివలె నటించెను. కోతియు భయపడి బిడ్డ నక్కడనే పారవైచి తాను దప్పుచేసినసంగతి నెరిగినదిగాన వణకుచు, నరచుచు నాతనికాళ్లపై బడి మన్నింపవేడుదానివలె దీనముగా నుండెను. అప్పటినుండి దానిని ఖైదుగా జేసి జాగ్రత్తగా కనిపెట్టి యుండిరి. ఇట్టిపని చేయుటకు దానికెంత యోచనయు, క్రోధమును నుండియుండవలెనో యోజింపుడు.

ఒకానొకసమయమున సైనికులకు నీరు కావలసివచ్చెను. ఏళ్లును, చెరువులును ఎండినందున వారికి బావులే గతియయ్యెను. అట్టి తరుణమున నొకబావియొద్దకు నొకటి తొండమున బొక్కెనతోను, మరొకటి యూరకయు రెండేనుగులు మావటివాండ్రతో వచ్చినవి. బొక్కెనలేనియేనుగు బలముగలదిగా నుండెను. ఈయేనుగు స్వబుద్ధివలననో మావటివానికుట్రవలననో చిన్నయేనుగునుండి తటాలున నాబొక్కెనను లాగుకొనెను. బలహీనతవల్లను చిన్నదియైనందునను ఆయేనుగు బదులు చేయజాలనందున, నప్పటికి జగడమాడు నుద్దేశ్యమును జూపలేదు. ఆ పెద్దయేను

గును దాను సులభముగ జయించినందుకు

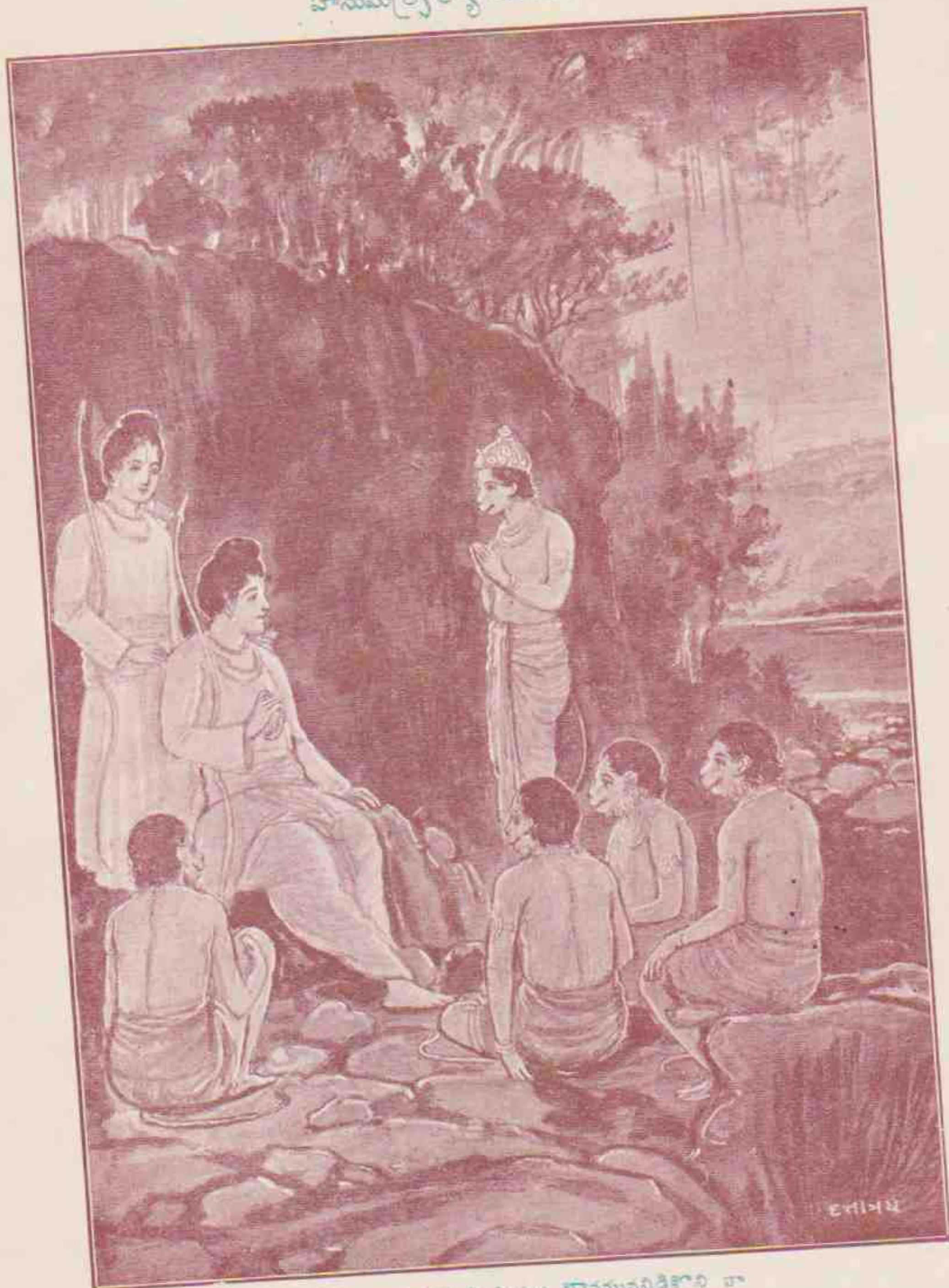
లంకాదహనము

ఉ. మింటఁజటచ్ఛటధ్వనులు మేఘఘనధ్వను లై చెలంగ నిం,టింటికి దాటి వాలమున నేర్చినచిచ్చు దగిల్చి చిక్కు లన్నిరులును విస్ఫులింగములు నిండఁగఁ జల్లుచుఁ గుంటులాకసం, బంటఁగ నుబ్బి యుగ్రతను స్తగృహంబులు గాల్చె మన్నెడన్.

భాస్కర రామాయణము - సుందరకాండము

హనుమత్ప్రత్యాగమనము

క. కనుఁగొంటి సీత సేమం,బున నున్నది మిమ్ము భావమున నిడికొని వా
ఘన శోక రామ నృపయం,చును వెస మీ రాక కెదురుచూచుచు నెప్పుడున్.

భాస్కర రామాయణము - సుందరకాండము

గర్వపడుచు నిర్లక్ష్యముగ నాబావియొద్దున నతి సమీపమున పరాకుగా నుండెను. సమయము కొరకు వేచియుండినది గాన నా చిన్న యేనుగు ఇదియే సమయమని యెంచి తటాలున బెద్ద యేనుగును బావిలోనికి ద్రోసెను. అజాగ్రత్తగా నుండినదిగాన పెద్దయేనుగు బావిలో పడెను. తర్వాత బావిలోనికి పెద్దదూలముల దింపి యామానటింపు దానిని బైకి లాగివేసిరి.

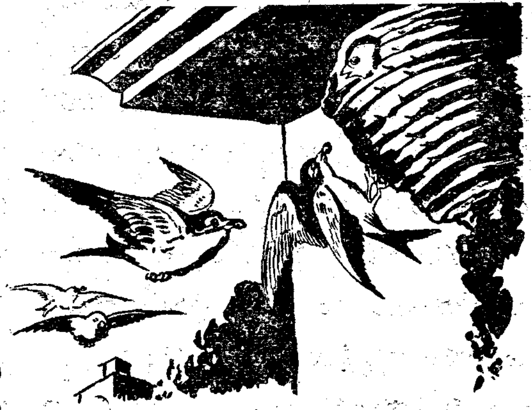
ఒకయోడపై నొకకోతిగూడ ప్రయాణము చేయుచుండెను. సౌకర్యార్థము నావికులను పేరుల బెట్టి పిల్చుటకు మారుగ సంఖ్యల గుర్తు నిచ్చియుండిరి. అటులనే యీకోతికి '4' సంఖ్యను గుర్తుగా పెట్టుకొని యుండిరి. ఎవరిసంఖ్యను బిల్చిన వారు పలుకుచుండిరి. భోజనసమయమున ఒకటి, రెండు అని సంఖ్యలను పిల్చుటలో వేడుకార్థము '4' ను పిలువక యే తక్కినసంఖ్యలను పిలిచిన నాకోతి తన్ను పిల్చునంతవరకు పోవునది కాదు. '4' అనిపిలిచిన వెంటనే యది పోవును. ఒకనాడు ఓడపనివారు డ్రోడను శుభ్రపరచుటకు బొక్కెనలలో నీరు తెచ్చి యోడను కడుగుచుండిరి. కోతియు వారివలెనే తా నొకబొక్కెననీటితో యోడను కడుగ మొదలు పెట్టెను. అప్పుడు తుంటరిపనివా డొకడు పనియంతయు తీరిన వెనుక నొకబొక్కెన నిండ నీటినిదెచ్చి యాకోతిముఖమున బోసి పరుగెత్తి పోయెను. అదియు వానినేమి చేయుటకు నవకాశము చిక్కనందున పగతీర్చుకొనుటకు వేచియుండెను. మరియొకతరుణమున పనివారందరు ఓడ పైభాగమున మరమ్మతులు చేయుటకొరకు త్రాళ్ల నిచ్చెనల నెక్కి పనిచేయుచుండిరి. అప్పుడు కోతియు దాను పనిచేయుదానివలె నొక త్రాటినుండి మరియొకత్రాటికి బ్రాకుచు ప్రతికూలివానిముఖమును దేరిపాఱచూచి పోవుచుండెను. తుదకు దనమీాద నీరు గుమ్మరించిన పనివానియొద్దకు రాగానే వానిని గుర్తించి వాని రెండు దౌడలను కరచి తప్పించుకొని పారిపోయెను. ఈకోతికి దన్ను పిలుచుట కివ్వబడిన సంఖ్యయు ఆసంఖ్యను పిలువకున్న దన్ను పిలువ లేదను జిజ్ఞాసయు, దన కపకారము చేసిన వానిని గుర్తించుశక్తియు నుండుట చిత్రములు కదా!

పక్షులయందును నిట్టి పగతీర్చుకొను గుణము గలదు. గుడ్లగూబలు రాత్రించరములు గదా! అవి రాత్రులందు దక్కినచిన్న పక్షులకు జేయు నపాయము విపరీతముగా నుండును. అయిన నవి దివాంధములు గాన తప్పి జారి పగటిపూట బయటకి రా దటస్థించిన, పూర్వవిరోధమును దీర్చుకొనుటకు గూబలను తరుముటకును బొడుచుటకును గుంపులుగా జేరుపిట్టలను జూచియే యుందుము. ఈచిన్నపిట్టలచేతను, కాకులు మొదలగు పక్షు

లచేతను పేటాడబడునవి యీగూబలే కావు. ఇతరమాంసాహారములగు డేగ, గ్రద్ద మొదలగుపక్షులు కూడను వానియవస్థను జూచియే యుందుము. కోవెలలు తా మెంత యితర చిన్నపక్షుల వేధించుచున్నవో అంత యితర పెద్దపక్షుల బాధనుండి తప్పించుకొనుటకు బాధపడుచున్నవి.

ఒక్కొక్క సమయమున గొన్నిపక్షులు తమగూండ్లను కట్టుకొని వాటియుపయోగము దీరిన వెనుక వాటిని వదలి మరుసంవత్సరమున క్రొత్తవాటిని గట్టుకొనక నాగూండ్లకే వచ్చువాడుక గలదు. ఇటు లాగూండ్ల ప్రాత కాపులు వచ్చులోపల వేరొకపక్షి దాని నాక్రమించుకొనుటయుఁ గలదు. ఒకసారి యొకపక్షి యొకగూటి నాక్రమించుకొనినయెడల దానిని వెడలదరుముట కష్టము. ఏలనన లోపల చేరి తన వాడిముక్కున బయటగల యెన్నిపక్షులనైన నిరాకరించగలదు. అట్టి సమయములయందు గూండ్లను కష్టపడి కట్టుకొని యిప్పుడు వాటి ననుభవింప నోచుకొనని చిన్నపక్షులకు గల మనస్సంతాపము వర్ణింప నశక్యము. లోపలి పిట్టను బలవంతముగ బయటికి లాగలేకపోయినను దమ కపకార మొనర్చిన యాశత్రువును వేఱువిధముగ శిక్షింప బ్రయత్నించును. పిట్ట లన్నియు దక్షిణమే పోయి తడిబంకమట్టిని తీసికొనివచ్చి గూటిపైన గూటిని(కోటను) గట్టును. లోని పక్షి తనకు మూడుకీడును కనుగొనజాలక లోపలనే యడగి యుండును. ఇట్లు క్రమముగా బయటికోట పూర్తియగుడు లోనిపక్షి బయటికి రా మార్గము లేకను, ఊపిరియాడకను చావవలసి వచ్చును. ఇట్టిపని కెట్టియోచన కావలెనో యోచింపుడు.

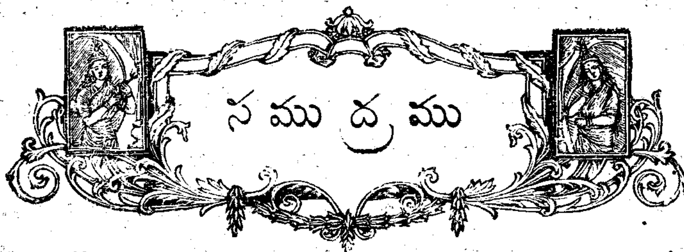

ముత్యములు సముద్రమున గల యొకవిధమగు ప్రాణుల శరీరములలో గలుగునవని చాల మందికి దెలిసియే యున్నది. సముద్రమున గల సూక్ష్మజీవములు మెల్లగా నీ ముత్యపుచిప్పలలో బ్రవేశింపగలుగుచున్నవి. అటులు ప్రవేశించగనే యీప్రాణు లాముత్యపు చిప్పలో నొకభాగమున జేరి యాముత్యపుబురుగునకు, మనకంట నలుసుపడినరీతి, సంకటము గలుగ జేయును. ఆబాధ నివారించుటకు పురుగు తనలో ప్రవేశించినయాప్రాణిని యొకవిధమగు ద్రవముతో గప్పుచువచ్చును. ఇట్లు క్రమక్రమముగా గప్పుటకుపయోగింపబడినపదార్థము గట్టిపడి ముత్యముగా నేర్పడుచున్నది. అందులో జిక్కినయాప్రాణి నశించుచున్నది. ఒకనత్తగుల్ల తేనెగూడులో ప్రవేశించెనా దాని నా తేనెటీగలు నలువైపుల జేరి కుట్టుటయే కాక దానిచుట్టును మైనపుగూటిని గట్టి చంపుచున్నవి.

ఇట్టిదర్శనములం బట్టియు, యింకను మన కనుభవగతములగువిషయముల బట్టియు జూడ కీటకములు, పక్షులు, జంతువులు మొదలగువాటిలో బ్రతిప్రాణియు దనశక్త్యనుసారము తనకు సంభవించినకీడునకు దగిన రీతిని బగ దీర్చుకొన జూచుచున్నవి. వాటిజ్ఞానమునకు దగినట్లు చేసినమేలునకు బ్రత్యుపకారమును జేయుచునుగూడ నున్నవి. కాన నోరులేనిజీవముల బాధించక యాచిన్నప్రాణులను సహితము తనవలెనే చూడవలసినది మనుష్యునకు విధియైయున్నది.

బసవరాజు అప్పారావుగారు బి. ఏ.

ఎంతలోతుంటుందో
యీసముద్రము చిట్టీ!
అంతులేనేలేద
నంటారుకాదా?

ఈసముద్రముదరిని
నీ అగాధపుహృదయ
మదియేమొ, చిట్టి, నా
కట్టె తలపొచ్చింది!

బ్రహ్మాండమైనసీ
ప్రణయాబ్ధిలోబడే
పిల్లకాలవను నా
ప్రేమలెఖ్ఖాజమా?

కలికి - చిలుక

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

"కలికీ! నాలుగుదినములనుండి నీచెలికారము నన్నెంతసంతోషపెట్టుచున్నదో చెప్పుటకు నాకు చేతగాకున్నది. ఆహా! భవభూతికవి ఉత్తరరామచరిత్రలో 'అద్వైతం సుఖదుఃఖయోః' అని ఆరంభించి దాంపత్యమునుగురించి ఎంతమంచిపద్యము చెప్పినాడనుకొన్నావు! ఏదీ! నీవు సంస్కృతము నేర్చుకోవైతివిగదా! మీనాయనగారికి అప్పుడప్పుడు ఉత్తరాలలో వ్రాస్తూవచ్చినాను. "మీకుమారైకు సంస్కృతము నేర్పించండి" అని, అట్లాయేమీ జరుగలేదుగదా! అబ్బ! ఆయనమాటే ఆయనమాట ఆయన నింకొకరుచెప్పి ఒప్పించడము కష్టసాధ్యము. ఇంతవరకు వారియిష్టము. అయినది అయినది గాని, యికనైనా నా దగ్గరకు వచ్చినతర్వాత సంస్కృతము నేర్చుకోవలెనుసుమా! నేర్పుతాను; ఏమయినది చెప్పవు నీప్రయాణముమాట యింతకూను? మీనాయనగారు, అమ్మగారు, ఏమనుకొంటున్నారు? ఇప్పుడు పంపిస్తారా? గట్టిగా కనుక్కోవద్దూ! ఎట్లా యిక మరి? నీవూ కనుక్కోలేకపోతివి; అంతకంటె నేను అసలే అడుగలేకపోతిని; పాడుసిగ్గు. నిన్నసాయంకాలము అట్లా వీధిలోకి వెళ్లినప్పుడు ఎట్లాగో మనసును గట్టిపరచుకొని మీఅన్నయ్యతో చెప్పినాను; కాని; ఆయన 'నాయనగారితో అనకపోయినావా, నాతో చెప్పితే ఏమి లాభము, నామాట వింటారా? అయినా చెప్పిచూస్తాను' అన్నాడు. అడిగితే ఆయన అడుగవలసినదే గాని నే నడుగలేను సుమా! నాకు అసలే మీనాయనగారిని చూస్తే దారుః! ముఖము చాటుగా ఉన్నప్పుడు ఏదయినా ఉత్తరాలలో వ్రాస్తే వ్రాయగలను గాని ఎదట బడితే మెదలలేను. మీనాయనగారికి మీమీద వెఱ్ఱిప్రేమసుమా! మీమీద అంటే కూతుళ్లమీదనే, కొడుకులమీద అంతలేదు. కూతుళ్లను పంపించండి అని అడుగకుండా ఉంటే అల్లుళ్లమీదకూడా అంతప్రేమ ఉంటుందిగాని ఆమాట వస్తేమాత్రము బెడుస్తుంది. ఇక నాకు సెలవులేదు. అదీ కాక ఇంటిదగ్గర మాఅమ్మ ఒక్కత్తే ఉన్నది. రేపు వెళ్లక తప్పదు. నిన్ను విడిచి వెళ్లడానికి కాళ్లాడడము లేదు. ఎట్లాగయినా తీసుకొని వెళ్లవలెనని ఉన్నది." అని శ్రీరామమూర్తి మధ్యాహ్నము భోజనమయినతర్వాత పడకగదిలో కూర్చుండి తాంబూల మియ్యవచ్చిన ప్రేయసి కోసీతతో ముచ్చటించెను.

ఎదట ఎవరూ లేకుండుటను చూచి సీత గదితలుపు ఓరవాకిలిగా వేసి కవటాకులను

చిలుకలుగా చుట్టి వ్రేళ్లకు పెట్టుకొని ఒక్కొ-

క్కటిగా వల్లభునిపళ్లు మొగ్గలకు అందిస్తూ ఈవిధముగా బదులు చెప్పెను. “నిన్న మీ రిట్లా అడిగినారని మాఅన్నయ్య ప్రొద్దున నాన్నగారితో అన్నాడు.”

శ్రీరామ:—ఏమిటే! బావ అడిగినాడూ! మీనాన్నగా రేమన్నారు? మీఅమ్మగా రేమన్నది?

సీత:—నాన్నగారు కసురుకొన్నారు. ‘ఇప్పుడేమిటోయి పంపించడము? అయినా నీ వడగడమేమిటి? నీకు బదులు చెప్పడమేమిటి, పోపొ’మ్మని;

శ్రీరామ:—మీ అమ్మగా రేమన్నారు?

సీత:—మాఅమ్మ మీపక్షము మాటాడింది. “ఎందుకు అట్లాకసురుకొంటారు బావమరిదిచేత అడిగిస్తే తప్పువచ్చిందా యేమిటి? ఎట్లాగూ పంపక తప్పుతుందా? ఇంకా వారంరోజులలో చిన్నమ్మాయిపుట్టినదినము పండుగ వస్తున్నది. అది అయినతర్వాత పంపిస్తానని చెప్పండి” అన్నది. “కార్యమయి వడ సారం ఆర్నెల్లు కాలేదు. ఎవడు చెప్పాడే! ఇప్పుడే పంపించమని! ఛట్! వల్లకాదు. ఆ మాట ఇప్పుడు ఎత్తరాదు. కొన్నాళ్లదాకా పంపించడానికిపీలే లేదు. పసికూనను పంపిస్తుందట పదిరోజులైనతర్వాత!” అని నాన్నగారు మరింత గద్దించినారు గాని, మా అమ్మ నిమ్మళంగాతప్పించి ఎట్లాగోసర్ది మీతో ఈవిషయము చెప్పమని మాఅన్నయ్యతో చెప్పినది. పదిరోజులయినతర్వాత పంపిస్తానన్నది. కాని మానాన్నగారికి ఇష్టములేదు.”

శ్రీరామమూర్తి ముఖము చిన్నబుచ్చుకున్నాడు. కటకట పడ్డాడు. ఏమి చెయ్యగలడు! ఆలోచించినాడు. తోచలేదు. ‘సరే—ఇంటికివెళ్లి నేనూ, గట్టిగా ఉత్తరము వ్రాస్తాను. ఇంతకంటె ఏమి చేసేది.’ అనుకొన్నాడు.

పంజరములో చిలుక కిలకిలలాడింది. మూన్నాళ్లనుండి దానిముచ్చటలతో కూడా కొంత వినోదము అతనికి కలుగుతూ ఉండేది. శ్రీరామమూర్తి కిప్పుడు సీతను వదలి వెళ్లడమే కాక చిలుకను వదలి వెళ్లడముకూడా దుస్సహమే అని తోచినది.

శ్రీరామ:—నీవియోగదుఃఖము నాకు దుస్సహముగా ఉంటుంది. ఇంటికి వెళ్లిన తర్వాత కాలక్షేపము ఎట్లాగో నాకు తోచలేదు. నీపలుకులకు బదులు చిలుకపలుకు

లయినా వింటూ ఉంటే కొంతఉబుసు పోకగా ఉంటుందేమో! దీనిని తీసుకు వెళ్లుదునా? దీనిని తీసుకువెళ్లడానికి మామఅత్తమామలపె త్తన మక్కర లేదుగద!

సీత:—మీసంతోషముకంటె నా కింక కావలసిన దేమున్నది? తప్పక తీసుకొని వెళ్లండి; కాని దానితో వినోదము కుదిరి నన్ను మరచిపోతారేమోనని దిగులుగా ఉన్నది. మళ్లీ ఎప్పుడు వస్తారు? ఎపుడు వస్తారో? నన్ను కూడా తీసుకువెళ్లుదురూ!

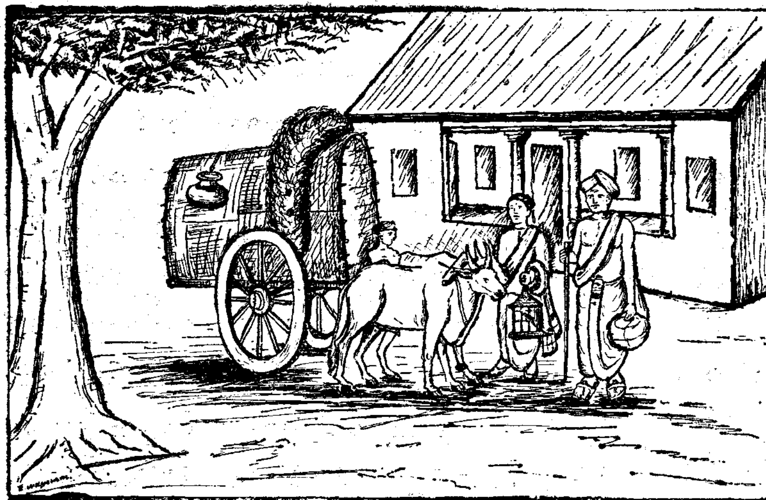
శ్రీరామ:—కన్నుల నీరు కమ్మగా— "ఏమి చెప్పేది. ఉత్తరము వ్రాస్తాను గదా? ఇప్పు డెట్లా తీసుకువెళ్లడము? నీ వేమయినా అడిగి ఏర్పాటుచేయగలిగితె సరే! నేను గట్టిగా పట్టుపట్టి అడగలేను."

అంతలో బావమఱది సావడిలో 'బావ ఎక్కడున్నా' డని విచారించడము విని శ్రీరామమూర్తి గదిలోనుండి బయటికి వచ్చెను.

శ్రీరామమూర్తి ఒక్కడే వెళ్లేటట్టు ఏర్పాటయినది. అల్లుడు బదు లాడక అంగీకరించి నందులకు మామగారు మహానందభరితులయినారు. కూతుర్ని పంపండి అని కోరినపుడు పుట్టినతలపులన్నీ యిపుడు తలక్రిందు లయినవి. అంతకుముందు పదిపండ్రెండురూపాయలదోవతులచాపు కట్టబెట్టదలచు కొన్నవారు ఏబదిరూపాయలపట్టుత్తరీయము పట్టంచుధోవతి, కట్టనిచ్చినారు. రైలుచార్జికి క్రింద పాతికరూపాయ లిచ్చినారు. ఊరినుండి పది మైళ్లు ఎద్దుబండిమీద వెళ్లి తర్వాత రైలెక్కవలెను. తెల్లవారుజామున ఏకారణము చేతనైనా బండివాడు పాలుమాలి బండి తోలుకొని రాకపోతే ప్రయాణము మొండి పడిపోతుందేమో, మళ్లీ కూతుర్ని పంపండని అల్లుడు అడిగిపోతాడేమో నని దిగులుచేత మామగారు సాయంకాలానికే బండి తెప్పించి వాకిటిముందర ఊడదీయించినారు. ఆబండిని జూచి, శ్రీరామమూర్తి, సీత, కంటతడిపెట్టుకో సాగించినారు. అవతల ఉద్యోగపు తొందర మొదలయినచిక్కులు ఎట్లా ఉన్నా శ్రీరామమూర్తి అప్పుడు ఏదయినా కారణము ఏర్పడి ప్రయాణము నిలిచిపోతే జౌను అనుకొంటాడు.

ఊరుమిరపకాయలు, బుడమదోస కాయలు, మక్కజొన్నకండెలు, మొదలయిన తినుబండారములు మూటకట్టినారు. ప్రయాణము సర్వసిద్ధమయినది. రాత్రి శ్రీరామమూర్తికి, సీతకు, కలిగినవిచారము ఎట్టిదో ప్రాయపుదంపతులు కొంతయినా తెలుసుకోగలరు. తెల్లవారుజామున బండి సిద్ధపరిపించి మామగారు అల్లుని పిలిచినారు. నాలుగు పిలుపులు పిలిచినతర్వాత నిద్ర మెలకువ నటిస్తూ కన్నులు నులుముకొంటూ ఉన్నట్టు కన్నీరు తుడుచుకుంటూ, శ్రీరామమూర్తి చిలకపంజరము చేత పుచ్చుకొని గదిలో నుండి బయటికి వచ్చినాడు.

గదిలోనుండి వచ్చేటందుకు ముందు ఆతడు, సీతచీరచెంగున ఏదో ముడివేసి తర్వాత చూచుకొమ్మని చెప్పెను. కార్యము నాడు కట్టినట్టు బంగారమేమో కట్టినా రను కొని సీత కన్నీరుకారుస్తూ 'మీదగ్గిరే ఉంచు

ఊడదీస్తూ, సీతతండ్రి సావడిలో ఉండగా టపా బంట్రౌతు సుబ్బయ్య 'ఉత్తరాలు, ఉత్తరాలు' అని కేక వేసుకొంటూ వచ్చి ఉత్తర మిచ్చిపోయినాడు. బంట్రౌతు కేక విని వచ్చి సీత ఉత్తరము కేసి చూస్తూ తండ్రి ఊడదీసిన తాళ్లను

కోంకి, నా కిప్పుడు సొమ్మెందుకు, వద్దు వద్దు.' అని చెప్పి విప్పబోయినదిగాని, 'అది కాదు, తర్వాత చూచుకోమ్మని శ్రీరామమూర్తి కన్నీరు తుడుస్తూ చెప్పలేక చెప్పలేక, చెప్పి మరీ బయటికి వచ్చినాడు. తెల్లవారవస్తున్నదని తొందరపరిచి ప్రయాణము చేయించి మామగారు ఊరిబయటిదాకా బండి సాగనంపి మరీ యింటికి వచ్చినారు.

ఆ తర్వాత సీత ముడి ఊడదీసి చూచుకొన్నది. కాకితము ఉన్నది. అందులో ఈ క్రిందిపద్యా లున్నవి.

క. కలికీ! చిలుకల కొలికీ!
చెలువమ్ములు చిలికి తేర్చి చేర్చిన వెన్నా!
చెలి మిన్నా! బలవంతపు
వలవంతకుఁ బాలుపఱుతువా నను? సెలవా?

క. రిక్కలరాయని చెలువపు
ధిక్కారమ! ముద్దుగుమ్మ! తేనియసోనల్
చిక్కడువా తెఱ చక్కని
చుక్కా! నిన్నెపుడు మరలఁ జూచెదనొక్కో!

౨

పూర్వదినము చిన్నకూతురు పుట్టిన **దినముపండుగకు** కట్టిన ఉయ్యాలతాళ్లను, చుట్టిపెట్ట మొదలు పెట్టింది. ఉత్తరము తెరచి సగము ముప్పాతిక పాలు చదివి ఆయన విసరి పుచ్చుకొని దూరముగా పారవేసి మొగాన గంటు పెట్టుకొన్నాడు. అంతలో ఆయన కుమారుడు వచ్చి ఉత్తరము ఎత్తి పుచ్చుకొని, తల్లి దగ్గిర చదువుటకు లోనికి తీసుకొనిపోయెను. అయిదారు నిమిషాలయిన తర్వాత ఆగ్రహ వికారము అణచుకొని లోనికిపోయి భార్యాపుత్రులయెదు ఈ క్రిందివిధమున ఆయన మాటాడెను.

"ఏమే! అల్లుడుగారు వ్రాసిన ఉత్తరము విన్నావా? చిలక జెంగ పెట్టుకున్నదట! ఆహారము తినడము లేదట! అందుకని దానిని పెంచుతూ ఉన్న అమ్మాయిని వెంటనే పంపవలెనట! లేదా చిలుకను వెంటనే తీసుకొని వెళ్లనైనా వెళ్లవలెనట! నక్కజిత్తులు! ముఖము యెదుట నత్తురు నత్తురుమని ఊరుకుంటాడు! మొగము చాటుచేసుకుని ఉత్తరాలలో చూపిస్తాడు పాండిత్యము అంతాను. ఈ పదిరోజులలోనే యింత పన్నుగడ పన్నుతా

డనుకొంటే, అన్నిరూపాయలు కర్చుపెట్టి పట్టుబట్టలు అవీ కొనిఇచ్చేవాణ్ణటే! అవీ కాజేశాడు. మళ్లీ ఆటా సాగించాడు. వీణ్ణి చిలక నెవ్వడు తీసుకు వెళ్లమన్నాడు? ఈఎత్తు లెవ జెత్తమన్నాడు? నిజమే వ్రాయరాదూ? చిలక నెపమెందుకు? చిలకకథే నిజమయితే మరేమీ ఫరవాలేదులే! నాలుగురోజులు పోతే అదే అలవాటు పడుతుంది. ఇట్లాగనే బదులు వ్రాస్తాను. కన్నులలో మెదలుతూ ఉండే కన్నతల్లిని విడిచి నేనుండగలనా? నన్ను విడిచి మాఅమ్మాయి ఉండగలదా?" అని కన్నీరు తెచ్చుకొనెను!

కుమారుడు:—నాన్నా! మీ ర న్న మాట నిజమే! బావ అమ్మాయిని పంపండని బాహాటంగా వ్రాయలేక చిలకమీద నెపం పెట్టి ఉత్తరము వ్రాసినాడు. అతనిసిగ్గరితనమును గుర్తించి మీరు అమ్మాయిని పంపిస్తే బాగుంటుంది. నాలుగురోజులు పోతే బెంగ తీరి చిలక అలవాటుపడుతుందని మీరంటిరి గదా! అట్లాగే నాలుగురోజులు పోతే మీకూ బెంగతీరుతుంది. అలవాటవుతుంది. అమ్మాయికీ అంతే;

తండ్రి:— ఓరీ! నీవెక్కడపుట్టావురా నాకూ! ఏతి అంటే పైతి అంటావు!

అంతలో కోడలు వచ్చి మామగారు చూడకుండా భర్తకు ఏదో సూచించి పని మిషమీద ఆప్రక్కనే నిలుచుండెను.

కొడుకు:—కాదు నాన్నా! ఆర్నెల్లయినా అమ్మాయిని పంపడానికి అభ్యంతరము చెప్పడము బాగుండలేదు. కబుర్లమీద కబుర్లు కురిపించి నెలలోనే కోడలిని మనము తీసుకు వచ్చినామా లేదా? అది తలుచుకోవద్దా?

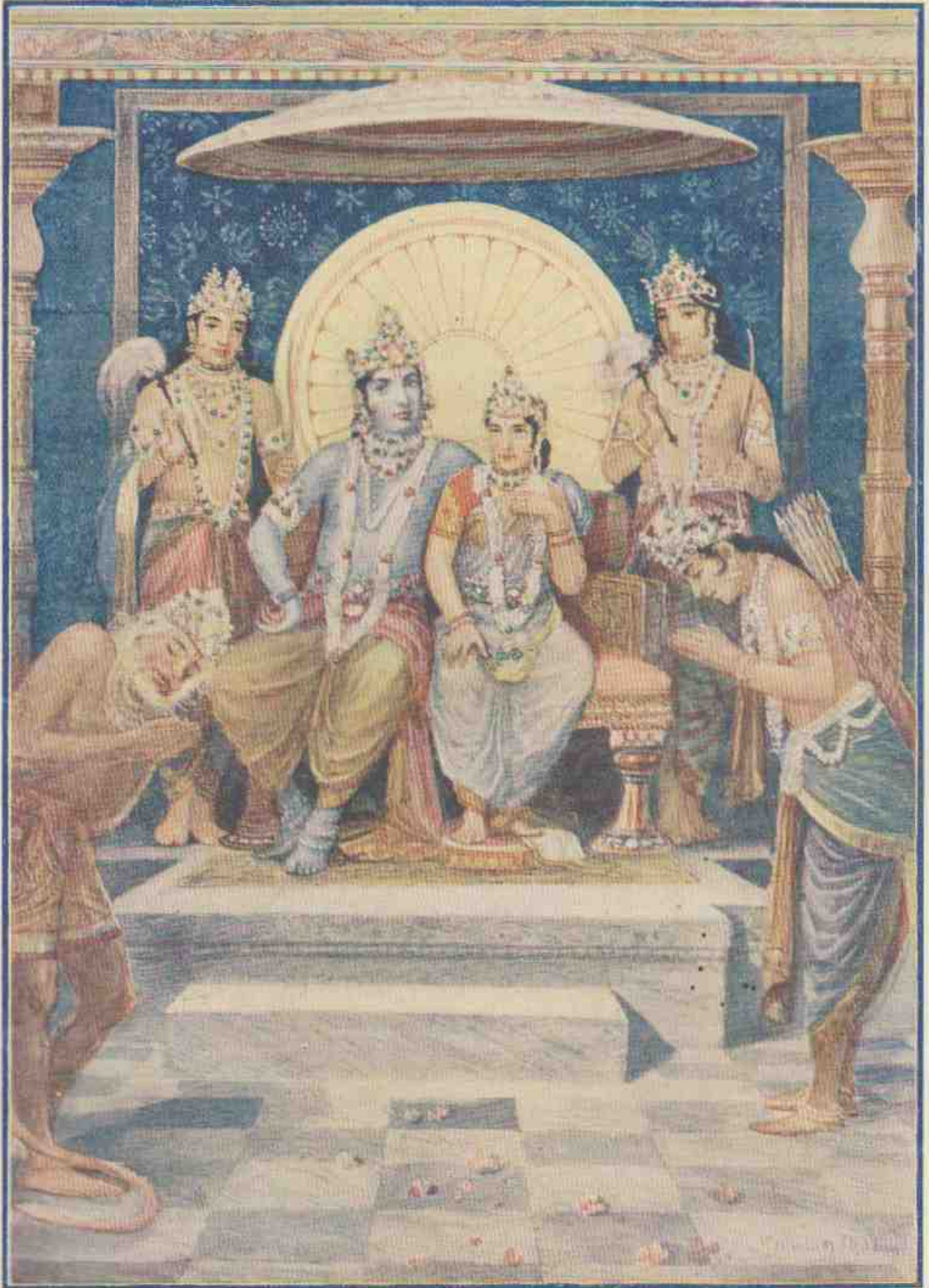
తండ్రి:—ఓరిదుర్మార్గుడా! 'కోడల్ని వెంటనే ఎందుకు తీసుకురావడము? వద్దు. కొన్నాళ్లు పుట్టింటనే ఉండనిమ్మని అప్ప డనక పోయినావట్రా! నీ బులపాటాన్ని పట్టికాదూ నే నప్పుడు అన్నికబుర్లు పంపింది; తీసుక వచ్చిందీని! అది నా కిప్పుడు తంటా అయినదీ?

కొడుకు:—నాన్నా! అప్పుడు నాబులపాటాన్ని బట్టి మీరు తీసుకువచ్చినట్లే, ఇప్పుడు బావబులపాటాన్నిబట్టి పంపించండని కోరుతున్నాను.

తండ్రి:—ఛా! పో! పిల్లకాకి కేమి తెలుస్తుంది. నీముఖము! నీవు చెప్పేదేమిటి! నేను వినేదేమిటి!" అని తుటారించి భార్యనుచూచి.. ఏమిటే! ఏమంటావు? నీవుద్దేశ మేమిటి? మాటాడవు. నేను నిన్నడిగితే వీడేమో బదులు చెప్పవస్తాడు.

భార్య:— న న్నేమి చెప్పమంటారు! మీయిష్టము. నే నేదైనా చెప్పితే కొడుకుకు తగిలినచీవాట్లే నాకూ తగుల్తవి.. మీరు ఎదటివాళ్లను గురించి మాట్లాడేటప్పుడు మిమ్ము మరచిపోతారు. చచ్చి స్వర్గాన ఉన్నాడు మానాయన; అనేవాడు మిమ్మల్ని "నాయనా! నీకడుపునకూడా నాలుగుకాయలు కాస్తే నే గాని తెలియ"దని. ఆయన ఆశీర్వచనము ఫలించినది. నన్ను కార్యమయినతర్వాత మూడునిద్రలు అయినతోడనే ఈడుచుకు వచ్చారు. జ్ఞాపకమున్నదా? నన్ను చిన్నప్పటి నుంచీ పెంచిన పెద్దముండ మానాయనమ్మ

శ్రీ రామపంచాయతనము

శ్లో. వైదేహీసహితం సురద్రుమతలే హైమే మహామంటపే, మధ్యే పుష్పకమాసనే మణిమయే వీరాసనే సంస్థితమ్,
అగ్రే వాచయతి ప్రభంజనసుతే తత్త్వం మునిభ్యః పరం, వ్యాఖ్యాంతం భరతాదిభిః పరివృతం రామం భజే
[శ్యామలమ్.

Lakshmi Art, Bombay, 8.

మంచంమీద ఉండగా 'నాయనా! ముసలమ్మ స్థితి చూచుకుని పదిరోజులయినతర్వాత పంపిస్తా'నని మానాన్న చెప్పుతూ ఉంటే ససేమిరా అని పట్టుపట్టి తీసుకు వస్తిరి. మరచిపోయినారా యేమిటి? సరే! ఆకాలము ఆకథ వెళ్లిపోయింది. ఇప్పు డెందుకు! చిన్నవాళ్ల ప్రేమలు చిన్నవాళ్ల మనస్సులు కొంత ఆలోచించుకోవద్దా! ఆచిన్నవాడు ఎదుట అడగలేక వెళ్లి ఉత్తరము వ్రాసినాడు. మీవంటివాడే అయితే అప్పుడే పట్టుపట్టేవాడు. నన్నడుగుతున్నారుగనక చెప్పుతున్నాను పంపడం మంచిది. ఆతడు కోరినప్పుడు మనం పంపితే మనం కోరినప్పుడు పంపడానికి అతనికీ బుద్ధి పుట్టుతుంది. ఎట్లాగూ వాళ్ల బిడ్డగాని మనబిడ్డగాదు గదా!"

తండ్రికి అల్లునిమీద ఆగ్రహాము, కూతురుమీద కూర్మి, చిడిముడిపడినవి. సీతను చేరబిలచి దగ్గరకూర్చుండబెట్టుకొని కన్నీరు నించుకొనెను. సీత ఒక్కమొగము పెట్టెను.

"నామాట కేమి గాని, పసికూన! ఎట్లా పంపేది. వెళ్లి ఉండగలదా! బిక్కముఖం పెట్టినది. ఏమయినా సరే ఇప్పుడు పంపను" అంటూ తండ్రి సీత నడిగెను—అమ్మా! నీ వేమంటావు?

సీత:—(పెదవులు అదరగా)ఇప్పు డేదో సాహసించి అనకపోతే చెడుతుందని లోన అనుకొని,"నాన్నా!చిలకపమయిపోతుందో!—" అంటూ యింకా ఏదో చెప్పనున్నదిగాని తండ్రి కిక చెవి కెక్కేటట్టు లేదయ్యెను. కోపము వచ్చినది. ప్రేమ పరిణామము మనస్సులో తట్టినది. చట్టుమని లేచినాడు. "సరే! రేపో యెల్లుండో మంచిరోజు చూచి ప్రయాణం చేసి దిగవిడిచి రండయ్యా తల్లీ కొడుకూను;" అంటూ కిర్రుచెప్పులు తొడుగుకొని కఱ్ఱచేతపుచ్చుకొని "శాలానికి పోతున్నా"నని భార్యతో చెప్పి బయటికి వెళ్లినాడు. మూడు రోజులు అయినతర్వాత అల్లె అంపించినారు.

గీ. ఉభయవంశలలామ మయ్యుత్పలాక్షి
యత్తవారింటి కరిగెడునవసరమున
మాతృజనకసఖీజనభ్రాతృవిరహ
మధిపతిప్రేమజలరాశి కౌర్వ మయ్యె.

శృంగారనైషధము.

3

సీత వచ్చి పదిరోజులే అయినదిగాని యింతలోనె చిక్కి సగమయినది. కడు గారాబముతో కన్నులలో కప్పుకొని పెంచిన తల్లిని తండ్రిని విడిచి వచ్చినదుఃఖ మాచిన్నదానికి దుస్సహాముగా ఉండెను. ఒంటరిపాటున పులుకుపులుకున ఏడ్చును. భర్త చేరవచ్చినపుడు కొంతసమ్మాళించుకొనునుగాని ఒక్కొక్కప్పుడు అక్కడకూడ కన్నీరు కార్చుచుండును. ఈవైక్లబ్యము చూచి భర్త తరుచుగా ఇట్లు బెదరించుచుండెను. "నీవు మిక్కిలి దుఃఖిస్తున్నావు. 'కడుపునిండ ఆహారముకూడా తినడము లే'దని మాఅమ్మ అంటున్నది. మీ నాయనగారికి వ్రాస్తాను. వచ్చి తీసుకువెళ్లవలసినదని; నీవిట్లాదుఃఖిస్తూ ఉంటే నా కేమి ముచ్చట గనుక! పుట్టినింటిదగ్గరనే దిగులు లేకుండా ఉందువుగాని." ఈమాటలకు సీత మరింత దిగులంది చిటికి పోతూ ఉన్న చిత్తమును చేరదీసుకుంటూ ఉండెను. తండ్రిని

చూడవలెనని కోరిక ఉన్నదిగాని, ఆయన వస్తే తన్ను పుట్టినింటికి తీసుకువెళ్లుతాడనిన్నీ అదితనభర్తకే కాక తనకుకూడ దుస్సహమే అనిన్ని ఆచిన్నది తెలుసుకొన్నది. తల్లిదండ్రులనువిడిచి వచ్చుట ఎంతవిచారకరముగా ఉన్నదో, భర్తను విడిచి వెళ్లుట అంతకంటె హెచ్చుగా విచారకర మవునని ఆచిన్నదానికి అప్పుడు బాగా తెలిసివచ్చినది.

ఒకనాడు ఉదయము తొమ్మిదిగంటల వేళ సీత దొడ్లో ఏదో పని చేస్తూ ఉండగా అత్తగారు వచ్చి "పిల్లా! మీనాయనగారు వచ్చినారు. అల్లుడూ మామా సావట్లో ఏమో బిగ్గరగా మాట్లాడుకుంటున్నారు" అన్నది.

అదివిని సీత చీకాకుపడి తొందరగా దొడ్డిదోవను గదిలోనికి వచ్చి తలుపుచాటున నిలిచి వారిమాటలు వినెను. అప్పటి వారి మాట లివి:—

మామ:—ఎవడు చెప్పినాడోయి నీకు? వచ్చినపదిరోజులలోనే అటువంటి ఉత్తరము వ్రాయమని? అంతతొందరా? కష్టసుఖాలు ఆలోచించ అక్కరలేదా? కన్నమోహము, కడుపుతీపు, ఎట్టిదో నీకిప్పు డెట్టా తెలుస్తుంది? వచ్చి తీసుకువెళ్లవలసినదని కూడా ధిమాకా?

అల్లుడు:—అంతకంటె ఏమి చేయుటకూ నాకు తోచలేదు. నాదగ్గర ఉన్నదన్నసంతోషము నాకేమీ లేదాయెను. ఆహారము తినదాయెను. కన్నులనిండా నీరుతెచ్చుకొని బిక్కచూపులు చూడడము, పలుకరిస్తే పలుకక పోవడము, చూచేటప్పటికి ఏమవుతుందో అని నాకు దిగులు తోచింది. ముచ్చటా అచ్చటా లేక చిక్కి చీకాకయి, చెడుతూ ఉంటే ఏమి చేసేది? ఆతర్వాత ఎందుకు తెలుపలేదని మీరేమన్నా అంటారేమో అని కూడా తోచింది. అక్కడ మీరు అంత ప్రేమతో పెంచుకొంటిరి. నాకెందుకు ఈ దుఃఖము? మీ రెవరయినా వచ్చి తీసుకు వెళ్లుతారని అట్లా వ్రాసినాను.

మామ:—"పదిరోజులు అలవాటుపడితే బెంగతీరదూ! దాని కంత తీవ్రముగా వెంటనే రావలసినదని వ్రాయవలసినదేనా? ఇందుకోసమే కాబోలు నీవు కొని తెచ్చుకొన్నది! సరే నాయనా! నీయిష్టప్రకారమే జరిగిస్తినిగదా! ఎట్లాగూ పిల్లనిచ్చుకొన్నతర్వాత వంగివంగి సలాములు చేయవలసిన దే!" అంటూ అక్కడ నుండి లేచి, కూతుర్ని చూచుటకు కాబోలు అయన లోపలికి వెళ్లెను. సీత గదితలుపుపై చిటికవేసి కదల్చెను. శ్రీరామమూర్తి గది లోని కరిగెను. తెలికన్నులు తేలవేసి కన్నీరు నిండగా, పెదవులు అదరగా డగ్గుత్తికతో సీత మగనిచేతులు రెండూపట్టుకొని యిట్లు పలికెను.

సీత:—"నాన్నా! నన్నేనా! పుట్టినింటికి పంపివేస్తారా? నేనుఏడుస్తున్నానని, వచ్చితీసుకు వెళ్లవలసినదని, మానాన్నకు ఉత్తరము వ్రాసి పిలిపించినారా? నావల్ల మీకు ఆనందము కలుగడములేదా? అప్పటికే మీకు వ్యాకులత కలుగుతుందని నేను ఎంతో బెంగదిగమింగు

కొని ఉంటూ ఉంటే"— పుటపుటకన్నీరు జారెను. పయిని పలుకజాలదయ్యెను.

శ్రీరామ:—"కలికీ! చిలుకమాట నేను చెప్పితే నీమాటఅనుకొని ఉలికి పడితివిగదే! నిన్ను పిలిపించుకొనేటందుకు చిలుకమీద మిష పెట్టి నేను వ్రాసినఉత్తరము మాటగదే మేము ముచ్చటించినది!" అని కన్నీరుతుడిచి చెక్కిలి పుడికెను. అంత సీత ముఖము చిత్రముగా మారెను. వల్లభునిరొమ్మునమీఁద వ్రాలెను.

గీ. వడనుడుల కుక్కఁ గడు దిగుల్పడినకల్కిఁ
దేర్చి యతఁ డట్టి చెయిచెక్కుఁ దార్చె నట్టి
వింతకళ తోఁచె మొగముపై వేడ్కఁ బూచె
సెనరఁ గన్నీరు రాలెఁ బన్నీరు వోలె.

అభిలాష

సన్నిధానము సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు

పర్వతములందుఁ దిరుగాడ వానిశిఖర
కోటివసియింప సెలయేళ్లఁ గ్రుంకులిడఁగఁ
గనఁగ నాయావిశేషముల్ మనసు పుట్టె
వారిదంబ! కొంపొమ్ము నీపైని నన్ను.

అలలపై నెక్కి తూఁగుటుయ్యాల లూఁగఁ
గడల వెలఁదుల గీతరాగములు వినఁగఁ
బూలతీవల శయింప బుద్ధి గలిగె
మారుతంబ! కొంపొమ్ము నమస్కరింతు.

ఆకసమునందుఁ బడి వలయములు దిరుగఁ
బల్లటీలఁ గొట్టుకొంచును బరుగు లెత్తఁ
గొమ్మలందునఁ గూర్చుండి కూయ బుద్ధి
గలదు కొనిపొండు ననుఁ బతంగంబులార!

తారకాబృంద మండలోద్యానమందు
నీమృగముతోడనీతోడనిత్యమాడు [దిరుగ
కొనుచు గంగలోఁ బడి యీఁదుకొనుచుఁ
మనసుగానుండెఁ గొనిపొమ్ము ననుమృగాంక!

శయితదయితునిముద్దాడు ప్రియయువతినిఁ
దన్నుఁ దలఁచుచుఁ గూర్చుండియున్నతన్వి
వెనుకగా వచ్చి గిలిగించు ప్రియునిఁ గాంచ
నాశ గలదు కొంపొమ్ము యనంగ! నన్ను.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదాచార్యుల చరిత్రము

శ్రీ. బ్ర. కోటీశ్వరశర్మ శాస్త్రి గారు

౧

కేరళ దేశమునందు గల 'కాలటి' యను అగ్రహారమునందు దాదాపు ౨ వేల సంవత్సరముల క్రిందట 'విద్యాధిరాజు' అను సార్థకనామకుఁ డగు పండితోత్తముఁ డుండెను. అతనికి శివగురువను పేరు గల పుత్రుఁడు జన్మించెను. ఆ శివగురువునకు ఆర్యాంబ యను ధర్మపత్నియందు శివాంశచేత పుత్త్రుఁ డొక్కఁడు జన్మించెను. శంకరుని యనుగ్రహముచేత జన్మించిన వాఁడు కావున శంకరుఁ డని పేరు పెట్టిరి. ఇతఁడే మన కథానాయకుఁడు. ఈ శంకరుఁడు బాలుఁడుగా నున్నప్పుడే సాముద్రికశాస్త్రమునందు మహాపురుషలక్షణము లని చెప్పఁబడిన చిహ్నము లన్నిటిచేతఁ జూపఱులకు సంతోషమును గలుగఁజేయుచుండుటచేత (శం=సుఖము ను, కరుడు=చేయువాఁడు కావున) శంకరుఁ డను పేరితనియెడ సార్థక మాయెను. శిరమున బాలేందురేఖయు ఫాలమున నేత్రచిహ్నము భుజశిరములందు శూలరేఖలును గలిగియుండుటచేతఁ జూపఱు లంద ఱీబాలకుఁడు పరమేశ్వరావతారమని తలంచుచుండిరి.

శంకరుఁడు తనబుద్ధివైభవమును దివ్యమయినప్రతిభను బాల్యమునుండియే చాటుచుండెను. మొదటిసంవత్సరమున స్వభాషయందక్షరముల గ్రహించెను. రెండవయేట వ్రాసినవ్రాఁతలఁ జదువఁజొచ్చెను. మూఁడవయేటఁ గావ్యపురాణములను సకలదేశభాషాలిపులను గ్రహించెను. గురువు లొకసారి చెప్పిన విషయము శిలాక్షరమువలె బాలకుఁడు గ్రహింపఁ జొచ్చెను. బాలకుని బుద్ధిసూక్ష్మతకు సంతసించి మూఁడవయేట కాలకర్మ నొనర్చిరి. బాలకుఁడు చిన్నవాఁడయినను అతనియుక్తులకు నెంతటిపండితులయినను సమాధానము చెప్పఁజాలకుండిరి. చాల మయినపిదప "పంచమే బ్రహ్మవర్చసకామస్య" యను న్యాయానుసారము ఉపనయనము చేయవలయునని శంకరుని జనకుఁడు ఉవ్విళ్లూరుచుండెనుగాని దైవ మిందుల కోర్వక శంకరునితండ్రిని మృత్యులోకమున కాహ్వానించెను.

అనాథయగు శంకరునితల్లి బాలుఁడగు పుత్త్రుని సంరక్షణాదులందు జాగరూకత గలదై యైదవయేట మంచిలగ్నమున నుపనయనము నొనర్చెను.

తరువాత గురుకులవాసముచేసి ౪ వేదములను షడంగసహితముగ నతిస్వల్పకాలమున నధ్యయన మొనర్చెను. ఒక్కొక యాచార్యుఁడు తనజన్మమంతయు విద్యార్జనమునకు వినియోగించి చదివినవిద్య యంతయు శంకరుఁ డాయాఆచార్యులకడ రెండుమూఁడు మాసములు చదివి ఆయాయాచార్యులతోడ సమానపాండిత్యమును గడించుచుండెను. నాల్గువేదములు, షడంగములు, షడ్దర్శనములు చతుష్షష్టికళలు వీనియం దపారమయిన పాండిత్యమును గడించెను. శంకరుఁడు గురుకులమునం దుండి విద్యాభ్యాసము చేయుచు భిక్షాన్నము తెచ్చుకొనుచు భుజించుచున్నప్పు డొకసంఘటనము జరిగెను. దానివలన శంకరుఁడు దైవాంశగలవాఁ డనువిషయము స్ఫుటమాయెను. అది యెదనఁగా ఒకనాడు శంకరుఁడు భిక్షార్థియయి ఒకానొకబీదబ్రాహ్మణుని యింటికిఁ బోయెను. భిక్షార్థియై వచ్చిన బ్రహ్మచారికి భిక్ష నొసంగనియెడల రౌరవాదినరకములు కలుగునను ధర్మశాస్త్రసిద్ధాంతము నెఱింగిన యాబ్రాహ్మణునిభార్య శంకరుని జూచి "నాయనా మేము దైవవంచితులము. నేను నీకొక యన్నకబళమునైనను బెట్టుటకు గతిలేక యున్నాను. నేను బ్రతికిన నేమి? చచ్చిన నేమి?" యని డగ్గుత్తికతో పలుకుచుఁ గన్నుల నీరు గ్రమ్ముచుండఁగా నింటి నాలుగు మూలలయందు వెదకగా గనంబడిన ఉసిరికకాయను తెచ్చి శంకరుని జోలెయందుఁ బడవైచెను. దయాళువగు శంకరుఁడు ఆపతివ్రతయొక్క దీనవాక్యము విని హృదయము కరగినవాఁడయి అచ్చో నిలువంబడి కమనీయ

పదవిలసింతంబులగువృత్తములతో శ్రీమహాలక్ష్మిని స్తుతించెను. దీనికే "కనకధారాస్తవ"మని పేరు. ఈస్తోత్రము రచించినపిదప దేవి ప్రత్యక్షమయి యాపతివ్రతారత్నము యొక్క గృహమంతయు బంగారు ఉసిరికకాయలచేత నింపఁజేసి యంతర్ధానమాయెను. ఆవిచిత్రము గాంచిన వారందఱు నాతని దేవాంశసంభూతునిగాఁ దలంచిరి. ఇటులు శంకరుఁడు ఏడవ సంవత్సరమునందే సకలవిద్యాపారంగతుఁడయి గుర్వనుజ్ఞాతుఁడయి నిజగృహంబునకు వచ్చి తల్లికిఁ బరిచర్యఁ జేయుచుండెను. ఆయల్పవయసు నందుఁ గలశంకరుని పాండిత్యము. ఆశ్రమనియమపరాయణత్వము, దేవబ్రాహ్మణవిశ్వాసము, పెద్దలయెడ వినయము నున్నగునవి గాంచి వయోజ్యేష్ఠులగుశ్రోత్రియులు సైతము ఎదుర్కొన్నప్పుడు దోసిలియొగ్గి గౌరవించుచుండిరి. వృద్ధయగు తల్లి యొకనాఁటిమధ్యాహ్నము స్నానార్థము నదికిఁ బోయి స్నానమొనర్చి యింటికి మఱలివచ్చుచుఁ ద్రోవలో నెండ పెట్టుటకుఁ దాళలేక సొమ్మసిలి క్రిందఁ బడిపోయెను. మాతృదేవుఁడగు శంకరుఁడు తల్లికి శీతలోపచారము లొనర్చి సేద దేర్చి గృహంబునకు జేర్చినవాఁడయి తనతపఃప్రభావమువలన నది గృహసమీపముగాఁ బ్రవహించునటులు చేసెను. సకలవిద్యాపారంగతుఁడగు తనయునకు వివాహము చేసి ఒకయింటివానిని జేయవలయునని తల్లిసంకల్పించఁగా యెందఱో కన్యాజనకులు 'మేమిచ్చెదము మేమిచ్చెదము' అని యింటిచుట్టును దిరుగసాగిరి. కాని శంకరుఁడుమాత్రము వివాహముచేసికొనుట కిష్టపడక సన్న్యసాశ్రమము స్వీకరించుట తన కభిమతమని తల్లితో మనవిచేసికొనెను. లేక లేక ఈశ్వరానుగ్రహమువలనఁ గలిగిన పుత్త్రుఁడు పెండ్లాడి తనకులమును నిలుపునని, సర్వజ్ఞుఁ డగుపుత్త్రుని జూచుకొనుచు భర్త గతించిన దుఃఖమును సైతము దిగమ్రింగుకొనియున్న ఆర్యాంబ పుత్రునిమాట నాలకించి చలించినహృదయముకలదయి 'నాయనా! నీవు పెండ్లాడి యజ్ఞయాగాదిక్రతువుల నొనర్చి సత్సంతానముఁ బడసి నన్ను బూడిదచేసి తర్వాత సన్న్యసము తీసికొనుము. ఎంతయో తప మొనర్చి యీశ్వరానుగ్రహమువలన సర్వజ్ఞుఁడవగు నీవంటిపుత్త్రునిగన్న నాకుఁ దుట్టతుదకు దిక్కులేనిచావు చావవలసిగతి పట్టునుగదా" యని కన్నులఁ గన్నీళ్లు ధారలు గారుచుండఁగాఁ బలుక నాచార్యులవారప్పుడేమియు బదులు చెప్పక మిన్నకుండిరి. కొన్నాళ్లకు శంకరుఁడు తల్లితోడ నదికి స్నానార్థము పోయి నదియందు స్నానమొనర్చుచుండఁగా నొకమొసలి శంకరుని కాలుకరచిపట్టుకొని లోనికీడ్చుకపోవఁ బ్రయత్నించెను. శంకరుఁడులికిపడి 'అమ్మా! నాకాలును మొసలిపట్టుకొని యున్నది. నిమిషములో నాప్రాణముపోవును. సన్న్యసినయి చచ్చిన మోక్షము కలుగును. లేదా! సన్న్యసము పునర్జన్మమువంటిది; కావున ఒకవేళ యీగండము తప్పిపోవునేమో' యని సకరుణముగా నాశ్రమస్వీకారమునకు ననుజ్ఞ నొసంగఁ బ్రార్థింప సన్న్యసిగానైనను దనపుత్త్రుఁడు బ్రతికియున్నఁ జాలునని ఆశ్రమస్వీకారమునకుఁ దల్లి యనుజ్ఞ నొసఁగెను. శంకరుఁడు "సన్న్యస్తం మయా" అని ప్రైషోచ్చారణము చేయఁగానే మొసలి శంకరుని కాలువదలి పాఱిపోయెను. అంతట శంకరుఁడు జలములనుండి బయటకు వచ్చి తల్లిని పిత్రీయధనమును జ్ఞాతులకు నొప్పఁజెప్పి వీరు నిన్ను యావజ్జీవము నన్నవస్త్రాదిక మొసంగి పోషించి మరణానంతరము ప్రేతసంస్కారాదికృత్యముల నాచరించెదరని చెప్పఁగాఁ దల్లి యందుల కంగీకరింపక "నాయనా! తిండికయి నాకేమియు భయములేదు. నీవంటి సర్వజ్ఞుఁడగు నవతారపురుషుని గన్నందులకు నీచేతిమీదుగా మృతసంస్కారము జరుగనియెడలఁ బ్రయోజనమేమి? "పుత్ర మంత్యే చ కర్మణి" యని గదా పెద్దలు చెప్పుచున్నారు. ఆశ్రమధర్మవిరుద్ధమో కాదో ఆధర్మసూక్ష్మము నాకుఁ దెలియదు. నే నింతమాత్రమునకయినను నోచుకొనలేదు గదా!" యని డగ్గుత్తికతోఁ బలుకఁగా మాతృదేవుఁ డగు నాచార్యుఁడు నీయిష్టానుసారము"నీదేహసంస్కారమును నేనే స్వయముగ నాచరించెదననియు నీవెపుడు నన్నుఁ దలంచిన అప్పుడే నేను నీకడకు వచ్చెదననియు నీదగ్గఱనున్నప్పటికంటె దూరమున నున్నప్పుడే అధికముగ నిన్నొకకంటఁ గనిపెట్టి యుండెదననియుఁ దల్లికి మాట యిచ్చి అనుజ్ఞఁగైకొని బయలువెడలి అరణ్యమార్గమునఁ బోవుచుఁ గొంతకాలమునకు నర్మదానదీతీరమున గోవిందపూజ్యపాదులవారిని సందర్శించి కొనియాడి మోక్షార్థినగు నాకుఁ దత్త్వోపదేశమును జేయవలయునని ప్రార్థించెను. గోవిందపాదులవారు శంకరుని యల్పవయస్సును బుద్ధిని బ్రహ్మవర్చస్సును జూచి యోగదృష్టిచేత శంకరా

పాత్రునిగ నెంచి సంప్రదాయపరిపాలనార్థము 'తత్త్వమస్యాది' మహావాక్యనిర్ణీత మగు అద్వైతబ్రహ్మతత్త్వము నుపదేశించెను. పిమ్మట నొకనాఁడు గోవిందపాదులవారు సమాధియం దుండఁగా వర్షాకాలము కనుక నర్మదానది రెండుతటములు పొర్లునటులు ప్రవహించుచుండగా నదీప్రవాహధ్వని ప్రళయకాలగంభీరఘోషము వలె నుండెను. ఈధ్వనిచేత గురువులవారికి సమాధి భంగ మగునని శంకరుఁడు తలంచి తనకమండలమును గైకొని నర్మదానదికడకుఁ బోయి కమండలుజలమును నదీప్రవాహముమీఁద ప్రోక్షించి అగస్త్యుఁడు సముద్రోదకము నంతయు నాపోశన మొనర్చినవిధముగాఁ బ్రవాహోదకము నంతయుఁ గమండలువునం దుగ్రహించెను. తరువాత కొంతకాలమునకు సమాధినుండి గోవిందపాదులవారు లేచినవారై ఇతరులవలన శంకరుఁ డొనర్చిన ప్రవాహనిగ్రహరూపమగు నద్భుతకృత్యమును దెలిసికొని "నీ వద్వైతతత్త్వమును జక్కఁగా గ్రహించితివి. విద్యాపీఠమగు కాశీక్షేత్రమును చేరి యచట ముముక్షువులకుఁ దత్త్వజ్ఞానము బోధించుచుండుము. శ్రీవిశ్వనాథుఁడును వ్యాసమహర్షియు నిన్ననుగ్రహింతురు. మున్నొకకాలమున బ్రహ్మసూత్రములకు యథార్థమగు భాష్యమును రచింపఁగల మహానుభావుఁ డెవ్వఁడని వ్యాసమహర్షిని బ్రశ్నింపఁగా నీశిష్యులలో నెవ్వఁడు నదీజలమునంతయు తన కమండలువునం దిముడునటులు నొనర్చునో అతఁడే భాష్యమును రచింపఁగలఁడు అని వ్యాసమహర్షి నాకుఁ జెప్పెను. కనుక నీవే యందుల కర్హుఁడవు" అని పలుకగా శంకరుఁడు స్వగురువునకు నమస్కరించి యనుజ్ఞ గైకొని కాశీనగరమునకుఁ జేరి విశ్వేశ్వరసందర్శన మొనర్చి యచట నివసించి ముముక్షువులకుఁ దత్త్వోపదేశము సలుపుచుండఁగాఁ గొంతకాలమునకుఁ జోళదేశమునుండి సనందనుఁ డను పేరుగల శిష్యుఁడు వచ్చి చేరెను. ఇతనికే తరువాత పద్మపాదుఁ డను పేరు ప్రసిద్ధికి వచ్చెను. చిత్సుఖుఁడు, ఆనందగిరి మున్నగువారు పలువురు శంకరునకు శిష్యు లయిరి. వయోవృద్ధులగు శిష్యు లెందఱో శంకరుని చుట్టు చేరి తత్త్వజ్ఞానోపదేశమును బొందుచుండఁగా "చిత్రం వటతరోర్మూలే వృద్ధాః శిష్యా గురుర్యువా" యను దక్షిణామూర్తివర్ణనము స్ఫురణకు వచ్చుచుండెను.

శంకరుఁ డొకనాఁడు మాధ్యాహ్నికాహ్నికము నొనర్చుటకు గంగానదికిఁ బోవుచుండఁగాఁ ద్రోవలో నాల్గుకుక్కల వెంటనిడుకొని చండాలుఁ డొకఁడు నిలుచుండఁగా "గచ్ఛ గచ్ఛ" యని (త్రోవ తొలఁగి పొమ్మని) వానితో శంకరుఁ డనెను. అందులకుఁ జండాలుఁడు "శంకరా! నీవు తొలఁగిపొమ్మని చెప్పునది దేహమునా! లేక చైతన్యమునా? దేహమునైనయెడల మన యిద్దఱిదేహములున్నూ అన్నమయములే కదా! చైతన్యమునైనయెడల మనయిద్దఱియందున్నది ఒకే చైతన్యమే కదా! నీవు సర్వజ్ఞుఁడవయియుండియు యతివేషధారివయియుండియు ఇటులపలుకవచ్చునా?" యని యనఁగా శంకరుఁ డాలకించి "నీ వన్నది నిజమే. శాస్త్రజ్ఞులు గలరు గాని దృఢభావనతో సర్వదా అట్టి యాచరణముఁ గలవార లుండఁజాలరు. అట్టి దృఢభావనగలవాఁడు చండాలుఁడయినను బ్రాహ్మణుఁడయినను వాఁడే నా కాచార్యుఁ డని నా యభిప్రాయము" అను అర్థముగల "చండాలోఽస్తు స తు ద్విజోఽస్తు గురురిత్యేషా మనీషా మమ" అను మకుటముతో మనీషాపంచకమును చెప్పఁగాఁ జండాలదేహమునువదలి విశ్వేశ్వరుఁడు ప్రత్యక్షమయి "నీవు సర్వజ్ఞుఁడవు గనుక వేదవ్యాసమహర్షికృతబ్రహ్మసూత్రములకు భాష్య మొనర్చి ప్రచారము చేయు"మని పలికి యంతర్హితుఁ డాయెను. శంకరుఁడు విశ్వేశ్వరసందర్శనమువలన సంతుష్టుఁడయి ఈశ్వరాజ్ఞానుసారము సూత్రభాష్యాదికము చేయుటకు నిశ్చయించుకొని కాశీక్షేత్రమునుండి బయలువెడలి బదరికాశ్రమము చేరెను. ఆబదరికాశ్రమమునందుఁ దపశ్శీలురగు బ్రహ్మర్షు లనేకులతోడ నుపనిషచ్ఛాస్త్రసిద్ధాంతములఁ జర్చించి తత్త్వనిర్ణయమును స్థూణానిఖననన్యాయముచేత దృఢపఱుచుచుఁ దశోపనిషత్తులు, భగవద్గీతలు, సనత్సుజాతీయము మున్నగువానికి భాష్యములను, ఉపదేశసాహస్రి మున్నగుగ్రంథములను రచించెను. అప్పుడు శంకరునకు ౧౬ సంవత్సరముల వయస్సు. శంకరుఁడు సనందుఁడు మున్నగు తనశిష్యులకు నుపనిషద్భాష్యాదిగ్రంథములను ప్రవచనము చేయుచుండెను. తనశిష్యులలో నతిసూక్ష్మబుద్ధియు భక్తశిఖామణియు నగు సనందుఁడను శిష్యునకు నాచార్యులవారు తమభాష్యగ్రంథములను ముమ్మారు సవిమర్శముగ బోధించిరి. ఈసనందుని

యందే గురువులవారెక్కుడభిమానము చూపుచున్నారని తలంచి సనందునియందు దక్కినశిష్యు లందఱు నీసు వహించి యుండఁగా ఆచార్యులవారీసడి తెలిసికొని సనందునిగురుభక్తిని వారికిఁ దెలుపవలయునని భావించి ఒకనాడు నదియందవతలియొడ్డునందుఁ దా ముండి యవతలి యొడ్డునందున్న సనందుని రమ్మని ఆచార్యులవారు పిలిచిరి. "అగాధజలమే యెటులు బోవునది" యని ఇసుమంతయైన సంశయింపక నదియందు దిగి అవతలియొడ్డునకు నడచిపోవుచుండఁగా నీటియందు నొక్కొకపద్మము గనంబడుచుండెను. ఆపద్మములమీద కాలు పెట్టినడచుచు గురువులవారిసమీపమునకు సనందుఁడు వచ్చెను. ఈయద్భుతచర్య నచటగలశిష్యు లందఱు చూచి యది మొదలుకొని సనందునియందుఁ దామున్న భక్తికలిగియుండిరి. నాఁటి నుండి సనందుఁడు పద్మపాదుఁడని ప్రసిద్ధిని వహించెను. తరువాత పండితు లెందఱో ఆచార్యులవారి ఉపనిషద్భాష్యాదిగ్రంథములను ఖండించుటకయి వచ్చి వాదవివాదములు సలిపి యోడిపోయి శిష్యులయిరి. తరువాత పరమశివునియాజ్ఞానుసారము శారీరకభాష్యము (సూత్రభాష్యము)ను రచించి శిష్యులకుఁ బ్రవచన మొనర్చుచుండెను.

వ్యాసశంకరసంవాదము

శంకరాచార్యు లొకనాఁడు గంగానదియందు స్నానము చేసి ఆహ్నికము చేసుకొని మణికర్ణికాఘట్టమున ఆఱువేలశిష్యులచేతఁ బరివేష్టింపఁబడినవాఁడయి శిష్యులకు భాష్యగ్రంథముల బోధించుచుండఁగా ఒకానొకముసలిబ్రాహ్మణుఁడు శంకరునికడకు వచ్చి "నీవేమో వ్యాససూత్రములకు భాష్యమొనర్చితివని ఇచటివారలు చెప్పఁగా విని నిన్ను గొన్నివిషయము లడుగుటకు వచ్చినాఁడను. నిజముగా వ్యాససూత్రార్థమును నీవెఱింగియే యున్నయెడల మూఁడవ యధ్యాయప్రారంభమునఁ గల "తదంతరప్రతిపత్తౌ రంహతి సంపరిష్వక్తః ప్రశ్ననిరూపణాభ్యాం" అనుసూత్రముయొక్క భావ మేమియో తెల్పుము" అని యడిగెను. తనకుఁ దెలిసినయర్థమును శంకరుఁడు వచించెను. ఆముసలిబ్రాహ్మణుఁడనేకవిధములుగా శంకరుఁడు చెప్పినవిషయమును ఖండించెను. శంకరుఁ డాబ్రాహ్మణుని వాదము ఖండించెను. మఱల ఆబ్రాహ్మణుఁడు శంకరునియుక్తుల నన్నిటిని ఖండించెను. ఇటులు వారిరువురకు నెనిమిదిదినములు వాదము జరుగుచుండఁగా సమీపమునందున్న పద్మపాదుఁ డాముసలిబ్రాహ్మణుని వ్యాసునిగా నెఱింగినవాఁడయి "గురువరా! మీరు సాక్షాచ్ఛంకరావతారులు. ఈబ్రాహ్మణోత్తముఁడు నారాయణావతారుఁడగు వ్యాసభగవానుఁడు. మీ రిరువురు వాదించుచుండఁగా నే నేమిచేయఁగల"నని పలుకఁగా శంకరుఁ డాశ్చర్యపడి వెంటనే యాముసలిబ్రాహ్మణునకు వందన మొసల్పి "నాభాష్యము వ్యాససమ్మతమగునెడల స్వయముగా నిజరూపమున వ్యాసభగవానుఁడు నాకు దర్శన మిచ్చుఁగాక" యని పలుకఁగా నశిష్యుఁడయి వ్యాసుఁడు, దర్శన మొసంగి భాష్యమంతయుఁ బరిశీలించి "నీ భాష్యము నాకు సమ్మతము" మని పలికి శిష్యసమేతముగ నటనుండి వెడలిపోవుటకు వ్యాసుఁడు ప్రయత్నపడుచుండఁగా "మునిసార్వభౌమా! నే నెందులకు వచ్చినాఁడనో ఆకార్యము నెఱవేఱినది. కొంతకాల మిచట నేయుండుము. నీసముక్షమున నీమణికర్ణికాక్షేత్రమున నీశరీరమును వదలఁదలఁచితిని" అని శంకరుఁడు పలుకఁగా" నీ వింకను దిగ్విజయ మొనర్చి యద్వైతసిద్ధాంతమును బ్రచార మొనర్పవలయును. నీకు మొదట

౧. ౮ సంవత్సరముల ఆయుస్సును ఈశ్వరుఁ డను గ్రహించినాఁడు.

౨. నీవు నీశక్తివలన ౮ సంవత్సరముల ఆయుస్సును గడించితివి.

౩. మఱియు ౧౬ సంవత్సరముల ఆయుస్సును పరమేశ్వరుఁడు నీ కనుగ్రహించును.

అని పలుకుచు వ్యాసుఁ డంతర్ధానుఁడయ్యెను.

దిగ్విజయము

శంకరుఁ డంతట దిగ్విజయార్థము బయలువెడలి వేదప్రామాణ్యముచేత జైనబౌద్ధాదివేదబాహ్యమతముల జయించినకుమారిలభట్టును జయించి తనభాష్యమునకు వార్తికమును జేయించవలయు నను కుతూహలముతో ప్రయాగతీర్థరాజమునకు వచ్చి త్రివేణీస్నాన మొనర్చి కుమారిలభట్టును సందర్శింప నతఁడంతకు ముందే తుషాగ్నికుండమునందు దిగి దేహమును వదలుటకు సంకల్పిం

చుకొని యాతుషాగ్నిలో సగము దేహము కాలియున్న సమయమున నాచార్యులవారు కుమారిలభట్టును జూచి కరుణార్ద్రహృదయుఁడయి స్వతపస్సామర్థ్యముచేత నాయగ్నిని శమింపఁజేసి కుమారిలభట్టు దేహమునకు నగ్నిబాధ కలుగకుండునటులొనర్పఁ బ్రయత్నింపఁగా "యతివర్యా! నాసంకల్పమును నెరవేఱనిమ్ము. నేను గర్మల నాచరించిననే మోక్షము సిద్ధించునని దుర్వాదముచేసి పరమేశ్వరసద్భావమును గూర్చి యంగీకరింపనైతిని. తత్పాపపరిహారార్థ మీతుషాగ్నియందుఁ బ్రవేశించితిని. నాశిష్యుఁడు మండనమిశ్రుఁడు గలఁడు. అతని జయించి మతప్రచారము చేయుఁడు." అని కుమారిలుఁడు పలుకఁగా నతనికిఁ దత్త్వోపదేశముచేసి మండనమిశ్రునిగృహమునకుఁ బోయి యతనితోడ స్వసిద్ధాంతము నుగ్గడించి వాదించుటకుఁ బ్రతిజ్ఞగైకొని యతనిపత్నియు విదుషీమణియు నగు నుభయభారతిని మాధ్యస్థముగ నంగీకరించి యుభయులుఁ దమతమసిద్ధాంతములఁగూర్చి వాదింప నిశ్చయించుకొనిరి.

'ఓడిపోయినవారు జయించినవారలకు శిష్యులయి వారియాశ్రమమును గ్రహించి తీరవలయును' అని పందెమును నిర్ణయించుకొనిరి. ఆయుభయులకు నిట్లు లెనిమిది దినములు వాదము జరుగుచుండఁగాఁ జివఱకు మండనమిశ్రుఁ డోడిపోయెను. మండనమిశ్రునిపత్ని యగు నుభయభారతి భర్తయొక్క పరాజయము నంగీకరించినదై 'మీరు మండనమిశ్రుని సగము మాత్రము జయించితిరి. తక్కిన యర్ధభాగ మగు నన్నుఁగూడ జయించినఁగాని సంపూర్ణముగ జయించినట్లు కాదు' అనిపలుకఁగా శంకరుఁ 'డట్లే' యని యంగీకరించెను. సకలశాస్త్రములందు శంకరునితోడఁ బ్రథమమున నామె వాదించి వాదించి "ఈశాస్త్రములయం దితనిజయించుట యసాధ్యము. బాల్యమునందే సన్న్యసించినవాఁడు కావున కామశాస్త్రమున నితని జయించెద"నని భావించి తచ్ఛాస్త్రసంబంధములగు ప్రశ్నలను గొన్నింటిని వేయఁగా శంకరుఁ డందులకు నొక మాసము గడువు తీసుకొని పరకాయప్రవేశవిద్యచేత నమరకుఁడను రాజుయొక్క దేహము ప్రవేశించి తచ్ఛాస్త్రము నభ్యసించి పిదప నాదేహమును వదలి స్వదేహము నందుఁ బ్రవేశించి యుభయభారతికడకువచ్చి యాశాస్త్రమునందు సైత మామెను జయించెను. సరస్వత్యవతారమగు నామె వెంటనే దేహమును జాలించి బ్రహ్మలోకమునకుఁ బోవుటకుఁ బ్రయత్నింప "లోకజననీ! నీవు నేను స్థాపింపఁబోవు పీఠములందు నెల్లప్పుడు నీసాన్నిధ్యము కలిగియుండునటు లనుగ్రహింపు"మని ప్రార్థింప 'అట్లే' యని యంగీకరించి బ్రహ్మలోకమునకుఁ బోయెను.

పిదప మండనమిశ్రుఁడు యథాశాస్త్రముగ సన్న్యసించి బ్రహ్మోపదేశమును బొంది సురేశ్వరాచార్యుఁ డనునామము వహించెను.

శంకరాచార్యుఁ డొకప్పుడు సమాధినిష్ఠయందుండఁగాఁ గాపాలికమతస్థుఁడగు భైరవుఁ డనునతఁడు త్రిశూలముచేత నాచార్యునిఁ జంపుటకు రాఁగాఁ బద్మపాదుఁడు ఈవిషయము నెఱింగి నృసింహావతారుఁడయి వానిని వధించెను.

తరువాత శంకరుఁడు గోకర్ణక్షేత్రమునకుఁ బోయెను. ఆక్షేత్రసమీపమునఁగల బలియగ్రహారమునందలి బ్రాహ్మణకుమారులలోఁ గల ప్రభాకరుఁడను బాలకుఁడు పిచ్చివానివలె నుండఁగా వాని తలిదండ్రులు బాలకుని శంకరునికడకు పిలుచుకొని వచ్చిరి. శంకరుఁ డాబాలకుని నీవెవ్వఁడవని యడుగ "నాహం జడః కింతు జడః ప్రవర్తతే" మున్నగుశ్లోకములతో నద్వైతతత్త్వమంతయు నాబాలకుఁడు వివరించెను. చేతియందున్న యుసిరికకాయవలె నద్వైతతత్త్వ మంతయు నాశ్లోకములయందుఁ దెలియవచ్చుచుండుటచేత శంకరుఁ డాబాలకుని "హస్తామలకుఁడని" సంబోధించి స్వశిష్యునిగాఁ బరిగ్రహించి తుంగభద్రాతీరమగు శృంగేరికిఁ బోయి యచ్చట విద్యాపీఠమును స్థాపించి సురేశ్వరు నాపీఠమున కధ్యక్షునిగా నేర్పరచెను. శంకరునిశిష్యులలో గిరి యనుపేరుగల మందమతియగు శిష్యుఁడు సర్వదా గురుశుశ్రూషయే ప్రధానముగ భావించి యాయాసమయములందు భాష్యము నితరశిష్యులందఱితోడఁ గలసి చదువుచుండెను. సూక్ష్మబుద్ధిగలతక్కినశిష్యులందఱు "మందబుద్ధి"యని యతనిఁ బరిహసించుచుండిరి. ఒకనాఁడు శిష్యులందఱు భాష్యమును జదువుటకు శంకరునికడకు వచ్చిరి. ఆసమయమునందు గురువులవారికాషాయవస్త్రముల నుతుకుచు గిరి యుండెను. శిష్యులు శాంతిపాఠము నుపక్రమించిరి. 'గిరి వచ్చువఱకు నిరీక్షింపుఁడు' అని శంకరుఁ డనఁగా 'మందబుద్ధియగు నితఁడు భాష్యముచదువుట కనర్హుఁడు. చదివినను జదువకపోయినను అతని

ఒక్కటియే' యని శిష్యులంద ఱనిరి. పరమదయాళువగు శంకరాచార్యుఁడు శిష్యులగర్వమును గ్రహించి గిరియను శిష్యునకు మనస్సుచేతనే పదునాలుగువిద్యల ననుగ్రహించెను. అతఁ డప్పుడే సకలవిద్యాసనాథుఁడయి తోటక వృత్తములచేత నద్వైతతత్త్వమంతయు వర్ణింప శిష్యులందఱు నాయద్భుతమును గాంచి ఆశ్చర్యపడిరి. గిరి తోటకాచార్యుఁ డాయెను.

తరువాత శంకరాచార్యశిష్యులందఱు నద్వైతమతమును గూర్చియు ఆచార్యులవారిభాష్యములమీఁదను గ్రంథములను వ్యాఖ్యానములను రచించిరి:—

౧. పద్మపాదుఁడు పంచపాదికయను పేర శారీరకభాష్యమునకుఁ డీకను రచించెను. ఇది పూర్వభాగము. తక్కినభాగమునకు వృత్తియని ప్రసిద్ధి. 'విజయడిండిమ' మను పేర వ్యాససూత్రములకు వివరణభూతమగు గ్రంథమును రచించెను.

౨. సురేశ్వరుఁడు తైత్తిరీయ బృహదారణ్యకోపనిషద్భాష్యములకు వార్త్తికములను రచించెను. నైష్కర్మ్యసిద్ధి యనుప్రకరణగ్రంథమును గూడ రచించెను. మఱికొందఱు శిష్యులు కొన్నిగ్రంథముల రచించిరి.

తరువాత పద్మపాదులవారు తీర్థయాత్రకుఁ బోయిరి. శంకరుఁడు శృంగేరియందే కొంతకాలము నివసించియుండఁగా యోగశక్తిచేతఁ దల్లికి మరణకాలమాసన్నమయినదని గ్రహించి వెంటనే కేరళదేశమునందున్న తల్లికడకుఁ బోయి యామెకు వందన మొనర్పఁగా సంతుష్టురాలయి 'నాయనా! నా కిహలోకవాంఛ లన్నియుఁ దీరినవి. నీవును సమీపమునం దున్నావు. ఈదేహమును వదలఁదలఁచినాను.' అని తల్లి యనెను. ఆమెకుఁ దత్త్వోపదేశమును శంకరుఁ డొనర్చెను. సంతుష్టహృదయయై యామె పాంచభౌతికశరీరమును వదలెను. మాతృవాక్యానుసారము శంకరుఁడే తల్లికి దహనాదిసంస్కారముల నాచరించెను. దహనాదిసంస్కారముల నాచరించుటకు నధికారము లేదని జ్ఞాతులందఱు పలికి శంకరునకుఁ దోడ్పడక పోయిరి. పిదపఁ గొంతకాలమునకుఁ దీర్థయాత్రకుఁ బోయిన పద్మపాదుఁడు శంకరుని వచ్చి కలిసికొనియెను ఆదేశవాసియగు రాజశేఖరభూపాలుఁడు తాను రచించిననాటకత్రయము నాచార్యులవారికి నివేదించి సంస్కరించికొనియెను.

తరువాత సుధన్వుఁడను రాజుతోడను, వేలకొలఁది శిష్యులతోడను దిగ్విజయార్థము శంకరుఁడు బయలువెడలి ప్రథమమున సేతువునకుఁ బోయి పాండ్య చోడ ద్రవిడ దేశముల సందర్శించుచుఁ గాంచీనగరమునకు విచ్చేసెను. తరువాత క్రమముగ నాంధ్రదేశము, వేంకటాచలము, విదర్భము, కర్ణాటకము మున్నగు దేశములకుఁ బోయియచటనుండుపండితులను జయించి తనశిష్యులనుగా నొనర్చుకొనుచు గోకర్ణక్షేత్రమునకు విచ్చేసి నీలకంఠపండితునితో స్వసిద్ధాంతమును బ్రతిపాదించుట కాచార్యుఁ డుపక్రమింపఁగా నిట్టి స్వల్పవిషయమునందు గురువులవారు శ్రమపడ నక్కఱలేదని సురేశ్వరాచార్యుఁడే నీలకంఠుని మతమును ఖండించెను. హరదత్తాదిశిష్యబృందసహితముగ నీలకంఠుఁడు శంకరునకు శిష్యుఁ డాయెను. పిదప సుకీయనాదిపండితులు పరాజితులయిశిష్యులయిరి. తరువాత సౌరాష్ట్ర ఉజ్జయిని బాహ్లిక దరద భరత శూరసేన కురు పాంచాల కామరూప అంగ వంగ గౌడాది దేశములను దిగ్విజయము చేయుచుఁ బండితులను స్వశిష్యులనుగాఁ జేసికొనుచు మతమును వ్యాపింపఁజేసిరి.

ఆచార్యులవారిచేత జితుఁడయిన యభినవగుప్తుఁడను మాంత్రికుఁ డభిచారక్రియ నొనర్చెను. ఆకృత్యమువలన నౌషధమువలన నివారింపఁ శక్యముగాని "భగందర రోగము" ఆచార్యులవారికి సంభవించెను. సహింపశక్యముగాని బాధను శంకరుఁ డనుభవించుచుండెను. తోటకాచార్యుఁ డహర్నిశములు పరిచర్య చేయుచుండెను. ఆచార్యుఁడు వలదని వారించుచున్నను శిష్యులందఱు ధన్వంతరితుల్యులగు వైద్యుల రావించి చికిత్సచేయించిరి. ప్రయోజనము లేకపోయెను. అభిచారికముచేతఁ గలిగినయీరోగ మౌషధములచేత నివారింపఁబడదని పెద్దలు చెప్పఁగాఁ బద్మపాదుఁడు విని జగద్గురుసార్వభౌమునియందుఁ గూడ నిట్టి దుష్కృత్యము చేయునరాధముఁ డుండునాయని క్రోధముతో నరసింహమంత్రమును జపించినవెంటనే శంకరుఁడు రోగవినిర్ముక్తుఁడయ్యెను. అదేరోగముతో అభినవగుప్తుఁడు మరణించెను.

పిదప గంగాతీరమున నొకనాఁటి సాయంకాలమున నాచార్యులవారు బ్రహ్మతత్త్వానుసంధానము చేయు

చుండఁగా శంకరుని పరమగురువు లగు గౌడపాదాచార్యులవారు గనంబడి 'వత్సా! నీవు భాష్యాదిగ్రంథముల నొనర్చితివని గోవిందయతి చెప్పఁగా విని నిన్నుఁ జూచుటకు వచ్చినాఁడ'నని పలుకఁగా స్వకృతభాష్యగ్రంథములనుఁ బరమగురువులగు గౌడపాదులవారికి సమర్పింపఁగా వా రచ్చటచ్చట పరీక్షించి సంతుష్టులయి వరమొసంగి యంతర్థాను లయిరి. ఆచార్యులవారు తమ శిష్యులతో గౌడపాదాచార్యులవారి సందర్శనము మున్నగువానిని దెల్పిరి.

మరునాఁ డుదయమున గంగాతీరమున స్నానమొనర్చి ప్రాతరాహ్నికమును శంకరాచార్యుఁడు చేయుచుండఁగాఁ "గాశ్మీరదేశమునందు శారదాదేవిపీఠ మొకటి గలదనియు, ఆమఠమునకు నాల్గుదిక్కుల నాలుగుద్వారములు గలవనియు, సర్వజ్ఞుఁడయినవాఁడుగాని నాద్వారమును దెఱువజాలఁడనియు నా శారదాలయముయొక్క ప్రాక్పశ్చిమోత్తరద్వారము లాయా దేశపండితులు స్వసామర్థ్యముచేతఁ దెరవఁగలిగిరనియు దాక్షిణాత్యులలో సర్వజ్ఞుఁడగువాఁ డొకఁడును లేనందువలన నాద్వారము మ్లే మూయఁబడియున్నదనియు" ననెడిజనశ్రుతి నాలకించి దాక్షిణాత్యులకు వచ్చిన యపకీర్తిని బోఁగొట్టఁ దలఁచి కాశ్మీరదేశమునకుఁ బోయి శారదామఠమునకుఁ బోగా దాక్షిణాత్యులయందుఁగూడ సర్వజ్ఞుఁడగు పండితుఁడుండునా యను దురహంకారముతో నొకరితర్వాత నొకరు చొప్పున సకలశాస్త్రపండితులు శంకరుని తోడ వాదించి పరాజితులయి శిష్యులయి జయజయధ్వానము లొనర్చుచుండ సర్వజ్ఞపీఠము నధిష్ఠించి సర్వజ్ఞపదమును స్వీకరించిరి.

తరువాత శంకరుఁడు ధర్మకార్యనిర్వహణార్థము మతాచారపరిపాలనార్థము;

౧. తూర్పున జగన్నాథమున గోవర్ధనమఠమును,

౨. పశ్చిమమున ద్వారకయందు శారదామఠమును

3. ఉత్తరమునఁ గేదారమున జ్యోతిర్మఠమును,

౪. దక్షిణమున శృంగేరియందు శృంగగిరిమఠమును

స్థాపించి అచట శిష్యులను దన్నిర్వహణార్థము నియమించి కేదారక్షేత్రమునకుఁ బోయి యచట కొంత కాలము వసించి కైలాసలోకము చేరిరి.

ఆచార్యులవారు కాంచీక్షేత్రము నందుఁ గామకోటి పీఠమునుగూడ స్వయముగ స్థాపించిరనియే పెద్దలు చెప్పుచున్నారు.

శంకరుఁ డొనర్చినగ్రంథములనూచియు, శంకరుని కాలనిర్ణయమునుగూర్చిన బహువిధములగు నభిప్రాయభేదములను మఱొకపర్యాయము వివరించెదను.

ఆచార్యులవారు ౭౨ మతములవారిని జయించిరని సుప్రసిద్ధి:

కొన్ని మతములనామముల నిట
వేర్కొనుచున్నాఁడను

౧ శైవమతము
౨ శివమతైకదేశిమతము
3 భాగవతమతము
౪ వైష్ణవమతము
౫ పాంచరాత్రమతము
౬ వైఖానసమతము
౭ కర్మహీనవైష్ణవమతము
౮ హైరణ్యగర్భమతము
౯ సౌరమతము
౧౦ అగ్నిమతము
౧౧ మహాగణపతిమతము
౧౨ హరిద్రాగణపతిమతము
౧3 ఉచ్ఛిష్టగణపతిమతము
౧౪ నవనీతస్వర్ణసంతానగణపతిమతము
౧౫ శక్తిమతము
౧౬ మహాలక్ష్మీమతము
౧౭ వాగ్దేవతామతము
౧౮ వామాచారమతము
౧౯ కాపాలికమతము
౨౦ కాపాలికైకదేశిమతము
౨౧ చార్వాకమతము
౨౨ సౌగతమతము
౨3 జైనమతము
౨౪ బౌద్ధమతము
౨౫ మల్లారిమతము
౨౬ విష్వక్సేనమతము

౨౭ మన్మథమతము
౨౮ కుబేరమతము
౨౯ ఇంద్రమతము
౩౦ యమమతము
౩౧ వరుణమతము
౩౨ ప్రాణమతము
౩౩ భూమిమతము
౩౪ శూన్యమతము
౩౫ వరాహమతము
౩౬ చతుర్దశలోకోపాసకమతము
౩౭ గుణమతము
౩౮ సాంఖ్యమతము
౩౯ కపిలమతము
౪౦ అణువాదిమతము
౪౧ కర్మవాదిమతము
౪౨ చంద్రమతము
౪౩ రాహుమతము
౪౪ క్షపణకమతము
౪౫ పితృమతము
౪౬ శేషోపాసకమతము
౪౭ గరుడోపాసకమతము
౪౮ సిద్ధమతము
౪౯ గంధర్వమతము
౫౦ భూతబేతాళమతము
౫౧ దిగంబరమతము
౫౨ భక్తమతము

ఆచార్యచరిత్రవలన మనము గ్రహింపఁదగిన ఉపదేశములు

౧. "న గాయత్ర్యాః పరం మంత్రం న మాతుః పరదైవతమ్" అను ప్రమాణవచనము ననుసరించి అందఱుఁ దల్లియాజ్ఞను బరిపాలించవలయు నను ధర్మమును దాము సన్న్యాసాశ్రమమునందుండియుఁ దల్లియొక్క యంత్యకర్మ నాచరించి లోకులనుగూడ నట్లే పరిపాలించవలయు నని శాసించుటఁ దమయాచార్యత్వమును సార్థకపఱచినారు.

౨. కేరళదేశీయులను గర్మభ్రష్టులనుగా శపించుటచేత నాపత్కాలమునం దందఱు నొకరికొకరు సహాయముచేయుట విధియనియు నట్టివిధి నతిక్రమించు దుష్టులను నిగ్రహించుటయు సమర్థుఁడగు నాచార్యునకు నావశ్యకమనియుఁ బ్రకటీకరించిరి.

౩. తాము సాక్షాచ్ఛివావతారులయి తత్త్వార్థమునంతయు నెఱింగియున్నను గురూపదేశరహితముగ నాత్మవిచారము సలుపకూడదను శాస్త్రీయసంప్రదాయమును గోవిందభగవత్పాదులవారికి శిష్యులై కాపాడిరి.

౪. సంసారమునం దెట్టిసౌఖ్యములభించినను నది తుచ్ఛమను విషయమును బ్రహ్మచర్యమునుండియే సన్న్యసించి లోకులకు గనంబఱిచిరి.

౫. నిర్వ్యాజభక్తితో గురుశుశ్రూషచేయువానికి విద్య యవశ్యము లభించు నను విషయమును మందమతియగు తోటకాచార్యునకు సంపూర్ణానుగ్రహముతో సకలవిద్యల నొసంగి ప్రకటించిరి.

౬. తాము బ్రహ్మచర్యమునుండియే సన్న్యసించి పీఠాధిపత్యమువహించినను సర్వజ్ఞత్వాదిగుణవిశిష్టులగువారలు గృహస్థులయి సన్న్యసించినను పీఠాధిపత్యమునకు నర్హులగుదు రను విషయమును సురేశ్వరాచార్యుని శృంగేరిపీఠమున నధిష్ఠింపఁజేసి ప్రకటించిరి.

౭. జ్ఞానులు సైతము తీర్థయాత్రల సేవించి దేవతాదులఁ గొనియాడుట యావశ్యకమనువిషయమును స్వయముగ నాసేతుహిమాచలము తీర్థయాత్రచేసి నిరూపించిరి.

౮. జగద్గురుపీఠము నధిష్ఠించినవారలు దుర్మతఖండనపూర్వకముగ స్వమతస్థాపనమును జేయుట యత్యావశ్యకమను విషయమును స్వయముగఁ దా మాచరించి లోకులకు బోధించిరి.

౯. సాధనచతుష్టయసంపత్తిగలవారలు ప్రతిబంధకాతిశయముచేత గృహస్థులయియున్నను వారికి బ్రహ్మవిద్యయం దధికారము గల దనువిషయమును బ్రాభాకరాదిశిష్యులకుఁ దత్త్వోపదేశ మొనర్చి విశదీకరించిరి.

ప్రేమతత్త్వము

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు

ప్రేమతత్త్వ నిరూపణము

(ప్రథమ భాగము)

ఖిలమతియైన కాపు విటకత్తె యొకర్తుక మింటగాండ్ర రా
కలఁ దనివోక ప్రొద్దున నొకానొకభూసురు నిల్లుచొచ్చి గోఁ
కలిగొని యొంటి నున్నతఱి కన్నియ నెత్తి పగిల్చి కంటకా
సులు హరియించె మొన్న నిఁకఁ జూడుఁడు దుర్ధన కాంక్ష యెట్టిదో!

చ. తమపయి వారిఁ గన్నొఱఁగి దగ్గఱఁ జేరినవారియొద్ద లం
చములు గ్రహించి బందుగులచాటున భూములు విల్చి వానితోఁ
దమయధికారవృత్తులకుఁ దప్పినవారలఁ జూచియైన లం
చములు గ్రహింపకుందురె విచారణయుండు నొకో ధనార్థికిన్

చ. దురితము చూడఁబోరు జనదూషణ మెన్నఁగఁబోరు కాళికే
శ్వరి తమయిష్టసిద్ధుల నొసంగునయంచుఁ దలంచి శక్తికిన్
గరకరిఁ గోడిగొఱ్ఱెలను గానుక లిచ్చుటయే! లభించినన్
నరబలికూడ నిత్తురు ధనంబున కూరిమి కన్ను గానునే?

వ్యసనములు - ప్రేమ

గీ. వెలఁది జూదంబు పానంబు వేఁట యనెడి, వ్యసనములఁ బ్రేమ కామదోషావిలంబు
పరుషవచనార్థదూషణపరుషదండ,నాభిరతి యెన్నఁ గోపదోషావిలంబు.

చ. పరసతిఁ గోరి రావణుఁడు వాలియుఁ బానముచేత యాదవుల్
పరుసపుమాటఁ బౌరవులు, పాపపువేఁటను బాండురాజు పం
క్తిరథుఁడు, జూదమాడఁగ యుధిష్ఠిరుఁ డున్నలుఁ, డర్థనిందతోం
దర బలిచక్రవర్తి, కడుదండన మాగధుఁ డెగ్గుచెందరే?

ఉ. ఈయవకార్యముల్ నరుల కీర్తిఫలంబు లొసంగునంచు రా
మాయణభారతాదు లనయంబును మొఱ్ఱలు వెట్టుచున్న, నీ
హేయకృతుల్ పొనర్చు మతిహీనులపాటులు చూచుచున్న, వి
ద్యాయుతులైనవారిమదులైనను వీనిని గోరకుండునే?

ఉ. ఆఁకలి నీరువట్టు నణఁగారు, దయారస మింకిపోవుఁ, పెం
జీఁకటి క్రమ్మినట్టులు నశించును దృష్టి, పణంబు రాకయుం
బోకయుఁ గానరాదు, చెడిపోవుట బుద్ధియు నాలుబిడ్డలన్
సోఁకదు జూదపుందమిని సోఁకని దుర్గుణ మొండు గల్గునే?

చ. అలవడెనేని యొక్కపరి యీ చెడుజూదము నాడ నెంతవా
రలమన మేని ముందుగనఁబోదనుచోఁ బరమప్రమాణమై
నలుఁగడఁ బెద్దపెద్దలె కనంబడుచుండఁగఁ ద్రాగుఁబోతునీ
చులహృదయంబు దానిఁ జవిచూచినఁ జూచునె ముందు వెన్కనున్.

చ. చొరవయు నేర్పు గల్గు నొకజూదరి యెప్పుడు గెల్చుదానికిన్
బరకితవుల్ సహింప కొకపండుగునాఁడు మఱొక్కచో దురో
దరమని చెప్పి పుచ్చిరి, యతండును జూదపుఁ గూర్మి వారిమ
చ్చరము గణింప కేగి తనసంచియుఁ బ్రాణము లిచ్చె వారికిన్

ఉ. పానము నొక్కనాగరికపద్ధతిగాఁ దలపోసి నేఁటివి
ద్యానిధులందుఁ గొందఱు దురాసవసేవల నర్థశక్తి వి
జ్ఞానము లోటుపోవుచు విషాదకరస్థితిఁ గాంచుచుండ, న
జ్ఞానులు త్రాగుఁబోతులయి కష్టము లొందుచు నున్కి చిత్రమే?

ఆ. ఒడలు గుల్లయైన నుడుగును వెలయాలి, కోర్కి యొడలు నిల్లు గుల్లయైన
నుడుగకుండుఁగాదె చెడుగు త్రాగుడుకోర్కి, ద్యూతచౌర్యములకు నూఁత యగుచు.

చ. సురయనఁ బ్రాణమిచ్చు నొకశుంఠ నిజాంగనఁ గూడఁ గూర్మిమై
నరయుచు నుండు, నాతఁ డొకయప్పుడు త్రాగఁగ డబ్బులేక వం
దురి కరభూషణం బడిగి తొయ్యలిఁ, గోరిక తీర కానతి
శిరమును ద్రుంచి యామురుగు చే కొనిపోయెను పానశాలకున్.

ఉ. కోపము పెంచు నస్థిరతఁ గూర్చు ధనంబు హరించుఁ జిత్తసం
తాప మొనర్చు సత్యకరుణాశుచితాదులఁ ద్రుంచు నమ్మికన్
బాపు బలంబు కాంతి మతి నాశముచేయును వేయువేల! యే
పాపగుణంబు లీచెడుగుపానమునం గనరావొ చూడుఁడీ!

ఉ. సారమతోన్నతం బమలసాంఘికజీవన మార్యధర్మవి
స్తార మశేషభూస్థలి నుదారగుణంబుల కాదిమంబు వి

ద్వ్యారమణీయనాగరకతన్ గణుతింపఁ బురాతనంబు నౌ
భారతదేశ మిప్పు డతిపానరతిం జెడుచుండె నక్కటా!

ఉ. న్యాయము చెప్పువారును సమర్థపదంబుల నుండువారు శా
స్త్రేయులుఁ గొంద ఱన్నిటను దీరినవారయి మద్యరూపపా
నీయము గ్రోలుచుండి రన, నీచపువెంగలిమూఁక కల్లుసా
రాయిని ద్రాగునంచు ననరం దగునే? మధువాంఛ యెట్టిదో?

ఉ. నాఁటికినాఁడు మద్యము ననారత మానినఁగాని దానిపై
గాటపుఁగూర్మి తీరనియొకం డొకకాసు గణింపలేక యా
రాటము చెంది తాఁను లెగఁబ్రాఁకుట నేరిచి యెక్కరేయి పె
త్తాటిని బ్రాఁకి లొట్టికలు ద్రాగియు డిగ్గుచుఁ గూలె విస్మృతిన్.

ఉ. సారపువృత్తి గాదు, సుఖసాధకమార్గము గాదు, జీవనా
ధారము గాదు, కాని తనదారిని బోరిని మేసి కానలోఁ
గేరెడి లేడిఁగూడ నడగించుచు నుందురు గొంద ఱట్టిని
ష్కారణహింసఁ జొచ్చు తమకంబునకుం జొరరాని దున్నదే!

ఉ. ధారణిఁ బొట్టపోసికొన దారు లనేకము లున్నఁ గొంద ఱా
బారులుతీరి కన్నులకుఁ బండువుగా దివినేగు శారికా
కీరకపోతవారములఁ గేలిమెయిన్ గుఱివెట్టి కొట్టఁగాఁ
గారణమేమి? వేఁటతమకంబ, బలీ తమి కడ్డమున్నదే!

చ. ఘనమృగయందు వేఁటతమకంబునఁ గానకుఁ బోయి మచ్చుమేఁ
కను దినవచ్చు బెబ్బులిని గాంచి తుపాకిని గాల్చి కూల్చి వెం
టనె పరుగెత్తి వేడ్కఁ జరణంబున దానిమొగంబు దన్ని కా
లిని బులినోటఁ బట్టి కబళింపఁగఁ జచ్చెను గొన్నినాళ్లకున్

గీ. పరుషవచనార్థదూషణపరుషదండనంబు లణఁగించుచుండె లోకంబు నిట్లు
నైహికాముష్మికసుఖంబు లణఁగఁద్రొక్కు, పరమశత్రువు వ్యసనసప్తకముగాదె?

అధికారులు - ప్రేమ.

ఉ. పిన్నలయం దవజ్ఞయును బెద్దలయందు ననాదరంబు నా
పన్నులయందు నిర్దయత బందుగులం దవలేప మర్థనం
పన్నులయందు నీసును సమానులయందు నసూయ దీనులం
గన్న జుగుప్స నాఁగ నధికారమదప్రియతావికారముల్.

చ. చులుకన చేసి యెల్లరను జూచు భుజంబుల శంఖచక్రముల్
మొలచినయట్లు చూచుఁ బెదమోవిమిడిపల్కుచు మీఁదుచూచుఁ బె
ద్దలు తను మ్రొక్కఁ జూచుఁ దనదర్శన మిచ్చుటె యర్థికోటికిం
గలిమి యటంచుఁ జూచు నధికారబలప్రియుఁ డెట్టి మోహమో!

ఉ. భూసురపాంథబంధుజనమున్ ధన మన్న మొసంగి తన్పుచుం
గాసు గడింపకుండి తనకల్గినముప్పదిపుట్ల భూమిఁ గాఁ
జేసి యొకండు పుత్త్రులకుఁ జిప్పయుఁ గఱ్ఱయుఁ జేతి కిచ్చి స
న్న్యాసులఁ జేసె నవ్వితరణప్రియతామహిమంబుఁ గంటిరే?

ఉ. లోకమునందుఁ గొందఱు అతిలుబ్ధులు పిల్లికి భిక్షవేయ క
ర్థైకపరాయణత్వమున నార్జనచేయుచు విఱ్ఱవీఁగి సు
శ్లోకతఁ గోరి తా ముభయలోకసుఖంబొనగూర్చరాని యే
వో కొఱగానికార్యముల కూరక దుర్వ్యయ మాచరింపరే?

చ. తనగతిఁ దా నెఱుంగక వదాన్యతకుం బరుగెత్తు, ముందు వె
న్కను గనఁ, డైన దాకుననుగానిది కంచమునందుఁ బెట్టు, వం
చనము నిజంబుగాఁ గను, విచారణ చేయఁడు కార్యరీతి నే
ర్పౌనర, ముఖస్తుతిప్రియత నుబ్బులరంగఁడు దుర్విదగ్ధుఁడై.

ఉ. ఇంతకు నంత చేర్చి వచియించుచు నన్నిటియందు నాత్మవృ
త్తాంతము దూర్చి వానికి నుదాహరణంబు ప్రమాణమంచుఁ ద
న్నింతయుఁ దానె చాటికొను, నేమనుకొందురొ యన్న చింతయా
వంతయు లేక గొప్పకయి యాత్మనుతిప్రియుఁ డెట్టిమోహమో!

రసములు - ప్రేమ

శృంగారము:—

గీ. హాస్యరతిశోకకోపభయాదులైన, స్థాయిభావంబులకు నెల్ల సదనమైన
మానసంబు ప్రవృత్తిప్రేమమున నగుట, సకలరసములు ప్రేమమూలకము లయ్యె.

ఉ. కోరికలూరుపల్కులను గుల్కులుచిల్కెడి నవ్వుఁ బువ్వులం
దేరెడి మోవి తావి తరిదీపుల ముద్దుల మేను మేనువాం
గారెడి కౌఁగిలింతల సుఖానుభవంబను పేరఁ దీరు శృంగా
గారము రాజధానిగ జగంబును ప్రేమమహీశుఁ డేలెడిన్.

చ. పరిణయబంధబీజ మనుభావబలాంకుర ముత్సవక్రియా
పరిచయమూల ముల్లసితభాషణపల్లవ మాద్యసంగమ
స్థిరహృదయానుసంధిమ ఈదివ్యసుమంబగు ప్రేమకల్పవ
ల్లరి సుఖవిస్తరామృతఫలప్రదమై యజరామరం బగున్.

మ. కనులారం గని యాననాబ్జ మనురాగశ్రీనివాసంబు నె
మ్మన ముప్పొంగ, వచోఽమృతం బధరబింబంబాని కూర్మిం జిగి
ర్చిన మైదీఁగను దాఁకి మే నలరఁగా శ్రీప్రాంతరాత్మ్యుండు పా
వనసంపూర్ణసతీసుఖామృతరసాస్వాదై కలోలుం డగున్.

మ. స్మరబాధం బడలేక రాత్రిచరుఁడై సంకేతముం జేరుచోఁ
బరు లీక్షించుదురన్న సంశయభయభ్రాంతుల్ మనంబందు ము
ప్పిరియై వేఁచిన, మానలేక చని యల్పిష్ఠాంతరాత్ముండు దాఁ
బరకీయాసుఖమద్యపానవివశప్రజ్ఞావిమూఢుం డగున్.

సీ. సరివారుచూచిరా! పరియాచకము చేసి, చీచీయటంచు దూషింతు రేమొ
తమవారు చూచిరా! తలయెత్తికొని యింట, నల్లాడ మొగ మిఁకఁ జెల్లదేమొ
మగనికిఁ దెలిసెనా! మఱిలేదు తప్పక, ప్రాణాలమీఁదికే వచ్చునేమొ
పెండ్లాము చూచెనా! పెఱవారి కెఱిఁగించి, తిట్టిపోయుచు రచ్చఁ బెట్టునేమొ
గీ. యనెడిసందేహముల గుండె లదరుచున్న, జారిణీజారు లనురాగసారసుఖము
లనుభవింపరె? చూడుఁడీ యయ్యలార! వలపు చెలరేఁగు చెడుగునర్మిలి విధంబు.

మ. ఎవ రేమన్నను నిర్దయాత్ముఁడయి మే లిల్లాలి నేడ్పించుచో
నవమానంబును దోషముం గనక త న్నావేశ్య కామింప రో
యి విశేషంబని కాంచలేక మదభూయిష్ఠాంతరాత్ముండు వా
రవధూటీమృగతృష్ణికాసుఖజల భ్రాంతాత్మ కాఁణుం డగున్.

శీగము:—

ఉ. కోరినయట్టియర్థమునకుం బ్రతిబంధము గల్గినంత నే
పోరానరించియుం, గరుణఁ బూని పదార్థము నిర్వహించియున్
గోరిక లిచ్చియుం బరులకున్, ఘను లిష్టము నిర్వహింతు రా
పీరము ప్రేమరాజనకుఁ బెట్టనికోట గుణత్రయంబునన్

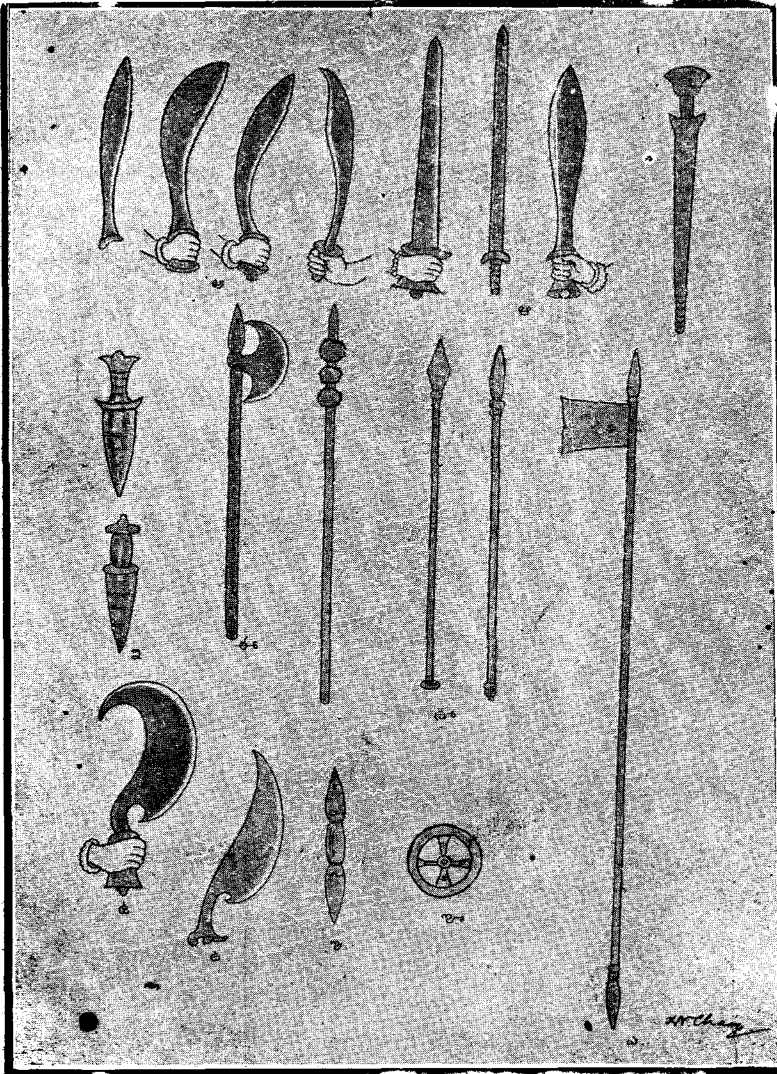
అజంతా చిత్రములలోని ఆయుధములు

కొ. నరసింహాచారిగారు

౧ ఆయుధములు

బుద్ధయుగమునాటి ఆయుధములును యుద్ధపరికరములును ఆకాలపుజనుల నాగరికతావిశేషములను, యుద్ధనైపుణ్యమును వెల్లడిచేయదగియున్నవి. మఱియు నివి ఈ కాలములోఁ జూడ నుపయోగములో నుండుట వారికీర్తి నినుమడింపఁ జేయుటయే.

పటము ౧

కత్తులు వంకరగానుండి, 1 పటము "అ"లో వంపుతట్టు వాదర కలిగియున్నవి. కొన్ని కత్తులు సాధారణముగా వంకర లేక యున్నవి. 2 పటము "ఛ" పూర్వపు ఒరకత్తిని తెలియఁజేయుచున్నది. దాని పిడియందుగల పనితనము చిత్రకళా కౌశలమును జూపుచున్నది.

బాకులు 1 పటము "ఇ" పూర్వము సర్వసాధారణముగానుండిన ఆయుధములు.

1 పటము "ఉ" పూర్వము రాక్షసు లుపయోగించుకత్తులను తెలియపరచుచున్నది.

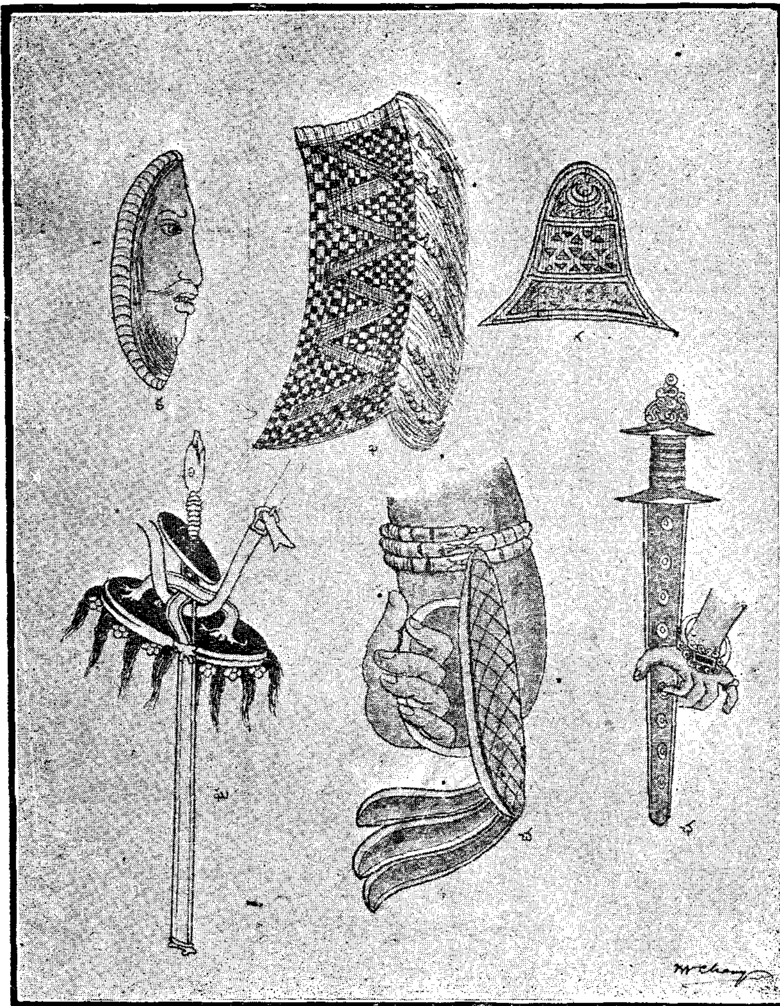
1 పటము "ఈ" పరశువు లేక గండ్ర గొడ్డలి. ఇదియు సాధారణమైన ఆయుధముగా నుండినది.

1 పటము "ఊ" కురుచగానుండు బల్లెములు వీనికి క్రిందివైపు పెద్దగుబ్బ లున్నవి.

1 పటము "ఎ" పొడుగైనబల్లెము. కొన్నిసమయములలో దీనికే పతాకములనుగూడ కట్టుట కలదు.

చీనా, టిబెట్టు మొదలగు పాశ్చాత్యదేశములలో మిక్కిలి ముఖ్యమగు చిహ్నముగాను, ఇంద్రునియొక్క ఆయుధముగాను నుండు "వజ్రము" పూర్వకాలపుయుద్ధభటులు వాడు ఆయుధము (1 పటము "ఇ") గాగూడ నుండినది. శ్రీకృష్ణుని ఆయుధవిశేషమగు "చక్రము" (1 పటము "ఆ") కూడ వాడఁబడుచు వచ్చినది. దీనికిచుట్టును వెలివైపు వాదరఁ గలిగియున్నది.

పటము ౨

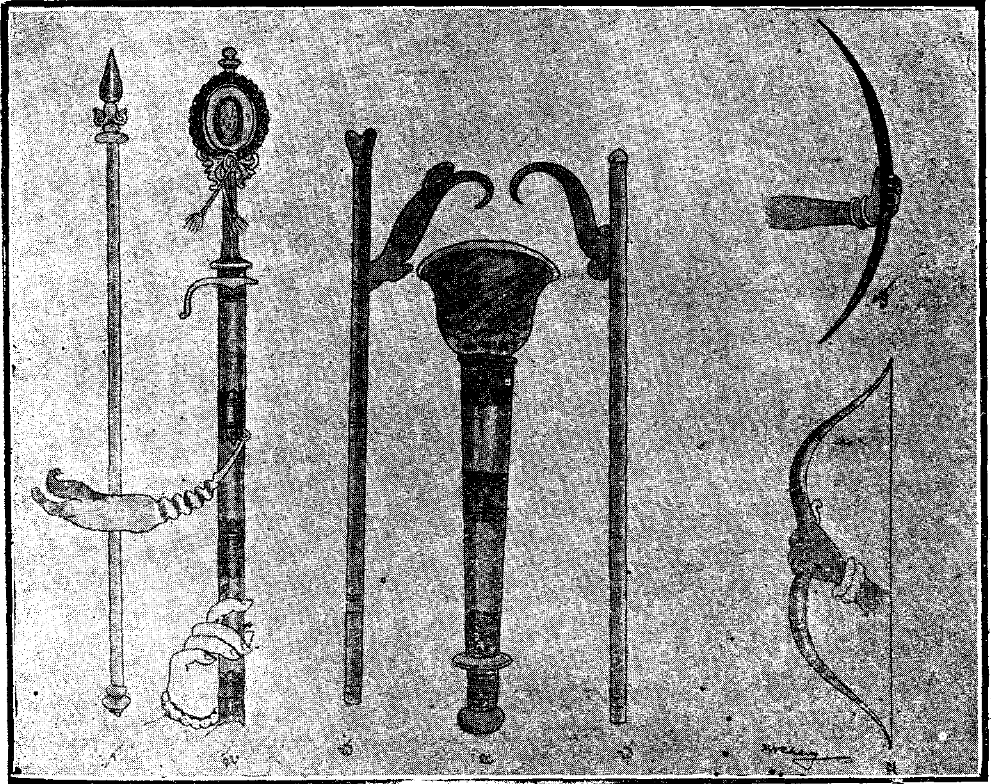
కేడెములు లేక డాళ్లు

కేడెములు సామాన్యముగా వలయ, చతుర్భుజ, త్రిభుజాకారములుగలిగియున్నవి. అన్నియు లోవైపు పల్లముగా(తాబేటిచిప్పవలె) నున్నవి. 2 పటము "క, ఖ, గ, చ" ల పైన వింతయగు వికారరూపములు చిత్రింపఁబడియున్నవి. చతుర్భుజాకారము లగు కేడెములు పొడ వెక్కువయై విలువంపుగా నున్నవి. వీటికిఅంచులయందు (2 పటము "ఖ, ఘ,") పట్టుకుచ్చులు అలంకారారము కట్టబడియున్నవి 2 పటము "గ"

చిత్రమగు చిహ్నములతో గూడి యున్నది.

కత్తియు డాలును తోలుపట్టాకు గట్టబడి భుజమున వ్రేలవేయుట కనువగుమాదిరి 2 వ పటము "ఘ" లో చూపఁబడియున్నది. కొక్కులు తగిలించుమాదిరి పూర్వమున్నమాదిరియే ఇప్పుడును ఉన్నదని ఈచిత్రమునుండి తెలియనగును.

పటము 3

వింఢ్లు

వింఢ్లు రెండువిధములు. 3 పటము "క" ఒకటేబద్దను గలిగియున్నది. 3 పటము "ఖ" రెండుగాని మూడుగాని బద్దలను కట్టి రెండు వంపులు వచ్చునట్లు చేయఁబడియున్నది.

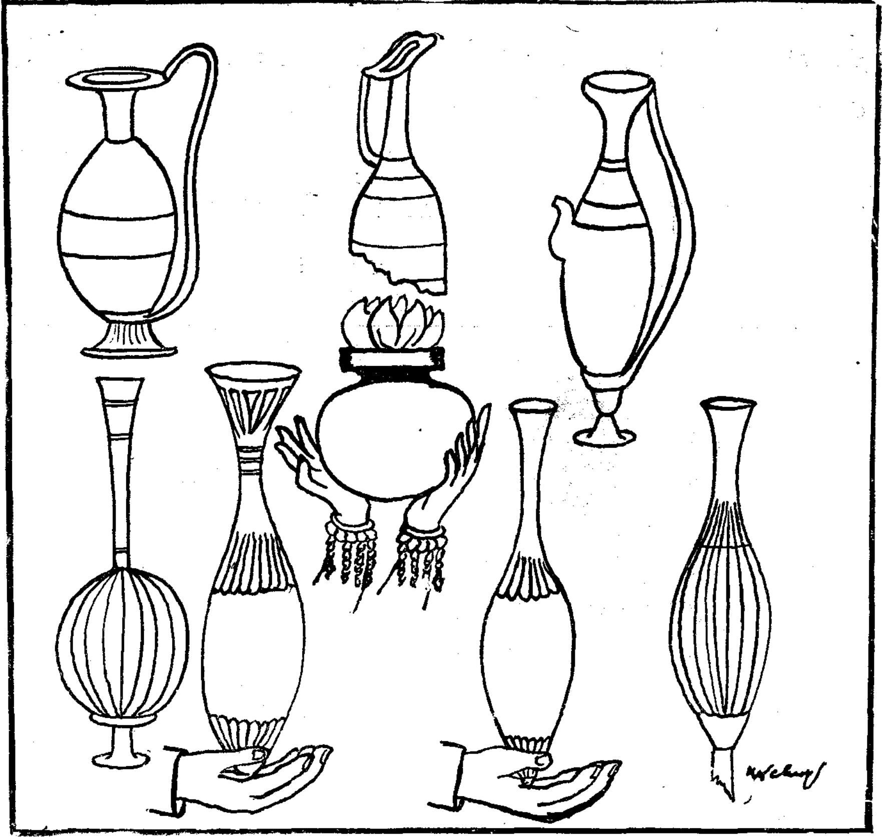
వేత్రములు మొదలగు పరికరములు.

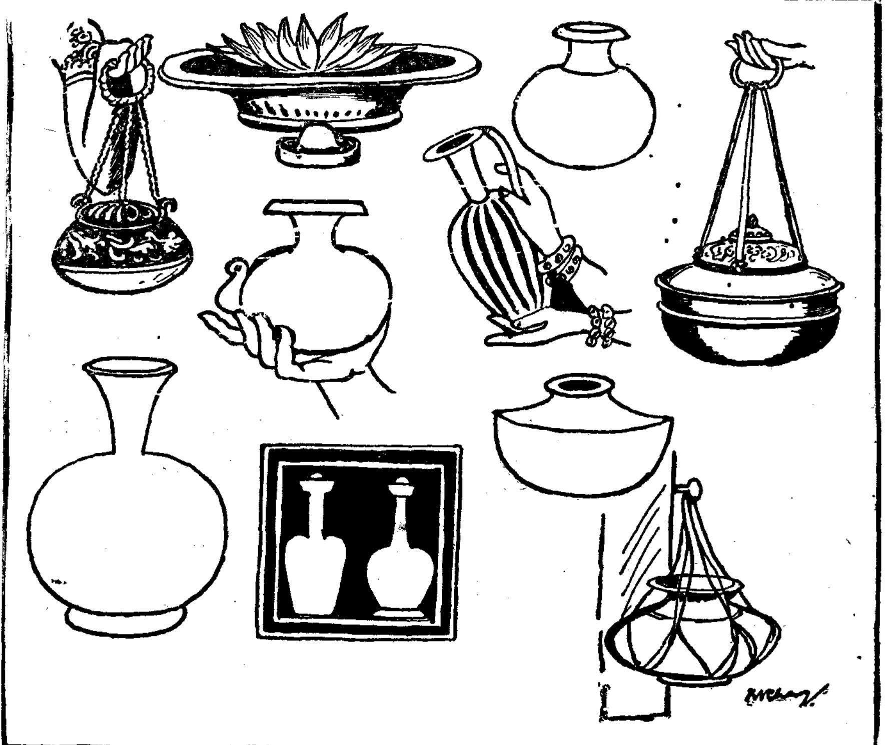
కోలలు, వేత్రములు, బల్లెములు, (3 పటము "గ,ఘ") పూర్వపుయుద్ధభటులఆయుధములలో జేరినవే.

వేత్రములు 3 పటము "ఘ" వెండి, బంగారు మొదలగు విలువగల లోహములలోఁ గూడఁ జేయఁబడి, మంచి చెక్కడపుబనితనమును జూపుచున్నవి.

పతాకములు సాధారణముగా జిత్రవర్ణములు గలిగి యుద్ధవీరుల కుత్సాహదాయకములై యున్నవి.

3 వ పటము "చ, ఛ," అంకుశముల చిత్రములు. భారత యుద్ధములో భీముని హస్తమునలంకరించి దుర్యోధనునిగర్వము నడచిన గదయుఁ (3 వ పటము "జ,") బుద్ధ యుగములో నుండియున్నది. ప్రస్తుతము దీనిని బోలు లోడీల (Clubs) ను యుద్ధములలో నుపయోగింపక పోయినను, వ్యాయామము సలుపువారు చేతఁ ద్రిప్పుట నభ్యసించుట కుపయోగించుచున్నారు.

చుక్కలు

దేవులపల్లి వేంకటకృష్ణ
శాస్త్రి, బి. ఏ.,

మింటనెచ్చటొ మెఱయు చుక్కలఁ
    గంటఁ జూచితిఁ గాంక్ష లూరఁగఁ
గాంక్ష లూరినకొలఁదిఁ జుక్కలె
    కాంచి బ్రదుకే గడపితిన్.
చేతి కందెడు పూలకొఱకై
    చేయి చాపక చేరి కోరక
దూరముగ లే వంను వానిని
    దూఱి వదలితిని.
మింటఁ జుక్క లదృశ్యమాయెను
    చేతికందెడు పూలు వాడెను
సారహీనపు జీవితమునకుఁ
    గోరికలె మిగిలెన్.
పక్షివలె నాకాశ నిర్మల
    పథవిహార స్వేచ్ఛఁ గోరితి
పక్షములు లేవం చెఱుంగక
    ప్రాకులాడుమఁ బొగిలితిన్.
ముగిసిచనె నూఱేళ్ళ బ్రదుకిటు
    మూఁడునాళ్ళకె ముక్కలాయెను
మోడువ్రాఁకై పూఁతకుండగ
    వాడితూలిన తీవయై.
తళుకు బంగరు తారలేలా?
    తలపు మీఱిన తలఁపు లేలా?
వలచి పొందగ గగనసుమములు
    కలయె జీవితము?

ప ౧౩

వేళావలీరాగిణీ

శ్లో. సంకేతదీక్షాం దయితేచ దత్వా వితన్వతీ భూషణ మంగకేషు;
ముహుం స్స్మరంతీ స్మర మిష్టదేవం వేళావలీ నీలసరోజకాంతిః.

పదమంజరీ రాగిణీ

శ్లో. వియోగినీ క్లాంతవిశీర్ణగాత్రా, స్రజం వహంతీ వపుషాచ కుష్యా;
ఆశ్వాస్యమానా ప్రియయాచ సఖ్యా, సుధూసరాంగీ పదమంజరీయమ్.

కాశీనాథుని భైరవమూర్తి గారు

శ్లో. వందే వాగ్భవ మైందవాత్మసదృశం వేదాదివిద్యాగిరో
భాషా దేశసముద్భవాః పశుగతా శ్ఛందాంసి సప్తస్వరాన్,
తాళాన్ పంచమహాధ్వనీ న్ప్రకటయ త్యాత్మప్రసారేణ య
త్తద్బీజం పదవాక్యమానజనకం శ్రీమాతృకే తే పరమ్.

కిందటి సంచికయందు నిరూపింపబడిన విధుల ననుసరించి చేయబడు గానముగూడ, సద్వినియోగార్థ ముపయోగింపబడవలెననిన, భక్తియుతము కావలె ననిరి. లేనిచో సన్మార్గసాధనమగుట దుష్కరమనిరి. భక్తియనగ త్రికరణశుద్ధిగ ననగా మనోవాక్కాయకర్మలను నీశ్వరు నారాధించుటయే.

శ్లో. అంకోలం నిజబీజసంతతి రయస్కాంతో
పలం సూచికా, సాధ్వీ నైజవిభుం లతా
క్షితిరుహం సింధుస్సరిద్వల్లభమ్; ప్రాప్నో
తీహ యథా తథా పశుపతేః పాదార
విందద్వయం, చేతోవృత్తి రుపేత్య తిష్ఠతి
సదా సా భక్తి రిత్యుచ్యతే.

(శ్రీశంకరాచార్య విరచిత శివానందలహరి)

అట్టిభక్తిచే నాయాయింద్రియముల నీశ్వరాయత్తముల జేయుటయే ముఖ్యమని శ్రీ శంకరులవారు నిరూపించిరి.

శ్లో. మనస్తే పాదాబ్జే నివసతు వచః స్తోత్ర
ఫణితౌ, కర శ్చాభ్యర్చాయాం శ్రుతిరపి
కథాకర్ణనవిధౌ; తవ ధ్యానే బుద్ధి ర్నయ
నయుగళం మూర్తివిభవే, పరగ్రంథాన్
కైర్వా పరమశివ! జానే పర మతః.

(శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యకృత శివానందలహరి)

ఇటులనే శ్రీత్యాగరాజస్వామి శ్రీరామధ్యానతత్పరులగుటకై వేడుకొనియున్నారు.

ఖరహరప్రియ - త్రిపుట

ప. ప్రక్కల నిలబడి గొలిచే ముచ్చట బాగా
దెలుపరాదా.

అ. చుక్కలరాయనిగేరు మోముగల
సుదతి సీతమ్మ, సౌమిత్రి, రాముని కిరు-
ప్రక్కల.

చ. తనువుచే వందన మొనరించుచున్నారా?
చనువున నామకీర్తన సేయుచున్నారా?
మనసున దలచి మైమరచి యున్నారా?
నెనరుంచి త్యాగరాజునితో హరిహర
మీ రిరు-ప్రక్కల.

మఱియువారు "సంగీతశాస్త్రజ్ఞానము సారూప్యసౌఖ్యద మేమనసా" (ఇది ప్రథమసంచిక యందు ముద్రితము) అని చెప్పియున్నను మరి యొకచో భక్తియుతమగునేని సన్మార్గసాధన మగు ననిరి.

ధన్యాసి - ఆది

ప. సంగీతజ్ఞానము భక్తివినా సన్మార్గము
గలదే? మనస!

అ. భృంగి, నటేశ, సమీరజ, ఘటజ, మా-
తంగనారదాదు లుపాసించు సంగీత.

చ. న్యాయాన్యాయములు దెలుసును, జగ
ములు, మాయామయమని దెలుసును,
దుర్గుణ, కాయజాదిషడ్రిపుల జయించెడి
కార్యము దెలుసును త్యాగరాజునకు-సం.

అనగా సంగీతానుభవము గల్గియున్నను దాన భక్తి చేరనిదే గానమున కుద్దేశింపబడిన పరమసాధనమగు నట్టియు, చిత్తైకాగ్రతా మూలకమగునట్టియు, మోక్షప్రాప్తికి సోపానమును బడయజాలరు. దీనికి దార్కాణముగ పాశ్చాత్యాధునికభీము డన బఱగు శాండో అనువారు తమ శరీరవ్యాయామవిధులందు, నొక్కొక్క కండరమునకును దాని యభివృద్ధికై నియామకమగు పరిశ్రమ నొనర్చునపుడు, సంపూర్ణసాఫల్యము నొందవలె నన్న తనచిత్తమును నాయాకండరప్రదేశ మందు నిల్పవలెనని వక్కాణించియున్నారు. మనస్సు నన్యథా యుంచి శారీరవ్యాయామము చేయుచో సంపూర్ణసార్థక్యము లేదనిరి. అట్లే ఏపనియందైనను చిత్తైకాగ్రతయే ముఖ్యము. చిత్తము ప్రమత్తమైనచో కార్యసాఫల్యము నందుట దుర్లభము. గానమునకును ముఖ్యసార్థక్యము మనసు నిల్పుటయే యనిరి.

ఆభోగి - ఆది

ప. మనసు నిల్ప శక్తి లేకపోతే
మధురఘంట విరుల పూ జేమిచేసును?

అ. ఘనదుర్మదుడై తా మునిగిన
కావేరి మందాకిని ఎటు బ్రోచును?-మ

చ. సోమిదమ్మ సొగసుగాండ్ర గోరిన
సోమయాజి స్వర్గార్హు డౌనే?
కామక్రోధుడు దపమొనర్చిన
గాచి రక్షించునె? త్యాగరాజనుత— మ.

అని నుడివియున్నారు. కాని మనసు నిల్పుటనిన సన్మార్గమున నేకాని, దుర్మార్గమున గాదనిరి. అనగ చౌర్యజారత్వాదిపాపకర్మలం దాసక్తిం దగుల్కొనియెడు చిత్తైకాగ్రతవలన చెడుగే కాని మంచి లేదు. గానమునకు పరమమిత్రమైముక్తిసాధకమగునట్లొనర్చునట్టిది భక్తియే. అట్టిభక్తి నవలంబించి, అంతరింద్రియ బహిరింద్రియముల నిగ్రహించి సమర్పించి యీశ్వరారాధనమందు గానముచేసినచో గానమునకు ముఖ్యోద్దేశమగు జీవేశ్వరైక్యకారణమును సచ్చిదానందసరథాయకము

నగుచున్నది. యిట్టిది భక్తియుత గానము. దీనిని శ్రీ త్యాగరాజస్వామివా రిట్లుపాడిరి.

నవరస కన్నడ - రూపకము

ప. నినువినా నామ దెందు-నివ్వదే శ్రీ హరి! హరి!-నిను.

అ. కనులకు నీ సొగసెంతో - కమ్మియున్నది గనుక-నిను.

చ. నీదుకథలు వీనులందు - నిండియున్నది - రామ, శ్రీద! నీనామము నోట - జెలగి యున్నది గనుక రామ-నిను.

నేను ఎచట జూచినను నీవై యున్నది-రామ,భానువంశతిలక! నీదు-భక్తు డనుచు పేరుగనుక-నిను.

కపటమౌ మాటలెల్ల కమ్మనై నది-నాదు, తపముయొక్క ఫలము నీవే, త్యాగరాజ సన్నుత-నిను.

కం. ఇందు గలఁడందు లేఁడని
సందేహము వలదు చక్రి సర్వోపగతుం
డెందెందు వెదకి చూచిన
నందందే కలఁడు దానవాగ్రణి! వింటే.

(భాగవతము)

అనునట్లు త్యాగరాజస్వామి తనమనసు నర్పించుటచే నీశ్వరుని స్థావరజంగమములం దంతటను జూచుచు నానందవారాంనిధియం దునిమగ్నుడౌట గమనింప నగును. ఇట్టిభక్తి యను సామ్రాజ్య మబ్బినవారిసందర్శనమాత్రమే పరమానందదమని నుడివియున్నారు.

శుద్ధబంగాళ - ఆది

ప. రామభక్తి సామ్రాజ్య మేమానవుల కబ్బెనో మనస!

అ. ఆమానవుల సందర్శన మత్యంత బ్రహ్మానంద మే మనస! రామ.

చ. ఈలాగని వివరింపలేను చాలా స్వానుభవ వేద్య మే, లీలాసృష్టజగత్త్రయమున కోలాహల త్యాగరాజనుతుడౌ - రామ.

అని పాడియుండుటయేకాక అటువంటి మహనీయ మూర్తుల వివరించి వర్ణింపుచు వందనము లర్పించియున్నారు.

శ్రీరాగము - ఆది

ప. ఎందరో మహానుభావు లందరికి వందనము-లెంద.

అ. చందురువర్ణునిఁజంద- చందమును హృదయార - విందమున జూచి బ్రహ్మ- నంద మనుభవించువా-రెంద.

చ. సామగానమనసిజలావణ్యధన్యమూర్ధన్యు-లెందరో.

మానసవనచరవరసంచారము నిలిపి
మూర్తిఁ బాగుగ బొడగనెడువా-రెంద.

సరగున పాదములకు స్వాంత మను
సరోజమును సమర్పణము సేయువా-రెంద.

పతితపావనుడగు పరాత్పరుని గురించి, పర
మార్థమగు నిజమార్గముతోను బాడు
చును సల్లాపముతో, స్వరలయాదిరాగ
ముల దెలియువా-రెంద.

హరిగుణమణిమయ - సరములు గళమున,
శోభిల్లు భక్తకోటు లిలలో, తెలివితో
జెలిమితో గరుణ గల్గి, జగమెల్లను
సుధాదృష్టిచే బ్రోచువా-రెంద.

హొయలుమీర నడలు గల్గు సరసుని
సదా కనుల జూచుచును పులకశ-

రీరులై యానందపయోధినిమగ్నులై
ముదమ్మునను యశముగలవా - రెంద.

పరమభాగవతమౌనివర శశి-విభాకర సన
కసనందన-దిగీశ సుర కింపురుషకనకకశిపు
సుత నారద తుంబురు- పవనసూను బాల
చంద్రధర శుక సరోజభవభూసురవరులు,
పరమపావనులు ఘనులు శాశ్వతులు, కమ
లభవసుఖము సదానుభవులు గాక-ఎంద.

నీమేను నామవైభవంబులను, నీపరాక్రమ
ధైర్యముల శాంతమానసము నీవను వ
చనసత్యమున రఘువర! నీమెడ, సద్భక్తి
యు జనించకను దుర్మతములను, కల్ల
జేసినట్టినీమది, నెఱింగి సంతతంబునను గుణ
భజనానందకీర్తనము జేయువా - రెంద.

భాగవత రామాయణగీతాది శ్రుతి శాస్త్ర
పురాణపు, మర్మములన్ శివాదిషణ్మత
ముల - గూఢములన్ ముప్పదిము-క్కోటి
సురాంతరంగముల భావంబుల, నెఱిగి భావ
రాగలయాదిసౌఖ్యముచే చిరాయువు గ
లిగి నిరవధిసుఖాత్ములై, త్యాగ-రాజాప్తు
లైన వా- రెంద.

ప్రేమ ముప్పిరిగొను వేళ నామము దలచువారు
రామభక్తుడైన త్యాగరాజనుతుని నిజ
దాసులైనవా- రెంద.

ఇట్టి మహనీయులకు వందనమర్పించుచు శ్రీ త్యాగరాజస్వామి భక్తియుతగానోపాసకుల వివరము నిచ్చియున్నారు. దీని ననుసరించి గానము నుపాసించియనేకులు తరించినట్లు గమనింపనగును. భక్తియుతగానము: ఇట్టిది పరమోత్కృష్టదశయందుండవలసినదిగా ముఖ్యోద్దేశము. ఇయ్యది దైన్యస్థితినందిహీనజాతి పాలైనను భక్తిసహితమగునేని యనుష్ఠించువారిని సన్మార్గావలంబకులుగనే చేయుననుట నిర్వివాదాంశము. కాని నానాటికి గానమునకును భక్తికిని విరోధము ఘటించి యనేక శృంగారరసప్రధానములగు జావళీలు మొదలగువాటిని కల్పించి శృంగారరసప్రవాహోద్వేగ జనితా గాధా వర్తముల మున్గి, వెలువడ మార్గము గనుటకేని యిచ్చ జనింపకయు, జనించియు గానకయు, నధఃపతనమొనరించుటచే, నీగానముయొక్క మొదటి యుద్దేశ మడుగంటెన దనవచ్చును. ఇట్టిహీనదశ ఆధునికగాయకోత్తమోపాసితగానమునకే యనదగును. హీనజాతులందును గొంతయైనను గానము భక్తియుతముగ గననగును. ప్రతిగ్రామమునందును "రామయ్యా నీనామ మెంతరుచిరా" అనుచు బాడుచు నాడుచు తన్మయత్వము బొందువారిని గననగును. గాని గాయకులన్ననో పిడేలువాద్యకుడు మార్దంగికుతో, మార్దంగికుడు గాయకునితో, గాయకుడు తాళము వేయువానితో, పరస్పరము కరాకరి, బాహాబాహి, కేశపాశము లూడిపోయి అవస్థపడి పోరాడుచున్నట్లు గాననగునేకాని, పాడుచున్న పాటయొక్క-భావము నెరుగుటకాని, దానిననుభవించుటగాని తనచిత్తమున నాభావమును గల్పించి యారాధించుటగాని యేదియును గానరాదు. హాయి హాయియని శ్రోతలు తలలూచుటయు గనుచున్నాము. ఇదియు గొంత మేలే. గాయకుడు "జారచోరశిఖామణి" యను బిరుదము

నకు గురియగు టెంతయు శోచనీయము. దీనికి ముఖ్యకారణము, యీగానవిద్య నిపు డుపాసించువారు విశేషముగ వేశ్యాంగనలౌటయు నగుట. ఏలనన వారికి తగిన ప్రోత్సాహ మున్నదిగనుక. శృంగారరసభూయిష్ఠమగు గానమునే వా రుపయోగించుట, వినువారి నాకర్షింపుటయే, వృత్తియగుడు వారి ముఖ్యోద్దేశము. ఇదిమిగులననర్థక మగుచున్నది. ఇదిగాక వివాహాదిసందర్భములందును, దేవతాద్యుత్సవాదులందును, దేవతాదర్శనమునకన్నను, దేవునివిగ్రహ ముండుతావునకన్న, ఆవిగ్రహముతో నూరేగు వేశ్యాంగనాసమీపమున నెక్కుడు జనసమూహము గాననగును. భక్తికై దేవతాదర్శనమునకు బోయి, బహువిధాలంకృతులై, శృంగారరసప్రధానులై, దేవతయందు చిత్తైకాగ్రతానిమగ్ను లగుటకుమారుగ, నచట నటించు వేశ్యాద్యంగనాదర్శన, స్పర్శన, భాషణ, శ్రవణ, మననములం దదేకధ్యానపరాయణులై, దేవతారాధనమునకు దూరులై, కామాదిదేవతాలోలత్వమున చిత్తైకాగ్రతను సాధించుచున్నారనుట మిగుల శోచనీయము,నింద్యము. మరియు గానము సర్వజనాకర్షణము. అందు శృంగారమిశ్రమయిన మఱియు పామరులకేగాక పండితులకుగూడ సమ్మోహనము. (అనగ క్షేత్రయ్యగారి పదములు మొదలగునవి ఇందు చేరవు. వివరము ముందు వ్రాయబడును). దీనికి తార్కాణముగ భక్తి వినా సంగీతఫలమునకు శ్రీత్యాగరాజస్వామివా రిట్లు చెప్పియున్నారు.

ఉదయరవి చంద్రిక - ఆది.

ప. ఎంత నేర్చిన, ఎంతజూచిన
ఎంతవారలైన, కాంతదాసులే.
అ. సంతతంబు శ్రీకాంత స్వాంత సి
ద్ధాంతమైన మార్గ-చింతలేనివా-రెంత.
చ. పరహింస పరభామా న్యధన పరమానవా
పవాదపరజీవనాదుల కనృతమే-భాషించెద
రయ్య! త్యాగరాజనుత-ఎంత

దీనినిబట్టి ఎట్టివారైనను కామాదిలోభులగుటచే శృంగారరసయుక్తమై మఱియు నంగనామణిసాభినయముగ నాట్యమాడుచు గాన మొనరించిన జనుడు పడిపోవుచున్నాడు. ఇట్టిది వీరికి బోధించుగురువులగు నాయనికగాయకులకు పై బిరుదము నారోపించబడినదనిన నాక్షేపణ ముండదు. కాని దీనికి బాసి తప్పించుకొనినవారుమహనీయులుబహుకొలదిమంది నూటి కొక్కరు వేయికొక్కరు మాత్రము లేకపోలేదు. వారికి వందనశతములు. "బ్రహ్మకైన బుట్టు రిమ్మతెగు" లనినట్లు సామాన్యగాయకుడు నిప్పు డట్టిదురవస్థకు లోలుడు గావలసివచ్చుచున్నాడు. ఇట్టిది గానము భక్తివిరహితమగుచో మాత్రమే గాయకుల కిట్టి దుస్థితి చేకూర్చునది. కాని భక్తియుతగానము మాత్ర మట్లుగాక యుపాసకుని పరిశుద్ధునిగ నొనర్చుననియు నందు గల్గు నానందము వర్ణనాతీత మనియు శ్రీత్యాగరాజస్వామివా రిట్లనిరి.

కాపి - ఆది

ప. ఇంత సౌఖ్యమని నే జెప్పజాల
ఎంతో ఏమో ఎవరికి దెలుసునో?

అ. దాంత! సీతాకాంత! కరుణా
స్వాంత! ప్రేమాదులకే తెలుసునుగాని-ఇం
చ. స్వరరాగలయసుధారసమందు
వరరామనామమనెడు కండ చ
క్కెర మిశ్రము జేసి భుజించు శం
కరునికి దెలుసును త్యాగరాజవినుత-ఇంత
"స ఏవ శంకరో వేత్తి సమగ్రం వేత్తి నాపరః"

ప్రస్తుతమున వ్యవహరింప బడు చున్న మనగానము దాని ముఖ్యసార్థక్యసాధనమును గోల్పోవుటయే కాక తద్వ్యతిరిక్తమగు దీన దశ నందియున్నది. ఇట్టితరుణముననే "సంభవామి యుగేయుగే" యనునట్లు శ్రీత్యాగరాయలు మొదలగు వాగ్గేయకారకభక్తాగ్రేసరు లుద్భవిల్లి భక్తిరసప్రధానములగు గేయముల రచించి తమ రుత్తీర్ణు లగుటయే కాక, పండిత పామరజనులందరి నుత్తరింప జేయుటకై పాడియుండిరి. వీరి యుద్దేశము ననుసరించి గానమును భక్తిరసముతో జేర్చి పాడుభక్తజనులకు నైహికాముష్మికములు కరతలామలకములై యొప్పారుననుట నిర్వివాదాంశము. ప్రతిమనుజుడును దనయంతరాత్మ సరియని బోధించిన రీతి సాధించి యొనరింపబూనుట ముఖ్యకర్తవ్యము. ఈతీరున ఆత్మ బోధించినరీతిని తనమనసు ఆచరించునట్లొనర్పసాధించుటకు ముఖ్యసాధనము భక్తియుతగానమే.

శంకరాభరణము - ఆది.

ప. స్వరరాగసుధారసయుతభక్తి
స్వర్గాపవర్గమురా - ఓమనస.
అ. పరమానందమను కమలముపై
బకభేకము గలిగియేమి- స్వర!
చ. మూలాధారజనాద మెరుగుటే
ముదమగుమోక్షమురా
కోలాహలసప్తస్వరగృహముల
గురుతే మోక్షమురా ఓమనస. -స్వర.
బహుజన్మములకు పైని జ్ఞానియై
బరగుట మోక్షమురా
సహజభక్తితో రాగజ్ఞానసహితుడు
ముక్తుడురా ఓమనసా! -స్వర.
మద్దళతాళగతులు తెలియక యే
మర్దించుట సుఖమా?
శుద్ధమనసు లేక పూజచేయుట
సూకరవృత్తిరా ఓమనసా! -స్వర.
రజతగిరీశుడు నగజకు దెల్పుస్వ
రార్ణవమర్మములు
విజయముగల త్యాగరాజు కెఱుకే
విశ్వసించి తెలుసుకో ఓమనసా! -స్వర.

దీనిని గమనించి గానముచేయుటచే గాయకు లుపాసించవలసినవిధు లుద్బోధితము లగుచున్నవి. అట్లు గానము భక్తియుతము గావలెనని పెద్దలయుద్దేశము గాన నిట్లారాధించి గాయకులు తమచెడుభిరుదమును మాపుచేసికొనుటయు నైహికాముష్మికముల నందుటయు సుకరము.

ఇందు హిందోళ యనురాగమునకును దత్పంచరాగిణులకును ధ్యాన శ్లోక రూపపటములు ముద్రితములు. వాటి వివరము:—

హిందోళ రాగము.

శ్లో. హిందోళికా(=హిందోళము)రిధత్యక్తా సత్రయఃకథితోబుధైః, మూర్ఛనాం శుద్ధమధ్యాస్యా దౌఢవః కాకలీయుతః.

శ్లో. నితంబినీ మందతరంగితాసు డోలాసుఖేలా సుఖ మాదధానః, సర్వః కపోతద్యుతికామయుక్తో హిందోళ రాగః కథితో మునీంద్రైః. దీనికిస్వరము 'సగమపనిస'

రాగరూపము:— పీతాంబరములను రత్నయుష్ణీషమును ధరించి, కాంచనదేహకాంతి గల్గి మన్మథుడను నాహ్వాయమంది, హేమడోలికయందు మిగుల శ్రావ్యమగు కంఠస్వరమున బాడుచున్నట్లు గలదు. భార్యలు మహోత్సాహులై యీతనియందే మోహపరవశలై యెల్లప్పుడు నేమరక యీతని జుట్టి యుందురు. ప్రాతస్సాయంకాలములందు గేయము.

వేళావళీ = బిలావల్ = బిలహరి

శ్లో. ధైవతాంశ గ్రహన్యాసః పూర్ణా వేళావళీ తథా; పైరవీ మూర్ఛనా జ్ఞేయా రసే వీరే ప్రయుజ్యతే.

శ్లో. సంకేతదీక్షాం దయితేచ దత్వా వితన్వతీ భూషణ మంగకేషు; ముహు స్స్మరంతీ స్మర మిష్టదేవం వేళావలీ నీల సరోజ కాంతిః. పాఠాన్తరము (శివతత్త్వరత్నాకరం) "వితన్వతీ"యనుటకు "నితంబినీ", యనియు "స్మరం" అనుటకు "నృపం" అనియు గలదు. దీనికి స్వరము:—'ధనిసరిగమపధనిస, దనిసరిగమపద.'

రాగరూపము:—

విద్యుల్లతా భాతిదేహకాంతిగల్గి, రక్తాంబరములను నల్లని మేలిముసుగును ధరించి ద్వాదశవిధము లగు భూషణముల నలంకరించికొని సాంకేతికస్థలమునందు, సర్వమునుమరచి, తనవిభునిరాకకై ప్రతీక్షించుచున్నట్లుగాని దర్పణమందు తన ముఖమును జూచుకొనుచున్నట్లుగాని గానవగునని కలదు. ఉదయాది ద్వితీయయామమున గేయము

రామక్రియా - రామకిరి - రామకలి

శ్లో. షడ్జగ్రహాంశ కన్యాసా పూర్ణా రామక్రియా మతా, మూర్ఛనా ప్రథమా జ్ఞేయా కరుణే సా ప్రయుజ్యతే. షడ్జగ్రహాంశన్యాసఋషభధైవతవర్జమని కొందరు, పవర్జమని మరికొందరు "శ్లో. రిధత్యక్తస్తు కైశ్చిత్తు కైశ్చిత్పంచమవర్జితా" ఇతి

శ్లో. హేమప్రభా భాసురభూషణాచ, నీలంనిచోళం వపుషా వహన్తీ, కాన్తేసమీపే పదమాశ్రితేపి, మానోన్నతారామ కిరీమతేయమ్ "పదమాశ్రితేపి" యనుటకు "కమనీయకంఠా" యని పాఠాన్తరము. స్వరము:—'సరిగమపదనిస-సగమపనిస- సరిగమదనిస' అనిగలదు.

రాగరూపము:—

మహాగర్వభూయిష్ఠయై యెల్లపుడును ప్రియునితో నలిగియుండుననియు, ఆమె సంతసముదయింప కాంతుడువచ్చి సఖులెంత వేడి ప్రయత్నించి విసివినను, తనకాంతుడు వచ్చి తన పాదములను ముద్దుబెట్టుకొను వరకును తృప్తినొందజాలదనియు గలదు. ఆవిభుడువచ్చి పాదప్రణామమాచరించి తనను క్షమింపుమని మిగుల దైన్యముగ వేడికొనునట. ప్రాతఃకాలగేయము సంగవకాలగేయమనియు పాఠాన్తరము.

దేశాఖ్=దేశాఖ్యా=దేశాక్షీ.

శ్లో. షాఢవ ఔఢవః ప్రోక్తః సంపూర్ణశ్చ త్రిధా మతా; వీరే రసే వ్యంజితరోమ హర్షా, నిరుధ్య యుద్ధే సవిలాసబాహుః, ప్రాంశుః ప్రచండా కిల ఇంద్రరాగా, దేశాక్షీరాగః కథితో మునీంద్రైః.

శ్లో. దేశాక్షీ షాడవా జ్ఞేయా సత్రయేణవిభూషితా, ఋషభే వారియుక్తాసా శార్ఙ్గదేవేన కీర్తితా. నిరుధ్య "సంబద్ధ" యని పాఠాన్తరము.

స్వరము - 'గమపధనిపగనిసగ, గమపధనిసరిగ.'

రాగరూపము:—

స్థూలకాయము గల్గియు సౌందర్యవతి యనియు, నీలవస్త్రముల ధరించి, తనభర్త వద్దకు మరి యేస్త్రీనిగాని పోనీయక యాతని మిగుల ప్రేమించుననిగలదు. దేహపరిశ్రమ జేసిన యోధునివలె పురుషవేషధారిణియై, ఖడ్గపాణియై, యుద్ధసన్నద్ధురాలివలె కాన్పించు నని మరికొందరు వర్ణించియున్నారు. ఉదయాది ద్వితీయయామమున గేయము. ప్రాతర్గేయమనియు గలదు.

రాగరూపము:—

పదమంజరీ - పటమంజరీ - ఫలమంజరీ.

శ్లో. పంచమాంశగ్రహన్యాసాపూర్ణాచ పదమంజరీ, ఋషభే మూర్ఛనా జ్ఞేయా రసికానాం సుఖప్రదా "ఋషభే" యనుటకు హ్రస్వకా" యనియు గలదు.

శ్లో. వియోగినీ క్లాంతవిశీర్ణగాత్రా, స్రజం వహంతీ వపుషాచ శుష్కా, ఆశ్వాస్యమానా ప్రియయాచ సఖ్యా, సుధూసరాంగీ పదమంజరీయమ్.

"శిరోధరా బద్ధవిలాసబాహు" అనియు "విధూసరాంగీ"యనియు. పాఠభేదములు. స్వరము:- పధనిసమప-సరిగమపమ-పధనిసరిగమప.

భర్తకై విరహవేదన నొందుచు శుష్కాంగియై, దేహతాపమున పుష్పమాలయు వదలియుండ, శేయుంబనఘులు ప్రియునికై నిరీక్షింపుచు తదేకాయత్తచిత్తయై, మంచి యడుపునైన, ధరింపనొల్లక యుండుననిగలదు. రాత్రి ప్రథమయామమున గేయము.

లలితా

శ్లో. రిపవర్జాచ లలితా ఔఢవా సా త్రయామతా, మూర్ఛనా శుద్ధమధ్యాస్యాత్ సంపూర్ణా కేచి దూచిరే; దేవతాత్రయ సంయుక్తా ద్వితీయా లలితా మతా.

శ్లో. ప్రఫుల్లసప్తచ్ఛదమాల్యధారీ, యువాచ గౌరోల్లసదాననశ్రీః; వనే శ్వసన్ దైవవశాత్ప్రభాతేవిలాసవేషాలలితా ప్రదిష్టా.

"యువా...శ్రీః" యనుటకు "రుజాచ గౌరోత్పలలోచనశ్రీః", యనియు "వనేశ్వసన్" బదులు"విసరతా" "విలాసప్రదిష్టా" బదులు" యస్యాః పతి స్సాలలితా ప్రదిష్టా."

స్వరము:—'సగమపధనిస' అథవా - 'ధనిసరిగమధ'

పాఠాన్తరము:—సగమపధనిస. ధనిసగమధ, యనియు గలదు. రాగరూపము:—

మిగుల సన్ననివస్త్రముల ధరించియుండుటవలన మిక్కిలి సౌందర్యవతియగు నామె మెరుగుతీవవంటి మైచాయగననగు ననియు, మందహాసమున నొప్పి పూర్ణశశాంకుని గేరు వదనముగల్గి యుండుననియు గలదు. కొందరు భర్తృవిరహిణి యనియు. పుష్పమాలికాహస్తయై చేటికయొక్కతె ప్రక్కను నిలువంబడియుండినట్లును వర్ణించిరి. ఉదయకాలగేయము. సాయంగేయమనియు పాఠాన్తరము.

దేశాక్షీ రాగిణీ

శ్లో. వీరే రసే వ్యంజిత రోమహర్షా, నిరుద్ధ యుద్ధేషవిలాసబాహుః;
ప్రాంశుః ప్రచండా కిల ఇంద్రరాగా, దేశాక్షీరాగః కథితో మునీంద్రైః.

లలితా రాగిణీ

శ్లో. ప్రఫుల్లసప్తచ్ఛదమాల్యధారీ, యువా చ గౌరోల్లసదాననశ్రీః;
వనే శ్వసన్ ప్రైవకాల్పిభాతే, విలాసవేషా లలితా ప్రదిష్టా.

ప్లే ౫ ౩

హిందోళ రాగము

శ్లో. నితంబినీ మందతరంగితాసు డోలాసు ఖేలాసుఖ మాదధానః,
వర్ణ్యః కపోతద్యుతికామయుక్తో హిందోళరాగః కథితో మునీంద్రైః.

రామకిరీ రాగిణీ

శ్లో. హేమప్రభా భాసురభూషణా చ, నీలం నిచోళం వపుషా వహన్తీ,
కాన్తే సమీపే పద మాశ్రితేపి, మానోన్నతా రామ కలీ మతేయమ్.

ఆంధ్రకన్య

తురగా వేంకటరామయ్యగారు

రారా! నందకుమారా!
రాగలోకసంచారా!
గోపీహృదయవిహారా!
కోమలజలదాకారా!

ఆయము నాతోయములే
యందమె? చలి యేటికి! నా
కాటుకకన్నీటియేటి
కరడుల జలకేళి దేల: రారా!

నేఁటిదె బృందావన! మే
నాఁటిదో! సొంపేమి మధుర
పరిమళాలఁ బొంగునాంధ్ర
వనవీథుల విహరింపఁగ: రారా!

తుమ్మెద లానని పూవులు
తోఁటలెల్ల వెదకి తెచ్చి
తేనెనరాల్గూర్చితి నీ
తీయనికంఠానఁ దాల్ప: రారా!

కోయని తీయనిమామిడి
గున్నల తోఱఁగఁబండిన
తొలిపండులవిందుకు మా
తోఁటకు రావేటికిరా: రారా!

ఆవులఁ బిదికినపొంగే
యారని తీయనిపాలం
గేరుచుఁ ద్రావుచుఁ దాండవ
కేళీలీలలఁ దేలఁగ: రారా!

ప్రాభాతసుమాంబువులం
బదనగువలపుంగందము
చేతులారఁ బూసెద నా
చెంతకు నీవింతనడల! రారా!

వేణుగానవీథుల నీ
విశ్వము నాడింతువె! నా
వీణానాదసుధాలహ
రీనవడోలల నూఁపెద! రారా!

ప్రేమపుఁదోఁటల బూసిన
యామనిపూవులపానుపు
వలపుఁదరంగాల సుధా
భరితకళలఁ దేలింపుదు! రారా!

తెల్లనిచల్లనివెన్నెల
తెన్నులఁ బూఁదేరు నెక్కి
మామోహనపుష్పలతా
మందిరముల కాఁకీతినె: రారా!

తెల్లనివెన్నెలకాంతుల
నల్లనయిన నీమూర్తిని
జగమెల్ల గ్రహించుననే
సందేహము వలదువలదు: రారా!

పరునాలినిగాను రాచ
పడఁతిని గా నసలె, నింద
పడవోయీ! నాయంతనె
వలచినకన్నెకు భయమే: రారా!

నినుఁ బూజింపఁగఁ బెంచిన
నిరుపమానరాగసుమము
నంటక ముట్టక నింకే
యంబుధిలోఁ బడవైతువు: రారా!

మాయామర్మము లేక న
మాయికహృదయము నిచ్చిన
తెలుఁగుంగన్నియ నీలా
సిలుఁగులఁబెట్టుట మేలా: రారా!

అమ్మ నెఱుఁగ నయ్య నెఱుఁగ
నసలే యెఱుఁగను లోకము
కమ్మనైన నీరూపమె
కన్నులఁ దాండవమాడును: రారా!

నేఁటి తెలుఁగు కవిత - ఒక మిత్రుని ఆందోళనము

సోమంచి సూర్యనారాయణ శర్మ గారు

కవిత్వతత్త్వము ననేకులనేకవిధములుగ నిర్వచించియున్నారు. ఎట్లైనఁ గవిత్వము భావావేశజన్యము. రసైకప్రధానము. అద్వైతి పరబ్రహ్మ మగురీతిని భావనావశమునఁ గవి సర్వప్రపంచము దానగును. చిత్రకారుఁడు ప్రకృతిని జిత్రించి ముదముఁ గొల్పినట్లు కవియు స్వభావవర్ణనములఁ బాఠకులఁ దనియించును; కోకిల వసంతమును గానము చేసినట్లు పరమేశ్వరుని సృష్టివిలాసములఁ గీర్తించుచుండును; జాతుల నజ్ఞానాంధకార మలముకొని నప్పుడు తన యఖర్వసాహితీశక్తిచేఁ బ్రబోధించి విజ్ఞానచంద్రికలఁ బర్వఁజేసి ప్రజలగోడుడుపును. ప్రకృతిరహస్యమును వెల్లడించుటయే యాతనిపని. ఒరుల నిందాస్తుతుల నాతఁడు గణింపఁడు. మానవనిర్మితశాసనముల కాతఁడు కట్టువడఁడు. అట్టికవి మానవయత్నమువలనను, అభ్యాసబలమువలనను నగువాఁడు కాఁడనియు నాతనిశక్తు లీశ్వరాపాదితములే యనియు "కవి ర్జాయతే న తు క్రియతే" యను సూక్తియే చాటుచున్నది.

తొలుతఁ 'దెలుఁగుకవులు అంతకుమున్నుఁ గల ప్రయోగముల నరసి సంస్కరించియు క్రొత్తవి చేర్చియు రసావేశము నీభాసలోఁ జిల్కరించవలెను. ఈయీ పద్యముల రూపమునఁ గూర్పవలెను. ఈయక్షరగణబద్ధ మీ వృత్తము.' ఇట్లే యేవో భాషానిబంధనలను ఛందోలక్షణములను నేర్పరచిరి. వాని నన్నిటి నానాఁడే పాటింపక కవు లెవరియిచ్చవచ్చినమచ్చున వారు పలుపోకలఁ బోయిరని యిప్పుడు ధీమంతులగు సోదరులు పరిశోధించి వ్యాసములమూలమునను ఉపన్యాసములమూలమునను బోధించుచున్నారు. అట్టి సందర్భముల వాడుకలనేఁ గొన్నిటిని మనవారు నేఁడు మహాకవిప్రయోగములగుట సాధువులనెదరు. అట్లు కొన్నియుద్గ్రంథములు స్వతంత్రరీతుల బయలువెడలి యనేకవిషయముల విజ్ఞానవ్యాపకమునకుఁ గారణములైనవి. "నిరంకుశాః కవయః" అను లోకోక్తి పుట్టిన దట్టిహేతువుల నేమో? భిన్నకాలికులగు నన్నయ శ్రీనాథాదు లితరలక్షణములవలన నుత్తమకవులేయని వారిని భాషాభిజ్ఞు లంగీకరించుచునే యున్నారు. ఆకవులను బట్టియుఁ గొన్నిలక్షణగ్రంథము లవతరించినవి. తరువాత గొందఱుకవులు ఆయానిబంధనలను, కల్పనలను, ప్రయోగములనుగూడ నక్షరధర్మములుగా గ్రహించి యనుకరించి యంధపరంపరగాఁ గేవలశృంగారరసప్రధానములగు కావ్యములను లిఖించి యొకటిచదివిన నింకొకటి చదువ నక్కఱలే దనిపించిరి. ఆకాలముల బూతులబుంగలగు గ్రంథములును బయలుదేరకపోలేదు. అందులకును

వారిని నిందింపరాదు. అప్పటి మహీపతుల మెప్పించుటకు వా రట్లు చేసియుండవచ్చును. నాఁటివారి కవి రుచించియుండవచ్చును. అది యంతయుఁ గాలమహిమ!

ఇట్టి పరిస్థితులలో మామిత్రులు శ్రీపాక్కులూరి లక్ష్మీనారాయణగారు 'నండూరి... యెట్టినాయెంకి' అనుశీర్షికతో నేఁటికావ్యరచనను నిరసించుచు గతసంచికలో వ్రాసిన లేఖను జూడ నవ్వు వచ్చినది. ఆంధ్రకవితామతల్లి స్వతంత్రవీథిని విహరించుచున్నదని వీరివిచారమైనట్లున్నది. ముందు చెప్పఁబడినట్లు కవిత యారీతినేగదా విలసిల్లవలసినది! ఆమెను బంధించుఛాందసు లెవరు? కవితకును స్వేచ్ఛ యుండఁగూడదా? కవితయన్న వీరిభావము వేఱుగునెడల వీ రింత శ్రమపడవలసిన పనియే లేదు. 'యెట్టినాయెంకి' అనుపేరితో నొకరు వ్రాసినపాటను వీరు నిదర్శనముగాఁ గైకొనిరి. దానినే శీర్షికగాఁ జేసిరి. ఛందోనియమాదులు లేవని వీరి యాక్షేపణము. చాఁకలిపద్దును చంపకమాలలో వ్రాసినయెడల వీరు సంతసింతురా? కవిత ఛందస్సు నాధారముచేసి కొన్నదా? ఛందము కవితపై నాధారపడియున్నదా? కవితను బట్టియేకదా ఛందస్సు బయలువెడలుట! అట్టిచో నొకకవి తనరచనకు ఛందమును దానే యేల నిర్ణయించుకొనఁగూడదు?

అందలిభావమును వివరింపఁ బనిలేదనిరి. భావమే లేదనియో అయ్యది యసభ్యమనియో వీరియభిప్రాయమై యుండును. కొదువవిషయములలో నయ్యది కవిత్వ మనిపించుకొనఁజాలదఁట. లక్షణవిషయము ముందే చర్చింపఁబడినది. వీరిని రేఁచినది భాషయా? కాదు. ఆ సంగతి వీరు తేల్పలేదు. రసమును గురించి యేమో వీరి కసహ్యాము?

వీరివాదమును ఖండించుట కాదిచట కావలసినది. వాదమే తేలనిది ఖండించు టెట్లు? ఖండించువా రెవరు? సమరసభావ ముండవలెనుగాని యట్లుచేసి యంతము చేయఁగలరా? తుదకు వ్యక్తిదూషణలలోనికిఁ దిగుటా? ముఖ్యముగా నాకుఁ బ్రసక్తి గల్గించినది వీరి విమర్శనస్వభావము; తన్నిరంకుశత్వము. ఆ ఖండకావ్యకర్తగారే భారతి నదివఱకు రెండు మారు లలంకరించిరఁట. రెండుమారులే కాదు. అనేకసారు లలంకరించిరి. భారతిపత్రికలో వారు వ్రాయఁగూడదనియా వీరియభిప్రాయము? కానిచో భాషాయోష నలంకరించుటే కవిబాధ్యత కాదా? ఒక్కవారే కాదు. పలువు రలంకరించిరి. పలుదెఱఁగుల భూషణములచే నలంకరించిరి. ఇప్పుడే కాదు. శతాబ్దుల క్రిందటనే బయలువెడలినపాటలను, పదములను, తత్త్వములను, కృతులను వినరో వీరు? అట్టి రచనలను కవిత్వమనరో పెద్దవారు?

రసలోలుఁడగు కవి యొక్కొక్కయెడ నొక్కొక్కరసమునుఁ బ్రదర్శించుచుండును. దుర్నీతిబోధకము సంఘబాధకము కానంతవఱకు నట్టి రచనలను గర్హింపవలసిన పనియేమి? దాన వాఙ్మయమునకు గల్గునర్థక మేమి? బండబూతులను బంధపద్యముల నల్లిన నుపయోగమేమి?

'ఇట్టి వెఱ్ఱిశృంగార రసప్రధానఖండ కావ్యములం దలంపరేలొకో' అని వీరు, ఆంధ్ర శృంగార ప్రబంధముల మచ్చునకేని లేకుండ మంటం బెట్టవలె ననిరట యెవరో, ఆ విమర్శకులను హెచ్చరించుచున్నారు. ఇందలిరసము వీరేవగించుచున్న ట్లిందుమూలమునఁ దేటపడినది. శుద్ధప్రణయరసమును గవియైనవాఁడు చిత్రింపకుండెనా? దీనిని జిత్రపటములు ప్రదర్శింపఁగూడదఁట. వీరు గొప్పసంస్కారమును గోరుచున్నారు. విపరీతమైనసంస్కారమనుట నిజమునకు దూరమా? వీరికోరిక ప్రకారము చాలదూరము పోవలసివచ్చును. అజంతో చిత్తరువులవంటి యనేకప్రాచ్యకళలను నాశము చేయవలసివచ్చును. వాఙ్మయమునుండి చాల గ్రంథములఁ దొలగింపవలసివచ్చును.

ఇంతటితో వీరు తృప్తినొందక కవిగారు యెంకిని, యెంకి భారతిని విడువఁజాలకున్నారు కాఁబోలునని యొకవక్రోక్తిఁ బ్రయోగించిరి. అది కవిగారిమాట యటుంచి పాఠకులకే కటువుగాఁ దోఁచుచున్నదని నా యభిప్రాయము. నామట్టునకు నాకవి యసభ్యముగఁ దట్టుచున్నది. యెంకిపేరును విడిచిన మాత్రమున వీరికి శాంతిజనించునా? వీరిహితోపదేశము విని విడువఁదలఁచుకొనిరేమో కవిగారు! వీరెంత యాగ్రహపడినను కృపావల్లి భారతీమతల్లి యెట్లు తిరస్కరింపఁగలదు?

"కాటుకకంటి నీరు చనుకట్టుపయింబడ నేలయేడ్చెదో
కైటభదైత్యమర్దనుని గాదిలి కోడల! యోమదంబ! యో
హాటకగర్భురాణి! నిను నాకటికిం గొనిపోయి యల్ల
కర్నాటకిరాటకీచకుల కమ్మఁ ద్రిశుద్ధిగ నమ్ము భారతీ!"

అని పరమభాగవతోత్తముఁడు పోతన యుభయవాక్యము వల్కినటు లట్టి యకృత్యసమయములఁగాని యేపల్కులతోఁ గీర్తించిన నామె యలరదు? తనయునఁగు బిడ్డల మృదువాక్యములను దల్లి త్రోసిపుచ్చునా?

క్రమము దప్పి యట్టిరచన లొనర్చువారు ముందువెనుకల నక్షరసంకేతములుగల విద్వాంసులు సాహితీవిశారదులు నట! వారు చేయురచనలను—భారతి విడువక చేపట్టుచున్న రచనలను—సక్రమమార్గమునకుఁ దెచ్చుటకు వీరిట్లు విమర్శించుచున్నారా? వారేదో వహించిరన్న స్వేచ్ఛను వీరు సహింపలేక భంగము చేసెదరా?

ఇఁక నొక వాక్యముతో శ్రీలక్ష్మీనారాయణగారి విమర్శనము పూర్తియైనది. "అబ్బబ్బా! కొన్ని కవనంబులు వమనంబులు దెచ్చుచున్నవి". అట్టికవనమున ముఖ్యమైనదానిని గదా విమర్శకులు ముందుంచిరి. అంతకన్న వీరికి వమనంబులు దెచ్చునదియుండదు. పాపము! దానిపై వీరికున్నయసహ్యాభావము నంతయు నిందులో నెడలఁగ్రక్కిరి. ఇఁకనైన శాంతింతురా వీరుఁ అనఁగా వీరివ్యాసమున నుదహరింపఁబడిన పాట మీ కంత మోటుగాఁ దోఁచుచున్నదా?— కాదు— వమనములఁ దెచ్చుచున్నదా?

శ్రీవారు లోకానుభవము భాషానుభవము గలవారని వారివ్యాసమే చాటుచుండుట లేదా? పెద్దలగువారికి వేఱ విన్నవింపవలసినది లేదు. అభిప్రాయము భిన్నముగ నున్నప్పుడు వెల్లడింపవచ్చును. దోసములని తోఁచి

సవానిని విమర్శింపవచ్చును. తమకు నచ్చినయెడల నభిప్రాయము మార్చుకోనవచ్చును. కాని యేమిది? విమర్శనవికారమా? సంస్కారమా? సంస్కారతిరస్కారణమా? నిష్కారణనిగర్హాణమా? మొదలు విద్వాంసుల కవనమును గూర్చి వీరికి యేవ కలుగుచుండఁ దమ లేఖ కట్టి ప్రత్యేకవ్యక్తినిందార్థసూచకమగు నామమిడుటా? భారతిని బెదరించుటా? ఇది యరసికజనసమాజధోరణియో? ఎల్లఱు నట్లు విమర్శింపవలసినదో? మా భోం ట్లందఱకు మార్గదర్శకమా యిది? అని నాయట్టివాఁ డనవలసినదా? నారాయణా! నీకోడలు వాగ్దేవియెడఁ బ్రసన్నుఁడవు కమ్ము!

ఇంతదనుక నంటరానివాఁడు ననరానివాఁడు ననఁబడినవాఁడు నేఁడు సంఘమునందు సమాన ప్రతిపత్తిగౌరవములఁ బడయుచున్నాఁడు. దానికేమి? చుట్టలఁ గాల్చువారు వాతావరణమంతయు పొగధూమముతో నింపుచుండ సహించుట లేదా? మోటరుబండ్ల వలనఁ జెలరేగు పెంధూళిని భరించుచు పాదచారులు ముక్కు మూసికొని పోవుట లేదా? ఇట్టిహింసమేదైనను ఆరచనలలో విమర్శకునిదృష్టికిఁ దగిలెనా? లోకము స్వాతంత్ర్యవాయుపూరితమైయున్నదని వారే సెలవిచ్చిరే? ఎందుల కీగందరగోళము? వృథాయాసము? భిన్నభిన్నరుచుల కన్నియు నవశ్యములే యగుచున్న వే? సమరసభావమును నవయుగనీతిని బ్రాజ్ఞులవలంబింపఁజనదా? ఎవరికిఁ బనికిరాని దేదైన దానియంత నదియే నశింపదా? బుద్ధిమంతులు నసంబద్ధవివాదములతో గాలము గడుపుచున్నందులకు సిగ్గుపడుచు మిత్రులగు లక్ష్మీనారాయణగారియెడఁ గలచనవు పెంపున నిట్టియసర్థకలేఖనముల విరమించి సావధానమగు భాషాసేవఁ జేయఁబూనుఁడని వేడుకొనుచున్నాఁడ.

పూర్వాధునికపండితకవిశిరోమణులయందలి సంపూర్ణగౌరవముతోనే యియ్యది వ్రాయఁబడినది. ప్రాచీనుల ప్రయోగములను వ్యాకరణాదినియమములను పాటించుచుఁ బద్యములు సెప్ప నేఁటిసమర్థుల నిందింపలేదు. ఛందోబద్ధముగఁ గూర్చినదే కవిత్వమని నూతనపథగాముల నీసడించి దూషణలలోనికి దిగువారి దురభిమాన దురహంకారములు పరిత్యాజ్యములని వెల్లడించుటే నాయుద్దేశ్యము. మామిత్రులయాగ్రహమునకుఁ బాత్రమయిన యాఖండకావ్యమునందలి యుత్కృష్టభావముల నించుకేనియుఁ గాంచునటులఁ జేయగల్గునేమో యనునాసతో 'మెంకి' అనుపేరును గూడ మాని యాపద్యమును వ్రాయ సాహసించితిని. కవిగారును, పాఠకులును దోసఁగులను మన్నింపఁ బ్రార్థన.

చ. వెనుకటి జన్మమందునను బ్రేయసి! యెవ్వరమౌచునుంటిమో
యనఁగను బ్రీడచే నగుచు నద్భుతమందె; నిఁకెట్టి బామునుం
గనెదము ముందు చెల్వ! యనఁ గ్రక్కునఁ దాఁ దెలఁబోయె; నింతిరో!
మన కిటు లెంతకాలము యమందసుఖంబుల నందుటన్నఁ గ
న్గొనలను బాష్పతోయమును గొబ్బున రాల్చె నదెట్టి ప్రేమయో. *

నేను

[ఒకరు]

జిలుఁగు వసనాల మణిమయోజ్జ్వలమనోజ్ఞ
కాంచనాంచితభూషణగణముఁ బూని
రాజవీథుల రతనాలరథము నెక్కి—
వెడలు నిర్జీవపాషాణవిగ్రహంబ
చిమ్మచీఁకటి పొగల నిశీథమందు
క్షుద్రమందిరాంతరజీర్ణకుడ్యతలము
లందుఁ గన్నులు మూసి, యానందవశత
యోగవిజ్ఞాన మబ్బిన యోజ, నెడలు
మఱచి కులుకు దివాంధమా! మెఱుఁగులో
చలువరాతి మేడల చెఱసాలలందుఁ గులుకు
దళుకు బంగారు సంకెళ్ళఁ దాల్చి, లోక
పాలకుని వోలె మురియు నో బానిసీఁడ!
ఓకుటిల పన్నగమ! చెవి యొగ్గి వినుఁడు!
ఏను స్వేచ్ఛాకుమారుఁడ నేను, గగన
పథవిహారవిహంగమపతిని నేను,
మోహనవిపులజలధరమూర్తి నేను,
ప్రళయ ఝంఝాప్రభంజన స్వామి నేను!

---

*[శ్రీనండూరి వేంకటసుబ్బారావుగారిచే రచింపబడిన "ఎఱ్ఱినాయెంకి" పై అనుకూలముగను ప్రతికూలముగనుకూడ వ్రాయబడిన విమర్శనములను ప్రకటించితిమి. వానిపాటలలో భావసంపదయుండుట వలననే భారతిలో వానిని ప్రకటించితిమి. విమర్శకులును ప్రతివిమర్శకులునుకూడ పాటయందలి భావమును వివరింపబూనుకొనక అనవసరవిషయములలో తమ వాదకౌశల్యమును ప్రదర్శించిరి. ప్రాకృతజనుల జీవితమును రసవంతముగ వారికి సహజమగు భాషలో గేయరూపమున బ్రదర్శించి వారి కుత్తేజమును పాఠకులకు వినోదమును మానసికానందమును గూడ గూర్పనెంచు శ్రీసుబ్బారావుగారి ప్రయత్నము శ్లాఘ్యము. విమర్శనపాత్రమైనపాటలో నసభ్యతగాని యనౌచిత్యముగాని లేదని మావిశ్వాసము. ప్రాకృతజనులు ముందువెనుకల జీవితమును పారజూచి కొని సంతోషవిచారాదిభావానుభవముల జెందు రసావస్థయే ఇందు యథోచితరీతిని బ్రదర్శింపబడినది. కాని పాఠకులయొక్క రుచిభేదములను ప్రదర్శించుననునూహతో మాత్రమే అనుకూలప్రతికూలవిమర్శనముల రెండిటిని బ్రకటించితిమి. ఈపాటను గూర్చిన చర్చను ఈపత్రికయందింతటితో విరమించుచున్నాము.]

సంపాదకుఁడు.

హిందూదేశమునందలి గోదుపరిశ్రమ

గోదును తయారుచేయువిధము దాని కగువ్యయము

వి. ఎస్. చిన్నస్వామిగారు, బి.ఏ., సూపరింటెండెంటు, గవర్నమెంటు గ్లూఫ్యాక్టొరి, మదరాసు.

గోదు పరిశ్రమాలయము

వస్తుసామగ్రిని తయారు చేయునపుడు మిగులు వ్యర్థపదార్థములను మరియొకదానికి ఉపయోగించుటకంటె పారిశ్రామిక ప్రపంచములో అభ్యున్నతి సూచకమగునది మఱియొక్కటి గానరాదు. అందు ఒకపరిశ్రమదానికి గావలసిన ముడివస్తువులకు చర్మపరిశ్రమలోనివ్యర్థపదార్థములపై నాధారపడియున్నపుడు అది చాల నభివృద్ధి నొందినదనుట స్పష్టము. సంశ్లేషణద్రవ్య (గోదు) నిర్మాణమునకై చర్మములను చివ్వగా వచ్చునిరుపయోగమైన పొలుసుపదార్థము జర్మనీదేశమునకు విశేషముగా ఎగుమతి చేయబడుచుండెడిది. యుద్ధకాలమున వెల్లడియైన అనేక వాణిజ్యరహస్యములలో నిది యొకటి. ఒక్క చెన్నపురినుండియే యిపుడు లక్షరూపాయలకు మించియున్న కిమ్మతుగల యీపొలుసు పదార్థ మెగుమతి చేయబడుచున్నది.

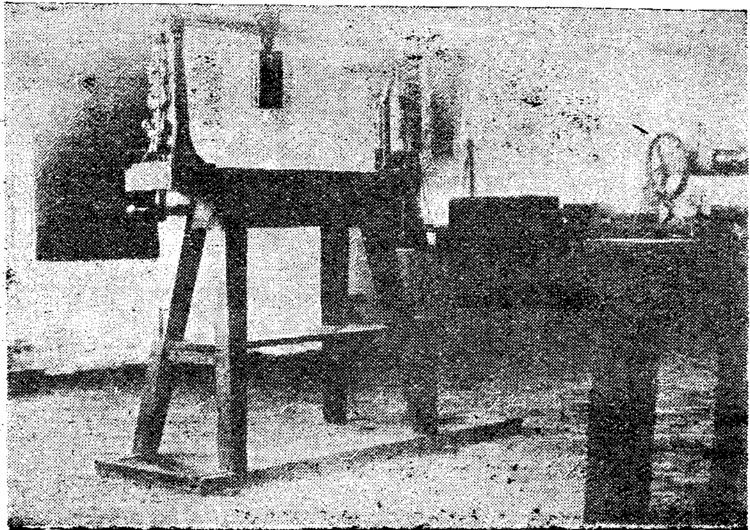
దిగుమతి చేయబడుచున్న తక్కిన అన్ని రకములగోదులకంటె చర్మమునుండి చేయబడు గోదు గుణమునందు శ్రేష్ఠతరముగా నుండుటచే, పారిశ్రామికశాఖవారు 1916 సంవత్సరమునందే, చర్మశాలలయందు ద్వితీయపరిశ్రమగా దీనిని దయారుచేయుటకు యత్నములు సల్పిరి.

తయారుచేయు పద్ధతి

చర్మశాలలలో దొరకు నీపొలసు పదార్థము మొదట యంత్రసహాయముననను, తదుపరి రసాయనములవల్లను నీటిలో పరిశుభ్రము చేయబడును. నీటియందు కడుగబడిన యీ పొలసు గట్టిగా నదుమబడిన తరువాత యంత్రములలో (డైజెస్టర్లలో) వేయబడును. అచ్చట నది ద్రవమై పరిశుభ్రముగా చేయబడి అవసరమగుచో తెలుపుగా కూడ చేయబడును. క్రమక్రమముగా కాచుటవలన యీగోదు ద్రవము మార్పు చెందును గాన నుష్ణమును బెంపొందించు పలుయంత్రముల (ప్రీహీటర్సు, ఫిల్మ్ ఎవాపరేటర్లు, వ్యాక్యూమ్ ప్యాన్సు) సహాయమున కాయబడును ఆపిమ్మట ద్రవరూపమునను న్న యీ పదార్థము లోతులేని పళ్లెరములలో పోయబడి ముక్కలుగా గోసి యెండబెట్టబడును. ముడిపదార్థమును దాని ద్రవమును కాచునపుడు ఎంత స్వల్పకాలము వినియోగించిన నంత మంచిది.

ఉపయోగములు

గోదు నిత్యనైమిత్తికములలోనిది కాకపోయినను, దానియొక్క యుపయోగము లనేకములై దినదినాభివృద్ధి నొందుచున్నవి. వడ్రంగికిని పుస్తకముల బైండుచేయుటానికిని ఇది అత్యంతావశ్యకము. నిప్పుపుల్లలకును, రత్నములకు మెరుగుబెట్టు కాగితములకును, మెరుగుకాగితములకును, అచ్చుకాగితముల పరిశ్రమలకును నిది ఉపయోగింపబడుచున్నది. దీనిని తెల్లసీసము సీమసున్నము రంపపొట్టులతో కలుపగా చిత్రపుపనులలో కొన్నిటికి పనికివచ్చు నొకపదార్థముగా తయారగును. గ్లిసరీనుతోచేరి అచ్చుయంత్రముల రోలర్లు చేయుటకు పనికివచ్చుచున్నది.

పరీక్షాయంత్రము

గోదుపరిశ్రమప్రాముఖ్యము

హిందూదేశములోని కీపదార్థ మెంత దిగుమతిచేయబడుచున్నదో తెలుసుకొనినట్లయిన నీపదార్థమునకు భరతఖండమున ప్రస్తుత మెంత గిరాకియున్నదో తెలియును. కడచిన కొన్ని సంవత్సరములలో 4 లక్షల రూపాయలవిలువగల దాదాపు 600 టన్నుల గోదు హిందూదేశములోనికి దిగుమతి కాబడినది. సంవత్సరము పొడుగునను

విరివిగా దీనిని తయారుచేయుటకు గల అనుకూలములు చెన్నపురిలో చూపబడినవి. చెన్నపురిలో పరిశోధనదశలోనున్న కర్మాగారము 1922 సంవత్సరమునుండియు పారిశ్రామిక శాఖవారి యధ్యక్షత క్రింద నున్నది. అచ్చట తయారు చేయబడిన గోదు మిక్కిలి శ్రేష్ఠముగా నున్నది. గుణమున దీనితో సమానమై ధరలో దీనికంటె చవుకయగుగోదు హిందూదేశములో మరియొకటి తయారుచేయబడగలదనుట నమ్మశక్యముగాదు. చర్మముల నుండి తయారుచేయబడు ఇటాలియా, ఇంగ్లీషు గోదులు మిక్కిలి ప్రియమగుటచే పోటీకి నిలువజాలవు. పైనజెప్పిన విషయములవలన యీపరిశ్రమయొక్క ప్రాముఖ్యము విశదమగుచున్నది. ఈపరిశ్రమను చేయదగిన చోటును అందుకు కావలసిన పెట్టుబడియు, గోదు మొదలయినపదార్థములు అమ్ముడుబోవు చోట్లను పరీక్షించితిమేని ఉపయోగకరమైన యీపరిశ్రమయొక్క అభివృద్ధి స్పష్టమగును. ఈ పరిశ్రమాలయమును స్థాపించుటకు తగినప్రదేశమును నిర్ణయించుటయే స్థాపకునకు మిక్కిలి కష్టసాధ్యము. ఈపరిశ్రమకు చర్మశాలలును, ఆస్థానములు మధ్యస్థముగా గలిగిన మార్కెటులును, చవుకయగుకూలి వీనిని స్థాపకులు శ్రద్ధగా గమనింపవలెను. ఈపైన జెప్పబడిన విషయములకు తోడుగా ఆప్రదేశము సమశీతోష్ణమైనదైన యెడల వేడిగానీ తడిగాని ఎక్కువగాగల ప్రదేశములయందు కంటె గోదు మరింత చౌకగా తయారగును. కాబట్టి గోదు పరిశ్రమాలయములు చౌకగా ముడివస్తువులను సంపాదించుకొనుటకై (సాధ్యమైనంతవరకు) చర్మశాలలకు చేరువలో నుండవలెను. ఈకారణములవలనను మరి యితర కారణములవలనను ఈపరిశ్రమకు చెన్నపురియు కాన్పూరును మిక్కిలి తగియున్నవి. ఈగోదు తయారుచేయుటకు మరియొకమార్గము కలదు. ప్రస్తుతపు పరిస్థితులతో నున్న చర్మశాలలలో నొకయంగముగా గాని లేక యెరువులు తయారుచేయు పరిశ్రమాలయములలో నొకయంగముగా గాని యుండవచ్చును. మొదటిరీతినైనచో చర్మశాలచేయవలసినవిధులు రెండుగలవు. గోదు అమ్మకము, గోదులో మిగిలిన అనవసర పదార్థముయొక్క అమ్మకము, రెండవరీతినైనచో గోదుఅమ్మకము తక్క అనవసరపదార్థము నమ్ముటలో కష్టముండదు. ఏలయన: ఎరువులు తయారుచేయువారు వ్యర్థపదార్థమును త్వరగా అమ్మగలరు. అదియునుగాక చర్మపుగోదును ఎముకగోదును కలిపి చక్కనిమిశ్రమమును తయారు చేయుదురు.

ప్రస్తుతపుపరిస్థితులతోనున్న చర్మశాలలో నొకభాగముగా గాని, లేక యెరువులు తయారుచేయుస్థానములలో నొకయుపాంగముగా గాని యీపరిశ్రమను సాగించినయెడల కలుగులాభముల నించుమించుగా నీక్రింది వివరములు చూపింపగలవు. ఈ పరిశ్రమకు కావలసినఆవిరి, నీరు, శక్తి చర్మశాలలలోని యంత్రములుగాని, ఎరువులు తయారుచేయుయంత్రములుగాని సప్లయి చేయుననునమ్మకము గలదు. అందుచే వానికి గావలసిన

పెట్టుబడివిషయమై క్రింది లెక్కలలో చేర్పబడ లేదు.

ఆవిరి మొదలగు వానికి నెలకు చొప్పున రు 500 రు 6,000

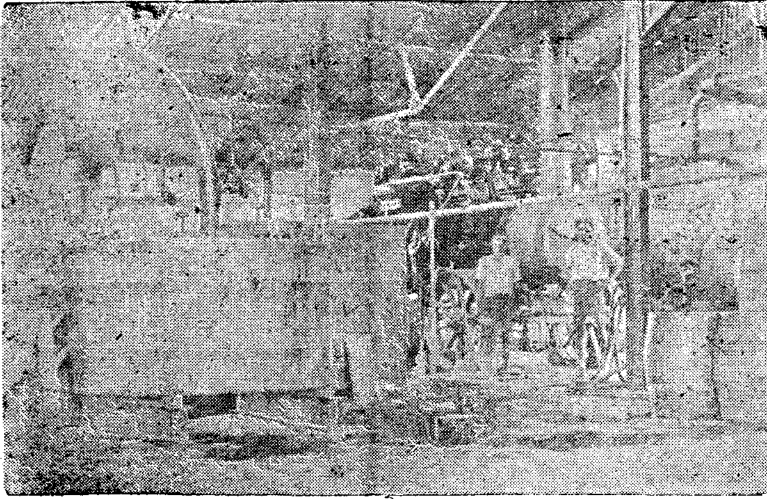
కూలీలకు నె 1-కి రు 500 చొప్పున రు 6,000

రసాయనశాస్త్రవేత్తకు నెలకు రు500చొప్పునరు6,000

ఆఫీసు ఖర్చులు, ప్రకటనలు రు 3,000

పెట్టుబడిమీాద వడ్డీ రు 3,000

మొత్తము రు 48,000

పవరుహౌసు

I యంత్రస్థాపనకు వలసిన మూలధనము

6 డైజస్టర్లు	రు	1500
2 రియాక్షన్ వాట్లు	రు	500
2 ఫిలిమ్ ఎవాపరేటర్లు	రు	12000
2 ఫినీషర్లు	రు	10000
స్టీమ్ కనెక్షనుకు	రు	1500
డైయింగు ర్యాకులు, మోల్డుప్లేట్లు	రు	5000
శుభ్రము చేయుట మొదలయిన వానికగు వ్యయము		7800
మొత్తము	రు	38,000

II ఒక సంవత్సరము పరిశ్రమను సాగించుట కావలసిన సొమ్ము.

400 టన్నుల పాలను టన్ను 1-కిరు 60 చొప్పున రు 24,000

III సంవత్సరమునకు ఆదాయము

100 టన్నులగోదు, టన్ను 1 కి రు 600 చొప్పున రు 60,000

100 టన్నులగోదులో మిగిలిన వ్యర్థపదార్థము టన్ను రు 20 చొప్పున రు 2000

మొత్తము రు 62,000

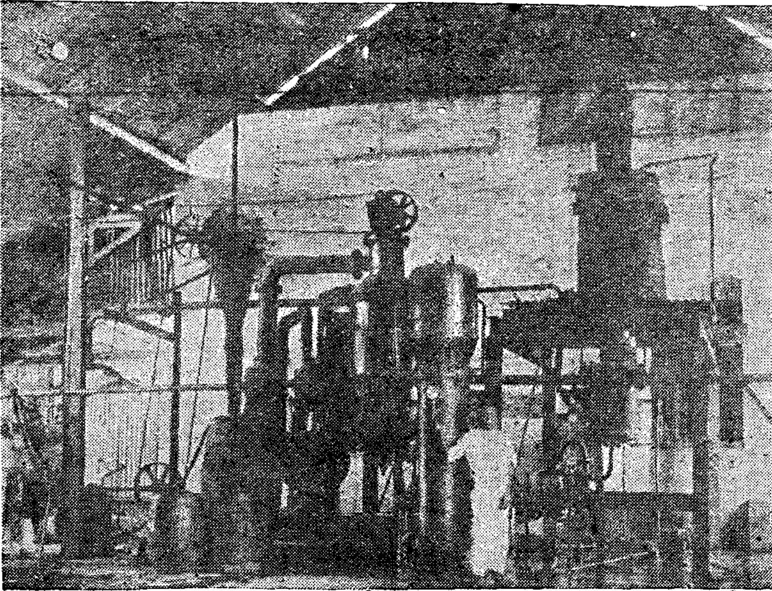
ఈవిధముగా యంత్రములపై వెచ్చించిన ధనము 3 సంవత్సరములలో తీరిపోవును.

పైనచెప్పబడిన విషయములుగాక యీ కర్మాగారము ననుసరించి రోలగు కాంపోజిషను రత్నముల మెరుగుపెట్టు కాగితములు మెరుగు కాగితములు మొదలగు చిన్నపరిశ్రమలుచేయవచ్చును. రోలర్ కాంపొజిషను పరిశ్ర

కూడ నొకవాణిజ్యరహస్యము. ఇపుడు హిందూదేశశీతోష్ణస్థితికి తగినరోలరు కాంపొజిషను తయారుచేయుటకై నలుపు పరిశోధన లభివృద్ధి చెందుచున్నవి. ఈపదార్థమును సరిగా జేసి అమ్మగలిగిన యెడల కర్మాగారము స్వతంత్రముగా నడుచుననుట కెట్టిసంశయమును ఉండదు.

బడినది. కాని వీని నమ్ముటలోను, విదేశపు పోటీల నెదుర్కొనుటలోను గల కష్టమింకను తీరలేదు. చిరకాలముగా స్థాపింపబడియున్న విదేశకర్మాగారములు పోటీకష్టములను బాగుగ నెదుర్కొనగలవు.

హిందూదేశములోని వర్తకులలోను పారిశ్రామికులలోను గల పలువురు ప్రముఖులు యీ కర్మాగార స్థాపనముల విషయమున భిన్నాభిప్రాయములు గలవారైయుండిరనుసంగతి యెల్ల రెఱింగినవిషయము. ఏలయనః ఇది "బలవంతపు బ్రాహ్మణార్థ'మనియు 'అలవాటులేని ఔపాసన' యనియువీరియభిప్రాయము. కాని వీ రొకముఖ్యవిషయమును మరచిపోవుచున్నారు. అదేదనః హిందూదేశమును కేవలము పరిపాలించుటయే

ఎవాపరేటరులు

గోదుపరిశ్రమ రాసాయనికవాణిజ్యము. పైన చెప్పినదానింబట్టి వాణిజ్యసంపద యీ పరిశ్రమాభివృద్ధికి సాయపడగలదు. ముడి వస్తువులపై విధింపబడు కేవు, యీపదార్థము విరివిగా తయారుచేయబడినయెడల తగ్గును. మరియు తయారుచేయుటకగువ్యయముకూడ తగ్గును. హిందూదేశములో గోదుపరిశ్రమ ముఖ్యమైనది. మంచిగోదును బాగుగా తయారుచేయుట కగుకష్ట మిదివరకే నివారింప

కాక రక్షణను కూడ చేయుచుంటినని చెప్పు ప్రభుత్వమునకు, ప్రజలయొక్క ముఖ్యాశయములను రక్షించుటయే కాక వృద్ధినొందించుటకు తగిన సదుపాయములు కల్పించుట కూడ విధియైయున్నది. మరియొక విషయము; హిందూదేశమున విద్యయు వ్యాపారసాహసమును చాలతక్కువగా నున్నవి. అందుచేత పరిశ్రమల స్థాపించుబాధ్యత ప్రజానాయకుల లపై నాధారపడి యున్నది. అంతయేల?

ఇట్టికర్మాగారములను స్థాపించుట ప్రజలకు వర్తమానమహోన్నతపారిశ్రామికపద్ధతుల యందు విద్యాగరపుట కాని అన్యముకాదు. కావున నిటువంటి ముఖ్యమైన పరిశ్రమను స్థాపించుటకు ప్రభుత్వపుసాయము అత్యావశ్యకముగా కన్పట్టుచున్నది. ఇంతకంటె కొంతకాలమువరకు దిగుమతి సరకులపై పన్నును విధింపుమని క్రొత్తగానేర్పడినటారిఫుబోర్డువారుశిఫారసు చేసినప్రకారము శాసనము లేర్పరచినట్లయిన హిందూదేశములోని ప్రయివేటు పెట్టుబడిదారులు తమపరిశ్రమలను సాగించుకొనుటకును గట్టిపరచుకొనుటకును సాయపడగలదు; కాని ప్రభుత్వమువారుదానిని నిర్వహించుచున్నంతకాలము తక్కువఖర్చులతో దానిని నడుపుచు అభివృద్ధిగాబోవు పరిశ్రమను స్థాపించుటలో తమ విధిని తాము నిర్వహించితిమని ప్రజలకు తెలుపుట ప్రభుత్వమునకు విధియైయున్నట్లు కన్పట్టుచున్నది. చెన్నపురిలో నున్న కర్మాగారము60-80టన్నులగోదువరకు తయారుచేయశక్తిగలది. మూడుసంవత్సరముల నుండి పనిచేయుచున్నది. కాన పెట్టుబడిదారులు ముందంజవేసి యీపరిశ్రమ నభివృద్ధిచేయుటకు అనుకూలముల నరయవలసియున్నది. ఇది కావలసినవారలు అనుకూలవిమర్శనచేసి దీనిగుణమును పెంపొందించుటకు మార్గములను చూపవలసియున్నారు. పారిశ్రామికభాగ్యమునకు దీని స్థాపన మరియొక లాభముగా ప్రజలు తృప్తిపొందుదురు.

ఒకనాఁడు

పంద్యారం వెంకటసుబ్బయ్యశర్మగారు

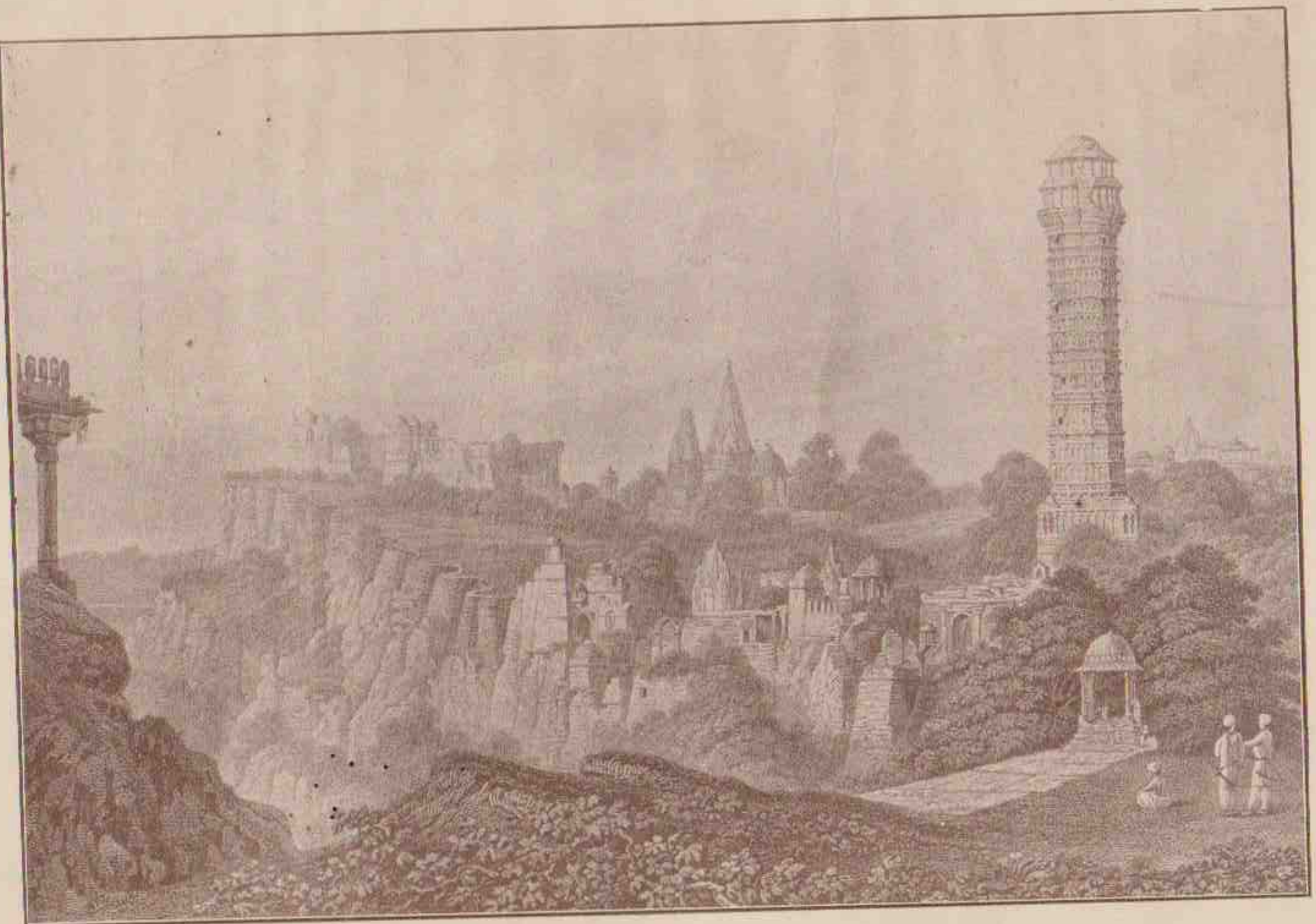
వేఁడిపండువోలె మిసమిసలాడక,
వేశ్యవోలె వెఱ్ఱి వేడబములు
కానుపింపబోక, చాన యించుకనవ్వి
సౌకుమార్యమెల్ల నాకుఁ దెలిపె.

అరయరాని తావులందుఁ బుట్టువుగాంచి
ప్రణయరసము నేత్రపల్వలముల
నినిచెఁ గెలఁకులందుఁ దొనికె నానందము
ప్రకృతి యెల్లఁగనులపండువయ్యె.

మఱొకనాఁడు

చెఱకుదంటు తీపిదోఁచిగిన విధమునఁ
గలికి కనులు ముదము చిలుకరింప
వకట, పెదవులందు నణఁగిన యెలనవ్వు
వెలయదిపుడు, సిగ్గువిడువదపుడు.

విన్నుమానికంబు విరియింప లేదటె
తమ్మిపూవ్వనలవు దప్పిచనెనె?
కన్నుదోయి జగముగాంచగా లేదటె
వెల్లివిరిసి వలపు గొల్లగొనెనె?

చిత్తూరు — వృట్టసింహుని సౌధము

16-వ శతాబ్దము - మొగలాయిసామ్రాజ్యము

చిత్తూరు ముట్టడి

పుట్టసింహుఁడు

(చిత్తూరు ముట్టడి)

మొగలాయి చక్రవర్తులలో నాక్బరు చండశాసనుఁడు. అతని తీవ్రప్రతాపమునకు వెఱచి రాజస్థానమునందలి రాజపుత్ర రాజ్యములన్నియు నతని యధీనము లయ్యెను మేవారు రాజ్యముమాత్రము కాదయ్యెను. మేవారు రాజపుత్రవీరులు ధైర్యసాహసములచే నొప్పియుండువారలు కావున నాక్బరును లెక్కగొనకుండిరి. అయ్యది యాక్బరునకు హృదయశల్యమువలె సహింపశక్యముగాకుండెను. ఎన్నిసారులో యతఁడు మేవారురాజధానియగు చిత్తూరుపై దండయాత్ర సాగించెను. కాని ఫలితము లేకపోయెను.

1567 వ సంవత్సరమునఁ జిత్తూరు రాజపుత్రవీరులలో నంతఃకలహములు పుట్టెను. దానిని చారులవలన నెఱిఁగి యాక్బరు వెంటనే పెద్దసైన్యముతోఁ జిత్తూరును ముట్టడించెను.

మేవారు రాజపుత్రవీరుల ధైర్యసాహసాదిగుణములు, దేశభక్తి, యాక్బరునకు సువిదితములు. తన సైన్యము లెక్కకు మిగిలి యున్నను జిత్తూరును జయించుటయం దాతనికి సంశయము మెండుగనుండెను. కాని యతఁడు ధైర్యమును వీడక ముట్టడి సాగించెను. అక్బరు సేనలు చిత్తూరును నలువైపులఁ బది మైళ్ళ మేరనుండి సముద్రమువలె ముంచివైచెను.

ఆసమయమునఁ జిత్తూరు నుదయసింహుఁడు పాలించుచుండెను. అతఁడు మిక్కిలి పిఱికివాఁడు. యుద్ధముమాట చెవినిబడినమాత్రముననాతనికి దిగులు పుట్టెను. వీరాగ్రణులచే నొప్పారుచుండిన మేవారురాజవంశమునకతఁడు కళంకమును గూర్చెను. మొగలాయి సేనలను గాంచి యతఁడు భయమునుజెంది ధైర్యముతోపాటు పురమునుగూడ విడిచిపాఱిపోయెను. పాలకుఁడు లేకున్నను జిత్తూరు ప్రజలు పరాక్రమమునెఱపి తమదేశమును రక్షించుకొనఁ దలఁచిరి. వారు తమలోఁ గొందఱు పరాక్రమశాలురను దమకు నాయకులుగా నేర్పరుచుకొనిరి. వారల ముందుంచుకొని దేహములఁ బ్రాణములుండువఱకు మాతృదేశరక్షణార్థ మనల్పప్రయత్నములు గావింప నిశ్చయించుకొనిరి. రాజపుత్రవీరులు దమ ప్రక్కను గాలసర్పములవలె వ్రేలుచున్న ఖడ్గములు కేవల మలంకారములు గాక శత్రుకంఠరక్తమును గ్రోలఁజాలినవని యెఱుఁగుదురు. కావుననే వారు యుద్ధమునకు వెనుదీయరైరి.

ఆయుద్ధమున రాజపుత్రవీరులు చూపిన పరాక్రమము వర్ణనాతీతము. వారలలో నసామాన్యధైర్య శౌర్యములతో శాత్రవసైన్యములఁ జించి చెండాడి తుదకుఁ దమరక్తధారలచే రణభూమిని బవిత్రముగావించి వీరస్వ

ర్గము నలంకరించిన వారు పదునార్గురు. వారి కీర్తి నీనాఁడును రాజస్థానమునందలి కవీశ్వరులు గౌరవముతో గానముచేయుచున్నారు. ఆపదునార్గురిలోఁ బేరెన్నికగన్నవారలిరువురు. వారు బెద్నూరు జయమల్లుఁడు, కెల్వ పుట్టసింహుఁడు ననువారలు. వీరినామముల నాక్బరుచక్రవర్తి స్వర్ణాక్షరములతో మేవారు చరిత్రమునఁ జేర్చెను. మేవారు రాజపుత్రులలో వన్నెగాంచిన యీ వీరాగ్రణుల నామములాచంద్రతారకము రసపుత్రుల స్మృతిపథమును వీడవనుట యతిశయోక్తి కానేరదు.

మొగలులు పట్టణమును ముట్టడించి సూర్యద్వారమువలనఁ గోటలోనికిఁ బ్రవేశింపఁజూచిరి. వారినాఁగి యనేకులు రాజపుత్రవీరు లచ్చట హతులైరి. తరువాత ద్వారసంరక్షణము పుట్టసింహుని పాలఁబడినది. ఆతఁడపుడు పదునాఱు సంవత్సరముల ప్రాయము వాఁడై యుండెను. అంతదనుక నాతఁడాటలయందే కాలముగడపుచుండెను కాని యుద్ధములయందుఁ దన పరాక్రమమును జూపించు నావశ్యకత లేకపోయెను. ఐన నాతని బాహుబలము, శౌర్యము, యుద్ధముల నాఱితేఱిన పోటుమానిసులకైనను దలవంపులు గల్గించుచుండెను.

పుట్టసింహుఁడు జన్మించిన వంశ ముత్తమమైనది. పుట్టసింహునితండ్రి యతిపరాక్రమశాలి. ఆతఁ డంతకుము న్నచట జరిగిన యొక యుద్ధమున దేశసేవాపరాయణుఁడై తనజీవములఁ గోలుపోయెను. అపుడు పుట్టసింహుఁడు పిన్నవయసువాఁడు. అతనిని బెంచి పెద్దఁ గావించుటకై తల్లి భర్తృసహగమనము గావింపక జీవించియుండెను. కడుగారాబముతో నామె పుత్రుని బెంచి గురువులచే నెల్లవిద్యలను నేర్పించెను. పట్టణమునందలి పోటరులందఱిలో నాతఁడు మేటియయ్యెను. తల్లియు నట్టిపుత్త్రుని గాంచుటచేఁ దన జీవితము సార్థకమయ్యెనని యానందించుచుండెను.

పుట్టసింహుని తల్లి చిత్తూరికిఁగల్గిన దురవస్థకుదుఃఖితయై ప్రియపుత్రుఁడగుపుట్టసింహుని జేరి చెక్కిలి నొక్కి ముద్దాడి "పట్టీ! రసపుత్రవీరా! ఇంతకాలము శత్రుహృదయశల్యమైయుండిన యీచిత్తూరు రాజ్య మీనాఁడు మొగలులచేఁ జిక్కనున్నది. పెక్కండ్రు రాజపుత్రసోదరులు దేశాభిమానముతో దేహాభిమానమువీడి యీయిక్కట్టు సమయమున శత్రువులతోఁబోరి తమ ప్రాణములను బలియిచ్చుచున్నారు. నీవును దేశాభిమానమును జూపి నీ పరాక్రమమును శత్రువులపై నెఱపుము. వీరాగ్రణియని పేరుగాంచిన నీతండ్రి కీర్తికివన్నెవెట్టుము. వెంటనే యుద్ధమునకుఁ దరలుము. విజయలక్ష్మిని వరియించి కీర్తిని దిక్కుల నింపుము. ఒకవేళ రణరంగమున హతుఁడవగుదువేని వీరస్వర్గము లభింపఁగలదు. వీర పురుషులకు రణరంగము విహారస్థానముగదా. పగతురకువెన్నిచ్చి జీవించియుండుటకన్న, మాతృదేశరక్షణార్థమై చంచలములైన ప్రాణముల వీడుట మేలు." అని యతని కభినివేశముగలుగునట్లు బోధించెను.

పుట్టసింహునితల్లి ధైర్యవతి. పరాక్రమమునకుఁబుట్టినిల్లు. ఆమెమాటలు పుట్టసింహున

కుత్సాహమును గలిగించెను. అతని శరీరము పులకరించెను. రోషమునఁ గన్నులెఱ్ఱనయ్యెను. చేతులజోడించి యతఁ డనుజ్ఞ వేఁడెను. రౌద్రరస మాకారమును దాల్చెనో యన్నట్లున్న కుమారుని బలుమాఱు తల్లి ముద్దాడి యానందాశ్రువుల నభిషిక్తుని గావించి సమరమునకుఁ బోవ ననుజ్ఞ యిచ్చెను.

అక్కడనుండి పుట్టసింహుడు ప్రేయసి గృహమునకుఁ బోయెను. అతనికి వివాహమై యప్పటి కల్పకాలమే యయ్యెను. అతఁడు భార్యను మిగులఁ బ్రేమించుచుండెడివాఁడు. నిర్మల హృదయముతోఁ దూఁగుటుయ్యెలపైఁ గూర్చుండి సవిలాసముగ నూఁగుచున్న సౌందర్యరాశియగు భార్యనుగాంచెను. అకాలమున వచ్చిన భర్తనుగాంచి సంభ్రమమును సిగ్గును బెనఁగొన నుయ్యెలనుండి దిగి వినయముతో నామె నిలువఁబడెను. పుట్టసింహుఁడు ప్రేమార్ద్రహృదయముతోఁ బ్రియురాలిని గౌఁగిలించుకొనియెను. యుద్ధోచితాలంకారములఁ గని యతని రాకకుఁగారణము నడుగకయే తెలిసికొనియెను. కన్నుల నానందబాష్పములచే నింపెను. వలసినచోఁ దామే యుద్ధమునకు సిద్ధమగు రాజపుత్రయువతులు మగఁడు యుద్ధమునకుఁ బోవునన దిగులొందుదురే? ఆసుందరీమణి విజయసూచకముగ భర్తకంఠసీమను బుష్పదామముతో నలంకరించి సంతోషముతో ననుమతిని దెలిపెను. పుట్టసింహుఁడు ప్రేమబంధముతోఁ బ్రేయసిమైదీగెను జుట్టియున్న హస్తబంధమును వీడి వెలుపలికి వచ్చెను. ఆయత్తముగనున్న యుత్తమాశ్వము నెక్కి యుద్ధభూమి వంకకు మరలెను.

రణరంగమునుండి వినవచ్చుచున్న భయంకరధ్వను లాతని శౌర్యమును స్వదేశాభిమానమును నినుమడింపఁ జేసెను. అతఁడొకచేతఁ దళతళమెఱయుచున్న నిశితఖడ్గమును వేఱొకచేతఁ గళ్లెమునుబట్టి గుఱ్ఱమును వడివడిగ నడపుచుండెను. గుఱ్ఱము మెఱుపు మెఱసినట్టు లొక్కమొగిని జనశూన్యములైన చిత్తూరుపట్టణపు వీథులఁ దీవ్రవేగమునఁ బోవుచుండెను. అచట సౌధములనుండి యంగనామణులు తమ తమ భర్తలు, పుత్రులు, సోదరులు మొదలగువారు యుద్ధమున నెఱపుచున్న పరాక్రమము ననన్యమానసలై చూచుచుండిరి.

కుసుమసుకుమారములగు నాపోలఁతుకలహృదయరంగములు రోషకలుషితములై యాసమయమున రణరంగముకంటె భయంకరములై యుండెను. పుట్టసింహుని తల్లియు రాణియు నట్టియువతీబృందములోనివారుగనుండిరి. పుట్టసింహుఁడతి జవముతోఁ బోవుచు నొక్కపరి తన దృష్టిని వెనుకకు మరల్చెను. అతని దృష్టి సౌధముపై నిలువఁబడి తన్నుగాంచుచున్న రాణిపై వ్రాలెను. ఒక్కమాఱుగఁ బ్రేమవాహిని పొంగి పొరలి యాతని మనస్సును గలఁచివైచెను. ఇంచుకసే పాతఁడుతన్ను దామఱచియుండెను. ఆహా! ఎట్టి దుఃఖసమయము? నూనూఁగు మీసాలప్రాయము. భార్యయౌవనవతి; సుందరాంగి. యుద్ధమున జయముగాంచి వచ్చుట సందియము. ఇట్టిసమయమున నెట్టివాఁడైనఁ జింతానిమగ్నుఁడు కాకుండునా? దైవము చేఁతలను దప్పింప నెవరితరము?

పుట్టసింహుని విచార మొక్కనిముసముననే దూరమయ్యెను. పరాక్రమశాలురు తుచ్ఛమగు మోహపాశములచే గట్టువడుదురే? ఉత్తరక్షణమున నాతఁడు సూర్యద్వారమును జేరెను. నాయకవిహీనులై నిరుత్సాహులై

యున్న రాజపుత్ర సేనలు పుట్టసింహునిఁగాంచి జయవాదములు సలిపిరి. పూర్వనాయకుల మరణమున వారిహృదయముల నణఁగియుండిన ప్రతాపాగ్ని యపుడు దేదీప్యమానమై ప్రజ్వరిల్లసాగెను. పుట్ట సింహుఁడట్టి సేనలను బురికొల్పుచు నెక్కడను దానయై శత్రువులకు భీతిని గలిగించుచుండెను. అంతనుభయసేనలకును ఘోరముగఁ బోరాటమయ్యెను. రాజపుత్రసైన్యమును నడపుచు యుద్ధమును జేయుచుండిన పుట్టసింహుని చాతుర్యము వర్ణనాతీతముగ నుండెను.

పుట్టసింహుని భార్యయుఁ దల్లియు నంతఃపురసౌధమున నుండి యతని రణపాండిత్యమును గాంచుచుండిరి. మొగలు సేనలు పెచ్చుపెరిఁగి రాజపుత్ర వీరులపైఁ బడుచుండుటయుఁ గ్రమముగ రాజపుత్రవీరులబలము తగ్గుచుండుటయు నెఱిఁగి పుట్టసింహునకు జయముకల్గుట సందియమని యాయువతులు తలఁచిరి. వారి చిత్తము లంత రోషపూరితములయ్యెను పుట్టసింహుని మరణానంతరము తాము బ్రదికియుండుట భావ్యముకాదనియు, స్వదేశసంరక్షణముకొఱకయి పోరాడి తామును బ్రాణములఁ గోలుపోవుట లెస్సయనియు వారునిశ్చయించిరి. వెంటనే కవచములఁదొడిగి కత్తులను గైకొని గుఱ్ఱముల నెక్కి యుద్ధరంగమునకుఁ దరలిరి.

అపుడు పుట్టసింహుఁడపారపరాక్రమమును నెఱపుచు శత్రువుల నుఱుమాడుచుండెను. అతని సమరకౌశలమారితేఱిన పోటరులకైన నాశ్చర్యము గలిగించుచుండెను. తండతండములుగఁ దన్ను మూఁగుచున్న మొగలులను వీరావేశముతోఁ దన నిశితఖడ్గమున కెఱసేయుచుండెను. ఇట్టు లెంత సేపాతఁడొక్కఁడు పైపయిసముద్రతరంగములవలెఁ బొంగివచ్చు శత్రుసేనల తాఁకున కోర్చి నిలువఁగలఁడు? అతని శక్తిసాహసములు క్రమముగ క్షయించుచుండెను. అతనికన్నులు చీకట్లు గ్రమ్ముచుండెను. గెలుపాస యాతనిని ధైర్యముతోడ వీడిపోయెను. మరణము సమీపించుచుండెనని యతఁడెంచుక విచారమును జెందెను. కన్నుల నీరు గ్రమ్ముచుండ రాజధాని వంకకు మరలి చూచెను. గుఱ్ఱముల నెక్కి వచ్చుచున్న యిరువురు చక్కని యువతుల నాతఁడు గాంచెను. వారి నతఁడు గుర్తించెను. వారినిజూచినమాత్రమున డస్సియున్న యతఁడుత్సాహపూరితుఁడై పూర్వముకన్న నినుమడియగు బలపరాక్రమములతో నుప్పారి ప్రళయకాలునివలెఁ జూచువారలకు గుండెదిగులై యుండెను. అతనిని గాంచి తల్లి "ఈదినము సుదినము. నేను ధన్యురాలను. నిక్కముగ నిపుడు వీరమాతనయితి" నని తలఁచెను భార్య "నే నీనాఁడు వీరపత్నినయితి"నని యానందించెను.

ఆ ముగ్గురు నుత్సాహంభరితులై పగతురను మార్కొని భయంకరముగఁ బోరిరి. హతశేషులగు రాజపుత్ర సేనలును వారివెంబడి ద్విగుణీకృతోత్సాహమున శత్రువులనుదాఁకిరి. వేలకొలఁది మొగలుల నామువ్వురు చంపిరి. స్త్రీ లిరువురు పురుషులు సైతము మెచ్చుకొనునట్లు యుద్ధముచేసి తుదకుఁ జిత్తూరు సూర్యద్వారముకడఁ బుట్టసింహునితోఁ దమప్రాణముల నర్పించి వీరస్వర్గమును జూఱకొనిరి. ఇట్టి వారిదేకదా జన్మము!

ఈ దండయాత్ర సమయమున నాక్బరు చక్రవర్తి స్వవిజయచిహ్నముగఁ దానువిడిసినచోటఁ గట్టించిన ముప్పదియడుగులయెత్తుగల గోపుర మీనాఁడును గలదు. దానిని "అక్బర్-కా-దివా" అందురు. గ, సు.

గ్రంథపరిచయము

కన్నీరు:— ఈపాటలపొత్తమును రచించినకవి శ్రీ దేవులపల్లి వేంకటకృష్ణశాస్త్రి గారు, బి. యే. కాని సహజముగ్ధులగుటచేతను పేరుతో గ్రంథమును ప్రకటింపలేదు. ఈకవిగారు పీఠికాపురమునందు పూర్వ మాస్థాన కవీశ్వరులుగనుండిన శ్రీ దేవులపల్లి వేంకటకృష్ణ శాస్త్రిగారి కుమారులై పైతృకధనముగ కవితాశక్తిని బడసి, "కవిర్జాయతే" అనునూక్తికి లక్ష్మీభూతులై ఎనిమిదేండ్లప్రాయమునుండి గూ సరసకవిత్వము జెప్పుచుండినను నేటివరకును నజ్ఞాతముగనే యుండుటకు నిశ్చయించిరి. కాని పుష్పము మాకులసందున దాగియుండవలెనని యెంతయత్నించినను దానిసౌరభమే దానిని బయలుపెట్టక మానదు కదా? పుస్తకమునకు పీఠికను వ్రాసిన శ్రీపెద్దాద రామస్వామి యం.యే. గారుకూడ కవిహృదయమును బయలుపరచిరేకాని కవినామమును మాత్రమును బయలుపరుపరైరి. తెరచాటుననున్న కవిగారిని కొంచెము పదిమంది కనులయెదుట నిలిపినందుకు వారు మమ్ము మన్నింతురుగాకయని కోరెదము.

ఈపుస్తకమునందు కవి తన విచారమును జీవితనాథుడగు పరమేశ్వరునకు నివేదించి యాతని ప్రణయానుగ్రహమును వేడుకొనుచున్నాడు. "కన్నీరు" అను గ్రంథనామమే ఇందలి కరుణరసమును సూచించుచున్నది. లోలోపలనాంగి ఘూర్ణిల్లెడు దుఃఖసముద్రము పైకుబికిన ప్రళయోపద్రవజనకమగునేమోయను భీతిచే కాబోలు కవిదుఃఖమంతయు నొక్కకన్నీటి బిందువురూపమున వెలిబుచ్చెను. ప్రియునికిని ప్రియురాలికిని మధ్య గోప్యమును మొగమోటమియు నెట్లుండవో అట్లే భక్తునకును భగవంతునకును మధ్య నేగోప్యమును మొగమోటమియు నుండవగవను వైష్ణవభక్తసంప్రదాయము నవలంబించి కవి తన కష్టనిష్ఠురములను పరమేశ్వరునకు నివేదించుకొనినాడు. కవిత్వమనగా మదోన్మత్తులై తామరాకుపాన్పులపైనను హంసతూలికాతల్పములపైనను తూగుటుయ్యాలపైనను పొరలాడుచు ప్రేలుచుండెడి యేప్రాతకాలపు రాజకన్యలయొక్కయు రాజులయొక్కయు చరిత్రములనో వర్ణించు ప్రబంధములుమాత్రమే యనియు, కవియొక్క స్వాంతకష్టనిష్ఠురములను ఆశయములను భావములను నివేదించు గీతములును ఖండకావ్యములును కావనియువాదించువారికి నచ్చజెప్పుట లాభము లేనిపని. సహృదయులగువారుమాత్ర మిట్టిభావనివేదనము సరసకవిత్వమని యంగీకరించి తీరెదరు. ప్రబలవ్యాధిపీడితుడై నిరంతరమృత్యుసాన్నిధ్యమున దిగులుపడి క్రుస్సుచు పరమేశ్వరుడే తనదిక్కనినమ్మి జీవితము నెట్లెట్లో భరించుచుండిన కవికి భగవంతుని ప్రణయానుగ్రహము లభించినప్పుడు కన్నీరుగాక ఇంక నేబాహ్య భక్తిచిహ్నము ప్రకటితమగును? భక్తియొక్క పరిణామములగు స్నేహము, చనవు, అనురాగము మొదలగు భావములన్నియు నిందలి గీతములలో ప్రదర్శితములైనవి. పీఠిక వ్రాసినవారు కవిగారి పాటలలోకన్న పద్యములలో నెక్కువ స్వారస్యమున్నదని యభిప్రాయమిచ్చిరి. రసవంతమగు ఫణితిని జదువగలవారు చదివినచో నీపాటలు కూడ పద్యములకన్న నెక్కువమధురముగను భావోద్బోధకములుగను నుండగలవని మావిశ్వాసము. గీతములయందేమి పద్యములయందేమి మృదుమధురమై సలక్షణమైన శైలి యుపయోగింపబడియున్నది. ఈమధురశైలి వీరికి జన్మతః లభించియుండనోపునని మాయూహ. గ్రంథము వలయువారు పిఠాపురము హైస్కూలునందుపాధ్యాయులుగనున్న గ్రంథకర్తగారికి వ్రాయవలెను.

పత్రికావిమర్శనము

శారద:—సంపాదకులు కోతా శ్రీరామశాస్త్రి గారు, మచిలీపట్టణము. పైపత్రిక యొక్క వైశాఖమాస సంచిక మాకార్యస్థానము చేరినది. ఇందు సామాన్యపాఠకులకు వినోదమును విజ్ఞానమునుగూర్చు "ఆస్ట్రేలియాదేశము" "సింగపూరు" "యానాదులు" "ఆఫ్ఘన్‌స్థానము" "భారతీయులరాజనీతి" "సంఘము-వ్యక్తి", "ప్రస్తుత పరాసు రాజ్యాంగపద్ధతి" అను వ్యాసములును, శ్రీబలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంతముగారిచే రచింపబడిన ఉత్తరరాఘవనాటకవిమర్శనమును "హిమబిందు", "శౌర్యము", "అంధునికథ" "విఫలమనోరథవిలసనము-రవీంద్రుని కథకనువాదము" మొదలగుకథలును కలవు. అధికార్ల సూర్యనారాయణరావుగారిచే రచింపబడిన "విభుడేలరాడే" యను ద్విపదఖండకావ్యమునందు శృంగారహాస్యరసములు చక్కగా మేళవింపబడి నేటివాడుకభాషకు దరిదాపుగావచ్చు సులభశైలిని ప్రదర్శింపబడినవి. అనంతపంతుల రామలింగస్వామిగారు నటకులకు తాము చెప్పదలచుకొన్న నీతులన్నియు వచనములో చెప్పక శ్రమపడి పద్యములలో నేలచెప్పవలెనో మాకూహ్యము కాకున్నది. పద్యముయొక్క రసప్రయోజనమును గుర్తించి రసవత్తరవిషయములందుమాత్రమే దాని నుపయోగించుటయే రసికధర్మమగును. కోటగిరి వేంకటకృష్ణారావు బహదరుగారిచే "మాతృదేశము"నగూర్చి రచింపబడిన పద్యము లుద్రేకపూరితములై ధారాశుద్ధములై యున్నను విషయము కేవలము రాజకీయమగుటచే రసభావప్రకటనమునకును భావనాశక్తి ప్రదర్శనమునకును తగినంతయవకాశము లభించియుండలేదని యూహా పొడముచున్నది. లోహములను శుద్ధిచేసి పోతపోయుటకు అగ్నిసంస్కారమెట్లవసరమో, కావ్యవస్తువును రసవంతముగ ప్రదర్శించుటకు భావనాశక్తియంతయవసరము. (Imaginative Idealism) చాలినంతలేనిది ప్రస్తుతరాజకీయసమస్యలనుగూర్చి రచింపబడిన పద్యములు రసవత్కావ్యజాలమున చేరజాలవు. "భిక్షుకుడు" అను ముత్యాలసరమునందు భావమును ఆవేదనమును తీవ్రముగ నుండుటచే సమరసదృష్టి కవి కలవడకపోవుటయును, శైలినిమ్నోన్నతములు కలిగియుండుటయును సహజములేయగునని తోచుచున్నది. అడివిబాపిరాజుగారి "క్రొత్తపూవు"అను పాట తమాషాగానే యున్నది. నాల్గవ చరణమున కన్వయము కుదరకున్నది. దువ్వూరిరామిరెడ్డిగారిచే రచింపబడిన "అనార్కలీ" యను ఖండకావ్యమునందు కరుణరసము వాచ్యముగ ప్రదర్శింపబడినది. హెన్రీ ఉప్సన్ ఈమెనుగూర్చియేరచించిన గీతమునందు కరుణరసము వ్యంగ్యప్రధానముగవర్ణించెను. రామిరెడ్డిగారీగీతమును తిలకించియేయుందురని మా తలంపు. చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు"ఇదికలియుగమా? కాదు"అను విపరీతవిషయమునుగూర్చి యపూర్వమైనవ్యాసమును రచించిరి. ఇప్పటివరకు కలియుగకర్తోపదేష్టయగు పరాశరుడును, భారతేతిహాసకర్తయును పరాశరునికుమారుడును నగు కృష్ణద్వైపాయనుడు క్రీస్తుకు 165 సంవత్సరముల కన్న పూర్వులుకారని తేల్చిరి. ముందేమి తేలనున్నవో! నూతులు త్రవ్వగా భూతములు బైటబడెనన్నట్లగునేమో! భావరాజు వేంకటకృష్ణరావుగారు ప్రస్తుతం నాటకరచనను గూర్చి కావించిన యాక్షేపణములు నిజమైనవేయని యంగీకరింపక తప్పదు. వివిధభావములయొక్కయు ఒక్కొక్కప్పుడు విరుద్ధభావములయొక్కయు సంఘట్టనముచలనను మథనమువలనను నాటకమున రసము జనింపవలెను అట్టిసందర్భములలో కావ్యప్రాణమనదగు భావమునకుగల ప్రాధాన్యమునుతగ్గించి కేవలము ప్రేక్షకజనరంజనమే యాదర్శముగ గ్రహించి నాటకములను కుప్పతెప్పలుగా రచించు ప్రస్తుతాంధ్రనాటకరచయితల యపూర్వోత్సాహమును మందగమనమును కొంతవరకు ఖండించుట రసికులకు కర్తవ్యమేయగునని తోచుచున్నది. నటు లనుకరణము పొంతపోక స్వతంత్రమార్గముల నన్వేషింపదగునని కృష్ణరావుగారొసగిన హితము నటులు నిశ్చయముగ పాటింపదగినదై యున్నది. రసవంతములగుపద్యములను సంగీతముతో మేళవించి నటుడు చదివినచో రసనిష్పత్తి కెక్కువసహకారిగా నుండునని

యంగీకరించిన కృష్ణరావుగారు రసవత్తరమైన పాటలను తత్తదుచితగానఫణుతులలో పాడుటకేల యభ్యంతరము జెప్పవలెనో యూహింప శక్యముగాకున్నది. షేక్స్పియర్, మిల్టన్, ఈస్కిలా, సాఫక్లా, గీతే, టాగూరు మొదలగు కవిశేఖరు లందరును తమనాటకము లందు పాటల జొప్పించియేయున్నారు. కాళిదాసాది సంస్కృతకవులుకూడ తమనాటకములందు ద్విపదీ ఖండము లాదిగాగల గేయఫణుతుల జొప్పించియున్నారు. ప్రజారంజకరూపకము లగు యక్షగానాదులయందును పాటలే యెక్కువగా వాడబడుచువచ్చినవి. ఔచిత్యమును, ప్రత్యేకరసప్రయోజనమును గుర్తించి పాడబడినచో పాటలుకూడ నాటకమున నుపయోగార్హములగునని మా మతము. వచనముకన్న పద్యమును, పద్యముకన్న పాట యు శ్రోతల కెక్కువ రసావేశము జనింపజేయుననుట నిశ్చయము.

సాహిత్యాయాత్రికునిగూర్చి వేలూరి సత్యనారాయణగారు వ్రాసినవ్యాసము చదువుట కింపుగనున్నది. "అమృతాన్వేషణ" మనువ్యాసమునందు సూరి నృసింహశాస్త్రిగారు అమృతమును గూర్చి శృతి స్మృతి శాస్త్రములయందును మహమ్మదీయసారస్వతమందునుగల గాథలను వివరించియున్నారు. నిజముచెప్పవలసివచ్చిన ఈసంచికలోని వ్యాసములలో నెల్ల "కరుణరసము—ట్రాజెడీ" అను శీర్షికతో పో. రామమూర్తిగారు రచించిన వ్యాసము రసికహృదయంగమమై యొప్పుచున్నది. పాశ్చాత్యకవులు ద్వంద్వమునే కవిత్వమునకూతగాగొని దుఃఖాంతరూపకములను రచించిరనుట సత్యమేయైనను, వ్యాసరచయితలును వారూహించినట్లు ప్రేక్షకులును నడుగవగిన "తతః కిం" అను ప్రశ్నమునకు సమాధానము ధ్వన్యా తప్పక స్ఫురింపగలదను విశ్వాసముననే పాశ్చాత్యకవులు చెప్పక విడిచిరనట న్యాయ్యము. సాధకునియొక్క జీవితమంతయు నీ "తతః కిం"అను ప్రశ్నమునుగూర్చిన మీమాంసలోనే గడుపదగిన దగుచున్నది. ఈమీమాంసయొక్క భిన్నపరిణామములే వివిధరసానుభూతులు. సాధకుడు కాంక్షించెడు సిద్ధి సారస్వతమున కేవల లక్ష్యప్రాయమును సూచ్యమును నగునుగాని రసమున కాశ్రయమమాత్రము కాజాలదు. అందుకనియే కొందరు సంస్కృతలాక్షణికులు నవరసము లనుమాట నంగీకరింపక రసము లెనిమిదియే యనియు, ద్వంద్వాతీతావస్థను వర్ణించుశాంతి తొమ్మిదవరసముగ నంగీకరింపదగినది కాదనియు వాదించిరి. కావున ప్రాచ్యపాశ్చాత్యసారస్వతములందలి రసపరమార్థముల గ్రహింపనెంచు విమర్శకులు విశాలదృష్టితో సంప్రదాయభేదముల మాటుననడగియున్న లక్ష్యైక్యము నుపలక్షింపవలెనని మావిజ్ఞప్తి.

వ్యాసములు కాక సంచికయందు "బుద్ధదర్శనార్థము వచ్చిన మహారాజులు, రాజులు, భిక్షుకులు—తీర్థప్రజ" అను నజాంతాచిత్రమును, క. ఆనందమోహనశాస్త్రిగారిచే రచింపబడిన 'ఉయ్యాల' యను రంగుల పటమును, సందర్భోచితములగు నితరపటములును కలవు.

సాహితి:—బెజవాడయందలి శారదాభాండారముద్రాశాలాధికారులచే బ్రకటితము. సాహితి పత్రిక ఈమధ్య చేతులు మారినను దాని ఆదర్శములు మాత్రము యేమీ మారనందుకు సంతోషమగుచున్నది. నవీనాంధ్ర హృదయముల మొలకలెత్తుచున్న కావ్యబీజముల నీసాహితిపత్రిక చక్కగ, నీరోషించి పెంచినదన్నాల్లును. దేశకాలపాత్రముల ననుసరించి సారస్వతస్వరూపస్వభావములు మారుచుండునను సత్యము నాశ్రయించి ఈపత్రికానిర్వాహకులు నవీనఫణుతులతో రచింపబడు పాటలను పద్యములను హాస్యరసప్రపూర్ణములగు కథలను ప్రచురించి పాఠకుల కుల్లాసము కలిగించుచున్నారు. మోత్తముమీద వీరు ప్రచురించెడి కథలన్నియు వాడుక భాషలోనుండినవి. పద్యము లెక్కడనో రెండుమూడు తప్ప సామాన్యముగ గ్రాంథికభాషలోనే యున్నవి. వాడుకభాషను సరసకావ్యరచనయం దుపయోగింపగల సమర్థులింకను చాలతక్కువమందిగనే యున్నారు. సామాన్యజీవితవిషయములందలి సారస్యమును గ్రహించి దానిని రసవంతముగ కావ్యములయందు చిత్రించు నేర్పు సాహితిపత్రికయొక్క విలేఖరులలో చాలమందికి కలదు. కాని ఇంతవరకు ఈనేర్పు జీవితమందలి లోతుపాతుల దెలుపు గభీరవిషయావగాహమున కుపయోగింపబడుటలేదు. పత్రికానిర్వాహకు లీహితమునుయథాసంకల్పితముగ గ్రహించెదరుగాకయని కోరుచున్నాము. మాఘఫాల్గుణమాసముల సంచికయందలి పద్యావళులలో, పాపినేనివేంకటేశ్వరరావుగారి"ముద్దు",కొత్తపల్లి సుబ్బ

వ్వాచార్యులుగారి "ఆంధ్రకన్య", నోరి నరసింహశాస్త్రి గారి "అర్ధబిన్నస్తవము", "తల్లి", "జీవితాంచలము", "అనాగతము", కొడాలి ఆంజనేయశర్మగారి "కవితాగానము", "పెండ్లికూతురు", శివశంకరశాస్త్రిగారి "పుష్యపూర్ణిమము", మునిమాణిక్యం నరసింహారావుగారి "వేణుగీతి" అనునవి ప్రశంసాపాత్రములుగ నున్నవి. "ఇల్లాలుమాటతప్పుతుందా" అనుకథలో శేషాద్రిరమణకవులు ప్రాకృత జనుల యమాయికభక్తియొక్క ప్రభావమునుచూపించుటకు యత్నించిరికాని కొంచెము వాక్పారుష్య మచ్చటచ్చట కథలో కాననగుట విచార్యము. మునిమాణిక్యము నరసింహారావుగారిచే రచింపబడిన "పదోయేట" అనే వ్యాసము తమాషాగానున్నది. "తుపాను" అను కథలో కొప్పర్తి నారాయణమూర్తిగారు చిన్నిపిల్లల మనఃప్రవృత్తి, ఊహాపోహలు మొదలైనవానిని సరసముగ వర్ణించిరి. "పరీక్షఫలితములు" అనుకథలో (Orginality) విశేషముగ లేకపోయినను కథారచనావిధానముమాత్ర మింపుగనున్నది. "శారదా"పత్రికలో ప్రకటింపబడిన క్రాపింగ్ కల్పద్రుమమునకు సంబంధించిన తమాషాకథ నొకదానిని కొప్పర్తి నారాయణగారు సరసముగ రచించిరి. తమ క్రాపింగులు కల్పద్రుమములోని కెక్కలేదని విచారించెడి లాకాలేజీ విద్యార్థి, ముత్తయ్యశెట్టి, తురుకఉద్యోగిగార్ల సంభాషణమును, గడ్డి దుబ్బుజుట్టు అయ్యర్ ప్రలాపములు, సర్వేశ్వరనిపుణులకృష్ణనాయకరుగారి ఉపన్యాసధోరణి, శారద స్త్రీయగుటచే ఆడవాళ్ల క్రాపింగులను ముందుగా కల్పద్రుమములో వేయనందుకు తత్పత్రికాధిపతి వెంటనే పత్రికాముఖమున క్షమాపణ వేడుకొనవలెనని గద్దించిన స్త్రీయొక్క చాతుర్యమును హాస్యజనకములుగనున్నవి. "నూర్జహాన్" అను నాటకముయొక్క ద్వితీయాంకములో నూర్జహాన్ భ్రాతృమిత్రాదుల యొత్తిడివలన భర్తృహత్యాప్రతీకారదీక్షను సడలించి తుదకు తనభర్తయొక్క హత్యకు కారణభూతుడైన జహంగీరుపాదుషాకు రాణియగుట కంగీకరించెనో, ఎంతమనోవేదన ననుభవించి యందుల కియ్యకొనెనో అతిరసవంతముగ వర్ణింపబడినది. "కైలాసశిఖరము" అను నేకాంకరూపకము దిప్తరసభావవ్యంజకమై యొప్పుచున్నది. పత్రికయొక్క ముద్రణము రమణీయముగ నున్నది.

ప్రళయభీతి

దామరాజు పుండరీకాక్షుడుగారు

సంధ్యారాగంబు రక్తవస్త్రంబుదాల్చి
ప్రళయలీలల నాట్యంబు సలుపుచుండె
భూనభోంతరాళంబు లంభోయటంచు
చీకటి మరుంగుజొచ్చి వాల్చినవి తలలు;
నాయకుడు లేని వెఱ్ఱి సైన్యంబురీతి
నంధకార పరంపరలందు దగిలి
మినుకు మినుకన చుక్కలు మిడుకుచుండె,
ప్రళయ కాలాహి తన నిండుపడగవిప్పి
వేడిసుడిగాడ్పు వీమ్పులె విసరుచుండె;
కాలయముడంతమే ఘోరస్త్రజాల మూని
ఉరుము లురుముచు రుద్రమహోగ్రలీల
భీకరాకృతి సంగ్రామ వీథి పెడలె.
కాలమున కందుకొనలేక కాంతిమయుడు
దూరమునఁ జిక్కె గాఢాంధకార పటలి
బ్రద్దలుగఁ జేల్చు ఛళ్ఛళల్ ప్రస్ఫురింప
మెఱుపుతీగెల బాణముల్ బఱపుచుండె
ఆశలున్నవో లేవో! జయాపజయము
లడుగబోకుము ధైర్యంబు విడువఁబోకు,
నమ్మువారికి విజయమే సుమ్ముమనస!
నమ్మకుండిన చింతయే నాస్తిమనస!
భక్తి విశ్వాసములె మోక్షపథము మనస!

సాభిప్రాయవిశేషములు

క. మనమున ధర్మము నర్థంబును గామముఁ గీలుకొనక పొరపొచ్చెములై
చన సుఖదుఃఖంబుల మదమును దైన్యముఁ బొందకునికి మోక్షకరమగుఁజూ. — భార. శాం.

మహాభారతమున పురుషార్థములందు ధర్మార్థకామమోక్షములతారతమ్యంబును దెలుపుట కొకయితిహాసంబు గలదు. ఈ యితిహాసరహస్యము సకలార్థములందును ధర్మారాధనావసరమును బోధించుచున్నది. ధర్మరాజు విదురుని పాండవులను చతుర్విధపురుషార్థములందును అవశ్యానుష్ఠేయధర్మమును దెలుపుమని కోరెను. ధర్మజుని ప్రశ్నకు విదురుడు ధర్మంబుత్తమానుష్ఠేయధర్మమని తెలిపెను. పార్థుడు ధర్మకామములకు మూలంబైన యర్థముత్తమంబని తెలియబలికెను. నకులసహదేవులు ధర్మార్థంబులుత్తమములని తెలిపిరి. భీముడు చతుర్విధపురుషార్థములును ననుష్ఠేయములని తెలిపెను. ధర్మజుడు సుఖదుఃఖములను మదదైన్యములను గమనింపకను ధర్మార్థకామ్యముల నారాధించుట యుత్తమమార్గమని తెలిపెను. వర్తమానకాలమునందు గాంధిమహాత్మునకును దేశబంధుదాసునకును శాసనసభాబహిష్కారసందర్భమునను జరుగుచున్న ధర్మసందేహనిరూపణమున కీయితిహాసము ప్రమాణముగ నున్నది. అసహాయోద్యమసిద్ధాంతము ననుష్ఠించుటకు పంచవిధబహిష్కారము మూలమని గాంధిమహాత్ముడు నిర్వచించుచున్నాడు. ఆనిర్వచనమును కాంగ్రెసు ఆమోదించినది. స్వరాజ్యసంపాదనమునకు దౌర్జన్యరహితమైన యసహాయయోగము సాధనమని కాంగ్రెసు నిర్ణయించినది. ఈ సిద్ధాంతము నంగీకరించెడివారందఱును కాంగ్రెసునందు సభ్యులుగ నుండగలరు. కాంగ్రెసు విధానము నామోదించుచు పంచవిధబహిష్కారము నామోదింపకపోయినను కాంగ్రెసునందు సభ్యుడుగ నుండవచ్చును. ఈ సిద్ధాంతము ననుసరించి కాంగ్రెసుసభ్యులు శాసనసభలయందును శాసనసభాసభ్యులు కాంగ్రెసుసంఘములందును జేరవచ్చును. ఇది సంభవమైనను కాంగ్రెసుమూలసిద్ధాంత మీయర్థమునకు వ్యతిరేకముగ నున్నది. కాంగ్రెసుసిద్ధాంత మీ ధర్మమును సామాన్యధర్మముగను నంగీకరించిన శాసనసభాబహిష్కారము నిరర్థకమగును. ఢిల్లీ కాకినాడ కాంగ్రెసులు స్వరాజ్యపక్షము వారికి శాసనసభాప్రవేశమునకు సమ్మతించినను అసహాయోద్యమమునకు మూలమైన బహిష్కారసిద్ధాంతమును సయితము పునఃప్రతిపాదనమును జేసినది. ఆ తీర్మానములు కాంగ్రెసుధర్మమును సంరక్షించుచు స్వరాజ్యపక్షమువారికి శాసనసభాప్రవేశమును గోరెడివారికి సమ్మతి నొసంగినవి. ఢిల్లీ కాకినాడ

కాంగ్రెసు తీర్మానములు మూలసిద్ధాంతములను మార్చలేదు. మూలసిద్ధాంతములకు విరుద్ధముగను బ్రవర్తించెడివారు కాంగ్రెసు ధర్మమును సంరక్షించుటకు దగియుండరు. మానవుడు రెండు దైవముల నొకసమయమున నే కొలువజాలడు. శాసనసభలను గొలిచెడివారు కాంగ్రెసును గొలువజాలరు. శాసనసభలయందు దసహాయయోగాభ్యాసము సాధ్యము గాదని అయిదారుమాసములయనుభవమును విశదము చేసినది. రాగలయనుభవమీవిషయమునందలి యసంబద్ధతను విశదము చేయగలదు. మఱియును గాంధిమహాత్ముడు దెలిపినటులు కేవలము ప్రతిష్టంభనము దార్జన్యరహిత మైన అసహాయోద్యమధర్మమునకు ప్రతికూలముగ నున్నది. శాసనసభలను దేశప్రయోజనముల కుపయోగింపద లంచిన వారు లోకమాన్యతిలకు నిర్ణయించినటులు ప్రయోజనమున కనురూపముగను సహాయయోగము నవలంబించుట దేశాభ్యుదయమునకు ప్రయోజనకరము. కాంగ్రెసుధర్మ మసహాయయోగమైనను సహాయవాదులు సయితము కాంగ్రెసునందు జేరి వారిశక్తికొలది దేశాభ్యుదయమునకు పాటుపడవచ్చును. అట్టివారు కాంగ్రెసు నీతిని అసహాయవాదులకు వదలుటయె ధర్మానుకూలమును శ్రేయస్కరమును అని గాంధిమహాత్ముడు దెలిపిన భావములు యథార్థములుగ నున్నవి. గాంధిమహాత్ముని నిర్భయత్వమునకును సత్యప్రియత్వమునకును వారిభావములు నిదర్శనములుగ నున్నవి. కాంగ్రెసుపక్షములందు మహాత్ముని భావములు సంక్షోభమును గలుగజేయకను స్వధర్మారాధనమునకు వినియోగపడు నని నమ్ముచున్నాము. రాగల భారతజాతీయమహాసభోపసంఘసమావేశమునందీవిషయము యథోచితముగను రాగద్వేషావేశములులేకను నిర్ణయింపబడు నని నమ్ముచున్నాము.

* * *

సప్తాహములు.

పూర్వకాలమునందు మహర్షులు ధర్మోపదేశములను జేయుటకు దీర్ఘమైన సత్రయాగములను జేసినవిధమును పురాణములు దెలుపుచున్నవి. సత్రయాగములందు మహర్షులు చేసిన ధర్మేతిహాసబోధలను సూతాదికథకులు పురాణరూపమునను లోకమునకు శ్రుతపఱచినవిధమును పురాణప్రస్తావనలు విశదము చేయుచున్నవి. ఆ యాచారపారంపర్యము నేటిసప్తాహములందు గోచరంబగుచున్నది. ఇటీవల ఆంధ్రగీర్వాణవిద్యాపీఠస్థానమైన కొవ్వూరునందు జరిగిన సప్తసప్తాహములు సత్రయాగవిషయములను సంస్మరింప జేయుచున్నవి. నలువదితొమ్మిదిదినములు లంతరాయములేక ననుక్షణమును శ్రీరామనామస్మరణముతో ప్రతిధ్వనిల్లిన యాంధ్రగీర్వాణవిద్యాపీఠనిలయము పుణ్యాశ్రమమైనది. వేనవేలు జనులుగూడి రామనామమును తాళగానములతో నేకగ్రీవముగను మనోహరముగను నుత్సాహముతో సంకీర్తనముచేయుచు ప్రదేశమునంతను రామనామమయము చేయుచుండిరి. హరిదాసు నండూరి రామమూర్తిగారు రామభక్తిపరవశులై సర్వేంద్రియములను

రామనామశ్రుతితో మేళగించుచు తన్మయత్వమును బడయుట రామభక్తుల నానందపరవశులను జేయుచుండెను. భాగవతోత్తములు నృత్యగీతాభినయములతో భక్తిపరవశులై శ్రీరామకీర్తనలను అధ్యాత్మరామకీర్తనలను బాడునపుడు చైతన్యాంకురములుగల యాంధ్రహృదయము శ్రుతిసమ్మేళనమును బొందుచు నానందపరవశ మగుచుండినది. ఇపు డాభాగవతవిజ్ఞాన మవసానస్థితియం దున్న విధమును దేశావృతమైన భోగవ్యామోహము సంశయశీలమును విశదముచేయుచున్నవి. రామమూర్తి రామదాసుగారు దేహేంద్రియములను శబ్దబ్రహ్మముతో శ్రుతిలయసమ్మేళనమును జేయుచు నాడుటపాడుట భక్తిరసానందానుభవమును ప్రత్యక్షముచేయుచుండును. భజనను జేసెడివారు వంతులవరుస నవిచ్ఛిన్నముగను రామభజనను వారిగాఢమైన రామభక్తిని వ్యక్తముచేయుచుండిరి. చిన్నపెద్దలు స్త్రీపురుషులు బీదలుభాగ్యవంతులు బ్రాహ్మణులు బ్రాహ్మణేతరులు జాతిస్థితిమతభేదములను మఱచి శ్రీరామభజనయం దేకస్థాయిని రామభజనరసానందము ననుభవించుచుండిరి. కొవ్వూరునందు జయప్రదముగను జరిగిన సప్తసప్తాహములును శ్రీరామభక్తిలక్ష్యమైన యాంధ్రహృదయశీలమును స్వరూపమును విశదముచేయుచున్నవి. ఈసప్తాహములను జయప్రదముగను నిర్వహించిన శ్రీయుత తల్లాప్రగడ సూర్యనారాయణరావుగారును వారి సహచరులును ధన్యులు. సప్తాహములందు ప్రజలు సప్తాహనిర్వాహకులకు ద్రవ్యవస్తుసహాయము వలె నిర్వహణసహాయమును సయితము చేయుట యవసరము. వందలమంది ప్రజల కన్నాద్యుపచారములను జేయవలసి వచ్చినపుడు ప్రజల తోడ్పా టత్యవసరంబగుచున్నది. ప్రజలతోడ్పాటున్నపుడు దుర్ఘటమైన కార్యము గనబడదు. శ్రీరామచంద్రుడు వానరులసహాయమునను వారిధిని గట్టి రావణసంహారమును జేయగలిగెను. భారతదేశసాభాగ్యమున కన్నిరంగములందును ప్రజలసంయోగ మవసరమని గాంధిమహాత్ముడు చేయుచున్న యుపదేశమునె కొవ్వూరిసప్తాహములు నుపదేశించుచున్నవి. తిలకుమహారాజు బోధించిన కర్మయోగమును గాంధిమహాత్ముడు నిర్ణయించిన నిర్మాణవిధానమును నీకర్మయోగమునే బోధించుచున్నవి. ప్రజ లీమహోపదేశమును సఫలము చేసి ధర్మనిర్వహణమును జేయుదురుగాత!

* * *

ఆంధ్రసారస్వతసాహిత్యమహాసభలు

ఏడవ యాంధ్రసారస్వతమహాసభ వైశాఖబహుళమునందు కొవ్వూరునందుగూడినది. మూడునాళ్లముచ్చట ముగిసినది. జ్యేష్ఠబహుళమునందుతణుకునందు సాహిత్యపరిషత్తుమహాసభ గూడనున్నది. మూడునాళ్లముచ్చట తీరగలదు. సన్మానసంఘాధ్యక్షులు సభాధ్యక్షులు మహాసభలయందు గంభీరోపన్యాసములను చదువగలరు. పండితులు పరిశోధకులు కవీశ్వరులు భావభరితములైన వ్యాసములను చదువుదురు. మహాసభలు తీర్మానములను జేయును. ఉపసంఘము లేర్పడును. ఈభాగవతమేళేటను జరుగుచుండును. ఈమహాసభల

యందు జరిగిన భాగవతమే యితరసభలయందును ఏదోవిధమునను నడుచుచుండును. పని మాత్రము గనబడదు. సాహిత్యపరిషత్తు సూర్యరాయనిఘంటు నిర్మాణాది మహాకార్యములను దలపెట్టినది ఈమహాకార్యముల నిర్వాహణభారమును శ్రీ పిఠాపురము మహారాజుగారు వహించుచున్నను మహాజనులతోడ్పాటులేకను పని నెమ్మదిగను జరుగుచున్నది. నిఘంటునిర్మాణ మస్థిసంచయసమీకరణ మని కొందఱాక్షేపించినను శూన్యావస్థయం దస్థిసమీకరణము సయితము కార్యసిద్ధికి ప్రయోజనకర మగుచున్నవి. శ్రీ పీఠికాపురాధీశులు నిఘంటునిర్మాణమును త్వరితగతిని జేయించుటకును మహాజనులు వారి ప్రయత్నములకు దోడ్పడుటకును పరమేశ్వరుడుతోడ్పడుగాక!

ఆంధ్ర సారస్వతమహాసభ సమగ్రమైన వ్యాకరణమును నిర్మింపవలయునని ఆఱేండ్లకు పూర్వము తీర్మానించినది. ఇంతవఱకును ఈ తీర్మానమును ఆచరణమునందు బెట్టుటకు పని జరుగకపోయినను నీయే డీపని జరుగుట కుపసంఘము నిర్మింపబడినది. శ్రీయుతులు కురుగంటి సీతారామయ్యగారును తల్లాప్రగడ సూర్యనారాయణరావుగారును నితరమహాజనులును నిర్వహింపదలచిన కార్యభారము భగవదనుగ్రహమువలనను సఫలమగుగాక! ఇమ్మహాకార్యనిర్వాహణమునకు నిఘంటునిర్మాణమునకువలె వ్యయభారము నైనను భరింపగల మహారాజులు గనుపట్టుటలేదు. ప్రజలే భారమును నిర్వహించుటకు దగిన ప్రయత్నములను జేసి సారస్వతాభిమానమును సార్థకముచేయుదురుగాక! నిఘంటువ్యాకరణములనిర్మాణములవలెను ఆంధ్రవాఙ్మయ మంతయును సహాయము నపేక్షించుచున్నది. ఈసహాయము ప్రజలయొక్క సంయోగమువలననె సాధ్యము గాగలదని నిత్యానుభవము విశదముచేయుచున్నది! ఈసందర్భమునందు సారస్వతసేవకై కంకణమునుగట్టి సాహిత్యపరిషత్తును సారస్వత మహాసభయును ఆంధ్రసారస్వతసేవయందు గలిసి పనిజేయుట శ్రేయస్కరమని సర్వేశ్వరుడు జ్ఞానోదయమును ప్రసాదించుగాత!

Edited and Published by K. NAGESWARA RAO, at the Andhra Patrika Press, No. 7 Thumbu Chetty Street, G. T. Madras.